

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

67.A
S.O.U.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1942:41
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

ÅTGÄRDER TILL STÖD FÖR DE RENSKÖTANDE LAPPARNA

M. M.

Utgivet den 30 september 1942

S T O C K H O L M

1 9 4 2

Statens offentliga utredningar 1942

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag till plan för organisationsarbetet inom försvarsväsendet. Beckman. 733 s. Fö. (Till betänkandet höra *dels* en bilaga innehållande personalförteckningar m. m., avsedd endast för tjänstebruk, *dels* ock ett hemligt bihang i tre delar.)
2. Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag. Marcus. 22 s. Fi.
3. Promemoria rörande bostadsförsörjningen. Av A. Johansson. Beckman. 77 s. S.
4. De yngre sjukhusläkarnas avlönings-, arbets- och bostadsförhållanden. Beckman. 106 s. S.
5. Promemoria med förslag till utvidgad vanhävdslagstiftning. Marcus. 55 s. Jo.
6. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 1. Allmänna uppgifter angående den tekniskt-vetenskapliga forskningsverksamhetens nuvarande läge m. m. — Allmänna synpunkter rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningen. — Erforderliga åtgärder för den tekniskt-vetenskapliga forskningens främjande och statens medverkan därvid. Hægström. 195 s. H.
7. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 2. Förslag till åtgärder för främjande av den tekniskt-vetenskapliga forskningen på byggnadsområdet. Hægström. 76 s. H.
8. 1938 års pensionssakkunniga. Betänkande med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare i statens tjänst. Marcus. 135 s. Fi.
9. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till folkskolans avlöningsreglemente m. m. Marcus. 191 s. Fi.
10. Betänkande med förslag till brandlag och brandstadga m. m. Norstedt. 164 s. K.
11. Betänkande med utredning och förslag angående betygssättningen i folkskolan. Hægström. 330 s. E.
12. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 3. Förslag till åtgärder för skogsproduktforskningens ordnande. Hægström. 124 s. H.
13. Betänkande och förslag angående förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning vid statens järnvägar. Del 4. Järnvägsstyrelsen. Beckman. 88 s. K.
14. Promemoria angående hyresreglering. Norstedt. 54 s. Ju.
15. Betänkande med förslag till lag om vapenfria värnpliktiga. Beckman. 108 s. Fö.
16. Betänkande med förslag rörande den centrala förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet. Hægström. 360 s. Fö.
17. Betänkande med utredning och förslag angående barnmorskväsendet. Idun. 101 s. 1 karta. S.
18. Beskattningsorganisationsakkunnigas betänkande med förslag till ändrad organisation av kammarrätten. Marcus. 123 s. Fi.
19. Betänkande med utredning och förslag angående semester för husmödrar. Norstedt. 96 s. S.
20. Utredning angående värmekostnaden i hyreshus. Idun. 187 s. S.
21. Betänkande med förslag till främjande av utskyldsbetalning genom erkända skatteförmedlingskassor. Marcus. 96 s. Fi.
22. Förslag till ny lag om behörighet att utöva läkar-konsten, m. m. Norstedt. 251 s. S.
23. Promemoria med förslag angående registreringen av landets företagare m. m. Marcus. 60 s. H.
24. Betänkande angående bilregistrering m. m. Hægström. 103 s. 12 bil. K.
25. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 2. Tiden juli 1940—juni 1941. Idun. 504 s. Fo.
26. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna. Marcus. 96 s. Fi.
27. Stadsplaneutredningen 1942. 1. Förslag till åtgärder för snabba handläggning av stadsplane- och tomtindelingsärenden m. m. Norstedt. 94 s. Ju.
28. Strafflagberedningens promemoria med förslag till lag om eftergift av åtal mot minderåriga m. m. Marcus. 56 s. Ju.
29. Socialvårdskommitténs betänkande. 4. Förslag till ändrad bidragsförskottslag m. m. Beckman. 82 s. S.
30. Betänkande angående revision av tjänsteförteckningen i vad avser allmänna civilförvaltningen. Del 2. Byråchefs- och rådstjänster m. m. Norstedt. 184 s. Fi.
31. Betänkande med förslag till skärpt bestraffning av falskdeklaration m. m. Marcus. 99 s. Fi.
32. Betänkande med förslag angående hushållnings-sällskapens organisation och verksamhet m. m. Marcus. 477 s. Jo.
33. Betänkande med förslag rörande ändring av gällande bestämmelser i fråga om prästutbildningen. Av Y. Brilioth. Hægström. 177 s. E.
34. Kommunalskatteberedningen. Betänkande med förslag till omläggning av den kommunala beskattningen m. m. Del 1. Den kommunala beskattningen. Marcus. 654 s. Fi.
35. Kommunalskatteberedningen. Betänkande med förslag till omläggning av den kommunala beskattningen m. m. Del 2. Inkomstbeskattningen av skogsbruk. Marcus. 252 s. Fi.
36. Betänkande med förslag rörande statligt stöd åt svensk filmproduktion. Norstedt. 99 s. E.
37. Betänkande med förslag rörande åtgärder för främjande av sjöflokets utskyldsbetalning. Postverkets tr. 79 s. Fi.
38. Betänkande angående jordbrukets byggnadskostnader. Norstedt. 146 s. 20 bil. S.
39. Betänkande med förslag till förordning om värdestegringskatt å fastighet. Norstedt. 227 s. Fi.
40. Betänkande med förslag angående innebörden av begreppet polismyndighet i olika författningar m. m. Marcus. 208 s. S.
41. Betänkande angående åtgärder till stöd för de renskötande lapparna m. m. Marcus. 171 s. Jo.

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivna utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1942: 41
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

ÅTGÄRDER TILL STÖD FÖR DE RENSKÖTANDE LAPPARNA

M. M.

Avgivet den 30 september 1942

STOCKHOLM 1942
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG
428150

STATENS OFFENTLIGA TRYCKERIEN 1813
N:o 100

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

ÅTGÄRDER TILL STÖD FÖR DE

RENSKÖTANDE LAPPARNA

AF M.

STOCKHOLM 1813

STOCKHOLM 1813
HANS MÅNDE HÖRSTEDTS TRYCKERI
N:o 100

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skrivelse till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet	5
1. Inledning	7
2. De renskötande lapparnas fasta bostäder	18
3. Undervisning i renskötsel m. m.	42
4. Föreningsväsen	55
5. Lån för inköp av livrenar	62
6. Belöning för god renvård	74
7. Ersättning för renar som skadats genom olyckshändelser	78
8. Tekniska hjälpmedel för renskötelsns underlättande.....	82
9. Åtgärder till skydd mot renskador å de bofastas ägor	101
10. Maximering av lapps reninnehav m. m.	111
11. Rätten för den icke-lapska befolkningen att inneha skötesrenar	127
12. Lapparnas anmälningsskyldighet rörande reninnehavet	135
13. Skogslapparnas skyldighet att i vissa fall tåla inskränkning i renbetes- områdena.....	137
14. Ändring av bötes- och vitessatserna i renbeteslagen och byordningarna ..	144
15. Förfarandet vid lapparnas taxering.....	148
16. Förbud för den bofasta befolkningen å renbetesfjällen att inneha hundar	152
17. Upprättandet av en gemensam fond för lappväsendet.....	154
Särskilt yttrande av herr Andersson-Juuso	166
Bilagor	167

Innehållsförteckning

Skrivelse till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet	1
1. Inledning	1
2. De renskötande lapparnas fasta posthölder	1
3. Undersökning i renskötsel m. m.	1
4. Föreningsväsen	1
5. Lån för inköp av hvirvar	1
6. Beträffning för god rensvård	1
7. Ersättning för renar som skadats genom björkskudde	1
8. Tekniska hjälpmedel för renskötandes undvikelser	1
9. Åtgärder till skydd mot rensvård & de betonas bäck	1
10. Maximering av lappas rensvård m. m.	1
11. Hållan för den loka-lappas betollningen till lappas skatte	1
12. Lapparnas omhändertagande för rensvård	1
13. Skogsbevakningens skyddighet till i vissa fall lappas rensvård	1
omhändertagande	1
14. Ändring av hörs- och riksskattans i rensvårdens och lapparnas	1
15. Förändring vid lapparnas lappsvård	1
16. Förbud för den betonas betollningen & rensvårdens till lappas lappsvård	1
17. Upphållande av en gemensam lapp för lappsvård	1
Särskilt yttrande av herr Andersson-Johansson	1
Bilagor	1

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet.

I anslutning till Kungl. Maj:ts bemyndigande uppdrog statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet den 14 december 1939 åt undertecknad att såsom sakkunnig inom departementet fullfölja överarbetning av 1930 års lapputrednings betänkande (Stat. off. utr. 1936: 23) ävensom verkställa den utredning i övrigt rörande lappväsendet, som sammanhänge med i betänkandet omhandlade spörsmål.

Att såsom experter med utredningsmannen deltaga i överläggningar i dessa frågor ha av departementschefen jämlikt samma bemyndigande förordnats ledamöterna av riksdagens andra kammare O. W. Lövgren, Boden, och U. R. Jacobson, Vilhelmina, samt t. f. lappfogden K. E. Kangas, Luleå, jordbrukskonsulenten W. L. Wanhainen, Luleå, kyrkoherden G. L. Park, Stensele, och lappmannen P. L. Andersson-Juuso, Luokta lappby, Arjeplog.

Sedermera utsågs av departementschefen förste kanslissekreteraren G. Nordberg att vara sekreterare åt utredningsmannen.

Nämnda lapputredning av år 1930 omhänderhades av länsstyrelsen i Norrbottens län jämte vissa tillkallade personer. Utredningen avsåg de åtgärder, som borde vidtagas för avhjälpan av de inom vissa delar av lappmarken i nämnda län yppade missförhållandena, samt de kostnader, som därav kunde föranledas. Denna utredning avgav den 29 december 1935 betänkande, vilket i nu förevarande sammanhang benämnes *Norrbottensutredningen*.

Med anledning av motsvarande uppdrag åt länsstyrelserna i Västerbottens och Jämtlands län att i erforderlig omfattning verkställa utredning angående de åtgärder, som för överskådlig tid kunde behöva vidtagas till renskötselns ändamålsenliga bedrivande i vederbörande län, avgav länsstyrelsen i förstnämnda län utredning i två särskilda den 26 maj 1939 dagtecknade skrivelser (*Västerbottensutredningen*), varjämte länsstyrelsen i Jämtlands län framlade resultatet av sitt arbete i skrivelse den 15 juni 1940 (*Jämtlandsutredningen*).

Till behandling har av utredningsmannen först upptagits vissa lapska bösättningsfrågor. I denna del har förslag avgivits i betänkande den 27 november 1940 angående lägenhetsupplåtelser åt lappar som lämnat rensköt-

seln (Stat. off. utr. 1940: 37). En å detta betänkande grundad proposition förelades av Kungl. Maj:t 1941 års riksdag. Sedan propositionen bifallits, har av Kungl. Maj:t den 6 juni 1941 utfärdats kungörelse (nr 484) angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m.

I en den 28 september 1942 dagtecknad skrivelse till statsrådet har utredningsmannen vidare avgivit förslag till förbättring av lapptillsyningsmännens anställnings- och avlöningsförhållanden.

I de förslag, som nu framläggas, ha behandlats åtgärder till stöd för de renskötande lapparna. De särskilda förslagen ha genomgåts med de tillkallade experterna; och föreligger enighet med dem rörande frågornas lösning, med det undantag allena att av herr Andersson-Juuso anmälts avvikande mening så vitt angår förslaget om maximering av lapps reninnehav.

Från Kungl. Maj:t och chefen för jordbruksdepartementet ha till utredningsmannen överlämnats, dels för att tagas i övervägande vid uppdragets fullgörande ett flertal framställningar från myndigheter och enskilda, dels ock för yttrande vissa remisser. På grund av dylika remisser har utredningsmannen avgivit yttranden i följande ärenden, nämligen

den 20 mars 1942 rörande förslag till ny kungörelse angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m. samt

den 14 april 1942 angående ansökan av N. A. Thomasson att såsom tillhörande den nomadiserande lappbefolkningen bliva befriad från skyldighet att fullgöra värnplikt i fredstid m. m.

Stockholm den 30 september 1942.

LENNART BERGLÖF.

/ G. Nordberg.

1. Inledning.

Sedan uråldrig tid, långt innan någon nybyggare börjat bryta bygd å de stora skogarna i lappmarkerna, strövade lapparna där med sina renar. Så småningom utbreddes de sig söderut, och först i jämförelsevis sen tid synas de ha kommit till Jämtland och Härjedalen. Lapparnas utbredningsområde sträcker sig för närvarande från finska gränsen i norr in i nordvästligaste delen av Kopparbergs län i söder.

Av gammalt ha lapparnas näringsfång utgjorts av renskötsel, fiske och jakt. I anslutning till olikheten i de yttre betingelser, varunder renskötseln bedrives, har man plägat skilja mellan fjällappar och skogslappar samt fjällrenskötsel och skogsrenskötsel.

I lapparnas levnadsförhållanden ha under årens gång inträtt stora förändringar. Många lappar ha, särskilt på grund av lappstammens ökning, rensbetesmarkernas begränsade omfattning, olycksår för renarna samt olika inställning hos lapparna själva, slagit sig ned såsom jordbruksidkande eller övergått till andra de bofastas utkomstvägar. Denna utveckling har fortskridit så långt, att skogslapparna till huvudsaklig del antagit de bofastas levnadssätt. Bland fjälllapparna må alltså renskötseln betraktas såsom huvudnäringen, även om också bland dem antalet lappar, som ägnat sig åt annat yrke, är betydande.

Fjälllapparna företaga i allmänhet långa flyttningar med sina renar. Sommartiden uppehålla de sig i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands läns fjälltrakter längs gränsen mot Norge eller, på sina ställen, inom sagda land. Renarna livnära sig denna tid huvudsakligen av gräs och örter. När dessa om hösten vissna bort, draga sig renhjordarna så småningom nedåt det svenska skogslandet, i vissa trakter ända ned i kustlandet; och här i skogslandet ha de sina vinterbetesområden. Betet utgöres under vintern av lav. När våren nalkas, vända renarna åter mot väster. Under vår och höst uppehålla de sig å lågfjällstrakterna och plåtåerna emellan det egentliga skogslandet och gränssfjällen. I Jämtlands och Kopparbergs län ha emellertid, utom i de två nordligaste lappbyarna i förstnämnda län, flyttningarna en väsentligt mera begränsad omfattning.

Skogslapparna driva sin renskötsel i de mellersta och östra trakterna av Norrbottens lappmark samt i Malå socken av Västerbottens län. De företaga allenast kortare flyttningar inom skogs- och kustlandet, där renarna allt efter årstiden tillgodogöra sig lav- eller gräsbete.

Efter tillkomsten av lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige kan man härutöver särskilja ett tredje slag av renvård. Inom Norrbottens län nedom lappmarksgränsen har av ålder förekommit renskötsel å vissa trakter, där renägarna, vare sig de varit av svensk eller lapsk stam, tidigare saknat rätt att för renbete taga i anspråk annan tillhörig mark. Enligt 57 § renbeteslagen kan numera lapp efter särskilt tillstånd erhålla rätt att idka dylik renskötsel, vilken till sin natur motsvarar den som bedrives av skogslapparna. Frågan om dylikt tillstånd prövas av länsstyrelsen. Tillstånd, som skall avse viss tid ej överstigande tio år, har för närvarande medgivits för tolv olika till gränserna bestämda trakter (koncessionsområden) nedom lappmarksgränsen inom Torne och Kalix älvdalar.

Vidare må i detta sammanhang erinras om den rätt, som tillkommer lappar, vilka lämnat renskötseln, samt i viss utsträckning även jordbruksidkande personer inom Norrbottens län att lämna renar (skötesrenar) i vård hos renskötande lapp. Huvudbestämmelserna härom finnas intagna i 14 och 15 §§ renbeteslagen.

De lappar, vilka driva skogsrenskötsel, föra i allmänhet, i överensstämmelse med de begränsade flyttningar dessa lappar företaga, ett mera stationärt liv än fjälllapparna. I stor utsträckning ha skogslapparna förskaffat sig bebyggda lägenheter, å vilka familjerna vanligen bo året om. Även i de södra och mellersta delarna av Jämtlands län och i Idre socken av Kopparbergs län, där renskötseln inom de flesta lappbyarna till sin typ motsvarar skogsrenskötsel, ha lapparna inrättat sig på samma sätt.

Bland fjälllapparna i Norrbottens och Västerbottens län utgjordes bostaden länge av tält eller torvkåta med öppen eldstad (aran). Numera är vanligt att dessa lappar å de områden, där renarna beta vår och höst, åt sig uppföra fasta bostäder, bestående av torvkåtor med spis eller mur eller, än oftare, av stugor av timmer. Här stanna de kvinnliga medlemmarna av familjerna ej sällan kvar en stor del av året. Renbevakningen ombesörjes i huvudsak av männen; dock plägar under vintern ofta hela familjen flytta med renarna. Vid dessa vinterflyttningar taga lapparna i allmänhet in hos den bofasta befolkningen, därvid de i allmänhet torde få åtnöja sig med bagarstugor eller andra för bostadsändamål vintertid mindre lämpliga byggnader. Under stundom bo de dock i tält.

De renskötande lapparna äro av ålder fördelade i särskilda grupper, s. k. lappbyar. Dessa utgöra administrativa och lokala enheter. De till byn hörande lapparna äro hänvisade att för renskötseln utövande hålla sig inom det för lappbyn bestämda renbetesområdet. Varje lappby har sin byordning och sin ordningsman utsedd av lapparna inom deras egen krets.

Man torde kunna förutsätta att, under den tid lapparna allmänt utgjordes av nomader och omständigheterna ännu icke föranlett dem att i nämnvärd utsträckning pröva andra yrken, de själva helst ägnade sig åt sin gamla näringsväg samt att de också därvid ville förbliva. Lapparnas inställning till renskötseln har emellertid, särskilt inom vissa trakter, under tidernas lopp

delvis förändrats, och yrkesvalet är numera även bland dem växlande. Inom lapparnas trakter har jordbruket alltmer utvecklats och bedrives mångenstädes långt in på de områden, där lapparna föra renarna på bete. Även några av de största gruvsamhällena i Norrbotten ligga på dylika områden. Givet är att den närmare beröring, som härigenom uppkommit med bofast kultur, icke kunnat undgå att medföra, att lapparna oftare än förr fått anledning jämföra sitt arbete och sina förhållanden med de bofastas. Lapparna ha ock i icke ringa utsträckning tagit intryck härav. För de lappar, vilka vidhålla renskötseln, har denna påverkan visat sig i önskan att till sitt nomadliv överföra varjehanda av de bofastas vanor och anordningar. Sålunda ha de om möjligt velat skaffa sig stuga, där familjen kan samlas och vistas så stor del av året, som renskötseln över huvud må medgiva. Klädedräkten har förändrats samt till snitt och material ofta övergått att likna de bofastas. Även lapparnas mathållning har i stor utsträckning omlagts i anslutning till de bofastas.

Att lapparna med intresse följa förhållandena bland den bofasta befolkningen i deras hemtrakter må i och för sig vara förklarligt. Lapparna vilja, liksom andra, taga efter och begagna sig av det, som de ur olika synpunkter anse för sig fördelaktigt. Blir emellertid lapparnas eftergivenhet för de nyheter de möta alltför stor, kunna allvarliga följder uppkomma. Stugorna kunna lätt fresta renskötarna att stanna hemma i stället för att uppehålla sig vid hjorden. Det tunnare materialet i kläderna är mindre motståndskraftigt mot köld och väta och göra renvaktarna mera beroende av väderlekens växlingar. Vad matfrågan angår kan det givetvis mången gång bereda vid bofastas kost vana lappar svårigheter att anskaffa de erforderliga varorna.

Än värre må emellertid utvecklingen bliva, om lapparna förlora lusten och aktningen för renskötseln och börja gripas av önskan att övergå till de bofastas levnadssätt och näringar. Att under nuvarande förhållanden alla lappar icke kunna finna sin utkomst genom renskötsel är tydligt redan på grund av lappstammens storlek och renbetesmarkernas begränsning. Det är därför ofrånkomligt, att en del lappar tvingas att uppsöka andra utkomst-möjligheter. Men skulle en allmän uppfattning få insteg hos lapparna, att den bofasta kulturen är att föredraga framför den renskötande lappens liv och att de bofastas förhållanden äro detta överlägsna, kan fara uppstå för lapparnas totala uppgående i den svenska stammen och renskötselns utdöende, åtminstone i dess nuvarande form.

Under vissa tidsperioder ha inom en del av lapparnas trakter tecken i sist-nämnda avseende framträtt, vilka varit ägnade att ingiva bekymmer. Följderna ha då ej heller uteblivit. Ordningen inom renskötseln har gått tillbaka, varav uppkommit svårigheter i samvaron med den jordbruksidkande befolkningen och ogynnsamma rubbningar även i lapparnas egna levnadsförhållanden och ekonomi. Renantalen ha såsom en följd av lapparnas bristande intresse mången gång så starkt minskat, att betesområdet endast delvis utfyllts. Dylika olägenheter gjorde sig på sin tid gällande inom Västerbottens län och ha senare framträtt inom vissa trakter i Norrbottens län, där många ren-

skötande lappar förlorat intresset för renarna och vänt blicken mot bofast levnadssätt. Stor fattigdom har i samband härmed ofta fått insteg.

Det må emellertid framhållas, att stora områden alltid funnits, där för såväl gamla som unga lappar nomadlivet framstått såsom lappens rätta tillvaro och det för honom mest eftersträfvansvärda levnadssättet, vilket icke vore underlägset någon annans. Så har förhållandet varit exempelvis i de två byarna i Karesuando socken och den nordligaste byn i Jukkasjärvi socken, där våra ursprungligaste nomader finnas.

Nämnas kan i detta sammanhang att såsom en följd av 1919 års renbeteskonvention med Norge de områden i Troms fylke i Norge, där nyssnämnda lappar sommartid plägat söka bete för sina renar, betydligt begränsades. Till förekommande av en ofta synlig missuppfattning må erinras, att de renantal, som lapparna genom konventionen berättigades att införa i fylket, grundades å lokalundersökningar, som under opartisk finsk ledning verkställdes beträffande det antal renar, som kunde rationellt födas å samma lappars svenska renbetesområden. För ett motsvarande renantal ställdes betesområden till förfogande på norska sidan. Vid berörda undersökningar visade sig emellertid, att en överbelastning av byarnas svenska renbetesmarker förelåg; och var det härigenom, som en nedsättning framtvingades av antalet renar och i anslutning därtill även lappfamiljer. Denna minskning har skett genom överförande av lappar och renar till andra lappbyar. Härvid har lappadministrationen begagnat sig av de söderut belägna lapptrakter, där av olika anledningar, bland andra ett nedsatt intresse för renskötseln hos ortens lappar, renstocken liksom de renskötande lapparnas antal uttunnats. Det har visat sig, att åtskilliga av dessa utflyttade lappar genom sitt intresse och sin duglighet såsom renskötare blivit framträdande i sitt yrke inom de byar i Norrbottens och Västerbottens län, dit de kommit.

Söker man bilda sig en föreställning om den ståndpunkt lapparna i våra dagar intaga till renskötseln må först konstateras, att lappar av sist berörda slag, som helt gå upp i sitt yrke, i betydande antal finnas kvar. Men även beträffande de med avseende å renskötseln mera tveksamma och ohågade vill det synas som om en förändrad uppfattning fått insteg, vilken i sin ordning medfört en högre uppskattning över huvud av näringen och dess utöware. Många lappar vilja väl gärna anpassa renskötseln efter andra sina önskemål. Sålunda hör man ofta lappar uttala såsom lämpligt och eftersträfvansvärt att förena renskötsel med ett mindre jordbruk och innehav av en eller annan ko jämte smådjur. Det synes vara svårt att övertyga lapparna om att en sådan förening av olika näringar ur många synpunkter är olämplig och innebär en fara för renskötselns urartning samt tillika början till övergång till helt bofast levnadssätt.

Det allmänna intrycket vid jämförelse med förhållandena exempelvis i Västerbotten för 25 å 30 år sedan är, att den inställning som då tycktes råda rörande renskötseln såsom en underlägsen näring, vilken lämpligen borde utbytas mot den bofastes yrken, särskilt jordbruk, i viss mån fått vika och att lapparna, låt vara under andra former, gärna önska syssla med renarna

samt bättre inse värdet och betydelsen av den urgamla rennärigen. En viss offentlig bekräftelse härå vanns vid det möte, som för lapparnas hörande över upprättat förslag rörande lägenhetsupplåtelser åt lappar, som lämnat renskötseln, i december 1940 av utredningsmannen hölls i Arvidsjaur med representanter för lappbyarna. På förfrågan, huruvida bland lapparna förelåge önskan att övergå till bofast levnadssätt samt om en sådan utveckling ansåges vara den för lappstammen bästa, uttalade de närvarande, vilka nästan alla voro renskötande lappar, enhälligt att de ville vidhålla sina fäders yrke och sitt privilegium att driva renskötsel.

Till denna ljusare syn på renskötseln jämväl hos lappar å trakter, där för några decennier sedan inställningen var en annan, må föreligga flera anledningar. Med stigande upplysning och vid jämförelse med fjällbönderna synas lapparna ha kommit till bättre insikt om de fördelar ej minst i ekonomiskt avseende, som en välordnad renskötsel har att erbjuda. Lapparnas stamkänsla och känsla för den fäderneärvda traditionen synes även göra sig starkare gällande. Härtill torde ha bidragit det föreningsväsen bland lapparna, som undan för undan utvecklats och inom vissa trakter för närvarande företer en god livaktighet. Lapparnas gamla uppskattning av det självständiga och fria livet i fjäll och skog, som följer renskötseln, har väl ock åter uppväckts på trakter, där den bortskymts. Lapparna ha förhända även trott sig finna, att renskötseln kan förenas med vissa av de högre krav på bekvämlighet i livsföringen, som den bofasta befolkningen i lapparnas trakter tillägnat sig.

Vad angår den bofasta jordbruksidkande befolkningen i fjälltrakterna betraktar mången renskötseln med respekt på grund av den goda avkastningen och den därmed förenade större tillgången på kontantinkomst, även om näringen med hänsyn till dess starka beroende av yttre förhållanden anses osäker. Den bättre förståelse lapparna numera visa för tidens förhållanden, torde ha bidragit till att den missaktning för dem, som tidigare här och var kunnat förspörjas bland de bofasta, börjat giva vika.

Med stöd av den inställning, som för närvarande synes föreligga bland lapparna, är utredningsmannen av den uppfattningen, att lapparna nu med större förståelse bedöma rennäringsens många problem. Visserligen torde en del av lapparnas nya, från de bofasta hämtade ordningar kunna från renskötselns synpunkt vara mindre lämpliga. Lapparnas egen tillförsikt och uppskattning av rennärigen har emellertid stärkts och härmed lärers så mycket vara vunnet att, sådana nu förhållandena utvecklat sig, vinsten synes överväga de uppkomna olägenheterna. Någon fara torde för närvarande knappast föreligga att lapparna såsom stam skola övergiva renskötseln. Svårt må väl vara att förutsäga den blivande utvecklingen, men bland dem, som bäst äro inne i förhållandena, råder allmänt den uppfattningen, att lapparnas renskötsel ännu under lång framtid kan väntas komma att bestå. Med tillfredsställelse må detta lapparnas bibehållande vid sina fäders näring hälsas ur historisk, social och nationalekonomisk synpunkt.

Vad särskilt angår frågan om renskötselns ekonomiska betydelse framhölls i det betänkande, som utredningsmannen den 27 november 1940 avgav angå-

ende lägenhetsupplåtelse åt lappar, som lämnat renskötseln, hurusom renskötseln i vårt land vore en ur nationalekonomisk och social synpunkt samt för folkhushållningen betydelsefull näring, vilken i och för sig vore värd att skyddas och stödjas av statsmakterna. Genom renskötseln tillgodogöras omfattande vidder i landet, vilka, om sagda näring ej funnes, icke skulle lämna någon avkastning. Detta gäller i främsta rummet de vidsträckta fjällhedar samt för odling och skogsbruk oanvändbara bergsområden, som i Norrland upptaga trakterna längs riksgränsen mot Norge. Såsom renbeten kunna de emellertid nyttiggöras och bilda underlag för den viktigaste grenen av renskötseln, d. v. s. fjällrenskötseln. Även skogslapparnas renar leva i huvudsak av foder, vilket, om dessa renar ej funnes, knappast skulle användas för annan kreatursskötsel. Detta gäller såväl den lav renarna beta på vintern som gräs och örter, vilka renarna tillgodogöra sig andra årstider å otillgängliga och öde områden.

Renskötseln är ekonomiskt lönande. Det kan beräknas, att den lämnar en årlig avkastning av 20 å 25 procent. Renproduktionen kan för år uppskattas till miljonvärden. Avkastningen kan emellertid erbjuda väsentliga variationer år från år, då svårigheter av olika slag kunna tillstöta och nedsätta densamma.

Renskötseln har tillika sin betydelse direkt för folkförsörjningen. För befolkningen inom vissa delar av Norrland är den av stor vikt för livsmedelsanskaffningen. Detta är väl mindre fallet i Jämtland och Västerbotten. Men för den bofasta befolkningen i Norrbotten, särskilt i lappmarken, utgör tillgången på billigt kött av ren, vare sig detta erhålles genom köp av lapparna eller från de egna renar, som lapparna för bofastas räkning där sköta, en betydelsefull utfyllnad av livsmedelsförrådet.

Givet är att, när nomadens renskötsel möter jordbruksdrift, svårigheter lätt skola uppstå. Med bebyggelsens nuvarande utbredning kan ej undvikas, att renarna understundom komma in på den jordbrukande befolkningens odlade marker. På grund härav blir betesutövningen ofta av ömtålig natur, och förvecklingar kunna lätt inträda i förhållandet till de bofasta. Lapparna ha varit de, som före andra utnyttjat lappmarksområdena såsom betestrakter för sina djur; och åtnjuter i anslutning härtill deras näring lagstiftningens skydd. Dessa förhållanden ha medfört, att nybyggarna alltmer lärt sig respektera lapparna och deras renskötsel. Att på andra överföra en motsvarande rätt, som den lapparna sålunda äga, skulle säkerligen möta svårigheter.

Lappbefolkningen i riket har under senare tid icke till antal eller näringsfång undergått några större förändringar. Väl ha vissa förskjutningar skett. Att fullt säkert uppmäta dessa är förenat med vissa svårigheter. Blandningen mellan lappar och personer av annan stam är särskilt inom vissa trakter ganska stor, och någon fast regel för blandlapparnas upptagande såsom lappar lär knappast ha tillämpats förr än på senare tid. Även beträffande yrkesfördelningen ha gränserna varit vaga. Svårt kan även, bland annat beträffande skogslapparna, vara att avgöra, huruvida en lapp bör räknas till

de renskötande lapparna eller såsom bofast lapp av annat yrke än rensköt-sel. Detta gäller särskilt sådana lappar, vilka äga endast ett mindre antal re-nar och blott under vissa tider av året deltaga i rensköt-seln.

Under senare decennier har emellertid större reda vunnits härutinnan. Re-dan i lagen den 19 juni 1917 (nr 337) angående ändring i vissa delar av 1898 års renbeteslag gavs bestämmelse rörande vem som med avseende å vissa lapparna förbehållna rättigheter skulle räknas såsom lapp. Denna bestäm-melse utvecklades vidare i 1928 års renbeteslag och utvidgades med avseende å tillämpningen att angiva de lappar, vilka över huvud ägde rätt att driva rensköt-sel med särskilt privilegium framför andra svenska medborgare. Där stadgades tillika, att den lapp, som själv eller genom medlemmar av sitt hus-håll driver rensköt-sel, kallas renskötande lapp.

Begreppet lapp, såsom det fattats vid de före år 1930 verkställda folkräk-ningarna, var i många avseenden ett konventionellt begrepp. Jämte levnads-sättet (nomad eller ej) lärer härstamningen och, fastän i jämförelsevis ringa grad, språket varit utslagsgivande för om en person av pastorsämbetena, vil-kas anteckningar i församlingsböckerna utgjort grunden för redovisningen, räknats såsom lapp eller ej. Lapparna ha emellertid i århundraden vistats sida vid sida med bofasta av annan stam, och rasblandningen har såsom nämnts blivit avsevärd.

Vid 1930 års folkräkning vidtogos vissa ändringar i fråga om stambegrep-pets utformande. Grundläggande för det då införda stambegreppet, däri in-begripet också fastställandet av gränsen mellan hel- och halvlappar, var — enligt vad som framhållits i statistiska centralbyråns redogörelse över folkräkningen — i första hand, om vederbörande person vore kyrkobok-förd under lappby, samt i andra hand, om han eller hans föräldrar, båda-dera eller endera, vore födda i lappby. Såsom *hellappar* betraktades under lappby kyrkobokförda personer samt de, vilka väl ej vore detta men som vore födda i lappby eller vilkas fader och moder vore födda i sådan by. Om allenast fadern eller modern varit född i lappby, ansågs personen så-som *halvlapp*. I överensstämmelse med tidigare använd metod, då faderns härkomst alltid ansetts angiva stamtillhörigheten, hade i sistnämnda fall även person, vilkens fader var född i lappby, räknats såsom tillhörande lapsk stam. Hade däremot endast modern varit född i lappby, hade han icke upptagits i redovisningen av lapparna.

Det vid 1930 års folkräkning utformade stambegreppet överensstämmer emellertid icke med de i 1928 års renbeteslag givna reglerna för bedömande av om en person skall räknas såsom lapp eller icke. Med lapp avses nämligen i lagen envar, som äger rätt till rensköt-sel, och denna rätt tillkommer enligt huvudregeln i 1 § den som är av lapsk härkomst, såframt hans fader eller moder eller någon av dessas föräldrar såsom stadigvarande yrke drivit rensköt-sel eller biträtt däri eller ock länsstyrelsen medgiver honom rätt därtill.

Utredningsmannen har från lappfogdarna inhämtat uppgifter rörande an-talet av de lappar, som jämlikt renbeteslagen äga rätt till rensköt-sel. En jäm-

förelse mellan lappfogdarnas och äldre siffror blir med hänsyn till olikheten i grunden för beräkningen ganska osäker.

Enligt lappfogdarnas uppgifter uppgick den 31 december 1940 antalet renskötselberättigade lappar till

inom Norrbottens län	5 854
» Västerbottens »	1 865
» Jämtlands » ¹	824
Summa 8 543	

Någon räkning av lappbefolkningen i samband med den allmänna folkräkningen vid 1940 års utgång har av kostnadsskäl icke ansetts böra företagas. Då den till renskötsel berättigade, inom andra län i riket boende lappbefolkningen torde kunna uppskattas till i runt tal 150 personer, skulle det antal lappar, som enligt renbeteslagens bestämmelser äger rätt att driva renskötsel, vid nämnda tidpunkt uppgå till i runt tal 8 700 personer.

Av den officiella statistiken inhämtas, att vid de närmast föregående sju folkräkningarna det uppgivna antalet lappar varit följande:

	År 1870	År 1880	År 1890	År 1900	År 1910	År 1920	År 1930 antal	%
Norrbottens län	4 260	3 899	4 266	4 234	4 330	4 437	4 263	65·8
Västerbottens »	1 492	1 547	1 656	1 712	1 780	1 679	1 203	18·5
Jämtlands »	800	844	907	915	904	897	854	13·2
Övriga län	159	114	17	122	124	149	161	2·5
Summa	6 711	6 404	6 846	6 983	7 138	7 162	6 481	100·0
I % av rikets hela be- folkning	0·16	0·14	0·14	0·14	0·13	0·12	0·11	—

Minskningen från totalsumman 7 162 år 1920 till 6 481 år 1930 är skenbar och står i samband med den ändring i utformningen av stambegreppet, som skedde vid folkräkningen sistnämnda år. Likaså får den ökning av lapparnas antal, som enligt de lämnade uppgifterna skulle ägt rum inom Norrbottens och Västerbottens län från år 1930 till år 1940, eller från 4 263 till 5 854 inom det förra och från 1 203 till 1 865 inom det senare länet, till stor del tillskrivas att olika grunder använts för bedömande av stamtillhörigheten. Såsom ovan nämnts räknades nämligen vid 1930 års folkräkning sådan person, vilkens moder men ej fader var född i lappby, icke tillhöra lapsk stam. Men åtskilliga av dessa personer äro berättigade till renskötsel, och dessa ha därför redovisats i de av lappfogdarna för år 1940 lämnade uppgifterna. Man torde emellertid kunna utgå från att viss del av ökningen är beroende på en naturlig folktillväxt och att lapparna sålunda icke utgöra någon utdöende folkstam. Vid jämförelse mellan siffrorna för de olika åren torde lappfog-

¹ Häri äro inräknade de till Idre lappby inom Kopparbergs län hörande lapparna. Även i de följande uppgifterna beträffande lappbefolkningen inom Jämtlands län äro lapparna i Idre redovisade.

darnas uppgifter rörande antalet renskötselberättigade personer, å vilka uppgifter de för 1940 angivna talen grundas, vara tillförlitligare än siffrorna från folkräkningarna, enär lappfogdarna meddelat sina upplysningar med ledning av den ingående personliga kännedom de envar inom sitt distrikt äga om lapparna.

Uppdelningen av lapparna i fjällappar och skogslappar hänför sig framför allt till den renskötande lappallmogen. Tager man emellertid härstamningen från den ena eller andra gruppens lappar till utgångspunkt, fördelade sig år 1940 lapparna inom de tre nordligaste länen — utredningsmannen bortser här liksom i det följande helt från lapparna i övriga län, vilka enligt vad ovan angivits utgöra endast omkring 150 personer — på följande sätt:

		Fjällappar	Skogslappar	Summa
Norrbottnens	län	3 127	2 727	5 854
Västerbottnens	»	1 525	340	1 865
Jämtlands	»	824	—	824
		5 476	3 067	8 543

Antalet fjällappar i nämnda län skulle alltså utgöra 5 476 personer eller 64 procent och antalet skogslappar 3 067 eller 36 procent av samtliga lappar. Till jämförelse kan nämnas att 1919 års lappkommitté, som beräknade antalet lappar inom de tre nordligaste länen till 7 952, uppskattade antalet fjällappar till 5 603 eller 70 procent och antalet skogslappar till 2 349 eller 30 procent av samtliga lappar i dessa län.

Enligt den officiella statistiken skulle år 1930 av den då till 6 481 personer beräknade lappbefolkningen blott 2 824 personer eller 44 procent ha haft sin huvudsakliga utkomst av renskötsel, vilken ju av gammalt ansetts utgöra den lapska allmogens egentliga näring. Av nämnda lappar redovisades 1 787 såsom nomader och renägare, 392 såsom dessas medhjälpande familjemedlemmar och 645 såsom renskötare. Den övriga lappbefolkningen eller 3 657 personer uppgavs erhålla sin huvudsakliga bärgning av jordbruk och dess binärningar samt av industri, hantverk m. m.

Av de utav lappfogdarna lämnade uppgifterna framgår, att vid 1940 års utgång de renskötande lapparna i ifrågavarande län utgjorde 2 801 eller 33 procent samt att 5 742 eller 67 procent upphört med renskötseln eller i huvudsak ägnat sig åt annat näringsfång. Av 1930 och 1940 års siffror att döma har totalantalet av de i renskötselnäringen sysselsatta personerna hållit sig konstant under de senaste tio åren.

Bland *fjälllapparna* är antalet renskötande och icke renskötande följande:

		Renskötande	Icke renskötande	Summa
Norrbottnens	län	1 458	1 669	3 127
Västerbottnens	»	257	1 268	1 525
Jämtlands	»	377	447	824
		2 092	3 384	5 476

Bland *skogslapparna* är antalet renskötande och icke renskötande följande:

	Renskötande	Icke renskötande	Summa
Norrbottens län	634	2 093	2 727
Västerbottens »	75	265	340
	709	2 358	3 067

Renskötseln är sålunda för fjällapparna av väsentligt större betydelse än för skogslapparna. Bland de förra äro 38 procent renskötande och 62 procent icke renskötande, medan bland skogslapparna blott 23 procent äro renskötande och 77 procent icke renskötande. Siffrorna överensstämman rätt väl med de av 1919 års kommitté lämnade. Kommittén beräknade, att av fjällapparna i de tre länen 2 291 eller 41 procent då voro renskötande och 3 312 eller 59 procent icke renskötande samt att motsvarande siffror för skogslapparna utgjorde 484 eller 21 procent och 1 865 eller 79 procent. Det bör emellertid nämnas, att ett avsevärt antal av den renskötande lapska allmogen, framför allt bland skogslapparna, jämsides med renskötseln bedriver viss jordbruksrörelse och av denna eller såsom yrkesarbetare på andra områden söker bidra till sin utkomst.

Vad slutligen angår antalet renar må, innan spørsmålet härom upptages, erinras om lagen den 18 juli 1928 (nr 310) om renmärken. Enligt denna lag skola de renar, som jämlikt renbeteslagen må föras på bete, vara försedda med ägarens märke anbragt i renens öron. Varje märke skall vara så anordnat, att det skiljer sig från andra gällande renmärken i trakten. Genom dessa märken kan envar renägare särskilja de honom tillhöriga renarna. För att bringa ordning i märkesförfarandet skall vederbörande renägars märke fastställas vid häradsrätten i den ort, där renägaren eller, om han icke själv är renskötande lapp, den lapp, som vårdar hans renar, har sitt hemvist. Vid häradsrätten föres förteckning över de fastställda och registrerade renmärkena jämte dessas ägare.

Antalet renar i riket uppgick enligt den år 1940 verkställda allmänna renräkningen till 164 106, därav 103 895 i Norrbottens län, 36 761 i Västerbottens län och 23 450 i Jämtlands län och Idre socken.¹ Enligt de upplysningar, som lämnas i de föreliggande Norrbottens-, Västerbottens- och Jämtlandsutredningarna skall å de tillgängliga betesmarkerna rationellt kunna hållas en renstam av i runt tal 241 000 djur, därav i Norrbottens län 164 000, i Västerbottens län 47 000 och i Jämtlands län 30 000. Det nuvarande renantalet är därför mycket lågt och detta särskilt för Norrbottens vidkommande. Orsaken härtill torde framför allt vara, att två renskötselår i följd, nämligen 1934/35 och 1935/36, varit synnerligen ogynnsamma och medfört en katastrofal minskning i renstammen. Denna nedgick med omkring 45 procent räknat för hela Norrbottens län och med bortåt 60 procent inom området mellan Torneträsk och Stora Lulevatten. De senaste åren ha emellertid varit för-

¹ I de uppgifter, som i det följande lämnas rörande renantalet i Jämtlands län, ingå även Idrelapparnas renar.

hållandevis goda och medfört att renbeståndet åter ökats i någon mån. Till jämförelse med 1940 års siffror må anföras renantalet vid de nedannämnda år verkställda renräkningarna:

	1925	1928	1931	1934
för Norrbottens län	192 578	176 455	220 792	193 075
» Västerbottens »	¹ 32 316	31 026	33 546	54 698
» Jämtlands »	13 361	17 161	24 712	29 465
Summa	238 255	224 642	279 050	277 238

Antalet renar med kända och med okända ägare inom de olika lappfogdedistrikten utgjorde enligt 1940 års renräkning för:

	Känd ren- ägare	Okänd ren- ägare	Summa
Norrbottens norra fjälldistrikt	45 476	54	45 530
Norrbottens södra »	29 882	542	30 424
Norrbottens skogsdistrikt	27 543	398	27 941
Västerbottens distrikt	36 761	—	36 761
Jämtlands distrikt	23 450	—	23 450
	163 112	994	164 106

På de renskötande lapparna, å ena, samt övriga renägare, vare sig lappar eller icke lappar, å andra sidan, fördelar sig antalet renar med kända ägare på följande sätt:

	Renar till- hörande ren- skötande lappar	Skötesrenar	Summa
Norrbottens län	80 581	22 320	102 901
Västerbottens »	26 589	10 172	36 761
Jämtlands »	21 556	1 894	23 450
	128 726	34 386	163 112

Nämnda rengruppers fördelning på fjällappbyar, skogslappbyar och koncessionsområden är följande:

	Renar tillhörande renskötande lappar inom			Skötesrenar			Summa
	Fjäll- lapp- byar	Skogs- lapp- byar	Konces- sions- områden	Fjäll- lapp- byar	Skogs- lapp- byar	Konces- sions- områden	
Norrbottens län	67 509	10 744	2 328	7 849	5 551	8 920	102 901
Västerbottens »	24 553	2 036	—	9 645	527	—	36 761
Jämtlands »	21 556	—	—	1 894	—	—	23 450
	113 618	12 780	2 328	19 388	6 078	8 920	163 112

¹ Renräkningen verkställdes inom Västerbottens län under år 1926.

2. De renskötande lapparnas fasta bostäder.

I 41 och 42 §§ lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige givnas bestämmelser beträffande lapps rätt att uppföra bostad och anordningar för förvaring av lappens tillhörigheter.

I bestämmelserna göres skillnad mellan inrättandet av tältkåta och annan kåta med lapsk eldstad (aran), å ena, samt stuga och därmed jämförlig bostadsbyggnad, å andra sidan.

Anordningar av det förra slaget må, enligt 41 §, av lapp uppföras å område, där han äger uppehålla sig med sina renar. Å sådant område må han tillika för förvaring av sina tillhörigheter uppföra bod eller därför vidtaga andra anordningar. För byggande av kåta eller bod å inägor kräves emellertid samtycke av vederbörande markägare eller brukare. Nedom odlingsgränsen och utom renbetesfjällen må å utmark till enskild eller kommun tillhörig fastighet — område som vid avvitrning blivit utlagt till allmänningsskog dock undantaget — samt till kronohemman eller kronolägenhet, som ej står under kronans omedelbara disposition, fast kåta eller bod uppföras endast efter anvisning av jordägaren eller brukaren eller, där lappen icke åtnöjes därmed, av lappfogden.

Beträffande rätten att uppföra stuga och därmed jämförlig bostadsbyggnad stadgas i 42 § följande:

I den mån för renskötselns drivande erfordras må lapp å område inom lappmarkerna eller å renbetesfjällen, där han äger uppehålla sig med sina renar, uppföra stuga eller därmed jämförlig bostadsbyggnad, dock med följande begränsningar:

1) Å enskild eller kommun tillhörig fastighet eller å kronomark, som ej står under kronans omedelbara disposition, må dylik byggnad icke uppföras, med mindre vederbörande jordägare eller brukare därtill givit sitt samtycke.

2) Å annan kronomark må byggnad, varom ovan sägs, uppföras allenast efter särskilt tillstånd, som på därom gjord ansökning meddelas, vad angår trakt ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen av Konungens befallningshavande samt i fråga om övriga trakter av domänstyrelsen efter samråd med Konungens befallningshavande. Över sådan ansökan skola de lappar höras, vilka äga uppehålla sig med sina renar å trakten. Vid prövning av ansökningen har myndigheten ej mindre att tillse, att byggnaden förläggas å plats, som med hänsyn till renskötsel å trakten och andra förhållanden är lämplig, samt att den icke göres större än för dess ändamål av bostad åt lapp, som driver renskötsel å trakten, är nödvändigt, än även att meddela de särskilda bestämmelser i avseende å byggnadens beskaffenhet och nyttjande, som provas erforderliga.

Upphör lapp, som innehar med tillstånd jämlikt nästföregående stycke uppförd byggnad, att driva renskötsel å trakten, eller överlättes byggnaden å annan än lapp,

som driver renskötsel och tillhör samma lappby, har den myndighet, som meddelat tillståndet, att pröva, huruvida och på vilka villkor byggnaden må kvarstå. Anses byggnaden icke böra bibehållas, äger myndigheten bestämma, huruvida och i vad mån gottgörelse må utgå för å byggnaden nedlagt arbete samt för virke därtill, som icke erhållits avgiftsfritt av kronan.

Frågan om befogenheten av lapparnas anspråk på bekvämare bostäder samt om lämpligheten överhuvud att utöva renskötsel från annan bostad än kåta hade länge varit under diskussion, då densamma genom proposition den 23 mars 1917 (nr 169) i samband med förslag till ändringar i 1898 års vid sagda tid gällande renbeteslag förelades riksdagens prövning.

Nämnda proposition utgick från att renskötande lappar som regel icke borde bo i hus. Vid propositionens framläggande anförde föredragande departementschefen härom bland annat:

»Det förhållande, att lapparna, så vitt känt är, utgjort de nordligare fjälltrakternas ursprungliga befolkning, kan ingalunda, såsom man stundom velat göra gällande, lämna stöd för något anspråk från lapparnas sida att efter eget skön få slå under sig kronojord. För den renskötande lappbefolkningen kan det ej heller vara till gagn, att enskilda lappar efter sitt fria skön upptaga nya lägenheter i trakter, som eljest av hänsyn till renskötelsen ansetts böra i det längsta undantagas från bosättning. — — —

För envar, som känner förhållandena och söker opartiskt bedöma dem, borde det stå klart, att i vårt land renskötsel i allmänhet ej kan utan stora olägenheter förenas med bofast levnadssätt. Renskötelsens naturliga förutsättningar äro hos oss av den art, att renarna i allmänhet måste företaga längre vandringar, varunder de, så framt näringen ej skall råka på förfall och medföra allvarliga konflikter med jordbruket, måste åtföljas av sina vaktare. Detta bekräftas i stort sett av hittills vunnit erfarenhet. I samma mån renskötande lappar börjat slå sig ned såsom bofasta men likväl fortsatt att omhänderhava renar, har renskötelsen i regel alltmer urartat och förhållandet till den jordbrukande befolkningen försämrats. Särskild uppmärksamhet förtjänar i detta avseende renskötelsen i Västerbottens län. Sedan åtskilliga år tillbaka har bland länets fjällappar förekommit en stark tendens att i större eller mindre utsträckning antaga de bofastas levnadsvanor utan att dock därför uppgiva renskötelsen. I en del fall har detta tillgått så att en renskötande lapp inköpt en redan anlagd gård — hemman, nybygge eller lägenhet — samt där satt sig ner såsom jordbrukare, men likväl behållit sina renar och låtit dem huvudsakligen skötas av familjemedlemmar eller tjänare. Detta är emellertid ej den vanliga formen för bosättning. Oftare har denna tillgått så, att i trakt, där en nomadfamilj plägat längsta tiden uppehålla sig med renarna på kronomark, uppförts ett boningshus avsett för en del av familjens medlemmar, vilka sedermera ej åtföljt hjorden. I flertalet dylika fall har sedermera anlagts ladugård för en eller annan ko. Från början har det vanligen varit endast de kvinnliga eller äldre manliga familjemedlemmarna, som sålunda slagit sig ned och övergivit arbetet med renskötelsen. Mången gång har emellertid själva husbonden varit en av dem, som stannat, och i andra fall har han längre fram slutit sig till dessa. De naturliga följderna av denna utveckling hava ej uteblivit. Genom bosättningen har det redan förut i förhållande till renantalet alltför ringa antalet skötare ytterligare minskats, och bevakningen av hjordarna har i följd därav blivit allt mindre tillfredsställande, framför allt i sådana fall, där husbonden själv avhållit sig från deltagande i renskötelsen. Bevakningens bristfällighet har på vissa håll föranlett de särskilda hjordarnas mer eller mindre konstanta sammanblandning i jättehjordar, som ej kunnat göras till föremål för nämnvärd bevakning. Detta har lett till stort förfång

såväl för skötsamma renägare — särskilt de mindre förmögna — som för den bofasta befolkningen samt på såväl ena som andra hållet framkallat missnöje. I viss mån likartade äro förhållandena även å andra trakter, där lappar sökt förena renskötseln med bofast levnadssätt. Särskilt må i detta avseende nämnas vissa trakter i Jämtlands län samt en del av skogslappar bebodda områden i Norrbottens län.

Av det anförda torde framgå, att staten saknar anledning att förhjälpa renskötande lappar till bosättning. Snarare kan det ifrågasättas, huruvida man icke borde genom lagbestämmelser omöjliggöra föreningen av renskötsel och levnadssätt såsom bofast. Måhända måste statsmakterna också, om renskötseln skall kunna upprätthållas, förr eller senare slå in på en dylik väg. Att omedelbart beträda densamma skulle emellertid leda till blottställande av ett avsevärt antal lappar. Särskilt gäller detta om skogslapparna, vilka ofta äro för sin utkomst beroende av det primitiva jordbruk de idka vid sidan av renskötsel och för övrigt synas sakna förmåga att återgå till förfädernas levnadssätt i kåtor. Även i fråga om en del bofasta men renskötande lappar i Jämtlands län torde man tyvärr hava att utgå från, att de ej äga förmåga att återgå till verkligt nomadliv.»

I enlighet med den mening, som sålunda uttalats, föreslogs den ändring i då gällande renbeteslag, att till vad i 1 § 3 mom. stadgades om lapparnas rätt att till underhåll för sig och renarna begagna land och vatten skulle fogas det tillägget, att de icke på grund av nämnda stadgande ägde uppföra bostadshus. I sammanhang därmed föreslogs även sådan jämkning i 3 §, att därav med full tydlighet skulle framgå, att virke ej i något fall finge av lapparna tagas i anspråk för uppförande av annat slags bostad än kåta. Därjämte upptogos bland övergångsbestämmelserna särskilda stadganden med avseende å redan befintliga bosättningar.

Riksdagen beslöt emellertid hos Kungl. Maj:t anhålla, att vad under 1 och 3 §§ föreslagits måtte upptagas till förnyat överbäggande i samband med den då tillämnade revisionen av hela lapplagstiftningen samt efter det tillfälle beretts lapparna att å samfällt möte hålla överläggningar i ämnet.

Vid det i februari 1918 hållna *allmänna lappmötet i Östersund* fattades en resolution, däri mötet motsatte sig den uppfattningen, att lapparna skulle förvekligas för renskötseln genom att bo i hus, och protesterade bestämt mot att de genom rättsregler skulle hindras att uppföra bostadshus. Mötet ansåg att en lapp, som idkade renskötsel, borde å kronojord inom lappmarkerna och å renbetesfjällen i Jämtlands län efter anmälan hos vederbörande länsstyrelse få uppföra boningshus för sig och sin familj.

I sitt den 31 maj 1923 avgivna betänkande (Stat. off. utr. 1923:51) erinrade *1919 års lappkommitté* till en början om det förhållandet att, vilken mening man än kunde hysa i fråga om den då gällande renbeteslagens rätta tolkning med avseende å lapparnas rätt att bygga bostadshus inom sina betesområden, de renskötande lapparna i allt fall med vederbörande myndigheters goda minne sedan långliga tider tillbaka faktiskt nyttjat skogen för uppförande av även andra bostäder än kåtor. Sedan kommittén vidare erinrat, hurusom lapparna ganska allmänt använde timrade stugor och fasta kåtor med slutna tak och vanliga eldstäder, anförde kommittén:

»Då det gällt för kommittén att taga ställning till frågan om bostäderna bland de renskötande lapparna, har kommittén ansett sig böra utgå från förhållandena,

sådana de härutinnan faktiskt gestalta sig. Tillika har kommittén, som å sina sammanträden med de renskötande lapparna ingående dryftat frågan om den lämpligaste bostadsformen, ansett sig böra taga hänsyn till de önskemål, som härutinnan på de flesta håll enhälligt framförts av lapparna själva. Med vissa undantag, huvudsakligen i de nordligaste trakterna, hava lapparna uttalat önskan att å vår-, sommar- och höstbeteslanden få uppföra timrade stugor såsom framför allt för familjens del erbjudande bättre skydd mot väderleksförhållandena samt större bekvämligheter än de primitivare kåtorna. Mot de farhågor, som kommit till uttryck i ovannämnda proposition till 1917 års riksdag, eller att det bekvämare levnadssätt, vartill stugan inbjöde, komme att fresta de renskötande lapparna att eftersätta värden av sina renar, har från lapparnas sida, jämte det de erinrat om den allmänna utbredning stugorna eller de stugliknande gammerna redan vunnit bland lappbefolkningen, framhållits, att renvårdens bättre eller sämre beskaffenhet mera vore beroende av större eller mindre intresse för renskötseln hos vederbörande lapp än av naturen av hans bostad.

Kommittén finner för sin del nyss angivna farhågor icke vara av så stor betydelse, att de böra utgöra hinder mot att tillmötesgå lapparnas önskemål. Kommittén vill visst icke förneka, att den bekvämare bostaden möjligen kan i viss mån medverka till att renarnas bevakning och vård åsidosättes, men anser kommittén, att försumlighet härutinnan bör motverkas på annat sätt än genom ett förbud mot uppförande av renvaktarstugor på renbeteslanden. — — —

Då kommittén således i anslutning till vad ovan anförts föreslagit, att åt de renskötande lapparna inrymmes rätt att å renbeteslanden för renskötselns utövande uppföra timrade stugor, har det dock skett med vissa förbehåll. Till en början har kommittén, i likhet för övrigt med vad genomgående föreslagits även i andra hänseenden, ansett den enskilde jordägaren icke böra betungas genom de lapska privilegierna mera än som för tillgodoseende av de renskötande lapparnas behov är nödvändigt. På grund härav och då behovet av renvaktarstugor enligt kommitténs mening kan tillgodoses i tillräcklig omfattning utan anlitande av enskild mark, har kommittén begränsat rätten att uppföra dylika stugor till kronans mark samt i fråga om enskild mark hänvisat de renskötande lapparna att härutinnan i vanlig ordning träffa avtal med vederbörande ägare. Vidare har kommittén icke funnit lämpligt överlämna valet av plats för stugorna åt de renskötande lapparnas eget bestämmande. Erfarenheten från de tider, då bebyggelsen å renbeteslanden skedde utan tillbörlig kontroll från myndigheternas sida, har nämligen givit vid handen, att för stugorna ofta utsetts platser, valda mera med hänsyn till vederbörande lapps åstundan att äga bekväm tillgång till fiske och andra binäringar än ur synpunkten av att därifrån kunna på ett fullt effektivt sätt övervaka renhjorden. Den okontrollerade bebyggelsen, som lätt nog gav upphov till verkliga jordbrukslägenheter, har även visat sig vara till stort men för hela renhanteringen å trakten. Dessa omständigheter hava föranlett kommittén att göra rätten att uppföra renvaktarstugor beroende av särskild framställning hos Konungens befallningshavande, på vilken det skall ankomma att pröva de omständigheter, som äro att beakta med hänsyn såväl till sökandens egen som de övriga renskötande lapparnas renskötsel å trakten.»

I överensstämmelse med vad sålunda anförts hade kommittén under 19—21 §§ i sina särskilda lagförslag om fjällrenskötsel och skogsrenskötsel upptagit bestämmelser, enligt vilka det skulle kunna medgivas renskötande lappar rätt att under vissa förutsättningar inom renbetestrakterna uppföra bland annat stuga eller därmed jämförlig bostadsbyggnad att nyttjas för den tid renskötseln dreves å trakt, där byggnaden inrättats. Enligt kommitténs förslag skulle det ankomma på länsstyrelsen att meddela beslut om upplåtelse av mark för dylika byggnader.

Sedan kommitténs förslag undergått viss överarbetning, beslöt Kungl. Maj:t den 30 maj 1924, att lagrådets yttrande skulle inhämtas över de överarbetade förslagen till lag om fjällrenskötsel och lag om skogsrenskötsel.

Vid remissen till lagrådet anförde *föredragande departementschefen* i förevarande fråga i huvudsak:

»Då jag nu går att yttra mig över det föreliggande förslaget att bereda de renskötande lapparna möjlighet att under erkända former utbyta den primitivare kåtan mot en bekvämare bostad, vill jag från början såsom min mening uttala, att man på detta område liksom på andra områden, där man saknar klara och tydliga föreskrifter i lagstiftningen, torde böra utgå från förhållandena, sådana de i verkligheten gestalta sig, och på grundvalen av dem söka finna en lämplig lösning. Jag anser det därför vara av mindre betydelse att i detta sammanhang diskutera, huruvida de ganska talrika lappar, som faktiskt uppfört stugor åt sig, utan att området för dem och i många fall ej heller virket därtill förvärvats i eljest härför gällande former, kunna för detta förfarande åberopa någon rättsgrund. För min del vill jag således nu bortse från den rent juridiska sidan av frågan, detta så mycket mera, som jag tror mig veta, att ej heller lapparna numera på allvar vilja göra gällande att de äga någon lagligen grundad rätt att i förevarande hänseende taga kronans mark i anspråk. Jag ser denna fråga såsom en lämplighetsfråga med social innebörd, där det i sista hand blir avgörande, huruvida man utan åsidosättande av andra, mera befogade intressen kan tillmötesgå rimliga anspråk på större bekvämligheter i bostadshänseende. Jag kan då icke finna annat än att, om man i detta sammanhang bortser från de juridiska skäl, som åberopats mot dessa anspråk, man endast har att besvara frågan, i vad mån, såsom i 1917 års proposition gjordes gällande och delvis även anförts i vissa över de föreliggande förslagen avgivna yttranden, den bekvämare bostaden skall komma att innebära en lockelse för lapparna att mindre omsorgsfullt vårda renarna och slutligen draga lapparna helt över till den bofasta befolkningen. Den bostad, varom nu är fråga, har närmast karaktären av ett inventarium å renbeteslanden, som får nyttjas endast under viss bestämd tid, nämligen då renhjordarna beta i närheten. Den kan vid sådant förhållande enligt min mening icke gärna innebära en större fara för renskötselns behöriga utövande än den fasta kåta, som de renskötande lapparna på grund av nu gällande bestämmelser obestriddligen äro berättigade att uppföra på samma plats, där det nu ifrågasattes att anordna en timrad stuga. Botemedlet mot förslappning i renvården finnes på annat håll än i ett förbud att bo i stuga. Det ligger i de även i förslagen ifrågasatta, restriktiva bestämmelserna, men framförallt i den övervakning och ledning, som det ankommer på den lapska tjänstemannaorganisationen, nämligen lappfogdar, tillsyningsmän och ordningsmän, att utöva, och som just i de trakter, där bruket av stuga är mera allmänt, nämligen Västerbotten och Jämtland, visat sig kunna väl fylla dessa uppgifter.»

Efter det lagförslagen undergått ytterligare överarbetning, framlade Kungl. Maj:t i *proposition den 17 februari 1928 (nr 43)* förslag till lag om de svenska lapparnas rätt till renbete. Förslaget bifölls av riksdagen. Frågan om lapparnas rätt att uppföra kåtor samt stugor och därmed jämförliga bostadsbyggnader erhöll i lagen sin lösning genom de här ovan omförmälda bestämmelserna i 41 och 42 §§.

Norrbottensutredningen har i sitt betänkande lämnat en redogörelse för i vilken utsträckning lapparna skaffat sig fasta bostäder (sid. 101 f.) men har icke i ämnet framlagt något förslag.

Vid det i oktober 1937 i Arvidsjaur hållna allmänna lappmötet, vilket sammankallats i syfte att bereda lapparna i landet tillfälle att överlägga om

de förslag, som framförts i sistnämnda betänkande, upptogs frågan om nomadlapparnas bosättningsförhållanden ånyo till behandling. Mötet antog en resolution i ämnet, vari mötet yrkade, att frågan om anordnande av bättre bostäder för nämnda lappar snarast måtte bli föremål för utredning. De nuvarande bostäderna, kåtorna, ansåges nämligen vara mycket dåliga och ohygieniska.

Vidare beslöt mötet gilla två av representanter för fjällappbyarna i Gällivare socken väckta motioner, vari föreslagits att de renskötande fjällapparna skulle få uppföra bostadshus å sina visten och att till kostnaderna härför måtte utgå statsbidrag med belopp och på de villkor i övrigt, som i kungörelsen den 18 juli 1928 (nr 314) angående grunder för upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark funnes stadgade beträffande statsbidrag till uppförande av byggnader å för bostadsändamål avsedda lägenheter.

I detta samband må erinras, hurusom några talare vid mötet lämnade vissa upplysningar om de renskötande lapparnas möjlighet att vid sina visten erhålla mjölk, grönsaker o. d. En föredragshållare ansåg, att lagen ställde hinder i vägen för nomader att odla grönsaker och att det varit omöjligt att erhålla tillstånd att upptaga en potatistäppa. En fjällapp från Västerbotten meddelade, att i visst angivet fall en skogsstatstjänsteman förbjudit hållande av getter å kronans mark med hänsyn till dessas skadegörelse å skog. Ett annat hinder mot att inneha getter vore, att dessa ej finge medföras till Norge. Av en renskötande jämtlandslapp upplystes å andra sidan, att lapparna i Jämtland odlade en del grönsaker samt hade rätt att ha en ko. Man hade sålunda potatis och även mjölk, trots det att renmjölkningen hölle på att fullständigt försvinna på grund av olägenheterna med densamma. Det vitsordades att även i Västerbottens fjälltrakter funnes grönsaksodlingar. Rätt yrkades att ha dylika odlingar på vår- och sommarvistena samt att hålla getter och kor. En talare begärde tillsättande av särskilda vandringsrättare, som kunde hjälpa lapparna.

Mötet förklarade sig instämma i de sålunda framställda yrkandena.

I en den 24 november 1937 dagtecknad skrift har lappmötets ordförande kyrkoherden G. L. Park med överlämnande av ett vid mötet fört protokoll hemställt, att Kungl. Maj:t måtte beakta de förslag och önskemål mötet framfört.

I de yttranden, som inhämtats över lappmötets beslut, har bosättningsfrågan berörts av lappfogdarna i Norrbottens län samt länsstyrelsen därstädes.

Nämnda *lappfogdar* ha framhållit, att frågan om anordnande av bättre bostäder för de renskötande lapparna uppmärksamrats av lappväsendets befattningshavare. Enligt lappfogdarnas mening vore det emellertid endast på höst- och vårvistena, där lapparna uppehölle sig under längre sammanhängande tider, man kunde inreda bostäder, vilka i fråga om utförande och bekvämlighet vore jämförliga med den bofasta befolkningens. Under övriga årstider, i synnerhet då lapparna vore på flyttning eller uppehölle sig med renarna i högfjällstrakterna, torde den flyttbara eller fasta kåtan kunna

anses väl lämpad såsom bostad åt nomaden. Att såsom lappmötet gjort kategoriskt beteckna kåtan som en dålig och ohygienisk bostad, vore icke riktigt. Bevarades kåtan i sitt ursprungliga skick med öppen eldstad (aran) och rököppning i taket (reppen), fyllde den som bostad högt ställda anspråk på hygien, vilket provinsialläkare, som verkade i lappmarken, intygat. Det vore emellertid beklagligt, att lapparna rätt allmänt förfuskat den ursprungliga kåtatypen genom att bygga heltäckta kåtor, i vilka den öppna elden utbytts mot järnspisar. Dessa den nya tidens kåtor vore i de flesta fall ohygieniska. Genom järnspisarna alstrades en hastig men lika fort avtagande och därigenom ohälsosam värme. Avsaknaden av den utmärkta luftväxling, som i den ursprungliga kåtan åstadkommes genom den öppna elden och rökålet i taket, medförde, att luften i den täckta kåtan bleve tung och osund, vilket måste vara ägnat att befordra uppkomsten av olika sjukdomar. Kåtan såsom bostadsform borde i stor utsträckning bibehållas, men det gällde att få lapparna till insikt om att kåtan för att fylla hygienens krav måste bevaras i sitt ursprungliga skick och icke genom okloka moderniseringar förstöras.

På höst- och vårvistena kunde det emellertid enligt lappfogdarnas åsikt vara lämpligt att inrätta bostäder av hustyp. Detta hade redan skett på olika håll i länet. Det vore att beklaga, att bebyggelsen i stor utsträckning blivit tämligen underhållig, sedd ur bostadshygienisk synpunkt. I många fall torde orsaken härtill vara att söka i bristande ekonomiska möjligheter hos vederbörande, men lika ofta torde andra skäl, såsom oförstånd och missriktad sparsamhet, ligga till grund för att bostaden vore av undermålig beskaffenhet. En sanering av de bristfälliga lappbostäderna av hustyp vore ett allmänt intresse. En statlig hjälpverksamhet på hithörande område borde dock icke sträckas längre än vad som gällde beträffande förbättringar av de allmänna bostadsförhållandena i riket. Hälsovårdsnämnderna torde sålunda höra tillse, att nomadernas bostäder fyllde hälsovårdsstadgans fordringar. I de fall, där nomaden saknade ekonomiska möjligheter att själv avhjälpa förefintliga brister, borde han liksom övriga medborgare komma i åtnjutande av förbättringsbidrag. I andra fall borde husägaren med egna medel sätta bostaden i tillbörligt skick. Underlåte han detta, borde hälsovårdsnämnden ingripa på samma sätt som mot varje annan medborgare. Varje åtgärd från hälsovårdsnämndens sida i fråga om en nomadlapps bostad borde dock ske i samråd med lappväsendet. Det vore nämligen av största vikt, att bostaden förlades å sådan plats, som med hänsyn till renskötseln å trakten och andra förhållanden vore lämplig, samt att den icke gjordes större än nödvändigt. Blev nämligen bebyggelsen på lappvistena alltför omfattande, ledde detta så småningom till verkligt fasta bosättningar, som kunde bli till hinder för renskötseln och dessutom giva anledning till svårösta problem i fråga om försörjningen. Inom renskötselnäringen kunde även dispositioner behöva vidtagas, vilka innebure förflyttningar av lapphushåll mellan olika fjälltrakter. Det vore angeläget, att ej hinder för sådana åtgärder uppstode genom att en nomad så att säga »byggt sig fast» å en viss plats.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har tillstyrkt bifall till lappmötets förslag om att statsbidrag skulle utgå till uppförande och förbättring av bostadshus å de renskötande lapparnas huvudvisten. I vilken utsträckning bostadsbyggande borde komma till stånd och kunna anses förenligt med renskötelsens noggranna utövande, ansåge sig länsstyrelsen för det dåvarande icke vara i stånd att bedöma.

Västerbottensutredningen har bland annat föreslagit, att bidrag av statsmedel skulle utgå till uppförande i fjällområdena av hus för renskötande lappar, s. k. renskötarstugor. Utredningen har framhållit, att något bidrag till uppförande av dylika stugor för närvarande icke utginge i vidare mån än att fritt virke kunde erhållas av kronan. I åtskilliga fall bleve de bostäder, som på detta sätt komme till stånd, på grund av innehavarnas fattigdom och bristande kunnighet i fråga om byggnadsarbete synnerligen undermåliga. Det syntes utredningen därför vara lämpligt, att staten medverkade till beredande av en välbehövlig förbättring av bostadsförhållandena även för renägarna. Lämpligast torde detta kunna ske på så sätt, att länsstyrelserna bereddes möjlighet att utlämna bidrag till byggande av renskötarstugor. Erforderliga medel härför borde ställas till förfogande. De bestämmelser, som i Kungl. Maj:ts brev den 11 juni 1926 angående byggnadsbidrag till innehavare av fjällägenheter föreskrivits skola gälla för denna hjälpverksamhet, kunde i huvudsak tillämpas jämväl i avseende å bidragen till renskötarstugor. Då dessa byggnader uppfördes å kronan tillhörig mark och vederbörande nomad jämlikt 42 § renbeteslagen hade dispositionsrätt till byggnaden endast så länge han bedreve renskötsel å trakten, syntes kronan böra bestrida större delen av kostnaderna för bostadens uppförande. Enligt av länsarkitektkontoret upprättade ritningar och kostnadsförslag till »renskötarstuga», vilka bilagts utredningens betänkande, skulle kostnaden för en sådan stuga med bod uppgå till i genomsnitt 2 200 kronor. Statens bidrag borde utgå med högst 80 procent av den beräknade byggnadskostnaden, dock högst 1 750 kronor. Utredningen ansåge, att under åren 1940—1944 för Västerbottens läns vidkommande komme att erfordras högst 20 renskötarstugor. Ett anslag för ifrågavarande ändamål skulle alltså erfordras med 7 000 kronor årligen under vart och ett av åren 1940—1944. Då lapparna ej finge företaga byggnad utan länsstyrelsens tillstånd, bleve länsstyrelsen i stånd att för varje fall pröva behovet av bidrag till byggnadens uppförande.

Även *Jämtlandsutredningen* har i sitt betänkande upptagit frågan om bättre bostadsförhållanden för de renskötande lapparna. Utredningen har till en början uttalat, att en förutsättning för att lapparna för framtiden skola stanna kvar vid renskötelsen vore, att de i denna näring erhöle en levnadsstandard, som svarade mot vad som kunde påräknas i andra för dem tillgängliga yrken. Tillika har framhållits att den bofasta befolkningens allmänna standardhöjning även för lapparna skapat behov bland annat av bättre bostäder. Det erinras, hurusom en del nomadiserande lappar i Jämtlands län redan förena renskötsel med lappnybyggen, vars jordbruksavkastning i större eller mindre grad bidrager till familjens bärgning. Även vid en dylik

kombination borde — oavsett om lappfamiljen hade så god tillgång på arbetskraft, att somliga medlemmar kunde ägna sig helt åt jordbruket och andra helt åt renskötseln — jordbrukslägenheten vara belägen vid familjens huvudviste, så att husbonden åtminstone kunde leda och övervaka samt till en viss grad deltaga i renskötseln. Men erfarenheten visade, att det endast vore i sällsynta undantagsfall som mark- och klimatförhållandena vid ett huvudviste lämnade förutsättningar för ett jordbruk, varå en familj kunde erhålla sin bärgning. Därest en renskötande familj skaffade sig ett sådant jordbruk, som nyss sagts, och arbetskrafterna räckte till en uppdelning på de båda yrkena, torde denna kombination oftast bli en övergångsform. Vissa familjemedlemmar komme att stanna vid renskötseln, under det andra familjemedlemmar ägnade sig mer och mer åt jordbruket.

Lagstiftningen utginge från att kåtan allt fortfarande vore den för renskötarna naturligaste och lämpligaste bostadsformen. Det kunde enligt utredningens mening icke förnekas, att risk föreläge, att den fasta bostadsbyggnaden kunde locka husbönderna och deras familjer att ligga kvar vid vistet i stället för att följa renhjorden. Men man kunde icke underlåta att taga hänsyn till att även nomadlapparna på senare år mer och mer övergått till att skaffa sig stugor och att de själva numera ansåge denna bostadsform behövlig. Det torde icke vara överdrivet, om man antog, att kåtorna för närvarande avskräckte de unga lappmännen och lappkvinnorna från att fortsätta såsom renskötare. Anledningen till denna förändrade inställning vore framför allt dels att lapparna lämnat sin förut brukliga kläddräkt av skinn eller tjockt vadmal, som skyddade dem för fukt och kyla i kåtorna, och dels att de jämfört sina kåtabostäder med de förbättrade bostäder, som tack vare bidrag av olika slag förekomme ända upp i fjällbygderna. Lappen hade härigenom fått blicken skärpt för de olägenheter i vissa avseenden, som följde med kåtabostaden, samt fått allt större krav på sådana bostäder, som kunde anses likvärdiga med dem, vartill andra i ekonomiskt avseende likställda grupper ägde tillgång.

Under de överläggningar, som utredningen haft under sommaren 1939 med lapparna i Jämtlands län, hade så gott som enstämmigt framhållits, att en ändring måste ske, såvida de uppväxande lapparna skulle fortsätta med renskötseln. Vad sålunda från lapparnas sida framhållits, ansåge utredningen vara värt allt beaktande. Man finge säkerligen utgå från att lappen kände det såsom ett ofrånkomligt behov att för sig och sin familj äga en bostadsbyggnad, som han kunde betrakta såsom sitt hem. Vissa av de renskötande lapparna inom länet hade redan på egen hand uppfört bostad. Andra hade icke ägt tillräcklig ekonomisk bärkraft härför utan nöjt sig med synnerligen primitiva byggnader eller torvkåtor med kokspis.

Godkände man denna standpunkt, hade man att räkna med att inom Jämtlands län bostadsbyggnader erfordrades för omkring 100 renskötande familjer. Av dessa byggnader funnes dock redan ett flertal uppförda, varjämte ett antal familjer torde ha möjligheter att själva åstadkomma erforderliga byggnader. Härvid förutsattes givetvis att bostadsbyggnad uppfördes

endast vid vederbörandes huvudviste, som inom Jämtlands län alltid torde ligga å renbetesfjällen och inom Kopparbergs län å det till renbete upplåtna området.

För såväl uppförandet av nya bostadsbyggnader åt renskötande lappar som iståndsättande av utav sådana lappar redan uppförda men i hygieniskt avseende bristfälliga boningshus förutsattes fritt virke på rot efter utsynning och till den myckenhet, länsstyrelsen medgåve i varje särskilt fall. Dessutom borde utgå kontanta byggnadsbidrag till belopp, som efter prövning av varje dylikt bostadsbehov visade sig vara erforderligt, varvid till nytt boningshus bidrag borde kunna beviljas intill högst 2 500 kronor och till reparation av sådan äldre byggnad högst 1 000 kronor. Utredningen hade härvid räknat med blivande bostadsinnehavarens arbete såsom för grävning av grund, avverkning av byggnads- och sågtimmer och hantlangning under själva byggnadsarbetet. Det vore av stor betydelse, att vederbörande bostadsinnehavare finge ha någon omsorg om byggnadens tillkomst och deltaga i arbetet på dess uppförande. Härigenom torde intresset för och förmågan att vidmakthålla bostaden komma att väsentligt ökas.

En exakt uppskattning av anslagsbehovet kunde enligt utredningens mening icke göras, därför att bidragsbeloppets storlek komme att bero framför allt på den snabbhet, med vilken de renskötande familjerna önskade erhålla bättre bostäder och kunde fullgöra den på dem ankommande arbetsprestationen. Utredningen ansåge emellertid, att ett engångsanslag å 35 000 kronor till en början borde ställas till länsstyrelsens förfogande för att möta de behov, som torde komma att anmälas inom de närmaste åren.

Utredningsmannen. Såsom framgår av förarbetena till bestämmelserna angående de renskötande lapparnas rätt att uppföra fasta bostäder ha två skilda meningar gjort sig gällande rörande lämpligheten av att överhuvud giva nämnda lappar dylik rätt. Den ena utgår från att ett medgivande för lapparna att bedriva renskötsel från fasta bostäder skulle menligt återverka på vården av renarna. Frestelsen att stanna kvar i bostäderna bleve större, och renvården skulle överlämnas i huvudsak åt de unga lapparna och anställda, i stället för att i främsta rummet omhänderhavas av husbönder. I övrigt skulle lapparna förvekligas och deras håg dragas från renskötseln, varjämte fasta bostäder lätt medförde en övergång till de bofastas vanor och näring. Detta kunde innebära en fara för hela renskötseln, särskilt den mera svårhanterliga fjällrenskötseln, framtid.

Den andra meningen bygger på utvecklingen sådan denna under senare tider fortskridit. En betydande del av de renskötande lapparna hade redan fasta bostäder. Denna omständighet syntes emellertid icke behöva medföra en försämring av renskötseln. Visade sig olägenheter uppkomma, kunde de förekommas i annan ordning.

Lagstiftningen utgår från den senare uppfattningen, ehuru den omgärdat bestämmelserna härom med vissa garantier avsedda att förebygga missbruk.

Jämlikt 42 § gällande renbeteslag må sålunda lapp å område inom lapp-

markerna eller å renbetesfjällen, där han äger uppehålla sig med renarna, uppföra stuga och därmed jämförlig bostadsbyggnad. Härfor kräves dock att tillstånd lämnas i särskild ordning. Med uttrycket »jämförlig bostadsbyggnad» torde i främsta rummet avses slutna träkåtor eller torvhus med mur för eldstad eller fristående spis. För uppförande, ombyggnad eller underhåll av stuga eller annan bostadsbyggnad äger lappen jämväl i viss ordning erhålla fritt virke.

Någon rätt för renskötande lapp att i något fall uppföra ladugård, lada eller annan anordning för förvaring av kreatursfoder eller att därtill taga virke finnes icke angiven i lagen.

Rätten att skaffa bostäder och förvaringsrum för förnödenheter tillkommer endast de renskötande lapparna. Detta framgår av lagens stadgande, att lapp må bygga å »område, där han äger uppehålla sig med sina renar» (41 §) och »i den mån för renskötselns drivande erfordras» (42 §). I sistnämnda paragraf stadgas dessutom att, om lapp, som innehar med behörigt tillstånd uppfört hus eller jämförlig bostadsbyggnad å mark under kronans omedelbara disposition, upphör att driva renskötsel å trakten eller överlåter byggnaden å annan än lapp, som driver renskötsel och tillhör samma lappby, skall vederbörande myndighet pröva, huruvida och på vilka villkor byggnaden må kvarstå. Rörande icke-renskötande lapps rätt att bygga eller i övrigt slå sig ned på renbetesområde finnas inga bestämmelser i renbeteslagen. Denna fråga är ordnad senast genom den efter grunder, beslutade av statsmakterna, utfärdade kungörelsen den 6 juni 1941 (nr 484) angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m.

De fasta bostäder, som numera äro vanliga bland de renskötande lapparna, utgöras antingen av vanliga stugor eller ock av timrade kåtor eller torvkåtor eller torvhus ofta utan anordning för eldning å öppen hård. Stugor förekomma allmänt bland skogslapparna, med undantag av några få familjer i Gällivare och Jukkasjärvi socknar, ävensom bland jämtlandslapparna. Även i Västerbottens län ha många fjällappar, som därtill haft ekonomisk förutsättning, skaffat sig stugor. Detta är fallet jämväl i de sydligaste lappbyarna i Jukkasjärvi socken och i Gällivare socken i Norrbottens län. I Karasuo socken och den översta lappbyn i Jukkasjärvi socken, där lapparna, i allmänhet åtföljda av sina familjer, på somrarna med sina renar inflytta till Norge, användas sällan stugor. Fåtaligt förekomma sådana bland fjällapparna i Jokkmokks och Arjeplogs socknar. I övrigt begagna lapparna i Norrbottens län och understundom jämväl i Västerbottens län stora torvkåtor, helt eller delvis belagda med golv och ibland utan aran. Lapparna ha dessutom ofta på sina visten torvkåtor med öppen eldstad, vilka användas såsom sommarbostäder eller kokhus.

Törhända torde, ur synpunkten av renskötselns rationella bedrivande och framtida bestånd, viss grund finnas för den meningen, som vill förbjuda lapparna att ha stugor. Det kan nämligen sägas vara av största vikt, att lapparna i sitt liv undvika allt, som kan vara ägnat att minska deras rörlighet och deras intresse att följa renhjorden på dess kringströvande. Att tillräckligt an-

tal vaktare städse är närvarande hos renarna är en av förutsättningarna för god renvård samt nödvändigt för att i möjligaste mån hindra skadegörelse av renarna å bofastas egendom liksom för att, särskilt beträffande de renar som föras på bete vid gränsen mot Norge eller inom detta land, förekomma att renarna taga sig in på icke tillåtet område. För underlättandet av tillgången på renbevakare böra även kvinnorna i möjligaste mån deltaga i renskötseln, varigenom tillika familjens intresse för deras näring stärkes. Det säges att, om fast bostad finnes, kvinnorna stanna vid denna samt att de manliga renvaktarna frestas att allt för länge dröja sig kvar vid bostaden och att detta blir fallet särskilt vid dåligt väder, då deras närvaro vid hjorden är som mest påkallad. Såsom medverkande orsak till de tidigare talrikt förekommande reninvasionerna i Norge har bland annat åberopats lapparnas fasta bostäder.

Det synes emellertid för närvarande vara en vanlig inställning bland såväl fjäll- som skogslapparna att fast bostad ingår bland den renskötande lappens utrustning. Att tänka sig att kunna, gent emot den oro som därigenom kan väntas uppstå, återföra alla de lappar, som skaffat sig fasta bostäder, till tidigare tillämpad ordning torde vara uteslutet. Många lappar ha så satt sig in i att fast bostad på vår- och höstbeteslanden eller annat huvudviste är en naturlig sak, att ett förbud däremot kunde medföra att lapparna, åtminstone på vissa trakter, hellre upphörde med renskötseln än avstode från den bekvämlighet fast bostad medför.

Sett ur renskötselns synpunkt har även ifrågasatts, om innehavet av dylik bostad kan innebära den fara för renskötselns försummande, som gjorts gällande. Till en början må härvid erinras att, vad angår skogslapparna bland vilka fasta bostäder varit förhärskande sedan lång tid tillbaka, kravet på flyttbara kåtor framträder mindre starkt. Renarna vistas inom mera begränsade områden, där de jämförelsevis lätt kunna uppsökas från bostaden, vilken kan betecknas såsom huvudviste. Ett liknande förhållande föreligger bland jämtlandslapparna, vilkas renskötsel, fränsett de nordligaste byarna i Frostviken, står skogsrenskötseln nära. Erinras må även om den skogsrenskötsel, som efter särskilt tillstånd bedrives nedom lappmarksgränsen inom Norrbottens län. De lapska vaktare, som inom dessa s. k. koncessionsområden handha vården om renarna, bo samtliga i hus. Den bättre eller sämre ordningen i renskötseln torde inom nu angivna trakter i främsta rummet vara beroende av den personliga dugligheten och intresset hos vaktarna samt att nödigt antal sådana finnes.

Vad angår fjälllapparna i Norrbottens och Västerbottens län må påpekas betydelsen i förevarande hänseende av den omläggning av deras renskötsel, som försiggått under de senaste decennierna. Tidigare hade lapparna allmänt, antingen familjevis eller eljest i mindre grupper, sina renar uppdelade i särskilda hjordar. Renarna sammanfördes ofta. Renkorna mjölkades, och även i övrigt voro renarna föremål för särskild omvårdnad. Denna intensiva renskötsel krävde ej allenast ett jämförelsevis stort antal vårdare utan även att hela familjen vistades nära hjorden, i vars vård även kvinnorna deltog. Numera tillämpas med få undantag den s. k. extensiva renskötselmetoden.

Denna innebär, att renarna särskilt under uppehållet å sommarbeteslanden lämnas frihet att ströva i stora hjordar, omfattande alla renar i lappbyn, eller, inom de större byarna, i några få grupper. Bevakningen sker ofta i ytterlinjen av det betesområde, varå hjorden uppehåller sig. I andra fall följes storhjorden av ett jämförelsevis begränsat antal vaktare. All särskild vård av renarna har upphört.

Denna olikhet i sättet för renskötselns utövande är i viss mån av betydelse för bostädernas belägenhet. Detta gäller särskilt under tiden för renarnas vistelse å vår- och höst- samt sommarlanden. Under uppehållet å vinterlanden plägar ännu i allmänhet hela familjen följa renarna. En renskötsel, där vård icke förekommer av de särskilda renarna genom deras ständiga sammandrivande för mjölkning eller översyn samt bevakningen är inriktad å storhjordar, torde vara mindre beroende av, huruvida husbondens familj följer hjorden eller stannar något efter denna på höst- och vårbeteslanden eller vid annat huvudviste. Även om det kan vara förenat med vissa olägenheter, att renskötseln sålunda ordnas från ett viste, som understundom kan ligga på jämförelsevis stort avstånd från de marker, där renarna uppehålla sig, samt att kvinnorna ej i större utsträckning deltaga i renskötseln, lär detta knappast förhindra, att den vård den extensiva renskötseln kräver ändock kan givas hjorden. Huvudvikten ligger därpå, att tillfredsställande antal dugliga vaktare är närvarande hos hjorden samt att bevakningen utövas under god ledning. Under vissa förutsättningar kan fast bostad även i renskötselhänseende ha förmåner framför tältkåtan eller den öppna torvkåtan, enär det givetvis är lättare för lappen att, vid tillfällen då han under dåligt och kallt väder trött och våt återvänder från renarna, mera ostört kunna vila ut i en rymligare och bekvämare bostad.

Under föreliggande förhållanden synes anledning icke finnas att frångå den princip, varå nuvarande bestämmelser i ämnet bygga. Det bör emellertid finnas garantier, som i möjligaste mån förebygga en ogynnsam utveckling och hindra systemets urartning. Såsom förut berörts föreskrives för närvarande i sådant hänseende, att renskötande lapp, som å kronans odisponerade marker vill uppföra stuga eller därmed jämförlig bostadsbyggnad, exempelvis slutet torvhus utan den lapska aran, skall söka tillstånd därtill. I dylikt ärende skola vederbörande lappar höras; och må tillstånd ej medgivas, om byggnaden skulle prövas medföra hinder för renskötseln.

Efterser man emellertid, huru dessa bestämmelser tillämpats i praktiken, visar det sig att de länge varit obeaktade; först på senare år synas de ha efterföljts i större utsträckning. Sålunda uppgives att i Jämtlands och Västerbottens län samt södra lappfogdedistriktet i Norrbottens län ävensom bland skogslapparna tillstånd numera i allmänhet sökes av den, som vill uppföra stuga. I Västerbottens län ha framställningar gjorts jämväl om upptagande av odlingar (potatisland) invid bostaden. Däremot synas lagens föreskrifter om skyldighet att söka tillstånd i förevarande hänseenden knappast ha efterföljts inom Norrbottens norra lappfogdedistrikt.

Lapparna själva torde ha haft svårt att tillägna sig innebörden av före-

skrifterna. Det synes ligga deras uppfattning nära, att de äga begagna land och skog för uppförande även av timmerstugor. Därutöver ha de ofta uppfört även ladugård och lada, vilka byggnader i varje fall äro förbjudna. Även för byggnader tillkomna utan tillstånd synes understundom ha erhållits fritt virke från kronans skog. Ett förbiseende av de gällande bestämmelserna kan emellertid lätt medföra stora olägenheter, som kunna bli så svåra att bättra. Det torde tillkomma länsstyrelserna att ha tillsyn över, att bestämmelserna behörigen tillämpas. Att så blir fallet torde vara en nödvändig förutsättning för att staten skall kunna medgiva vidare utveckling av det fasta bostadsväsendet.

Om man sålunda väl må medgiva, att de renskötande lapparna under kontroll skaffa sig fasta bostäder, må man ställa sig mera tveksam rörande lämpligheten för staten att direkt uppmuntra dylik bosättning genom bidrag av statsmedel. Det kan emellertid sägas att, om lagstiftningen tillåter att fasta bostäder få uppföras, det må vara berättigat att jämväl obemedlade eller mindre bemedlade lappar skola kunna komma i åtnjutande av en dylik förmån. För att detta skall ske fordras ekonomiskt stöd av kronan.

Såsom framgår av förhandlingarna vid mötet i Arvidsjaur hysa lapparna en livlig önskan, att staten skall ingripa. Denna inställning grundas därpå, att lapparna anse sig böra i sin näring få följa med sin tid även vad gäller bostäder; och synes bland de flesta av lapparna råda den meningen, att fast bostad ej behöver inverka på renskötselns effektiva bedrivande. Erinras må även att såväl Västerbottens- som Jämtlandsutredningen förordat, att statsbidrag skall kunna utgå till uppförande av renskötarbostäder.

Utredningsmannen vill sålunda icke motsätta sig, att staten ingriper med stöd åt de renskötande lapparna för uppförande av fasta bostäder. Då det kan förutses, att de själva komma att fortsätta att, även om de ej erhålla hjälp, söka skaffa sig dylika bostäder, innebär ett bistånd från statens sida, förutom att även mindre bemedlade lappar skulle hjälpas, att bostäderna bli av mera fullgod och lämplig beskaffenhet än om lapparna lämnas att på egen hand bygga sina stugor.

Statsbidrag bör ifrågakomma endast för vanlig husbyggnad. Understöd för uppförande av torvhus bör sålunda ej givas. Skall en reform ske på detta område, må steget tagas fullt ut. Torvhuset torde vara att betrakta såsom en provisorisk form av byggnad, även om det förses med såväl golv som murad eldstad och järnspis. Vid sin användning medför det samma olägenheter med avseende å renskötseln som timmerhus. Men dessa senare bereda större utrymme samt innebära väsentliga fördelar bland annat med hänsyn till upprätthållandet av sundhet och ordning i hemmet. Torvhusen kunna i övrigt anskaffas för jämförelsevis låg kostnad, så att även en ekonomiskt mera ogynn- samt ställd lapp i allmänhet torde kunna anskaffa ett dylikt hus utan bidrag.

Att statsbidrag ej kan ifrågakomma för ladugård eller lada säger sig självt, då uppförandet av sådan byggnad är förbjudet.

Fråga om medgivande av statsbidrag bör prövas av egnaheimsnämnden; och bör egnaheimsstyrelsen utöva överinseende över verksamheten.

Vad angår de krav, som må ställas på utrymmet i en med statsbidrag uppförd stuga, och beskaffenheten i övrigt av densamma har från Västerbottensutredningen framlagts ett inom länsarkitektkontoret upprättat förslag till »renskötarstuga». Det sålunda föreslagna huset synes ha ämnats att motsvara bostadsbyggnad för renskötande lapp. Enligt förslaget skulle stugan ha en storlek av $5\frac{1}{2} \times 4\frac{1}{2}$ meter och betinga en kostnad av ungefär 2 200 kronor. Även om försiktighet bör iakttagas, så att icke ett hus av ifrågavarande slag skall komma att framträda såsom manbyggnad å en jordbrukslägenhet i fjällbygden, synes nämnda renskötarstuga dock väl liten för att tagas som mönster. I förevarande fall är mindre fråga om en stuga för renvaktare, varifrån renbevakningen omedelbart skall utövas, än om en samlingspunkt för lappfamiljen. Denna dess egenskap framträder särskilt inom fjällrenskötseln under den tid, då renarna befinna sig på sommarlanden vid riksgränsen mot Norge. Bostaden kommer då att vara belägen på jämförelsevis betydande avstånd från hjorden, hos vilken de utsända renvaktarna stanna flera dagar i sträck utan att komma hem. Skogslapparna uppehålla sig vid stugan året om och även för fjälllapparna blir vistelsen där i allmänhet ganska långvarig. Bland fjälllapparna i Västerbottens län och i mellersta och södra delen av Norrbottens län kan familjen väntas stanna vid bostaden ända från april—maj till vinterns inträde och däröver. Med hänsyn härtill torde bostaden böra mera givas beskaffenheten av vanligt mindre bostadshus än renvaktarstuga. Det visar sig även, att de hus lapparna själva ombesörja ha denna karaktär. Oftast innehålla dessa hus ett större rum och en kammare samt förstuga. En enhetlig typ bör emellertid ej fastslås. På de olika förhållandena må bero, om byggnaderna böra göras större eller mindre. Till jämförelse kan nämnas att inom Västerbottens län för manbyggnad å fjällägenhet användas tre med hänsyn till storlek och inredning olika standardtyper.

Medgiva statsmakterna understöd för uppförande av nya renskötarstugor, synas bidrag böra kunna utgå även till förbättring av redan uppförda sådana byggnader. En del av dessa torde vara i synnerligen dåligt tillstånd. Många dylika byggnader lära redan vid sin tillkomst ha varit av klen beskaffenhet beroende dels därav att lappens förmåga till husbygge ofta är ringa och dels på otillräcklig medelstillgång.

Några bidrag av statsmedel enligt de av statsmakterna beslutade, i kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 464) intagna allmänna grunderna för främjande av bostadsförbättring på landsbygden synas hittills icke ha lämnats till förbättring av de renskötande lapparnas bostäder. Anledningen härtill lär i främsta rummet vara, att dessa bostäder ansetts icke ha permanent karaktär. Dessutom torde ha inverkat att de ofta uppförts utan att vederbörligt tillstånd lämnats.

Den åtgärd, som beträffande redan uppförda renskötarstugor närmast synes böra ifrågakomma, är att de i nämnda kungörelse intagna bestämmelserna rörande utlämnande av förbättringsbidrag samt nybyggnads- och för-

bättringslån göras tillämpliga å dylika stugor. Av berörda bestämmelser må här erinras, att bidrag och lån lämnas för uppförande av nya bostadslägenheter i stället för förut befintliga samt för ombyggnad av samt annat mera omfattande förbättringsarbete å bostadslägenheter. Bidrag och lån beviljas av egnahemsnämnderna för bostadsbyggnadsföretag på landet i den mån av Kungl. Maj:t för ändamålet fördelade medel därtill förslå. Ansökningar här- om ingivas till kommunens hälsovårdsnämnd, som efter utredning och med eget yttrande har att insända dem till egnahemsnämnden. Förbättringsbidrag utgår under förutsättning att företagets genomförande är påkallat ur hälso- vårdssynpunkt och att bostaden efter företagets utförande kommer att upp- fylla hälsovårdsstadgans krav. Dessutom fordras att sökanden prövas vara i behov av ekonomiskt bistånd för företagets genomförande. Egnahemsnämnd-erna kunna under vissa angivna förutsättningar återkräva utlämnat förbätt- ringsbidrag eller till omedelbar betalning uppsäga utlämnade nybyggnads- och förbättringslån.

Väl må vara att bestämmelserna i kungörelsen icke till fullo passa in på de omständigheter, som föreligga beträffande renskötarstugor. Sålunda lärer vidkommande de senare mindre ofta komma i fråga bidrag för anordnande av ledningar för vatten och avlopp samt elektriska installationer o. d. Intet synes emellertid hindra att föreskrifterna i tillämpliga delar komma till an- vändning.

Utredningsmannen anser, att understöd för uppförande av renskötarstugor samt bidrag och lån för förbättring av dylika stugor böra kunna medgivas att utgå vare sig stugorna äro belägna å mark under kronans omedelbara disposition eller å annan kronomark (åbofastighet) eller fastighet, som till- hör enskild eller kommun. Anledning synes knappast föreligga att med avse- ende å statens bidragsverksamhet skilja på besittningsformen beträffande den jord, varå huset skall byggas eller redan uppförts. Vid byggnadsföretag å annan mark än den, som står under kronans omedelbara disposition, bör emellertid krävas, att lappens rätt till byggnadstomten är vederbörligen säk- rad för längre tid eller eventuellt med äganderätt.

Erinras må att beträffande lappens rätt att förfoga över byggnaden före- ligger en viss skillnad, om tomtmarken disponeras av kronan eller av annan innehavare. I förra fallet skall, för den händelse lappen upphör att driva renskötsel å trakten eller överlåter sin byggnad å annan än lapp som driver renskötsel och tillhör samma lappby, den myndighet, som meddelat tillstånd- det till byggnadens uppförande, pröva huruvida och på vilka villkor bygg- naden må kvarstå. Får byggnaden icke bibehållas, bestämmer myndigheten i vad mån gottgörelse må utgå för å byggnaden nedlagt arbete samt för virke därtill, som icke erhållits avgiftsfritt av kronan. Ligger bostaden å enskilds eller kommuns mark eller å kronomark under annan än kronans disposition, blir rätten till densamma beroende av den i samband med upplåtelsen av tomtplatsen träffade uppgörelsen. Om annat ej överenskommes, blir huset lappens egendom, varöver han äger förfoga oberoende av sin ställning till renskötseln.

Skulle så inträffa att stuga, som uppförts å kronomark under kronans omedelbara disposition, av vederbörande myndighet förklaras icke få bibehållas eller upphör innehavaren av stugan att driva renskötsel å trakten, skall myndigheten vid prövning av frågan i vad mån gottgörelse av statsmedel må utgå för å byggnaden nedlagt arbete och virke därtill givetvis taga hänsyn jämväl till det bidrag, som utgått till byggnadens uppförande eller förbättrande. Förbehåll om rätt för kronan att i sådant fall återfordra dylikt bidrag eller del därav torde däremot knappast böra göras.

Har lappen eller, i förekommande fall, hans dödsbo erhållit myndighetens medgivande att till annan överlåta sin med bidrag av staten uppförda eller förbättrade, å mark under kronans omedelbara disposition belägna stuga synes ej heller, där ej särskilda omständigheter skulle föreligga, anspråk på återbäring av bidraget eller del därav böra ifrågakomma.

Bestämmandet av anslag till såväl nyanläggning av renskötarstugor som reparation eller ombyggnad av dylika hus skulle sålunda enligt ovannämnda förslag omhänderhavas av egnahemsnämnderna under egnahemsstyrelsens ledning. Det tillkommer redan nu vederbörande egnahemsnämnd att besluta rörande storleken av de bidrag till uppförande av bostadslägenheter, vilka enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 6 juni 1941, nr 484, må utgå till sådana lappar, vilka på grund av minskad arbetsförmåga lämna renskötseln. De yttre förhållandena i sistnämnda fall och de nu föreliggande äro i många avseenden jämförbara. Genom berörda föreskrifter ha nämnderna redan erhållit uppdrag att bistå lapparna inom dessas speciella uppehållsområden. Även mångahanda arbeten för den bofasta befolkningens räkning föra nämndernas befattningshavare till samma trakter. Flertalet av de områden, där renskötarstugor finnas eller kunna väntas komma att uppföras, äro belägna jämförelsevis nära bosättning, som ligger under nämndernas arbetsfält. Vidare märkes att nämnderna förfoga över byggnadssakkunniga personer, vilka kunna bistå med hjälp och råd, under det lappväsendets tjänstemän, som väl eljest närmast skulle omhändertaga ifrågavarande verksamhet, utväljas enligt helt annan grund.

Att göra någon skillnad mellan tillsynen över uppförandet av renskötarstugor å nya byggnadsplatser och över reparation eller ombyggnad av redan befintliga byggnader synes ej heller böra ifrågakomma. Uppdraget synes böra vara odelat, så att den, som omhänderhar byggnadsarbeten av det ena slaget, även bör ombestyras de övriga.

Givet är emellertid att ett ingående samarbete måste äga rum mellan egnahemsnämnderna och lappväsendet. Lappfogdar och tillsyningsmän böra förmedla underrättelser till egnahemsnämnder och hälsovårdsnämnder om begärda förbättringsåtgärder. Tillsyningsmännen böra tillika kunna i sin tjänst, efter anmälan, biträda med övervakandet av dylika arbetens utförande. Enligt renbeteslagen är förutsättningen för att lapp skall få skaffa sig renskötarstuga å kronans odisponerade marker, att han erhållit länsstyrelsens eller, såvitt angår trakterna nedom odlingsgränsen, domänstyrelsens tillstånd därtill. Innan egnahemsnämnden medgiver bidrag till stugan, måste fördenskull dy-

likt tillstånd kunna uppvisas av lappen. Även när det gäller reparation eller ombyggnad av renskötarstuga, måste, innan bidrag beviljas, kontrolleras att lappen erhållit tillstånd till byggnadens uppförande. Tydligt är nämligen att, om huset tillkommit utan lov, ett bidrag från statens sida till husets reparation eller ombyggnad tillika kommer att innebära en legalisering av byggnadens uppförande. Samma anledning till prövning rörande byggnadens läge i förhållande till renskötsel och i andra hithörande hänseenden föreligger sålunda som om fråga vore om uppförande första gången av renskötarstuga. Är fråga om bidrag till sådan stuga som icke ligger å kronans odisponerade mark bör tillses, att stugan icke må vara till hinder för renskötseln eller i övrigt olämpligt belägen. Skulle detta vara förhållandet, bör bidrag ej medgivas.

Vidkommande storleken av statens bidrag till renskötarstuga, som anlägges å plats, där sådan ej tidigare funnits, bör sådant bidrag icke sättas alltför lågt. I de flesta fall är lappens egen ekonomiska ställning svag, vadan huset över huvud ej kan komma till stånd, om ej staten påtager sig en mera avsevärd andel av kostnaden. Vid beloppets utmätande torde hänsyn böra tagas till lappens egen förmåga att själv bidraga med penningar, material, transporter och eget arbete. Byggnadsbidrag synes skäligen kunna utgå med samma belopp, som må i byggnadsbidrag medgivas lappar, vilka ej längre äro i tillfälle att utöva renskötsel samt erhålla upplåtelse av bostadslägenhet. Enligt statsmakternas beslut 1941 kan såsom dylikt bidrag beviljas högst 2 500 kronor. Utredningsmannen har emellertid för avsikt att, i anslutning till det på grund av stegrade kostnader till 3 000 kronor förhöjda bidrag, som numera kan utgå såsom förbättringsbidrag vid ombyggnad av bostadshus å fjälllägenhet m. fl. lägenheter föreslå, att samma belopp må kunna medgivas jämväl för hus å lapps bostadslägenhet. I alla dessa fall är fråga om byggnad av mindre omfattning. För renskötarstuga å odisponerad kronomark bör, om tillgång därtill finnes, fritt virke få från kronans skog användas för byggnaden.

Då statsbidrag beviljas, torde tillika plan och arbetsbeskrivning för byggnadsföretaget böra fastställas. Såsom villkor för att komma i åtnjutande av bidraget synes, utöver vad som framhållits, böra föreskrivas, att egnahemsnämnden må kunna återkräva utlämnat bidrag, om dess beviljande föranletts av bedräglig uppgift, om bidragstagaren ej fullgör vad i fråga om företagets utförande föreskrivits eller eljest åsidosätter något av sina åtaganden eller om den stuga, för vars uppförande bidrag utgått, vanvårdas eller användes för annat ändamål än vid bidragets beviljande förutsatts.

Innan beviljat bidrag utbetalas, bör egnahemsnämnden med bidragstagaren upprätta kontrakt i två exemplar, av vilka vardera kontrahenten tager var sitt, rörande utförande av byggnadsföretaget samt den beräknade kostnaden härför. I kontraktet böra även intagas bestämmelser om bidragets storlek, om tid och ordning för bidragets utbetalande, om övriga villkor för dess åtnjutande samt om den tid, då företaget skall vara fullbordat.

Det torde kunna förutses, att vid bifall till förevarande förslag efterfrågan på medel till uppförande av nya renskötarstugor kommer att bli ganska livlig. Med beräkning av en byggnadsperiod å tillsvidare fem år samt att tio stugor uppföras årligen skulle i anslag för år utgå högst ($10 \times 3\,000 =$) 30 000 kronor samt för fem år 150 000 kronor. Utredningsmannen har här nedan i detta betänkande (sid. 165) föreslagit, att de för närvarande förefintliga fyra lappfonderna skola sammanföras i en fond, som skulle stå till förfogande för understöd åt lapparna (statens lappfond). Under den sålunda bildade fonden, som skulle bli av avsevärd storlek, synas medel böra utgå jämväl till nu ifrågavarande ändamål. Härvid torde för den ifrågasatta femårsperioden andelen i anslaget böra beräknas för vart och ett av Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län efter sådan grund, att förstnämnda län skulle erhålla medel till 10 hus, motsvarande anslag å högst 30 000 kronor, Västerbottens län medel till 15 hus, motsvarande anslag å högst 45 000 kronor, och Norrbottens län medel till 25 hus, motsvarande anslag å högst 75 000 kronor.

Vad därefter angår frågan om bidrag till upprustning av redan befintliga bostadshus för renskötande lappar må erinras att enligt ovannämnda kungörelse den 22 juni 1939 (nr 464) med däri genom kungörelserna den 15 september 1939 (nr 673), den 28 juni 1940 (nr 670), den 13 december 1940 (nr 1003), den 28 juni 1941 (nr 632), den 14 november 1941 (nr 860) och den 30 juni 1942 (nr 677) gjorda ändringar skall bidraget fastställas till ett belopp motsvarande viss del av de för företaget uppskattade kostnaderna. Denna del bestämmes med skälig hänsyn till sökandens egen förmåga att själv bidraga med penningar, material, transporter och eget arbete och må ej, därest icke särskilt ömmande omständigheter föreligga, överstiga 80 procent av kostnaderna. För varje särskild bostadslägenhet må bidraget ej överstiga 2 500 kronor. Avser bidraget byggnadsföretag å kronotorp, kolonat, fjällägenhet eller annan dylik lägenhet, som upplåtits å kronomark inom de norrländska länen eller Kopparbergs län, kan dock bidraget uppgå till högst 3 000 kronor. I kostnaden för dylikt företag må icke inräknas värdet av byggnadsmaterial, som kronan kostnadsfritt ställer till förfogande eller för vilka ersättning erhålles av kronan.

Nybyggnads- eller förbättringslån må ej överstiga 80 procent av de för byggnadsföretaget uppskattade kostnaderna. Förbättringslån beviljas ej för företag, till vilket förbättringsbidrag eller nybyggnadslån utgår. Däremot kan nybyggnadslån förenas med förbättringsbidrag, varvid sammanlagda beloppet ej må överstiga 80 procent av kostnaderna. För lånen skall ställas godtagbar säkerhet, i första hand inteckning i vederbörande fastighet. Å nybyggnadslån erlägges ränta efter fast vid lånets beviljande bestämd räntefot, och skall lånet återbetalas genom amortering under en tid av tjugu år. Förbättringslån skall likaledes återbetalas under en tid av tjugu år. Lånet är räntefritt intill dess tio år förflutit från det att byggnadsföretaget fullbordades. Under de återstående tio åren av amorteringsperioden skall på det oguld-

na lånebeloppet erläggas ränta efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot.

Motsvarande regler böra gälla bidrag och lån avseende renskötarhus. Låneformen lär emellertid kunna ifrågakomma endast i undantagsfall. Någon realsäkerhet för lånen kan i allmänhet icke presteras av lapparna. Bostäderna äro för det mesta belägna å annans mark och någon fastighetsinteckning kan därför vanligen icke erbjudas såsom pant. Dessutom är att märka att lapparnas ekonomi ofta är så svag, att förutsättning för långivning saknas. Lapparnas bristande ekonomiska erfarenhet ej minst beträffande låns ordentliga handhavande talar även mot låneformens användande.

Då möjligheter böra öppnas för en mera genomgripande förbättring av renskötarstugorna i synnerhet när fråga är om barnrika familjer, synes samma maximibelopp för understöd böra kunna medgivas, som gäller enligt bestämmelserna om förbättringsbidrag för fjällägenheter. Detta torde vara billigt även ur den synpunkten, att det ej sällan torde inträffa, att renskötarstugor äro så dåligt uppförda eller i övrigt bristfälliga, att de ej löna sig att reparera utan måste nybyggas. Bidrag till återuppförandet skulle då kunna utgå med samma belopp, eller 3 000 kronor, som vid uppförande första gången av dylikt hus. Finnes möjlighet att erhålla fritt virke till byggnadsföretaget, bör denna utnyttjas. Det bidrag, som sålunda vid sidan av bostadsförbättringsbidraget kan erhållas för bostadens upprustning, bör dock icke inräknas i den byggnadskostnad, som lägges till grund för beräkning av bostadsförbättringsbidraget.

Utredningsmannen anser sålunda, att den ändringen bör vidtagas i kungörelsen om förbättringsbidrag samt nybyggnads- och förbättringslån för bostadsbyggnadsföretag på landsbygden, att vad i kungörelsen är stadgat beträffande förbättringsbidrag och lån till dylika företag å fjällägenheter jämväl kommer att äga tillämpning i fråga om byggnadsföretag vidkommande de stugor, som de renskötande lapparna redan skaffat sig. I anslutning till vad nu anförts har utredningsmannen upprättat förslag till kungörelse angående ändrad lydelse av 5 § kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 464) om förbättringsbidrag samt nybyggnads- och förbättringslån för bostadsbyggnadsföretag på landsbygden. Förslaget har såsom Bil. A fogats till detta betänkande.

Enär förbättringsbidrag samt förbättrings- och nybyggnadslån, i den mån sådana lån må komma att utlämnas, enligt utredningsmannens förslag skulle bestridas från de allmänna anslagen för dylika ändamål, behöva särskilda medel ej beräknas för ändamålet. I riksstaten för budgetåret 1942/43 har anvisats ett reservationsanslag (V. B. 20) å 5 miljoner kronor till främjande av bostadsbyggande på landsbygden. Enligt Kungl. Maj:ts brev den 30 juni 1942 äger egnahemsstyrelsen disponera anslaget för bland annat utlämnande av bidrag enligt kungörelsen den 22 juni 1939. Även om jämförelsevis stor efterfrågan på bidrag till förbättring av de renskötande lapparnas bostadsbyggnader må kunna förväntas, lär någon höjning av nämnda anslag icke behöva ifrågakomma med hänsyn till de i förhållande till anslagets belopp relativt små summor, som kunna komma att erfordras för dessa byggnader.

Efter genomförade av de nu föreslagna åtgärderna skulle de renskötande lapparna kunna beredas förbättrade bostäder å de visten, där familjerna uppehålla sig större delen av året. Fråga har emellertid även uppkommit, huruvida man icke borde söka göra det möjligt för de lappar, som under vintern följa renarna ned i skogslandet, att erhålla bättre bostadsförhållanden än vad för närvarande är fallet.

Enligt renbeteslagen må lapparna å område utom lappmarkerna och renbetesfjällen, där de äga uppehålla sig med sina renar, eller alltså i huvudsak å vinterbeteslanden anordna endast tältkåta eller annan kåta med lapsk eldstad och bod för förvaring av sina tillhörigheter. Lagen avhandlar ej frågan rörande möjlighet för lapparna att för sin renskötsel skaffa sig stugor å nämnda trakter vare sig å kronans eller å enskild mark. Numera är det emellertid i stort sett endast lapparna i de tre nordligaste lappbyarna eller Könkämä, Lainiovuoma och Saarivuoma, som alltjämt bo i kåtor om vintern; inom de övriga lappbyarna har det blivit sed att de lappar, som följa renarna ned till vinterbeteslanden, söka inkvartera sig hos den bofasta befolkningen. De förhyra då bagarstugor eller andra byggnader, vilka ofta äro föga lämpliga för bostadsändamål.

I skrivelse till utredningsmannen den 31 januari 1942 har lappfogden i Jämtlands län framhållit, att i några fall förekommit att lapparna vid uppehållet å sådan trakt, där vinterbetning enligt sedvana må äga rum, icke kunnat taga in hos den bofasta befolkningen utan behövt anordna särskild bostad. Lapparna hade då icke velat nöja sig med en kåta utan önskat uppföra en liten monteringsbar stuga, som lämnade större bekvämlighet för renvaktarna och bättre skydd för deras tillhörigheter. Det hade emellertid i visst fall mött motstånd från jordägarhåll att erhålla plats för dylik stuga. Lappfogden ifrågasatte, huruvida icke den ändringen kunde vidtagas i 41 § renbeteslagen, att lapparna erhöles rättighet att å område, där de finge uppehålla sig med renarna, uppföra — förutom kåtor — flyttbara vaktstugor om ett rum och bebo dem under den tid, då betning vore tillåten och bedreves å trakten.

Enligt vad utredningsmannen inhämtat har även bland Västerbottenslapparna behov gjort sig gällande av förbättrade bostadsförhållanden vid lapparnas uppehåll å vinterbeteslanden. De bostäder, som de förhyra av de bofasta, lära ofta vara mycket bristfälliga. Dessutom är det mången gång svårt för lapparna att, sedan de i allmänhet ej längre bo i tältkåtor, erhålla bostäder så belägna att de kunna utnyttja de olika vinterbeteslanden i lämplig årlig växling. De återvända ofta till den trakt, där de känna till befolkningen och veta att de kunna erhålla husrum. Följden härav kan bliva att lavbetet å trakten anlitas allt för hårt och att återväxten äventyras. Lappfogden i Västerbottens län har framhållit önskvärdheten av att lapparna kunde beredas möjlighet att begagna sig av de små, flyttbara stugor, som numera i standardutförande förekomma i marknaden. Genom de förbättrade kommunikationerna inom ifrågasvarande trakter kunna sådana stugor lätt transporteras till de platser, där vinterbete skall äga rum.

Något allmännare önskemål om rätt att på vinterbetesområdena begagna egna stugor har ännu icke framträtt från lapparnas sida. Det torde emellertid kunna förväntas, att krav skall göras gällande rörande ett mer hygieniskt och ändamålsenligt ordnande av bostadsförhållandena under uppehållet därstädes. Ett medel härför synas mindre stugor av ifrågavarande slag kunna erbjuda. Enär för dessa stugor varken hellagd grund behöver anordnas eller eldstad eller skorstensstock uppmuras samt stugorna taga föga utrymme, torde deras tillkomst knappast medföra större intrång för markinnehavaren än fallet är med en fast kåta. Nu föreslagen rätt att uppföra tillfällig mindre stuga lär i första rummet ha avsetts att komma fjällapparna till godo å deras vinterbetesland. Även skogslapparnas renar komma emellertid understundom utom lappmarkerna under sina flyttningar. Ehuru en dylik rätt för skogslapparna torde vara av mindre betydelse med hänsyn till deras renbetesordning, synes den dock kunna bereda dem visst gagn.

Åtskilliga skäl må sålunda tala för införandet av en lagstiftning, som möjliggör för lapparna att under vissa villkor för renskötselns bedrivande skaffa sig mindre stugor även utom lappmarkerna och renbetesfjällen. Emellertid torde man böra framgå med varsamhet. En tvångsrätt för lapparna härutinnan skulle medföra en viss vidgning av lapparnas renbetesprivilegium, sådant det för närvarande tillämpas. Även om denna vidgning är obetydlig, kan den dock framkalla visst motstånd. Innan en lagstiftningsåtgärd må tillgripas, synes ett starkare, bestående behov böra föreligga. Erfarenhet torde böra avväktas härutinnan samt rörande lämpligaste typen för stugorna, deras användning för permanent bruk på samma plats eller förflyttande efter renbetesordningens växlande krav ävensom de olägenheter, som må vara förenade med dylika stugor.

Utredningsmannen anser sig sålunda ej böra föreslå några bestämmelser i ämnet men har velat fästa uppmärksamheten på frågan för dess eventuella framtida omprövning.

Beträffande frågan om kontroll däröver, att de renskötande lapparna icke fortsätta att utan tillstånd bygga bostadshus och upptaga odlingar på kronans mark, må slutligen framhållas följande. Erfarenheten visar, att lappen ofta invid den av honom uppförda bostaden begynner upptaga någon odling för erhållande av potatis eller företager brukande och gödsling av en mindre vall, varjämte han röjer ett område gräsbärande mark i närheten för att vinna ytterligare foder för en ko och några getter. Sålunda uppkommer en liten lägenhet. Denna söker han sedan undan för undan utvidga för att om möjligt kunna hålla ännu en ko, vartill den ofta goda tillgången på bete under sommaren lätt kan locka. Vid fjällapparnas bostäder saknas oftast förutsättning för bedrivande av en någorlunda rationell kreatursskötsel. De ladugårdar, vari djuren hysas även under vintern, bestå ej sällan av de uslaste jordkåtor, och såväl härigenom som på grund av ringa tillgång på foder torde kreaturen mången gång utsättas för verkligt djurplågeri. Det samma torde i huvudsak gälla skogslapparna, även om förhållandena hos dem

på grund av belägenheten i klimatiskt och ofta i växtlighetshänseende gynnsammare trakter erbjuda något bättre möjligheter. Dessa bosättningar ha ofta bildat övergång till en jordbrukslägenhet om ock av sämsta beskaffenhet, där lappen, om han förlorat sina renar och måst lämna renskötseln, slagit sig ned och försökt draga sig fram på lägenheten samt fiske och jakt. Ibland ligga dessa lägenheter långt från goda fiskevatten, dit lappen får vandra betydande väg. Har tillfälle till annat arbete, vartill möjlighet i allmänhet saknas, ej funnits, blir lätt fattigdom och elände lappens och hans familjs lott.

Allt efter som en dylik lägenhet växer ut, framkallas spørgsmålet om lämpligheten av förening av renskötsel och jordbruk. Såsom utredningsmannen närmare framhållit i sitt 1940 avgivna betänkande angående lägenhetsupplåtelser åt lappar, som lämnat renskötseln (sid. 55—59), måste en sådan förening särskilt för fjällrenskötselns vidkommande vara synnerligen olämplig. Ett vart av de båda yrkena renskötsel och jordbruk äro, om de skola drivas med framgång, av den invecklade och arbetssamma beskaffenhet, att de kräva utöwarens fulla intresse och kraft.

Dessvärre ha alltför många bosättningar av nyssnämnda natur tillåtits uppkomma, ofta till olägenhet för renskötseln. Befinnes en förflyttning eller ett nedläggande av dylik lägenhet av sådan anledning önskvärd, har detta visat sig vara förenat med största svårighet. Enda utvägen i dylika fall har varit, att staten betalat lappen gottgörelse för hus och odling och vid föreliggande behov anvisat honom bostad på annat håll. Men även dylika åtgärder ha visat sig svårgenomförda.

Bestämmelserna i renbeteslagen att fast bostad och odling må å kronomark av lappen anordnas endast efter tillstånd ha, såsom förut berörts, i många fall visat sig vara av föga värde. Likaså förbudet att uppföra ladugård. En given förutsättning lär emellertid vara att, därest staten skall med understöd bidra till uppförandet av renskötarstugor samt till förbättring av redan uppförda liknande hus, lagens bestämmelser skola efterföljas. För att kunna bryta lapparnas okunnighet om dessa samt att för framtiden äntligen erhålla någon ordning inom lappmarkerna på ifrågasvarande område synes vara nödvändigt, att länsstyrelserna förslagsvis genom cirkulär, utdelade genom lappväsendets tjänstemän och lapparnas ordningsmän, fästa uppmärksamheten på vad gällande lag bjuder i ämnet samt skyldigheten för lapparna att hörsamma detta. Tredskas lappen, kan följa vräkning och den olagligen uppförda bostadens nedrivande genom myndighets försorg.

En tillämpning av gällande regler är till nytta ej blott för renskötselns framtida bedrivande utan även för den enskilde lappen, som erhåller hjälp vid utväljandet av för hans familj och arbete lämplig plats för bostaden.

Vad sedan angår att skaffa de lappar, som därav må vara i behov, bärkraftiga jordbrukslägenheter för deras framtida utkomst eller bostadslägenheter, där de kunna slå sig ned när de på grund av minskad arbetsförmåga upphört med renskötseln, har denna fråga efter förnyad omprövning

blivit tillsvidare löst genom kungörelsen den 6 juni 1941 angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utredningsmannen hemställa, att herr statsrådet ville tillstyrka Kungl. Maj:t att
dels föreslå riksdagen

att medgiva att av de å den ifrågasatta gemensamma lappfonden redovisade medlen må tagas i anspråk nödiga belopp för att i huvudsaklig överensstämmelse med vad utredningsmannen förordnat av egnahemsorganen användas för utlämnande av bidrag till nyanläggning av bostäder för renskötande lappar samt

att godkänna de av utredningsmannen förordade grunder för utlämnande av bidrag och lån för förbättring av befintliga bostäder för renskötande lappar och för uppförande av nya bostäder i stället för förut befintliga (jfr Bil. A),

dels ock anmoda länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län att i cirkulär, som utdelas till lapparna, erinra om gällande förbud att utan tillstånd å kronans marker uppföra stugor eller därmed jämförliga bostadsbyggnader.

3. Undervisning i renskötsel m. m.

Efter framställning av länsstyrelsen i Västerbottens län ställde Kungl. Maj:t genom beslut den 3 augusti 1934 till länsstyrelsens förfogande ett belopp av 500 kronor ur länets lappfond till bestridande av kostnaderna för inrättande på försök av särskilda renvaktarskolor, avsedda att sätta medel-lös ungdom bland den bofasta lappbefolkningen i tillfälle att under sak-kunnig ledning förvärva förtrogenhet med och insikt i renskötseln.

Länsstyrelsens framställning i ämnet var föranledd av ett förslag från lappfogden i länet, att staten försöksvis skulle vidtaga åtgärder för att göra det möjligt för sådana barn till bofasta lappar, som önskade övergå till no-madlivet, att erhålla utbildning i renskötsel. Inom länet rådde nämligen för det dåvarande brist på dugliga tjänare inom denna näringsgren. Enligt lapp-fogdens mening borde barnen bibringas praktiska färdigheter i renskötseln genom att under ett eller annat år deltaga i arbetet hos någon skicklig och pålitlig renskötande lapp, som åtog sig att sätta dem in i allt, som hörde till nomadens arbete. Ersättning härför borde utgå av allmänna medel.

Enligt vad länsstyrelsen upplyst har försöket icke rönt något större in-tresse från deras sida, vilka närmast skulle komma i fråga som elever vid den tilltänkta renskötarkursen. Endast i ett fall hade medel från det anvi-sade anslaget kommit till användning för avsett ändamål.

Vid det år 1937 hållna allmänna lappmötet i Arvidsjaur upptogs frågan om utbildning av renvårdare till behandling. Därvid framhölls bland annat att det alltjämt vore svårt för de renskötande husbönderna att erhålla kom-petent arbetskraft i renskogen. Mötet antog enhälligt en resolution, vari yrkades att särskild utbildning skulle på sätt, som i varje fall prövades mest ändamålsenligt, anordnas för sådan lappungdom, som önskade ägna sig åt renskötaryrket. Medel härtill borde erhållas genom anslag ur lapp-fonderna.

I de över lappmötets beslut inhämtade yttrandena har denna fråga berörts av länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län ävensom lappfogdarna i sistnämnda län.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har för sin del förordnat, att medel skulle ställas till förfogande för utlämnande av bidrag till avlöning åt renvaktare i sådana fall, där husbonden vore erkänt duglig men på grund av svag eko-nomi icke rådde med att avlöna renvaktare.

Lappfogdarna i Norrbottens län, i vars yttrande länsstyrelsen i länet in-stämt, ha förklarat sig anse förslaget om anordnande av särskild utbild-

ning av renvårdare svårt att genomföra. Renskötsel kunde man nämligen icke gärna lära sig på annat sätt än genom att år efter år följa renarbetet i fjälltrakterna såväl som å vinterbeteslanden. Att utbilda renvaktare vid något slags skola torde knappast medföra praktiskt resultat i önskad riktning. En utväg, som hellre borde anlitas, vore att lappyinglingar, som ännu icke ägde sådana färdigheter i renskötselarbetet, att de kunde erhålla anställning såsom drängar, skulle kunna tilldelas ett kontant bidrag för ett eller annat år framåt för att få vistas hos aktiva renskötarfamiljer och deltaga i deras arbete och på så sätt inhämta kunskaper och färdigheter i renskötseln. Ett belopp av 300—400 kronor för år och person skulle kunna utgöra en synnerligen god hjälp för sådant ändamål. En viss ersättning i form av naturaförmåner skulle vederbörande nog kunna räknas med för sitt arbete hos den husbonde han åtföljde.

Utredningsmannen. Skolor och kurser ha i vårt land upprättats inom snart sagt alla områden. Såsom en brist må synas att de, vilka såsom yrke utöva eller ämna söka sin utkomst i renskötselnäringen med den mångfald rättsliga och administrativa förfoganden, som därtill ansluta sig, sakna möjlighet att genom skolor eller kurser förvärva en mera ingående kunskap rörande sitt arbetsområde. De obetydliga ansatser, som gjorts att upplära lappungdomar i renskötsel genom deras inackorderande hos kunniga renskötande husbönder, synas mera ha avsett att skaffa tillgång till användbara lappdrängar i en tid av knapphet på dylika biträden än att bereda vidgad kännedom om renskötarens kall. Anordningen synes i övrigt ha vunnit föga beaktande.

Rennäringen är ett yrke svårare och besvärligare än många andra. Väl må för yrkets bedrivande mest krävas praktisk kunskap och övning, men en samlad överblick över det bästa i tekniskt hänseende liksom rörande den administrativa ram, inom vilken näringen inrymmes, skulle förvisso vara av betydelse. Kraven på kunskap om renvården och dess metoder, de förhållanden, varunder renskötseln drives inom lappbyn, och dess ställning gent emot de bofasta invånarna i kringliggande bygder, renväsandets administration m. m., äro i våra dagar större än de framträtt under äldre, mera utvecklade förhållanden. Även för att fästa lapparnas uppmärksamhet på värdet av samverkan på renskötselns område och väcka intresse för deltagandet i arbetet härför kunde en vidare utbildning bliva av vikt.

Den undervisning, som hitintills givits nomaderna, har inskränkt sig till att söka bibringa dem någon boklig allmänbildning. Särskilt inom de norra och ur renskötsel-ekonomisk synpunkt betydelsefullaste av lapparnas vidsträckta uppehållsområden har det varit mycket ovanligt att bland de renskötande lapparna själva förekommit personer, som med avseende å ordningen för näringens bedrivande intagit ledarställning inom en större krets. Förvisso saknas icke bland lapparna den begåvning, som är en förutsättning härför. Anledningarna till att så få dylika män framträtt torde emellertid vara många. Dels äro lapparna ofta blyga och tillbakadragna, tillbakasatta som de ej sällan blivit av den talrikare svenska befolkningen. De renskötande lapparna äro till-

lika utbredda över ett så vidsträckt område och deras vanor och förhållanden på olika trakter äro så skiljaktiga, att häri ligger ett stort hinder att kunna samla dem. Kanske renskötarnas intressen även varit föga inriktade på ett gemensamt dryftande av dem vidkommande renskötselsspörsmål. Lappen synes utöva en individuell renskötsel så till vida att han i främsta rummet tillser vad som må taryas för hans egen renhjord och föga tänker på de fördelar, som kunde vara förenade med viss gemensamhet i organisationen, en fråga, som efter det allmänna genomförandet av den s. k. extensiva renskötselmetoden, är av särskild betydelse. Emellertid torde ock lappens osäkerhet i hithörande avseende sammanhånga med den bristande kunskap han ofta torde känna med sig rörande många av de administrativa frågor, ofta av invecklad karaktär, vilka reglera hans näring och liv.

Vad ovan sagts jävar icke det intresse för sammanslutning, som under senare tid visat sig finnas hos lapparna särskilt inom de sydligare trakterna. Det nuvarande föreningsväsendet torde emellertid i huvudsak inrikta sig på sådana lapparnas förhållanden, varom i detta sammanhang mindre är fråga.

Att icke tidigare närmare upptagits spörsmålet om anordnande av något slag av upplysning för lapparna, efter det de lämnat sina skolor, torde delvis sammanhånga med en allmänt utbredd uppfattning, att lapparna handhade sin renskötsel bäst och säkrast stannade kvar vid denna, om de så mycket som möjligt lämnades i fred. Ju mindre de påverkades av tidens rörelser ju mindre stördes de i de mera primitiva vanor och åskådningssätt samt i den enkelhet i livsföringen, som ansåges vara en förutsättning för det strävsamma livet i ödemarkerna. Häri må ligga en del sanning och förvisso mera än lapparna på många ställen själva vilja förstå. Därom vittna vissa avarter inom utvecklingen bland de renskötande lapparna. Men den utbildning, som nu avses, torde snarare vara ägnad att komma lapparna att inse, att mycket av nymodigheterna icke kan anpassas å dem, som sköta renar. Hela undervisningen skulle här röra sig inom området för de renskötande lapparnas egen näring och närmare knyta dem till denna. Liksom böndernas barn genom lantmannaskolor och lanthushållsskolor beredas kunskaper för lantmannanäringarnas omhänderhavande, skulle lapparnas barn givas tillfälle att genom fördjupad utbildning få blicken vidgad för sitt blivande yrke. Lägges utbildningen på sådant sätt, synes den tillika bidra att höja renskötelsns anseende såsom en av staten understödd näring, varigenom jämväl lapparnas egen ställning skulle gynnas. Genom det ökade intresse för renskötelsen, som utbildningen må väntas medföra, skulle denna även i sin mån bidra att kvarhålla lapparna vid deras gamla yrke.

Det må vara att förutse, att svårigheter skola uppstå att utfinna en ändamålsenlig ordning för meddelandet av undervisning i renskötsel och vad därtill hör. Att allmän undervisning meddelas i ämnet är något nytt. Tradition och system saknas. Att finna lämpliga lärare, som tillika äga auktoritet inom lapparnas egen krets, lär icke bli lätt. Det torde överhuvud vara i sistnämnda avseende som de största hindren komma att möta. Envar lapp

torde anse att han, som alltsedan sin barndom hanterat renar, sitter inne med lika goda kunskaper härutinnan, som varje annan, och att han lika bra eller bättre kan lära sina barn yrket.

När lappen hunnit vänja sig vid tanken på möjligheten att sända bort sin son eller dotter från hemmet för vidare utbildning, skall han inse att denna kan skänka dem även annan nyttig kunskap än den han själv må kunna meddela. Redan den omständigheten att hans barn få se andra trakter med skilda förhållanden och träffa annan lappungdom är ägnad att bereda ökad kunskap och skapa nya intressen. De få göra bekantskap med andra renskötselmetoder, förhända för lappens egna hemtrakter ej alltid bättre än de redan använda; men säkerligen skall jämförelsen vara till mycken nytta. Man kan vidare utgå från att föräldrarna knappast till fullo inse betydelsen av ömsesidig hjälpsamhet i renskötselarbetet eller en viss enhetlighet i ordningen för renskötseln. Det kan vidare icke begäras, att föräldrarna skola besitta sådan kunskap rörande de rennäringen reglerande lagar och författningar, att barnen kunna delgivas en riktig och någorlunda fullständig kännedom därutinnan. Ej heller behärska föräldrarna alltid det med renskötseln förenade sekundära arbetet och sättet att utnyttja den lediga arbetstiden.

Även om det sålunda i början ej torde bli lätt att få lapparna att inse värdet av en undervisning på förevarande områden, synes dock renskötselnäringens höjande genom en bättre utbildning av dess utöfvare vara av den betydelse, att ett försök må göras i sådant syfte. Förr eller senare lär detta ändock komma att ske, om lapparna skola följa med sin tid; och med hänsyn till föreliggande vanskligheter synes arbetet snarast böra upptagas. Det kan ifrågasättas, huruvida ej nuvarande lapska föreningar må ha intresse att lämna sitt bistånd till att en verksamhet av ifrågavarande slag kommer till stånd och vidare utvecklas.

Utredningsmannen har inhämtat, att försök kommer att göras för upprättande, med början innevarande höst, av en lapsk folkhögskola i Sorsele. De upplysningar utredningsmannen erhållit rörande denna skola giva vid handen, att dess verksamhet ligger vid sidan av den praktiska utbildning, vars införande utredningsmannen här avser. Snarare kunna de båda undervisningsformerna vara ägnade att komplettera varandra.

Såsom exempel på olika undervisningsändamål vid den av utredningsmannen ifrågasatta utbildningen må framhållas följande. Ovan har berörts lapparnas bristande förmåga att organisera för dem gemensamma arbeten. Vid renskiljningarna, exempelvis, plågar ofta så tillgå, att de renar, som skola bli föremål för skiljning, drivas in i ett gemensamt gärde. De deltagande lapparna gå sedan envar med sin kasttöm in däri. Sedan lappen på det i renarnas öron gjorda märken igenkännt en honom tillhörig ren, följer han efter renen och kastar sin töm för att infånga den. Ibland lyckas han fånga djuret, lika ofta misslyckas det. Under det alla sålunda jaga renarna inom inhägnaden, sättas därvarande renar lätt i cirkulerande rörelse och man ser en förvirring av springande lappar, renar, som uppskrämda rusa hit och dit, samt lappar, som komma släpande med de fångade renarna i tömmen eller i något av renens bak-

ben. Det hela verkar i högsta grad oordning och beträffande renarna närmast djurplågeri. Särskilt om vädret är varmt, torde även inträffa att djur omkomma. En stor förlust kan drabba lapparna även därigenom, att renkalvarna, som vid den tid renskiljningar ofta äga rum, d. v. s. i slutet av sommaren och på hösten, ännu följa mödrarna, lätt skiljas från dessa i den allmänna villervallan och sedan icke kunan återfinna dem.

Såsom en naturligare och förnuftigare ordning må dock tänkas, att varje i renskiljningen deltagande lapp tar hand om den första ren han påträffar i rengärdet bland dem, som skola skiljas ut, och för bort denna för att samlas bland de renar, som ha samma märke. Ingen oordning skulle då behöva ifrågakomma och förrättningen skulle taga endast en obetydlighet av den tid, som för närvarande åtgår. För den händelse med en sådan anordning av skiljningen en renägare med ett fåtal renar skulle tycka, att han fick arbeta gratis åt de stora renägarna, kunde även ett sådant missnöje förekommas, därest alla, som deltog i skiljningen, finge skäligen ersättning och denna bestredes av en gemensam kassa, till vilken envar, som hade renar i skiljningsskocken, bidroge i förhållande till sitt renantal eller i annan överenskommen ordning.

Även när det gäller renbevakningens ordnande, inbegripet motverkande av strövbildning och strövreanarnas omhändertagande, må vara önskvärt att bibringa lapparna bättre insikt om betydelsen av systematisering och inbördes hjälpsamhet. För genomförande vid extensiv renskötselmetod av rationell reglering härutinnan är gemensamhet en förutsättning. Hit hör jämväl frågan om betesmarkernas bästa utnyttjande och, i händelse av behov, uppdelning mellan renägarna under olika tider av året. Beträffande skyddandet av renägarens rätt kan nämnas kunskap i renmärkning och de rörande renmärke gällande författningsbestämmelserna.

Vad angår renprodukterna ha dessa tidigare pläгат synnerligen väl tillvaratagas av lapparna. Härutinnan har försports vissa förändringar. Upplysning rörande dessa produkters användning och bästa sättet för deras försäljning torde vara av betydelse i en tid, då lapparna alltmer övergått från natura- till penninghushållning. Överhuvud synes bättre kunskap för lapparna taryas rörande renskötselns ekonomi. Ytterligare kan därutinnan framhållas betydelsen av att genom insättning å bank eller annorledes bevara något av inkomsten av renskötseln för att vara att tillgå under dåliga år.

Lapparnas slöjd kan bereda ett värdefullt tillskott i lapparnas ekonomi såväl genom den besparing, vilken följer om lapparna själva tillverka större delen av de redskap och andra förnödenheter, som tarvas för renskötseln och i det dagliga livet i hemmet, som ock genom den inkomst som kan beredas genom försäljning. Ett upptagande av slöjd såsom undervisningsämne är ägnat att uppmuntra till bedrivandet av slöjd samt även att förhindra att tillverkningen av slöjdalster urartar på sätt man stundom ser i de mindervärdiga alster som utbjudas.

Inom renaveln synas de åtgärder, som ägnas renrasens bevarande från degeneration, vara föga utbildade. Vid uttagandet av slaktdjur torde exempelvis i viss utsträckning iakttagas, att för avel mindre lämpliga djur i förs-

ta hand väljas. Ifrågasättas må emellertid, särskilt vad angår fjällrenarna, om icke något mera skulle kunna åtgöras för renstammens utveckling och erhållande av värdefullare djur. Upptoges ämnet härom till undervisning, lärar därav även föranledas att saken blir föremål för större uppmärksamhet från det allmännas och jämväl de enskildas sida. I detta sammanhang kan tillika nämnas vikten av att närmare känna renens levnadsvanor, såsom den föda av betesväxter som den behöver för sitt livsuppehälle.

Enär den lapska vallhunden är av största betydelse för renskötselns rationella bedrivande, synes önskvärt att även uppfödningen och dressyren av dylika hundar ägnas större uppmärksamhet. Vissa försök ha väl gjorts i detta avseende men synas ej ha medfört resultat av bestående värde. Genom att upptagas i samband med ifrågavarande undervisning skulle vikten av denna fråga framhävas och anvisning kunna givas om lämpliga åtgärder för dess främjande.

Ett annat område, beträffande vilket bättre kunskap synes synnerligen önskvärd, är lappadministrationen. Inom vissa kretsar bland lapparna synes, särskilt tidigare, ha förekommit en felaktig inställning till dennas väsen och ändamål. Dessa lappar tyckas i många fall anse lappväsendets tjänstemän vara ett intrång eller en oberättigad kontroll på deras fria bestämmanderätt. Törhända ligger en del av denna ovilja däri, att lapparna ansett de behöfliga befattningshavarna ha bort i större utsträckning tagas bland personer av deras egen stam. Lapparna tyckas i allmänhet ej förstå, att en av de främsta uppgifterna för lappväsendets tjänstemän ligger i deras ställning såsom medlare mellan lapparna och den bofasta befolkningen. Med odlingens utbredning ha de problem som härvid uppstå blivit känsligare. Den säregna ställning renskötselnäringen intager har påkallat behovet av särskilda i förhållande till de renskötande lapparna och den bofasta jordbruksidkande befolkningen fristående tjänstemän. Hittills har icke någon lapp innehaft dylik tjänst. Rekryteringen av lappfogdetjänsterna lär, såsom fallet är med andra statliga befattningar, ske med hänsyn till personliga egenskaper, utbildning och lämplighet i övrigt. Något hinder för en person av lapsk stam att bli lappfogde torde i och för sig ej finnas, om förutsättningarna äro för handen. Tillsyningsmän av lapsk stam ha emellertid förekommit, vilka synas väl ha gått i land med sina uppgifter. Särskilt inom trakter, där lapparna utgöra en avsevärdare del av befolkningen eller eljest stå den bofasta befolkningen närmare, torde utsikterna för lapska tillsyningsmän vara större.

En viktig uppgift vid undervisningen skulle sålunda vara att bibringa lapparna bättre inblick i lappadministrationens funktion och statens avsikter med densamma. Kunskaper kunde även bibringats lapparna, vilka gjorde dem själva i större utsträckning ägnade att beklädas med anställning såsom tillsyningsmän. För innehavare av lappfogdetjänst tarvas givetvis en fullständig utbildning.

Ordningsmännen i lappbyarna skola, såsom framgår av de omfattande, i byordningarna intagna bestämmelserna, äga kunskap om en stor mängd för lapparna betydelsefulla stadganden och anordningar. Utredningsmännen är

benägen tro, att det mången gång är ganska dåligt beställt med vederböran-
des kunskap om vad sålunda gäller samt i övrigt rörande uppdragets rätta
handhavande. Särskilt må här ihågkommas de ordningsmän, vilka med lap-
parna flytta in i Norge. Utom de svenska bestämmelserna böra dessa äga
åtminstone någon kännedom om den konvention, som med sin mängd av
paragrafer reglerar de svenska lapparnas rättigheter och skyldigheter i Norge.
Ej minst för utbildning av lämpliga ordningsmän bland de till Norge flyttande
lapparna skulle vara av stor betydelse att undervisning anordnas.

Vidare kan i detta sammanhang nämnas, hurusom svårigheter ofta visat
sig föreligga för de lappar, vare sig särskilt tillsatta kassörer eller andra för
ändamålet anlitade, vilka omhänderha lappbyarnas kassor, att föra räk-
skaperna över kassorna. Mången gång måste dessa kassaförvaltare vända
sig till utomstående personer, såsom handlande, skollärare eller andra bo-
fasta. Lämpligt synes vara att kassaförvaltarna lära sig att själva ombesörja
förevarande arbete. Större svårigheter härför torde ej behöva möta, särskilt
som kassorna endast i undantagsfall uppgå till mera betydande belopp. För
ändamålet bör möjlighet beredas dem att inhämta kunskap i den enkla bok-
föring, som tarvas; och synes detta lämpligen kunna ske vid nu ifrågasatta
kurser.

Utredningsmannen vill sålunda föreslå, att kurser inrättas, vid vilka yngre
lappar meddelas undervisning såväl i vad till renskötselns praktiska utöv-
ning hörer som rörande de yttre förhållanden, varunder näringen bedrives,
eller man kan säga de administrativa formerna för renskötselns reglering.

Vid undervisningen bör huvudvikten läggas vid den praktiska utbildningen.
Undervisningen rörande de administrativa förhållandena torde böra betrak-
tas mera såsom en tilläggskurs och icke givas alltför stor omfattning. Den
synes kunna inskränkas till lättfattliga och korta redogörelser för gällande
allmänna bestämmelser och tillämpad ordning i övrigt samt råd att följa vid
olika förekommande fall.

Båda de föreslagna kurserna böra bedrivas samtidigt. Den administrativa
kursen bör beräknas fortgå under 2 å 3 veckor och i allmänhet utgöra ett
inslag i renskötarundervisningen. För att bliva av värde synes tiden för sist-
nämnda undervisning böra utsträckas väsentligt längre förslagsvis till 9 må-
nader. Erfarenheten får sedermera visa, om denna tid är lämplig eller om den
kan förkortas eller bör förlängas eller om kurserna eventuellt böra uppdelas
i två avdelningar anpassade efter de för undervisningen lämpligaste årsti-
derna.

Renskötarkurserna föreslås att taga sin början sommartid och fortgå under
hösten och in på vintern. Sagda tider synas erbjuda de bästa perioderna för
undervisning i bevakning av renhjordarna samt renskiljning, renmärkning,
rensamling och rensakt. Kursdeltagarna böra samlas å plats, där större antal
renar plägar föras på bete.

Såsom ledare för undervisningen bör stå en lappfogde eller annan med
lappväsendets såväl teoretiska som praktiska förhållanden kunnig man. Det

förutsattes, att ledaren icke kan ha tillfälle att under hela tiden vara närvarande och direkt följa undervisningen. Han bör dock ha stadigvarande uppsikt över densamma samt upprätta eller genomgå undervisningsplaner och program. Ledaren bör i allmänhet själv meddela den »administrativa» undervisningen, vartill enligt vad ovan berörts skulle räknas lappväsendets organisation, gällande bestämmelser för renbetningen, ersättning vid skadegörelse genom ren, lapparnas rätt till skogsfångst, renmärkning, bokföring m. m. samt lapparnas samarbete till renvårdens förenklade utförande. Undervisningen i renskötselns teknik, bevakning, renmärknings utförande, renslakt o. d. praktiska frågor bör anförtros framförallt åt skickliga renskötande husbönder, vilkas renhjordar kunna användas såsom studiematerial vid undervisningen.

Då dessa kurser till en början bliva av provisorisk karaktär, synes ej böra ifrågakomma att tills vidare föranstalta om särskilda läroböcker för kurserna. Skulle det visa sig att förslaget är livsdugligt, kommer upptagandet av frågan om läroböcker att följa av sig själv. Genom kurserna har dock erhållits någon erfarenhet rörande undervisningens lämpligaste innehåll och uppläggande.

Emellertid torde även kunna ifrågakomma, att i den administrativa kursen intagas elever, som endast bevista denna kurs. Det synes vara ett önskemål, att jämväl något äldre, i renskötseln försigkomna lappar må beredas tillfälle att förvärva vidgad överblick över renskötselns ställning i förhållande till den jordbrukande befolkningen samt lappadministrationens ändamål och betydelse. Antagandet av dessa elever finge ske i mån av utrymme vid kurserna och mera avse de närboende lapparna, vilka därav kunde ha intresse. Några särskilda anslag för sådant ändamål synas knappast för närvarande böra komma i fråga.

Förläggas kurserna till områden, där större antal lappar plägar sommar- och hösttid vistas med sina renar, torde där ock i allmänhet finnas fasta kåtor eller hus, där utrymme må kunna beredas deltagarna i kurserna eller ock en del av dem. De som sålunda ej få utrymme kunna bo i tält, som för ändamålet anskaffas. En dylik inkvartering synes i övrigt väl överensstämma med undervisningens ändamål och utförande. Vintertid finge eleverna bo hos lapparna eller inhysas hos de bofasta. Då elevernas antal i varje kurs ej är avsett att bliva stort, synes möjlighet härtill kunna beredas.

Såsom ovan berörts torde en av de största svårigheterna med igångsättandet av en undervisning av det slag nu ifrågasatts vara lärarfrågan. För att undervisningen i renskötsel skall bland lapparna själva anses giva något utöver vad hemmen själva kunna skänka, måste lärarna ha att uppvisa kunskaper eller erfarenhet, som lapparna i gemen ej äga. Så småningom torde väl denna fråga kunna ordnas, men detta tager tid, och redan vid de första kurserna måste tillgång finnas till lärare med viss, låt vara kort, särskild utbildning. En möjlighet att erhålla sådan synes vara att bereda dem, vilka anses lämpliga att utväljas såsom lärare, tillfälle att vid besök inom olika lapptrakter i landet taga kännedom om därstädes använda metoder i rensköt-

sel och lapparnas förhållanden i övrigt. Genom dylika resor skulle möjligheten att bedöma olika metoders lämplighet ökas och nya intryck erhållas. Dessa studiefärder böra stå under ledning av en erfaren lappfogde eller tillsyningsman, som bör påpeka det goda eller anmärkningsvärda i vad som beses, varjämte han bör meddela upplysningar om de administrativa förhållanden, varunder renskötseln bedrives.

En dylik färd torde kunna beräknas kräva en tid av förslagsvis 2 månader. Den synes lämpligen böra anordnas på hösten eller våren, innan de första renskötselkurserna taga sin början.

Med ledning av den erfarenhet, som dessa färder lämna, finge formen för framtida, grundligare utbildning för lärare ordnas.

För att eleverna skola kunna tillgodogöra sig utbildningen, måste förutsättas viss underbyggnad. Eleven bör sålunda ha genomgått vanlig nomadskola eller motsvarande kurs i folkskola. Men tillika bör han ha viss praktisk erfarenhet. Det bör fordras att han en längre tid deltagit i renskötsel vare sig i sitt hem eller såsom renskötare åt andra.

Emellertid bör man framgå med viss försiktighet vid kursernas anordnande och första bedrivande. Försöksvis torde årligen en kurs böra hållas för jämtlandslapparna, en för lapparna i Västerbottens län samt två kurser för norrbottenslapparna. Sistnämnda lappar äro talrika, varjämte renskötseln i Norrbottens län är av särskild betydelse och för hela länet intager en annan ställning än söderut. Den ena av norrbottenskurserna bör anordnas för de till Norge flyttande lapparna, vilka i särskild grad äro i behov av undervisning i sättet huru en lapp skall skicka sig i olika avseenden. Den andra kursen skulle vara avsedd för de söder om Torneträsk flyttande lapparna inom länet.

Elevantalet synes kunna beräknas för varje kurs i Jämtland till 3 och i Västerbotten till 5 och för vardera kursen i Norrbotten likaledes, till 5.

Kurserna böra tills vidare i främsta rummet inriktas på de renskötande fjälllapparna. Vål skulle dylika kurser vara av synnerligt behov även för skogslapparna. Vid den försöksverksamhet, varom här är fråga, och med hänsyn till nödvändigheten att i möjligaste mån hålla nere kostnaderna torde man i huvudsak få börja med de lappar, vilkas renskötsel är den för landet viktigaste och tillika den i många avseenden ömtåligaste. Kurserna böra hållas inom fjälllapparnas renbetesområden. Givetvis bör emellertid hinder icke föreligga, att även skogslappar i mån av utrymme mottagas vid ifrågasvarande kurser. Skillnaden i renskötselns allmänna utövande samt framför allt i lappadministrationen emellan de två grupperna lär ej vara större än att även en skogslapp kan ha god behållning av att besöka kurserna sådana de här tänkts anordnade.

Kurserna böra vara öppna för såväl kvinnor som män.

Kostnaderna för kurserna synas kunna hållas jämförelsevis låga. Såsom arvode åt ledaren kan beräknas ett belopp av 500 kronor. För den praktiska undervisningen må komma att behövas två lapska lärare vid varje kurs för att kunna med större säkerhet påräkna att erhålla personer med kompetens

att undervisa i de olika göromål, som skulle ifrågakomma. Med utgångspunkt härifrån samt en ersättning till envar efter 75 kronor i månaden skulle kostnaden för lärare vid varje kurs bliva ($9 \times 75 \times 2 =$) 1 350 kronor. Häri skulle även inbegripas gottgörelse för att renhjordar ställas till förfogande, så mycket mer som renägarna i bevakningshänseende kunna väntas få en viss nytta av eleverna. Vidare kräves material för undervisningen samt eventuellt hyra för bostadstält o. d., för vilket ändamål må upptagas 250 kronor för kurs. Varje kurs skulle efter denna beräkning kosta omkring ($500 + 1\,350 + 250 =$) 2 100 kronor och 4 kurser 8 400 kronor.

Då lapparnas ekonomiska ställning ofta är svag, lärar ej kunna väntas, att de i allmänhet skola ha råd att sända sina barn till dylik undervisning. Skall sådan överhuvud komma till stånd, måste staten för ändamålet bereda understöd. I likhet med vad som sker vid en mångfald motsvarande kurser inom andra områden av svenskt samhällsliv synes detta böra ske i form av underhållsbidrag.

Elever vid lantmanna- och lanthushållsskolor kunna erhålla stipendier av statsmedel enligt kungörelsen den 3 juni 1938 (nr 356) angående understöd av statsmedel åt vissa elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m. Stipendierna utgå med högst följande belopp, nämligen 45 kronor till elev, som är i synnerlig grad i behov av understöd (tredje behovsgraden), 25 kronor till obemedlad elev (andra behovsgraden) och 15 kronor till mindre bemedlad elev (första behovsgraden), allt räknat för läsmånad. Dessa stipendier ha emellertid befunnits vara för låga. På förslag av Kungl. Maj:t har därför 1939 års riksdag beslutat om höjning av desamma. Genomförandet av reformen har emellertid, bland annat med hänsyn till det nuvarande statsfinansiella läget, ansetts böra få tills vidare anstå.

I det förslag, som av utredningsmannen år 1940 framlades rörande lägenhetsupplåtelser åt lappar som lämnat renskötseln, ifrågasattes understöd åt lappungdom, vilken måst lämna renskötseln och avsåge att söka slå sig fram såsom jordbrukare. Dylik ungdom skulle beredas tillfälle att lära sig jordbruksarbete å förefintliga jordbruksgårdar samt även genomgå lägre läroanstalter för lantbruksundervisning, närmast lantmanna- och lanthushållsskolor. Med avseende å de växlande förhållanden, varunder understödet till unga lappar, som skulle utbildas till jordbrukare, kunde behöva utgå, ansågs knappast några detaljerade bestämmelser rörande förutsättningarna för understödets beviljande eller rörande dess belopp vara möjliga. Det borde ankomma å den myndighet, som skulle handha verksamheten, att i varje särskilt fall få bestämma härutinnan. Högre bidrag än 350 kronor om året syntes dock icke böra få utgå till någon. Vid genomgåendet av lantmanna- eller lanthushållsskola förutsattes eleven, utöver nämnda understöd, skola utfå jämväl det vanliga bidrag, som av statsmedel beviljas elever i dylika skolor. Skulle den beslutade höjningen av nämnda bidrag träda i kraft, borde tilläggsunderstödet till lappelever vid nämnda undervisningsanstalter i motsvarande mån nedsättas under sagda maximibelopp. Vad sålunda föreslagits blev av Kungl. Maj:t och riksdagen godkänt.

De bestämmelser, som antagits för möjliggörande av jordbruksundervisning åt unga lappar, som tvingats lämna renskötelsen, synas i viss mån kunna tagas till utgångspunkt även vid avgörandet av frågan om hjälp åt lappungdom, som vill förkovra sig i fäderneyrket, renskötelse. Med hänsyn till de mera enkla förhållanden, varunder renskötselekurserna skulle bedrivas, synes det sammanlagda bidraget ej behöva uppgå till samma belopp som för lantbrukseleverna, för vilka det särskilda statsbidraget kan beräknas till $(\frac{350}{12} =)$ ungefär 30 kronor för månad och det allmänna bidraget vid lantmanna- och lantbruksskola för helt obemedlad elev till 45 kronor för månad. Såsom lämpligt må ifrågasättas ett månatligt bidrag från statens sida av 45 kronor. Av detta belopp må förslagsvis 35 kronor beräknas för inackordering och 10 kronor för elevens personliga utgifter. Det förutsättes att eleverna i första hand bo hos de lapska undervisarna. I den mån de ej kunna mottagas där, torde de få taga in hos andra lappar i närheten. Frågan härom bör givetvis ordnas innan kursen börjar.

För 9 månader, till vilken tid renskötselekurserna beräknats, skulle sålunda tarvas högst 405 kronor för varje elev och för sammanlagt 18 elever 7 290 kronor. Vid utdelningen av bidragen, vilken bör ske genom länsstyrelsen, bör bidragsbeloppets utmätande jämkas efter den hjälp eleven kan erhålla från hemmet eller de tillgångar, varöver han i övrigt möjligen kan förfoga.

Ovan nämnda studiefärder för blivande lärare i de praktiska renskötselekurserna böra bekostas av statsmedel på sådant sätt att studiedeltagarna erhålla stipendier, förslagsvis 600 kronor per person. Med beräkning att tillse vidare en lärare vid varje praktisk kurs skulle erhålla dylik provisorisk utbildning, skulle fyra stipendier tarvas. För två månaders färd skulle sålunda erfordras 2 400 kronor. Även färdledarens kostnader i form av rese- och traktamentsersättning böra bestridas av staten. Beloppet härför kan uppskattas till 800 kronor.

Såsom ovan anförts bör lapp, som skall genomgå renskötarkurs, tidigare ha förvärvat någon kunskap om renskötelsens utövande. Detta möter inga svårigheter för dem, vilkas föräldrar äro renskötare eller vilka ha andra renskötande anförvanter. Svårare kan det många gånger vara för de unga lappar, vilka ha håg och lust för rennärningen men vilkas närmaste lämnat renskötelsen och törhända övergått till annat yrke. Om de äro medellösa, torde det ej alltid vara så lätt för dem att bliva mottagna i någon renskötande lappfamilj. I allmänhet torde den hjälp, de äro i stånd att lämna vid renskötelsen eller eljest, vara för obetydlig för att motsvara fri bostad och föda. Emellertid är det ofta särskilt önskvärt, att dylika unga lappar hjälpas tillbaka till renskötelsen. Av stor betydelse är bland annat att kunna skaffa utkomst åt barnen i de lappfamiljer, vilka, sedan deras renar tagit slut, slagit sig ned såsom bofasta här och där i fjälltrakterna utan medel att kunna försörja sig. Att överföra alla dessa lappar till jordbruksnärningen låter sig av många skäl ej göra. Det viktigaste får bliva att taga hand om deras barn och

tillse att dessa lära sig något yrke. Övergång till jordbruksnäringen erbjuder härvid en utväg. En annan är att bereda dylika barn möjlighet att återvända till renskötelsen. Även andra vägar kunna tänkas. Men den naturligaste synes vara att, om den unge lappen har håg för renskötsel, en återgång dit underlättas. För ändamålet torde böra inrättas ett antal stipendier möjliggörande inackordering i goda renskötarhus. Stipendiet synes lämpligen böra utgå med högst 35 kronor för månad, därav ungefär 25 kronor torde kunna beräknas för inackorderingsavgift och 10 kronor för anskaffande av utrustning och såsom handpenning.

Genom dylika stipendier skulle vinnas två ändamål, nämligen dels att, såsom avses med de stipendier som nu givas obemedlade lappar för utbildning till renskötare, öka tillgången på dugliga renvaktare och dels att bereda ökad möjlighet till förberedande utbildning åt lappungdom, som ämnar genomgå kurser av ovan angivet slag och ej kunna erhålla dylik utbildning i sina hem. Inackorderingstiden bör tillsvidare beräknas till 18 månader. Även förevarande stipendier böra kunna tilldelas såväl unga män som kvinnor samt såväl fjällappar som skogslappar.

Ovisst må vara vad intresse som åtminstone till en början må kunna uppväckas för den sålunda ifrågasatta förberedande utbildningen. Erfarenheten får även här giva svar på frågan liksom rörande bästa sättet för utbildningens framtida ordnande. Till att börja med må man förslagsvis räkna med årligen 2 inackorderings elever för Jämtlandslapparna, 4 för lapparna i Västerbottens län och 8 för lapparna i Norrbottens län. Enär varje elev i stipendium skulle erhålla högst ($35 \times 12 =$) 420 kronor för år, skulle för hela utbildningstiden, 18 månader, åtgå 630 kronor för elev eller tillhoppa 8 820 kronor. Utgiften för tillhoppa 14 elever under 12 månader blir omkring 5 900 kronor.

Länsstyrelsen bör omhänderha utdelningen av stipendierna och meddela de närmare föreskrifterna rörande verksamheten. Utväljandet av de särskilda familjer, i vilkas hem utbildningen skulle försiggå, synes böra anförtros åt lappfogdarna, som tillika med biträde av tillsyningsmännen skulle övervaka arbetet. För utbildningen skulle av lappfogdarna upprättas kortfattade anvisningar att tilldelas inackorderingshemmen.

Vid bifall till vad sålunda föreslagits skulle årliga kostnaden bliva för renskötarkurserna tillhoppa i runt tal 15 700 kronor, för studiefärd för utbildning av lärare vid nämnda kurser 3 200 kronor och för den förberedande utbildningen, fördelad med lika belopp på två år, 4 400 kronor för år. Hela anordningen skulle betinga omkring 23 300 kronor för ett års försöksverksamhet. Medlen böra utgå ur den nybildade »statens lappfond».

På grund av vad sålunda anförts får utredningsmannen hemställa, att riksdagens medgivande måtte inhämtas,

att i anslutning till utredningsmannens förslag anordnas kurser för renskötande lappars vidare utbildning i renskötelyrket och vad därmed äger samband,

att för en första utbildning av lärare vid dylika kurser anordnas studiefärder på sätt ovan föreslagits,
 att genom stipendier möjlighet beredes unga lappar, som vilja ägna sig åt renskötselyrket, att därutinnan erhålla förberedande praktisk utbildning hos lämpliga renskötande husbönder samt
 att för bestridande av kostnaderna för kurser, studiefärder och förberedande utbildning av ovannämnda slag Kungl. Maj:t må anlita medel ur den till upprättande föreslagna statens lappfond.

4. Föreningsväsen.

Norrbottensutredningen har i sitt betänkande till behandling upptagit frågan om lapparnas föreningsväsen. Utredningen har härom anfört följande.

De sammanslutningar mellan lappar som äro till finnandes äro lokalt betonade, ett förhållande som har sin naturliga förklaring i de vidsträckta områden, inom vilka lapparna arbeta. En samverkan dem emellan genom periodvis återkommande möten, till vilka sändas representanter för de olika lokalföreningarna, vore säkerligen ägnad att befordra och höja renskötseln och klarlägga mången fråga, som av utvecklingens gång föres fram.

Det är många spörsmål, som äro värda att diskuteras först inom de lokala sammanslutningarna, och därefter på representantmötena. Här må endast antydningssvis nämnas tyvenne.

Beträffande många renskötarens sätt att fullgöra byordningarnas föreskrifter om antalet renvaktare kan man tyvärr konstatera mycket påfallande försummelser med åtföljande dålig renvård och stora skadeståndsförpliktelser. Undersöker man arbetarförhållandena på andra orter, finner man, att det finns ett överskott på arbetskraft. Det vore under sådana förhållanden en för dylika föreningar nära till hans liggande uppgift att ordna en arbetsförmedling, som kunde ske under den enkla formen, att föreningens ordförande mottog uppgift å behov av renskötare och distribuerade listor å dessa till alla andra föreningar, exempelvis varje kvartal.

En för lapparna mycket viktig ekonomisk fråga är ordnande av försäljningen av renkött. Länsstyrelsen i Norrbottens län har vidtagit vissa mått och steg för att underlätta avyttringen och popularisera användningen av renprodukter. Ett initiativ är därmed taget, men mycket återstår att utföra. För att vad som göres skall bli till bestående gagn måste det botten i ett levande intresse hos lapparna själva och vara buret av en fast vilja till samverkan renägarna emellan. Här utstaka ånyo de stora vidderna en gräns för samarbetets omfattning. Det måste växa fram underifrån, från de lokala föreningarna och inom dessa. Därifrån kan det vidgas och omsluta angreppande föreningar, alltefter som tanken mognar och gagnet av samarbete tydligt framträder. Första steget blir måhända att träffa överenskommelser om försäljningspris. Därav kan födas sammanslutning för gemensam försäljning och avsättningsorganisering. I detta liksom i mycket annat, som syftar till samverkan i ekonomiska ting, må man emellertid taga sig till vara för brådstörtade beslut, som ofta följas av bakslag av den anledning, att medvetandet om samverkans behövlighet ej var fullt rotat hos de enskilda individerna.

Av de här ovan förordade mötena mellan representanter för lokalföreningar kunde helt visst mycket vara att vinna för renskötseln, om de bevestades av lappväsendets befattningshavare, givetvis utan rösträtt för dem. Då lappfrågan ej är en länsbetonad fråga, så böra ej heller representantmötena vara begränsade att omfatta endast visst läns lokalföreningar. Av det allmänna böra dessa möten ekonomiskt understödjas med något belopp, som ej torde behöva bli alltför stort.

I yttrandena över Norrbottensutredningens betänkande synes förevarande spörsmål icke alls ha berörts liksom icke heller i Västerbottens- och Jämtlandsutredningarnas betänkanden.

Vid det i *Arvidsjaur* år 1937 hållna allmänna lappmötet väcktes en del motioner, vari yrkanden framställdes om vidtagande av åtgärder för främjande av lapparnas föreningsväsen. Sålunda yrkades i en motion, vilken godkändes av mötet, att statsmakterna måtte bevilja anslag till bestridandet av kostnaderna för allmänna läns- och landsmöten samt att statsmakterna även på annat sätt måtte uppmuntra lapparnas försök att sammansluta sig i föreningar och länsförbund för åstadkommande av en förbättring av deras sociala och ekonomiska villkor. Mötet beslöt därjämte bifalla en motion, vari yrkades att allmänna landsmöten med lappbefolkningen skulle hållas vart fjärde år.

I anledning av en därom väckt motion beslöt mötet vidare, att samtliga lokala »sameföreningar» skulle bilda en gemensam riksorganisation, för vilken interimsstyrelse utsågs vid mötet. Organisationen skulle ha till uppgift att verka för bildandet av lokalföreningar i de trakter, där sådana icke funnes, samt att anordna allmänna landsmöten, där lapparna kunde få tillfälle att överlägga om gemensamma angelägenheter.

I en motion, vari mötet förklarade sig instämma, yrkades slutligen, att genom tillskott från de särskilda byakassorna skulle bildas en centralkassa för samtliga lappbyar, vars avkastning skulle användas för ändamål, som främjade lapparnas gemensamma bästa såsom t. ex. anordnande av möten mellan lappar från olika trakter för överläggningar i för dem betydelsefulla frågor, men även till utlämnande av lån till unga lappar, som behövde utöka sitt renantal.

I yttrandena över lappmötets beslut ha dessa frågor behandlats av länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län.

Länsstyrelsen i förstnämnda län har därvid framhållit, att länsstyrelsen livligt uppmuntrat de försök till föreningsbildningar och sammanslutningar bland lapparna, som haft till syfte att förbättra deras ekonomiska och sociala villkor, och att det vore länsstyrelsens mening att även i fortsättningen på allt möjligt sätt främja dylika strävanden. Lämpligheten av att bilda en särskild centralkassa, av vars avkastning medel skulle kunna erhållas till kostnaderna för anordnande av större sammankomster, ansåg emellertid länsstyrelsen starkt kunna ifrågasättas.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har tillstyrkt lappmötets förslag om periodvis återkommande allmänna möten för lapparna. Dylika möten, rätt ledda, kunde enligt länsstyrelsens mening icke blott bliva till glädje för lappbefolkningen utan jämväl fylla praktiska uppgifter. De ändamål, som den ifrågasatta centralkassan skulle tillgodose, syntes länsstyrelsen vara av den art, att kassan knappast skulle förmå bära de därmed förenade utgifterna. I den mån dessa behov skulle tillgodoses — önskvärdheten därav har icke ifrågasatts — ansågs statsmakternas mellankomst vara oundgänglig.

Utredningsmannen. Enligt vad utredningsmannen inhämtat ha lapparna i följande trakter sammanslutit sig i föreningar av ideell karaktär, benämnda efter de områden, där de ha sin verksamhet, nämligen Jukkasjärvi, Arjeplog, Arvidsjaur, Vilhelmina—Åsele, Frostviken, Mittådalen och Tännäs—Idre. Dessa föreningar ha till ändamål att tillvarataga lapparnas gemensamma intressen och framföra deras önskemål och krav till myndigheterna. Efter initiativ av ortsföreningarna ha föreningshus med samlingslokaler kommit till stånd i Fatmomakke för Vilhelmina—Åsele sameförening, Ankarede för Frostvikens sameförening, Kiruna för Jukkasjärvi sameförening samt Mittådalen för sameföreningen med samma namn. Bidrag härtill ha erhållits av vederbörande kommun, genom insamling bland lapparna själva eller från annat enskilt håll. Vid 1937 års lappmöte beslöts såsom ovan nämnts, att föreningarna skulle bilda en riksorganisation, för vilken interimsstyrelse utsågs. Några ytterligare åtgärder i denna sak synas emellertid icke ha vidtagits.

Vidare finnas två ekonomiska föreningar, som bildats av lappar, nämligen Mittådalens renavelsförening i Tännäs och föreningen Renprodukter i Tärna. Den förra har till ändamål att främja renavel och god renvård samt att för medlemmarnas gemensamma räkning försälja liv- och slaktdjur, kött och hudar samt allt som kan produceras av renen i form av slöjdalster. Den senare åsyftar framför allt att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom förädling och försäljning av renprodukter, för vilket ändamål föreningen låtit anordna eget rökeri i Tärna. Till denna anläggning har erhållits bidrag ur Västerbottens lappfond med 3 000 kronor, varjämte för utvidgning av anläggningen från fonden anvisats ytterligare 7 500 kronor.

Mittådalens renavelsförening har hos Kungl. Maj:t gjort framställning, att medel måtte beviljas ur jämtländska renbetesfjällens skogsfond till uppförande av ett fryshus för renkött i Östersund. I häröver inhämtat yttrande framhöll statens livsmedelskommission, att kommissionen tidigare genom Sveriges slakteriförbund träffat överenskommelse med olika slakteriföreningar i landet om uppförande av fryshus samt att ett fryshus i Östersund lämpligen borde uppföras av Jämtlands slakteriförening u. p. a. Komme ett dylikt fryshus till stånd, vore kommissionen villig att på sedvanliga villkor och för fem års tid genom slakteriförbundet förhyra fryshuset för lagring av renkött eller andra produkter. Med hänsyn till vad kommissionen sålunda anfört fann Kungl. Maj:t genom beslut den 7 november 1941 renavelsföreningens framställning icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Vid bedömandet av frågan om förutsättningarna för uppkomsten och utvecklingen av ett livskraftigt föreningsväsen bland lapparna kan man ej bortse från de säregna förhållanden, varunder detta folk lever. Den lapska stammen utgör omkring 8,500 personer. Detta relativt ringa antal människor är fördelat på en landsträcka av omkring 100 mil, räknat från finska gränsen i norr till Idre socken i Kopparbergs län i söder. Förbindelserna mellan de trakter, där lapparna uppehålla sig, äro, även om betydande förbättringar under senare år inträtt, mycket besvärliga och föranleda långa omvägar. Inbördes är lappstammen uppdelad i två med avseende å näringsfång och allmänna

förhållanden i övrigt från varandra bestämt skilda kategorier, nämligen renskötande lappar samt bofasta lappar, vilka senare söka sin utkomst genom de bland befolkningen av svensk ras vanliga näringsvägarna, främst jordbruk. Antalet av de lappar, som i främsta rummet leva av renskötelse, kan uppskattas till omkring 3 000. Den föreningsbildning, varom i detta sammanhang är fråga, avser sistberörda fåtaliga befolkningsgrupp, vilken är spridd över hela den lappländska och jämtländska fjällvärlden samt, vad angår skogslapparna, över skogslandet inom Norrbottens lappmark och Malå socken i Västerbottens län. Men de renskötande lapparna äro icke allenast på nämnda sätt vitt skingrade. Inom sina särskilda efter lappbyarna uppdelade renbetesområden äro de dessutom mycket rörliga, i det de efter årstiderna flytta med sina renar. Avståndet mellan de yttersta punkterna för fjälllapparnas uppehållsplatser olika tider av året uppgår understundom till 25 å 30 mil. Med avseende å renskötselutövningen äro lapparna uppdelade på 50 administrativa enheter, lappbyar.

Det är påtagligt att stora svårigheter skola möta att under angivna omständigheter upprätta och tillgodose ett föreningsväsen av större inre sammanhållning och ekonomisk styrka. Inom vissa kretsar bland lapparna, särskilt de, vilka kunna räknas bland de ursprungligaste nomaderna, lärers även finnas föga förståelse för sammanslutningar av ifrågavarande slag lapparna emellan.

Det är väl ej så, att icke lapparna äro intresserade av att sammanträffa samt sällskapa och rådföra sig med varandra. De överläggningar, som härvid förekomma, lära dock i huvudsak vara av mera personlig karaktär. Lapparnas starkt individuella inställning med avseende å deras näringsutövning torde medfört, att gemensamma frågor härom varit av mindre betydelse.

Lapparnas sammankomster ha i främsta rummet varit förlagda till marknaderna eller helgerna, där såväl deras religiösa som sällskapliga och ekonomiska intressen avhandlats. Dessa sammanträffanden ha varit gemensamma för lapparna inom vissa byområden samt ha årligen återkommit på bestämda tider.

Trots förhållandena ha dock även bland nomadlapparna föreningar visat sig kunna uppstå och utveckla en uppskattad verksamhet. Antalet ideella föreningar är, såsom ovan nämnts, sju. De ekonomiska föreningarna äro till antalet två.

Väl äro de renskötande lapparnas strävanden att följa med sin tid även på föreningsväsendets område värda det allmännas uppmärksamhet och uppmuntran. Icke minst gäller detta de föreningar, som avse det ekonomiska tillvaratagandet av deras renskötselprodukter och därtill anslutande alster. Att systematiskt uppbygga en ordning för nybildning med statsunderstöd av föreningar synes emellertid mindre välbetänkt. Med hänsyn till föreliggande säregna förhållanden torde vara önskvärt, att större erfarenhet avvaktas rörande lapparnas egen inställning och förståelse för dessa frågor. Vad angår de nuvarande ideella föreningarna ha dessa tillkommit på lapparnas eget initiativ. Detta synes alltjämt böra bliva fallet. Föreningsbildningen kommer

då att grundas å de naturliga betingelser, som böra finnas och vilkas förekomst är svårt att överblicka. Uteslutet bör emellertid ej vara att, där särskilda förhållanden så skulle påkalla, något understöd av allmänna medel må tillskjutas.

Vidkommande ekonomiska föreningar kan däremot ett ingripande från det allmännas sida till lapparnas hjälp vara motiverat. Lapparna ha i allmänhet föga erfarenhet rörande ett gemensamt ekonomiskt tillgodogörande av renprodukterna och lära även ofta sakna nödiga medel för igångsättande av dylik verksamhet. Med hänsyn till den stora betydelsen härav för underlättande av avsättningen och uppnående av tillfredsställande priser må vara önskvärt, att vederbörande myndigheter ha sin uppmärksamhet riktad på dessa spörsmål för att, där så befinner sig erforderligt, ingripa vägledande och stödjande. Likaså må åtgärder för upplysning rörande gagnet av samman slutning på ifrågavarande område vara av värde. Dylika ekonomiska föreningar böra emellertid uppbyggas på sådan grund, att de ur vanliga affärs mässiga synpunkter kunna väntas bli bärkraftiga utan det allmännas stöd. Sådant torde i allmänhet böra ifrågakomma endast vid förenings bildande och vid verksamhetens igångsättande. Anslag av statsmedel för ändamålet bör bedömas från fall till fall, och något särskilt fast belopp för dylikt behov, vilket lär bli mera tillfälligt förekommande, torde ej behöva beräknas.

Det har emellertid visat sig, att vissa andra slag av sammankomster lapparna emellan av dem omfattats med stort intresse och jämväl varit av betydelse vid tillrättaläggandet av lapparnas allmänna förhållanden. Genom anslag av staten ha lapparna vid skilda tillfällen beretts möjlighet att sammankomma för överläggning om aktuella gemensamma angelägenheter. Första gången detta inträffade var, då anslag beviljades för ett allmänt lappmöte i Östersund i februari 1918, av lapparna kallat »landsmöte». Detta möte hade närmast föranletts av det beslut, som 1917 års riksdag fattat vid behandling av förslag till vissa ändringar i då gällande renbeteslag, avseende bland annat lapparnas bosättningsfråga. Riksdagen beslöt, att nämnda fråga och vad därmed ägde sammanhang skulle upptagas till förnyat övervägande i samband med den då tillämnade revisionen av hela lapplagstiftningen samt efter det lapparna beretts tillfälle att själva vid samfällt möte överlägga om de synpunkter och önskningar, som enligt deras uppfattning borde tjäna till vägledning för en revision. Vid mötet förehades jämväl flera andra för lapparna betydelsefulla spörsmål såsom organisationen av lapparnas skolor, de lapska byordningarna samt lapparnas inbördes organiserande. Resolutioner fattades i ett flertal frågor. Vid mötet inställde sig ett stort antal lappar, företrädesvis jämtlandslappar, men även lappar från Västerbottens och Norrbottens län m. fl. personer. För underlättandet av mötets hållande beviljade Kungl. Maj:t ur jämtländska renbetesfjällens skogsfond ett anslag å 4 000 kronor att företrädesvis användas till resekostnadsbidrag för inställelse vid mötet.

Sedermera hölls ett »det svenska samefolkets allmänna landsmöte» i Arvidsjaur i oktober 1937. Detta möte sammankallades närmast med anled-

ning av 1930 års lapputrednings eller den i detta sammanhang s. k. Norrbottensutredningens betänkande och för att lapparna skulle få tillfälle att uttala sig över däri upptagna spörsmål. Av Kungl. Maj:t beviljades för ändamålet anslag å tillhoppa 6 000 kronor att utgå ur jämtländska lappväsendets fond samt Västerbottens och Norrbottens lappfonder. Även vid detta möte tillstadeskommo ett stort antal lappar. I nämnda betänkande intagna förslag blevo föremål för behandling, varjämte av enskilda lappar framlades motioner i olika ämnen. Av mötet antogs ett flertal resolutioner att framföras till vederbörande myndigheter.

Vidare kan omnämnas, hurusom i december 1940 i Arvidsjaur hölls ett möte med ombud utsedda av de särskilda lappbyarna. Dessa ombud hade kallats för att genom utredningsmannen erhålla del av det utav honom framlagda förslaget angående lägenhetsupplåtelser åt lappar, som lämnat renskötseln, samt att däröver avgiva yttrande. Det torde vara första gången, som lappar sålunda som en representantförsamling haft att offentligt uttala sig över ett officiellt förslag i dem berörande frågor. Av Kungl. Maj:t hade såsom bidrag till bestridande av ombudens resekostnader beviljats 3 000 kronor. Av detta belopp behövde emellertid allenast omkring 2 000 kronor tagas i anspråk. Den viddtagna åtgärden att på ett allmänt möte höra lapparna vann deras stora uppskattning, och överläggningarna omfattades med stort intresse.

Det vill synas utredningsmannen som om dylika allmänna möten även i framtiden kunna vara av stort värde för lapparna. Särskilt torde vara betydelsefullt för dem att samlas för att få del av och yttra sig över offentliga förslag, som avse lagstiftning eller andra allmänna frågor vidkommande lapparnas verksamhet och förhållanden i övrigt. Även med hänsyn till en dylik uppgift böra mötena icke utsättas att hållas med vissa bestämda tids mellanrum utan, efter allmänt eller enskilt initiativ, sammankallas, då särskild anledning gör önskvärt, att lapparna få tillfälle att gemensamt överlägga. På grund av den karaktär mötena sålunda skulle erhålla torde bidrag till lapparnas inställelse vid desamma böra beviljas av staten, och detta vare sig mötet gives karaktären av allmänt lappmöte såsom i Östersund 1918 och Arvidsjaur 1937 eller mötet avser att, såsom vid det senare mötet i Arvidsjaur var fallet, lapparna skola tillstädeskomma genom valda ombud. Gottgörelsen för inställelsen torde böra inskränka sig till resebidrag. Ersättning därjämte i form av dagtraktamenten torde icke vara påkallad. Lämpligt är nämligen att kostnaderna i någon mån delas av lapparna själva. Vid tidigare hållna möten lära byakassorna ofta lämnat bidrag för möjliggörande av representation. Frågan om anslag till visst möte bör upptagas till prövning vid varje särskilt tillfälle, och något bestämt belopp för ändamålet behöver icke på förhand avsättas.

I detta sammanhang torde böra erinras, att frågan om särskild representation för lappbefolkningen i riksdagen var föremål för behandling vid 1937 års lappmöte. I en motion, vilken mötet beslöt lägga till handlingarna, yrkades nämligen, att mötet skulle göra framställning om vidtagande av åtgärder i syfte att lappbefolkningen skulle bliva representerad i riksdagen.

Denna fråga har tidigare vid två tillfällen behandlats i riksdagen. I motioner år 1920 (I: 208) och 1930 (I: 210) yrkade sålunda borgmästaren Carl Lindhagen, att riksdagen skulle anhålla om förslag, på vad sätt lappbefolkningen kunde berättigas att erhålla egen representation inom riksdagen. Motionerna, vilka avstyrktes av konstitutionsutskottet, avslogos av riksdagen. Såsom skäl för avslag å det då väckta förslaget anförde 1920 års konstitutionsutskott följande.

»Ett stadgande om särskild representation för lappbefolkningen på grund av den nationella egenart och säregna levnadsförhållanden skulle, enligt utskottets mening, innebära ett betänkligt avsteg från den numeriska princip, som för närvarande undantagslöst ligger till grund för den svenska riksdagens sammansättning. Lappbefolkningen i Sverige utgör nämligen för närvarande 6 000—7 000 personer, och den nomadiserande lappbefolkningen, som enligt motionärens motivering och sakens natur här närmast kommer i fråga, endast mellan 3 000—4 000 personer, under det att de folkmängdssiffror, som enligt nuvarande bestämmelser motsvara en representant i riksdagens kamrar, äro, för första kammaren ungefär 38 000 och för andra kammaren ungefär 25 000; insättandet av en särskild representant för lapparna i bådaddera eller någon av riksdagens kamrar skulle alltså innebära, att lapparna erhöles ett inflytande på riksdagens sammansättning, som flerfaldigt överstege det av deras antal betingade, som de för närvarande äga. Härtill kommer, att den lapska befolkningen, som bekant, är fördelad på ett flertal län, vilket förhållande givetvis ur såväl praktiska som tekniska synpunkter ökar betänkligheterna mot en bestämmelse om dess förenande till en särskild valkorporation. Slutligen skulle, enligt utskottets uppfattning, en bestämmelse i av motionären angiven riktning vara olämplig jämväl därutinnan, att även andra av speciella intressen och särskilda levnadsförhållanden sammanbundna befolkningsgrupper såsom en konsekvens av ett dylikt stadgande skulle kunna påfordra egen, av vederbörande folkgrupps numerära styrka icke betingad representation.»

De av utskottet anförda skälen för avslag å förslaget torde fortfarande vara giltiga.

Att i detta sammanhang beräkna något belopp för åtgärder för tillgodoseende, på sätt ovan berörts, av samverkan i ekonomiskt och ideellt avseende mellan lapparna, torde icke vara möjligt. Utredningsmannen har emellertid ansett sig böra för ändamålet upptaga någon summa och föreslår i sådant avseende 3 000 kronor för budgetåret 1943/44 att utgå av statens lappfond.

Utredningsmannen har beträffande de renskötande lapparnas föreningsväsen icke att framställa annat förslag än

att, när så må anses erforderligt, lapparna beredes tillfälle att å allmänt möte genom ombud för lappbyarna eller såsom menighet yttra sig över ärenden av för dem allmän betydelse och att för underlättande av inställelsen bidrag beviljas av allmänna medel samt

att, efter prövning i varje särskilt fall, bidrag må utgå till ekonomiska och ideella föreningar till lapparnas gagn vid föreningarnas bildande eller i övrigt för deras verksamhet.

5. Lån för inköp av livrenar.

I syfte att bereda möjlighet för mindre bemedlade lappar att kvarbliva vid renskötseln eller att förbättra avkomsten därav har av allmänna medel utlämnats lån för inköp av renar.

Tidigast började dylika lån utlämnas till lappar inom Jämtlands län. Detta skedde i samband med tillkomsten av den s. k. jämtländska lappväsendets fond. Genom Kungl. Maj:ts beslut den 31 maj 1901, varigenom förordnades om bildande och förvaltningen av denna fond, föreskrevs nämligen, att av dess avkastning finge under år 1901 disponeras ett belopp av högst 3 000 kronor till utlämnande av lån åt fattiga eller mindre bemedlade lappar för inköp av renar. Amorteringstiden för utlämnat lån skulle utgöra högst fem år och räntefoten 3 procent. Lån skulle icke för någon låntagare få överstiga 2 000 kronor, och skulle för lånet krävas borgenssäkerhet. Medgivandet om utlämnande av lån har Kungl. Maj:t på länsstyrelsens framställning förnyat för varje år.

Beträffande lånevillkoren ha sedermera vidtagits vissa ändringar. Enligt de för närvarande gällande villkoren, vilka fastställdes av Kungl. Maj:t genom beslut den 8 december 1914, fordras icke borgen eller annan säkerhet. Högsta lånebeloppet begränsades redan 1907 till 1 000 kronor och utgör alltså detta belopp. Lånen utlämnas på högst tio års återbetalningstid, därav de fyra första åren utan ränta och amorteringsskyldighet. Sedan amorteringstiden inträtt, skola lånen avbetalas med minst en sjättedel årligen, och utgör räntan 3 procent å oguldet lånebelopp.

Under de första åren efter det låneverksamheten påbörjats togs i allmänhet icke hela anslaget i anspråk, men senare har detta så gott som undantagslöst varit fallet. I början voro lånebeloppen jämförelsevis små, mången gång endast 200 å 300 kronor, och sällan överstego de 500 kronor. Under de båda senaste decennierna har lånebeloppet vanligen utgjort 1 000 eller 500 kronor.

För de båda nordligaste länen har en liknande låneverksamhet ordnats något senare. 1913 års riksdag medgav anvisandet för år 1914 av 6 000 kronor till lån för ändamålet åt fattiga eller mindre bemedlade lappar inom Västerbottens och Norrbottens län. Därefter ha dylika lån utlämnats från de båda lappfonder, som jämlikt statsmakternas beslut år 1914 (se proposition nr 62 till den senare lagtima riksdagen år 1914) bildades för dessa län med grundkapital genom anslag ur jämtländska renbetesfjällens skogsfond.

Lånevillkoren ha varit och äro för Västerbottens läns lappar ännu desamma, som enligt ovannämnda beslut den 8 december 1914 gälla för Jämtlands

län. Från Västerbottens lappfond har för ändamålet anvisats ett årligt anslag, som till en början bestämdes till 3 000 kronor men som under de senaste tjugu åren vanligen utgått med 1 000 eller 1 500 kronor. Lånen utlämnades inom detta län under de första åren med lägre belopp än i Jämtlands län, ej sällan med blott 100 kronor. Under senare tid ha lånebeloppen varit högre, i allmänhet 500 kronor. Högsta beloppet har varit 1 000 kronor.

Från Norrbottens lappfond anslogs till en början årligen 3 000 eller 5 000 kronor, och lånen utlämnades i allmänhet med 500 eller 600 kronor. Under de första åren av 1920-talet beviljades emellertid vida större anslag till reninköpslån — år 1920 ej mindre än 35 000 kronor —, och något maximum för lånen föreskrevs ej, utan länsstyrelsen fick själv bestämma storleken av varje särskilt lån. Anledningen till denna vidgade möjlighet till långivning var den genom lagen den 19 juni 1917 (nr 337) införda inskränkningen i den bofasta, icke lapska befolkningens rätt att äga skötesrenar. Härigenom framtvingades en försäljning av bofastas renar, och det avsågs att, till gagn för både de bofasta och renskötseln, genom lån öka möjligheterna för lapparna att övertaga renarna. Lånen beviljades till betydligt högre belopp än tidigare, och det förekom lånebelopp å ända upp till 4 000 kronor. Sedan förhållandena å renmarknaden blivit mera normala, ha renlånen åter utgått med lägre belopp; vanligen ha de varierat mellan 400 och 800 kronor. Såsom nedan närmare beröres har emellertid utfallet av låneverksamheten inom Norrbottens län blivit så dåligt, att man helt övergivit denna verksamhet. Sedan år 1933 ha lån för inköp av renar icke utlämnats. Man har i stället övergått till att för ändamålet lämna bidrag utan återbetalningsskyldighet.

Antalet intill den 1 juli 1941 utlämnade lån och dessas sammanlagda belopp framgå av följande siffror:

inom Jämtlands län		142 lån å	tillhoppa	103 999 kronor
» Västerbottens län		91 » » »		49 500 »
» Norrbottens län		116 » » »		93 100 » .

En förutsättning för beviljande av reninköpslån har i allmänhet varit, att låntagaren redan ägde så många renar, att han med det tillskott, som han finge genom inköp med stöd av lånet, kunde beräknas helt erhålla sin bärgning av renhjordens avkastning. Lånen synas sålunda främst ha beviljats sådana lappar, som på grund av dåliga år, stora skadeersättningar e. d. fått sitt reninnehav så förminskat, att svårigheter uppstått för deras utkomst. Även yngre renskötare, som ämnade bilda familj och ville starta som självständiga husbönder, ha haft ett visst företräde. För erhållande av lån synes ha fordrats, att låntagaren uppnått myndig ålder men att han å andra sidan icke varit äldre än att han under lånets amorteringstid kunde aktivt deltaga i renskötseln ävensom att han varit arbetsam och skötsam samt känd för en hederligandel. Under de första åren av låneverksamhetens bedrivande inom Västerbottens län kunde man spåra en strävan att genom utlämnande av lån söka åstadkomma en förbättrad renskötsel. Lånen förbundos nämli-

gen då med villkor om mjölkning av renarna, bevakning o. d. Sådana fordringar torde dock numera icke uppställas.

Av de inom Jämtlands län utlämnade 142 lånen ha hittills 72 med ett sammanlagt belopp av 50 699 kronor blivit helt guldna. Av dessa senare lån har emellertid i 25 fall den fastställda amorteringsplanen icke kunnat följas utan återbetalningen har fördröjts, dock icke i något fall under längre tid än sex år. Av de återstående 70 lånen ha 37 i sin helhet förfallit till betalning. Låntagarna ha dock icke kunnat fullfölja sina förpliktelser beträffande dessa lån, och ett sammanlagt belopp av 19 376 kronor 24 öre har fått avskrivas på grund av låntagarnas fattigdom.

Inom Västerbottens län ha, såsom ovan nämnts, utlämnats 91 lån å tillhoppa 49 500 kronor. Av dessa ha 13 med ett lånebelopp av tillhoppa 6 100 kronor blivit tillfullo återgäldade. Endast 2 lån amorterades i föreskriven ordning och tid; återbetalningen av de andra 11 lånen fördröjdes under tidsperioder varierande mellan två och fjorton år. Av övriga 78 lån ha 68 om tillhoppa 38 400 kronor helt eller delvis förfallit till betalning, men låntagarna ha icke kunnat fullgöra sin amorteringsskyldighet. Tillhoppa 22 625 kronor fördelade å 41 lån ha till följd av låntagarnas fattigdom fått avskrivas.

Inom Norrbottens län ha möjligheterna att få tillbaka de utlånade beloppen varit än sämre, och låneverksamheten har till följd därav numera helt nedlagts. Av de inom länet utlämnade 116 lånen ha endast 5 med ett sammanlagt lånebelopp av 2 500 kronor blivit helt återbetalade. Å de övriga lånen om tillhoppa 90 600 kronor har ett sammanlagt belopp av 9 217 kronor 9 öre amorterats men ej mindre än 68 619 kronor 42 öre fått avskrivas. Det alltjämt utestående beloppet uppgår till 12 763 kronor 49 öre. Utsikterna att kunna indriva några av de i sistnämnda belopp ingående posterna synas icke vara stora — några av dem ha varit förfallna till betalning under en tid av nära tjugu år —, och man torde kunna räkna med att så gott som hela beloppet får avskrivas.

På framställning av länsstyrelsen i Norrbottens län ställde Kungl. Maj:t genom beslut den 3 juni 1938, 18 augusti 1939 och 28 juni 1940 till länsstyrelsens förfogande ett högsta belopp av respektive 12 500, 30 000 och 1 800 kronor för att utdelas såsom bidrag utan återbetalningsskyldighet till vissa lappar, som vore i behov av stöd till inköp av livrenar. Anledningen till att denna understödsform tillgreps torde framför allt ha varit, att de två på varandra följande vintrarna 1934/35 och 1935/36 voro synnerligen ogynnsamma för renskötseln och medförde en katastrofal minskning i renantalet särskilt i trakterna mellan Torneträsk och Stora Lulevatten. Beloppen å 12 500 och 30 000 kronor skulle utgå, det förstnämnda med 2 500 kronor och det sistnämnda med 15 000 kronor ur Norrbottens lappfond och med respektive 10 000 och 15 000 kronor av de regleringsavgifter, som influtit på grund av Norrbygdens vattendomstols den 27 juni 1927 meddelade, sedermera av Kungl. Maj:t fastställda utslag angående reglering av vattenavrinningen ur Suorvajaure m. fl. Stora Lule älvs källsjöar. De av dessa avgifter utgående medlen skulle dock icke få användas för andra lappar än dem, som

tillhörde Gällivare och Jokkmokks socknar. Beloppet å 1 800 kronor, vilket i sin helhet skulle utgå ur nämnda lappfond, skulle användas till inköp av renar åt Tuolpukkagruppen av Vittangi skogslappby. Av beloppen å 12 500 och 30 000 kronor, vilka numera helt tagits i anspråk, ha 127 lappar erhållit bidrag, varvid i främsta rummet ifrågakommit unga, för renskötsel intresserade lappar, som varit i behov av ett större antal renar för att så snabbt som möjligt kunna helt försörja sig av renskötsel. Högsta bidragsbeloppet har uppgått till 1 400 kronor och det lägsta till 55 kronor. Oftast har bidraget bestämts till 300 kronor.

Frågan huruvida verksamheten med utlämnande av lån för reninköp bedrivits efter rationella grunder har tidigare upptagits till diskussion.

F. d. landshövdingen Johan Widén, vilken av dåvarande chefen för socialdepartementet den 9 oktober 1923 tillkallades att såsom sakkunnig biträda med utredning av frågan om ordnandet av fattigvården bland lapparna, har i sitt den 25 september 1924 avgivna betänkande (Stat. off. utredn. 1924: 58) föreslagit, att anslagen till lån åt lappar för reninköp skulle väsentligen höjas samt att något maximum för lånen ej skulle fastställas utan att det skulle överlämnas åt länsstyrelsen att på förslag av vederbörande lappfogde bestämma lånets belopp efter i varje särskilt fall föreliggande omständigheter.

Såsom skäl härför anfördes i huvudsak följande.

»Genom de lån, som för reninköp under årens lopp utlämnats av därtill anvisade allmänna medel, hava nog också åtskilliga lappar kunnat bibehållas vid renskötseln, vilka eljest skulle hava övergivit detta näringsfång. Från lapparnas eget håll har emellertid framställts tvivel på effektiviteten av denna statens låneverksamhet. Förnämligast hava dessa tvivel grundats på att lånen varit för små för att med det stegrade köpvärdet på renar kunna sätta den nye renägaren i stånd att bärga sig på sitt yrke. Dessa betänkligheter hava även framhållits av ortsmyndigheterna. Man har därför på senare tider allmänt låtit lånen utgå med det hittills bestämda maximum 1,000 kronor och därjämte tillsett, att lån ej utlämnats utan att låntagaren förut haft så mycket renar att dessa tillsammans med de nyförvärvade kunna tillförsäkra honom full bärgning, eller ock att han genom renskötsel åt andra kunnat förvärva erforderlig fyllnad. Vid de på senaste tiden inom Norrbottens län utlämnade lånen har något maximum icke varit fastställt av Kungl. Maj:t, utan lånets storlek fått efter förslag från lappfogden bestämmas av länsstyrelsen.

Det synes uppenbart, att, om man vill åstadkomma något avsevärdare resultat i fråga om att få lappar, som lämnat eller befaras skola lämna renskötseln, att återvända till eller kvarstanna vid densamma, man måste bedriva den därhän syftande låneverksamheten med mera energi och målmedvetenhet än hittills. Till en början äro de lånebelopp som årligen därtill anslås, 3 000 kronor om året som det hittills varit för Västerbottens och Jämtlands samt ända till allra sista tiden även för Norrbottens län, alldeles för små. Då detta belopp först bestämdes, voro prisen på renar helt andra än nu; vad som då var tillräckligt för inköp av ett för renskötselns framgångsrika idkande erforderligt antal renar räcker numera icke alls för ändamålet. Minst det dubbla beloppet borde årligen få användas för detta ändamål. Först då lån av erforderlig storlek kunna lämnas åt ett något större antal lappar, som därigenom sättas i tillfälle att bliva renägare och självförsörjande, kan man vänta sig att få i gång en allmännare anslutning härtill; det är först de många, som draga till sig de många.

Vidare är det tydligt, att ett maximum av 1 000 kronor för varje renlån är alldeles för litet. För detta belopp kan erhållas högst $\frac{1}{4}$ à $\frac{1}{3}$ av det antal renar, som kan anses såsom existensminimum. Visserligen kan och bör man i allmänhet tillse att i första rummet den får lån, som förut äger ett antal renar, varmed han kan fylla det behövliga antalet; men det torde icke vara riktigt att begränsa möjligheten att få lån till endast sådana. Strävan att bliva sin egen och driva yrke för egen räkning bör även hos lapparna liksom hos den övriga befolkningen uppmuntras; och att få sätta eget bo är för den mogne unge lappen ofta nog ett synnerligen lockande önskemål. Det synes därför vara lämpligast att, på samma sätt som på sista tiden fått ske i Norrbottens län, överlämna åt länsstyrelsen att, utan att vara bunden av något maximum, efter förslag från vederbörande lappfogde bestämma lånebeloppets storlek efter sig företeende omständigheter i varje förekommande fall.

Beträffande lånevillkoren i övrigt synes någon ändring i desamma sådana de hittills varit bestämda knappast behöfelig eller önskelig. Att medlen böra lämnas såsom lån och icke som gåva, såsom från ett visst håll påyrkats, synes vara uppenbart. Ej heller synes det vara tjänligt att, såsom jämväl föreslagits, staten själv ombesörjer reninköpen och att lånen således lämnas in natura. För att erhålla nödig säkerhet att lånen verkligen komma till användning för det avsedda ändamålet torde det däremot vara lämpligt, att låntagaren, innan lånet utlämnas, får visa att han träffat avtal om eller har säkerhet för att få köpa ett mot lånet svarande antal renar.

Det har klagats, att på senaste tiden visat sig en större underlåtenhet att fullgöra den ordentliga inbetalningen av lånen. I viss mån torde detta något sammanhänga med att lånen varit för små för att trygga ett framgångsrikt bedrivande av renskötseln. För att råda bot på denna oordentlighet synes icke vara skäl att återgå till den från början uppställda fordran av borgen för lånebeloppet. I detta avseende torde någon annan utväg icke vara att anbefalla än en noggrannare uppsikt över amorteringarnas ordentliga fullgörande samt ett snabbare och effektivare efterhållande av försumliga låntagare.»

Det av den sakkunnige i denna del framlagda förslaget har icke föranlett någon statsmakternas åtgärd.

Vid det år 1937 i *Arvidsjaur hållna allmänna lappmötet* upptogs åter frågan om reninköpslånen till behandling. Mötet beslöt därvid enhälligt att instämma i tvenne motioner, varav den ena väckts av representanter för Semisjaur-Njargs lappby i Arjeplogs socken och den andra av representanter för Anarisets och Tåssåsens lappbyar i Ovikens socken och vari yrkats, att lån för inköp av livrenar måtte beviljas åt sådana lappar, som genom de ogynnsamma förhållandena för renskötseln under mitten av 1930-talet förlorat så många renar, att de icke längre kunde livnära sig av renskötseln. I den sistnämnda motionen yrkades vidare, att lånen skulle vara räntefria och utgå med 3 000 kronor eller än högre belopp, allt efter vederbörande låntagares behov.

I de över mötets beslut avgivna yttrandena har förevarande fråga berörts av länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län samt lappfogdarna i sistnämnda län.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har därvid anfört, att lån för inköp av livrenar inom länet utlämnades i den omfattning, som prövades lämplig och erforderlig. Erfarenheterna av denna långivning gäve emellertid länsstyrelsen anledning ifrågasätta, huruvida de gällande villkoren för lånens utlämnande vore ändamålsenliga. Mestadels finge lånen avskrivas på grund av låntagarnas

medellöshet. Det vore enligt länsstyrelsens mening önskvärt, att lånen kunde utlämnas i form av premielån, så att vederbörande låntagare efter förloppet av viss tid och efter fullgörande av lämpligt avvägd prestation till förbättring av sina existensvillkor bleve befriad från återbetalningsskyldighet. Sådan prestation syntes böra bestå däri, att renarna blivit väl vårdade och helst även att renhjorden ökats.

Länsstyrelsen och lappfogdarna i Norrbottens län ha i sina yttranden framhållit, att det i motionerna framställda önskemålet redan beaktats av lappadministrationen och att betydande belopp av Kungl. Maj:t ställts till förfogande för ändamålet.

Även *Jämtlandsutredningen* har i sitt den 15 juni 1940 avgivna betänkande till behandling upptagit frågan om ändring i gällande villkor för utlämnande av reninköpslån.

Utredningen har härom anfört i huvudsak följande.

Ett lån, som utginge med maximibeloppet 1 000 kronor, möjliggjorde inköp av omkring 30 livrenar allt efter renprisen. Det vore emellertid ej ovanligt att lappar, som bildat familj eller stode i begrepp att göra detta, blott ägde omkring 75—100 renar. På en så liten renhjord kunde de givetvis icke existera — ett antal av 300 renar ansåges allmänt vara minimum för en familj — utan nödgades söka sig inkomster på annat håll. För renskötseln skulle det därför vara en vinst, om dessa familjer kunde beredas tillfälle att redan från början höja sitt reninnehav med omkring 100 renar, så att de med beräknad ökning av renantalet under de första åren efter äktenskapet sedan skulle kunna leva på sin renskötsel. För inköp av omkring 100 renar skulle erfordras ett lån å 3 000 kronor, vilket lämpligen borde få utlämnas antingen på en gång eller fördelas under två på varandra följande år beroende på möjligheten att inköpa renar. Enligt en av lappfogden i länet verkställd utredning angående de familjer, vilka skulle kunna ifrågakomma till dylika lån, borde möjlighet finnas för länsstyrelsen att bevilja åtminstone ett sådant lån årligen. Men dessutom borde de hittillsvarande lånemöjligheterna bibehållas. Enligt utredningens mening borde därför årligen till länsstyrelsens förfogande ställas ett belopp att användas dels till lån med maximum 1 000 kronor och dels till lån med maximum 3 000 kronor. Sammanlagda årsbeloppet kunde beräknas till 6 000 kronor. Amorteringen å de större lånen torde böra ske på sex år efter den räntefria fyraårsperiodens slut.

I ett par av länets lappbyar skulle det emellertid bliva till gagn, om vissa större familjer kunde erhålla ett ännu högre lån än 3 000 kronor. De avsedda familjerna vore dugliga renskötare, men ägde för litet antal renar för att i längden kunna hålla sig kvar vid renskötseln. I dylika fall borde möjlighet finnas för länsstyrelsen att hos Kungl. Maj:t göra särskild framställning om utanordnande av större renlån.

Låntagare, som komme i åtnjutande av lån av sistnämnda slag eller eljest av lån över 1 000 kronor, borde bliva föremål för kontroll med avseende å skötseln av sina hjordar. Såsom villkor för lånet borde därför föreskrivas, att sådan övervakning skulle utföras av ordningsmannen i lappbyn jämte en av lappbyn vid sammanträde enligt 12 § renbeteslagen utsedd renskötande husbonde samt lapp tillsyningsmannen. Skulle det befinnas, att låntagaren på ett allvarligt sätt bruste i renskötseln, så att lånet icke kunde antagas lända till avsedd nytta, borde länsstyrelsen ha befogenhet att efter förslag av lappfogden och efter övervakarnas hörande vidtaga åtgärder för indrivning av lånet eller så stor del därav, som ansåges erforderlig. Länsstyrelsen borde emellertid även ha befogenhet att, i den mån så kunde anses påkallat, föreskriva motsvarande övervaknings- och andra åtgärder beträffande renlån av mindre storlek än de nyss angivna.

Jämförde man de understöd, som från statsmakternas sida i olika former lämnades till mindre jordbrukare, torde man kunna anse, att de av utredningen ifrågasatta låneunderstöden hölle sig inom en jämförelsevis anspråkslös omfattning. Det vore emellertid enligt utredningens förmenande uppenbart, att genom utlämnande av renlån den sammanlagda renstammen icke finge ökas så, att betesmarkerna överbelades. Denna risk kunde dock lätt undvikas genom att lappfogden tillsåge, att inköpet av livrenar skedde från renägare, vilka lämpligen borde minska sitt renbestånd. Härigenom skulle en utjämning mellan de olika familjernas innehav av renar så småningom komma att ske.

Utredningsmannen. Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen ha statsmakterna i betydande omfattning inskridit för att bistå renskötande lappar, som därav vore i behov, att anskaffa renar. Genom den hjälp, som det allmänna lämnat, ha säkerligen icke få lappar, som eljest skulle ha övergivit renskötseln, kunnat bibehållas vid denna för lapparna särskilt lämpade näring. För många hushåll, som det vore önskvärt att kunna hålla kvar inom renskötseln, är emellertid reninnehavet allttjämt för lågt. Av de å sid. 120 lämnade uppgifterna rörande storleken av de renskötande hushållens reninnehav framgår, att det övervägande antalet hushåll äga mindre än 200 renar; ofta ha de blott ett hundratal, vilket föranleder att de, i den mån möjlighet därtill föreligger, få söka sig inkomster även inom andra näringsfång. För renskötselns rationella bedrivande är av vikt, att de för näringen intresserade familjerna helt kunna ägna sig däråt och icke behöva splittra sina krafter på annat arbete. Då de själva ofta sakna förmåga att öka sina renantal och att härigenom komma sig upp ekonomiskt, är av stor allmän betydelse att ett effektivt bistånd lämnas dem. Detta kan även i sin mån medverka till en jämnare fördelning av renmassan å de renskötande hushållen. Utredningsmannen anser därför önskvärt, att de statliga stödåtgärderna bibehållas samt att de om möjligt utvecklas att bli till än större gagn för renskötseln och lapparna.

Under de senaste åren har, såsom nämnts, hjälp till reninköp, såvitt angår lappar inom Norrbottens län, lämnats i form av kontanta bidrag utan återbetalningsskyldighet. Utredningsmannen håller före, att låneformen bör bli den allmänt tillämpade, även om tidigare erfarenhet rörande möjligheten att få lånen återgäldade icke varit uppmuntrande för en fortsatt låneverksamhet. Endast där särskilda undantagsförhållanden uppstått, såsom att nödår eller andra olyckor drabbat större område, torde gåvor böra medgivas. Ett utdelande i större utsträckning av gåvobidrag till reninköp kan förväntas verka nedsättande på lapparnas känsla för självansvar och kan även leda till missbruk. I övrigt synes oriktigt att, då det icke gäller ren nöd, frångå den i andra fall tillämpade principen om hjälp till självhjälp.

Det otillfredsställande resultatet av den hittillsvarande låneverksamheten torde till stor del bero på lapparnas ovana vid ekonomiska uppgörelser av lånenatur. Såsom i samband med frågan om maximering av lapparnas reninnehav (sid. 120) framhållits, ha lapparna, särskilt i vissa trakter, föga erfarenhet av den vanliga penningsamfärdseln. Ordnade avbetalningar och

räntelikvider å lån torde fördenskull ofta vara dem ganska främmande, och det tager sin tid innan innebörden härav skall klart framstå.

Andra anledningar till den dåliga erfarenheten torde ha varit otillräcklig kontroll över låneverksamheten och över de låntagande lapparnas renskötsel, lapparnas av renskötselns ovissa utfall beroende ekonomiska förhållanden ävensom frestelsen och törhända tvånget för lappar med litet renantal att för sitt uppehålle beskatta renhjorden mer än denna må tåla.

Törhända kan ej heller bortses från den inverkan, som följt därav, att de medel, som under senare tid utgivits till lapparna i Norrbottens län för inköp av renar, bortskänkts utan återbetalningsskyldighet. Då låntagarna i Västerbottens och Jämtlands län hört omtalas norrbottenslapparnas förmånliga ställning, torde deras egen benägenhet att återbetala sina lån ha blivit än sämre.

Vid fastställande av villkoren för lånens utgivande böra tillämpas enhetliga grunder för alla lapptrakterna. Detta synes vara en förutsättning för vinnande av ordning och rättvisa. Villkoren böra så avpassas, att i möjligaste mån å ena sidan lappens åtagande ställer sig lättare att fullgöra och å andra sidan statens intressen bättre tillgodoses. Låntagaren bör vara minst tjuguett år gammal och känd för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet. Endast sådana obemedlade eller mindre bemedlade renskötare må ifrågakomma till erhållande av lån, som ha goda förutsättningar för renskötselyrket. De inköpta renarna böra avses att bereda dylika dugliga renskötare så stort renantal, att de så småningom kunna beräknas av renskötseln få sin fulla utkomst. I främsta rummet böra härvid tillgodoses familjer med ringa antal renar i förhållande till familjens storlek samt unga lappar till möjliggörande för dem att bilda familj eller i övrigt bliva egna husbönder.

Såsom en uppmuntran till skötsamhet i arbetet samt ordentlighet vid lånets avbetalande bör möjlighet öppnas för låntagaren att få viss del av lånet efterskänkt. Lånet synes alltså böra givas karaktär av premielån. På grund av lapparnas ofta mera utvecklade ekonomiska kännedom torde vidare en viss uppsikt vara erforderlig över de låntagande lapparnas sätt att vårda de renar de inneha samt hushålla med dem, så att om möjligt renantalet icke nedgår utan snarare förökas. Låneverksamheten bör såsom hittills handhas av vederbörande länsstyrelse.

Såväl av lapparna själva som av Jämtlandsutredningen har föreslagits, att lånen skola kunna beviljas med betydligt högre belopp än för närvarande är fallet. Såsom förut nämnts har sedan år 1920 något högsta lånebelopp icke varit fastställt vidkommande Norrbottens län, utan lånens storlek ha där efter förslag av lappfogden bestämts av länsstyrelsen. I Jämtlands och Västerbottens län är lånemaximum för närvarande 1 000 kronor. Detta belopp synes vara allt för lågt. Under normala förhållanden kan för 1 000 kronor erhållas ett trettiootal unga livrenar. För närvarande innehar det övervägande antalet familjer mindre än 200 renar. Man räknar allmänt med att en familj för sin utkomst behöver 250—300 renar. Utredningsmannen anser, att det maximum för lånen, som må tillämpas av länsstyrelserna, bör

sättas till 3 000 kronor. Härvid har räknats med det pris renar normalt beting och bortsetts från nuvarande högt uppdrivna kristidsvärden.

Särskilda omständigheter må emellertid motivera, att lån utlämnas med högre belopp. Sådana fall synas vara, om en synnerligen duglig renskötare genom olyckliga omständigheter, varöver han icke kunnat råda, förlorat större delen av sin hjord eller en barnrik familj behöver utöka sitt reninnehav för familjens försörjning. Prövar länsstyrelsen ett ingripande då böra ske, må länsstyrelsen göra särskild framställning till Kungl. Maj:t om tillstånd att utlämna större lån.

Vid låneverksamhetens bedrivande torde länsstyrelsen böra iakttaga, att större belopp icke beviljas än som oundgängligen kräves i varje särskilt fall. Å andra sidan bör tillses, att beloppet är tillräckligt för anskaffande av de renar, som erfordras för att låntagaren skall kunna erhålla ett verksamt stöd. Givetvis bör beaktas att genom lånen icke föranledes inköp av renar under sådana förhållanden, att en överbeläggning av vederbörande lappbys betesområde kan befaras. Önskvärt är att lånen kunna medverka till en jämnare fördelning av renarna mellan byns lappar. Vid för närvarande rådande höga priser å renar lära stora svårigheter föreligga att med lånen vinna det därmed avsedda syftet att effektivt öka en obemedlad lapps renantal. Stor försiktighet, jämväl med hänsyn till eventuellt inträffande prisfall å renar, torde därför böra iakttagas vid låns beviljande. Eventuellt får långivningen anstå till inträdet av mera normala tider.

Beviljat lån bör av länsstyrelsen utbetalas, i den mån inköp av renar äger rum. Dylika inköp böra bestyrkas av lappfogden eller lapptillsyningsmannen.

Lånen böra vara räntefria. Om förfallet kapitalbelopp icke inbetalas inom behörig tid, bör dock dröjsmålsränta erläggas, förslagsvis fem procent räknat från förfallodagen tills full betalning sker. Under de fyra första åren efter utlämnandet torde lånen, i likhet med vad som nu gäller, även vara amorteringsfria. Länsstyrelsen torde även tillerkännas befogenhet att medgiva utsträckning av den amorteringsfria tiden under högst två år. Sedan amorteringstiden inträtt, torde lånen böra avbetalas med minst en sjättedel årligen.

Såsom ovan framhållits synes emellertid möjlighet böra beredas en sköt-sam låntagare att erhålla avkortning å lånet. Avkortningen bör motsvara hälften av lånesumman. Att en så jämförelsevis hög avkortning föreslås må motiveras av de ovissa och i övrigt svåra förhållanden, under vilka renskötelsen bedrivs. Såsom villkor för rätt till avkortning bör gälla, att låntagaren befunnits ha på ett tillfredsställande sätt handhaft skötelsen av sina renar och i vederbörlig ordning återbetalt den första hälften av lånet.

Att fordra borgen eller annan säkerhet för lånen torde knappast böra komma i fråga. Man torde i stället böra kräva att låntagarnas sätt att handha skötelsen av renarna ställas under viss kontroll. Denna bör omhändervhas av vederbörande tillsyningsman och ordningsman. Den förre bör halvårsvis insända rapport härom till lappfogden. Dylig kontroll bör tillämpas beträffande alla lån oberoende av deras storlek. Därest låntagaren skulle ådaga-

lägga försumlighet i renskötseln eller misshushålla med sitt reninnehav, bör lappfogden omedelbart göra anmälan härom hos länsstyrelsen, som äger uppsäga lånet helt eller delvis till betalning å tid, som länsstyrelsen bestämmer.

Uppsägning bör vidare kunna ske, *om* låntagaren genom oriktig uppgift föranlett lånets beviljande, *om* han visar försumlighet i fråga om erläggandet av föreskriven avbetalning, *om* han avhänder sig sina renar eller *om* eljest sådana förhållanden inträffa, att han med hänsyn till det med lånet avsedda syftet uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta detsamma.

Innan någon del av ett beviljat lån utbetalas, bör länsstyrelsen med låntagaren upprätta kontrakt i två exemplar, av vilka vardera kontrahenten tager ett. I kontraktet torde, i anslutning till vad ovan sagts, intagas bestämmelser rörande lånets belopp och villkoren i fråga om återbetalning och ränta, sättet och villkoren för lånets utbekommande samt den kontroll, som låntagaren skall vara skyldig underkasta sig. Tillika bör förbehållas rätt för länsstyrelsen att under ovan angivna förutsättningar helt eller delvis uppsäga lånet till betalning.

Anslag till lån synas böra utgå från den gemensamma fond för renskötselns understödjande, vars upprättande utredningsmannen föreslagit (statens lappfond), samt upptagas å den stat rörande anslagsbehovet, som årligen skulle för vart och ett av Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län underställas Kungl. Maj:ts prövning. Det är givetvis svårt att bedöma, i vilken utsträckning medel böra anvisas för ändamålet. Efterfrågan å lån är nämligen beroende på tillgången å omärkta kalvar och saluhållna renar i övrigt. Tillsvidare synas årligen böra ställas till förfogande, för länsstyrelsen i Jämtlands län 6 000 kronor, för länsstyrelsen i Västerbottens län 10 000 kronor och för länsstyrelsen i Norrbottens län 18 000 kronor.

Utredningsmannen får på grund av vad sålunda anförts hemställa,

dels att följande bestämmelser måtte meddelas rörande lån åt omedelade eller mindre bemedlade renskötande lappar för inköp av livrenar, att gälla från och med budgetåret 1943/44 tills vidare:

1. Låneverksamheten omhänderhaves av länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, envar beträffande de under vederbörande länsstyrelse hörande lappar.

2. Lån må beviljas den, som är minst tjuguetå år gammal, känd för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet samt prövas äga goda förutsättningar att kunna försörja sig av renskötsel. I främsta rummet böra tillgodoses lappar med ringa renantal samt unga lappar till möjliggörande för dem att bilda familj eller i övrigt bliva egna husbönder.

Lånet utlämnas med belopp, som prövas oundgängligen erforderligt för tillgodoseende av det med lånet avsedda ändamålet. Lånet må dock ej överstiga 3 000 kronor, såvida ej Kungl. Maj:t på därom av länsstyrelsen gjord framställning för särskilt fall medgiver att högre lån må beviljas.

3. Lånet skall från och med femte kalenderåret efter det, då lånet utlämnats, återbetalas med minst en sjättedel årligen. Därest länsstyrelsen så prövar skäligt, må tiden för amorteringsfriheten utsträckas högst två år.

Låntagaren äger, närhelst han så önskar, göra avbetalningar utöver fastställda belopp.

Å lånet erlägges ej ränta. Låntagaren skall dock, om förfallet kapitalbelopp icke inbetalas inom behörig tid, vara skyldig att å det förfallna beloppet erlägga dröjsmålsränta efter fem procent om året.

4. Beträffande låntagarens sätt att handha sina renar skall kontroll utövas av vederbörande laptillsyningsman och ordningsmannen i den lappby låntagaren tillhör. Tillsyningsmannen skall halvårsvis insända rapport härom till vederbörande lappfogde. Därest låntagaren ådagar lägger försumlighet i renskötseln eller misshushållar med sitt reninnehav, skall lappfogden omedelbart göra anmälan härom hos länsstyrelsen.

5. Innan någon del av beviljat lån utbetalas, skall länsstyrelsen med låntagaren upprätta kontrakt i två exemplar, av vilka vardera kontrahenten tager ett. I kontraktet skola bland annat finnas intagna bestämmelser rörande

lånets belopp och villkoren i fråga om återbetalning och ränta, sättet och villkoren för lånets utbekommande, upptagande bland annat att lånet utbetalas allt efter som inköp av renar äger rum, samt den kontroll, som låntagaren skall vara skyldig underkasta sig.

I lånekontraktet skall länsstyrelsen tillika förbehålla sig rätt att under nedan angivna förutsättningar uppsäga lånet, helt eller delvis, till betalning å tid, som länsstyrelsen bestämmer, nämligen

om låntagaren genom oriktig uppgift föranlett lånets beviljande, om låntagaren visar försumlighet i fråga om erläggande av föreskriven avbetalning eller beträffande skötseln av sina renar,

om låntagaren, utan att godtagbar anledning föreligger, avhänder sig renarna eller misshushållar med dem, eller

om eljest sådana förhållanden inträffa, att låntagaren med hänsyn till det med lånet avsedda syftet uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta lånet.

6. Sedan hälften av lånets kapitalbelopp blivit i vederbörlig ordning återbetald, må länsstyrelsen medgiva, att övrig del av låneskulden efterskänkes. Såsom förutsättning härför skall ytterligare gälla, att låntagaren på ett tillfredsställande sätt handhaft vården av sina renar;

dels ock att länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län måtte bemyndigas att för utlämnande av lån åt obemedlade eller mindre bemedlade renskötande lappar för inköp av livrenar för budgetåret 1943/44 disponera, länsstyrelsen i Jämtlands län högst 6 000 kronor, länsstyrelsen i Västerbottens län högst 10 000 kronor och

länsstyrelsen i Norrbottens län högst 18 000 kronor, allt att utgå ur den föreslagna statens lappfond; skolande därefter av vederbörande länsstyrelse förslag rörande anslag för ändamålet i mån av behov upptagas i den stat angående lappväsendet inom länet, som länsstyrelsen årligen har att underställa Kungl. Maj:ts prövning.

6. Belöning för god rensvård.

En förordning kan för närvarande utgå från det allmänna svenska länsstyrelsen i Norrbottens län. Enligt denna förordning skall för god rensvård utdelas belöning i form af pengar eller andra förmåner. Enligt denna förordning skall för god rensvård utdelas belöning i form af pengar eller andra förmåner. Enligt denna förordning skall för god rensvård utdelas belöning i form af pengar eller andra förmåner.

Enligt denna förordning skall för god rensvård utdelas belöning i form af pengar eller andra förmåner. Enligt denna förordning skall för god rensvård utdelas belöning i form af pengar eller andra förmåner. Enligt denna förordning skall för god rensvård utdelas belöning i form af pengar eller andra förmåner. Enligt denna förordning skall för god rensvård utdelas belöning i form af pengar eller andra förmåner.

Enligt denna förordning skall för god rensvård utdelas belöning i form af pengar eller andra förmåner. Enligt denna förordning skall för god rensvård utdelas belöning i form af pengar eller andra förmåner. Enligt denna förordning skall för god rensvård utdelas belöning i form af pengar eller andra förmåner. Enligt denna förordning skall för god rensvård utdelas belöning i form af pengar eller andra förmåner.

Enligt denna förordning skall för god rensvård utdelas belöning i form af pengar eller andra förmåner. Enligt denna förordning skall för god rensvård utdelas belöning i form af pengar eller andra förmåner. Enligt denna förordning skall för god rensvård utdelas belöning i form af pengar eller andra förmåner. Enligt denna förordning skall för god rensvård utdelas belöning i form af pengar eller andra förmåner.

6. Belöning för god renvård.

God renvård kan för närvarande vinna det allmännas erkänsla genom tilldelning av penningbelöningar. Några enhetliga regler i förevarande avseende ha emellertid ej uppställts. Härjämte har, ehuru i ringa utsträckning, förekommit att en för ändamålet särskilt instiftad medalj utdelats.

Sedan åtskilliga år tillbaka har Kungl. Maj:t brukat ställa till länsstyrelsens i Jämtlands län förfogande ett årligt belopp av 800 kronor för att utdelas såsom belöning för god renvård. Dylik belöning har utgått med högst 150 kronor till husbonde och 50 kronor till lapptjänare. De för ändamålet i anspråk tagna medlen ha avförts i länets räkenskaper å jämtländska lappväsens fond.

Även för Västerbottens läns vidkommande har Kungl. Maj:t under en lång följd av år anvisat visst belopp, vanligen 500 kronor för år, ur länets lappfond till belöning åt lapptjänare, som utmärkt sig för synnerligt nit och intresse vid rensköteln. Som regel har belöningen utgått med ett belopp av 100 kronor. Vidare har Kungl. Maj:t den 21 januari 1938 på framställning av länsstyrelsen i länet ställt ett belopp av 1 000 kronor till länsstyrelsens förfogande för att utdelas såsom premier å högst 500 kronor åt husbönder, som visat synnerligt nit och intresse vid rensköteln.

Vad angår Norrbottens län ha liknande belöningar förekommit först de senaste åren. *Norrbottensutredningen* framhöll i sitt betänkande, att utdelande av belöningar för god renvård vore en lämplig åtgärd för att stimulera renskötarnas ansträngningar att höja renskötelsns standard. För ändamålet funnes en statlig medalj, att bäras å bröstet, vilken emellertid icke utdelats inom Norrbottens län sedan slutet av 1800-talet. Detta belöningsätt borde enligt utredningens mening icke lämnas åt glömskan utan komma till användning för utomordentliga fall. Det borde dock kompletteras med andra belöningsformer. För att göra avsedd verkan, d. v. s. dels befästa mottagaren i hans strävan att utföra ett fullgott arbete, dels verka eggande på andra renskötare, finge belöningen icke vara alltför njuggt tillmätt. Den borde till huvudsaklig del utgöras av penningpremier om cirka 200 kronor, kompletterade av exempelvis silverföremål till nytta eller prydnad och av typer, som av gammalt bevarats bland lapparna. Utredningen hölle före, att man på detta sätt skulle åstadkomma en ändring till det bättre i den bristande håg för arbetet med renarna, som utredningen kunnat konstatera särskilt hos ungdomen och icke minst hos den kvinnliga ungdomen. Anslag för dessa belöningar borde lämpligen begäras i länsstyrelsens årliga medelsäskanden ur lappfonden.

Det av Norrbottensutredningen framlagda förslaget har vunnit beaktande. På framställning av länsstyrelsen i Norrbottens län har nämligen Kungl. Maj:t den 22 april 1938 ställt ett belopp av 1 200 kronor ur länets lappfond till länsstyrelsens förfogande att under år 1938 användas till belöningar för god renskötsel. Belöningarna skulle få utgå med högst 200 kronor till renskötande husbönder inom länets fjällappbyar och högst 100 kronor till lapskt tjänstefolk inom dessa byar. Sedan länsstyrelsen under framhållande att de utdelade premierna rönt stor uppskattning bland lapparna och verkat uppmuntrande på arbetet i renskogen anhållit, att ytterligare medel måtte ställas till länsstyrelsens förfogande för ändamålet, medgav Kungl. Maj:t den 21 mars 1940 att ytterligare 1 200 kronor finge utdelas såsom premier åt såväl fjäll- som skogslappar och på de villkor i övrigt, som angivits i beslutet den 22 april 1938.

Vid det år 1937 i *Arvidsjaur hållna allmänna lappmötet* upptogs frågan om premier åt renskötare till behandling. Mötet antog enhälligt en resolution, vari yrkades, att premier å lägst 500 kronor skulle enligt bestämda grunder utdelas till duktiga och skötsamma nomader såsom en uppmuntran i renskötselns framgångsrika utövning.

I sitt yttrande över de av lappmötet fattade besluten framhöll *länsstyrelsen i Norrbottens län*, att det skulle vara uppenbart orimligt att bestämma lägsta premien till ett så högt belopp som 500 kronor. Dylika premier skulle alls icke överensstämma med de, som allmänt förekomme inom jordbruksnäringen och närstående områden.

Vidkommande ovan omförmälda statliga medalj torde få erinras, att medaljen instiftades av Kungl. Maj:t år 1897. Länsstyrelserna i Norrbottens och Västerbottens län hade i skrivelser till Kungl. Maj:t framhållit önskvärdheten av att äga tillgång till en medalj för att utdelas till lappar såsom ett offentligt erkännande av värdet för det allmänna av en omsorgsfull renvård. En dylik utmärkelse skulle bliva lika värdefull för dem, som därav komme i åtnjutande, som eftersträvarsvärd för andra. Samtidigt föreslogo länsstyrelserna vissa angivna lappar till erhållande av medaljer.

Genom beslut den 10 september 1897 tilldelade Kungl. Maj:t de till utmärkelsen föreslagna lapparna — 5 i Norrbottens och 3 i Västerbottens län — medalj i silver av åttonde storleken med inskrift på svenska språket: »För omsorgsfull renvård» och på lapska språket »Puorre påtsoi suitemest», att i högblått band med gula kanter bäras på bröstet. Kostnaderna föreskrevos skola utgå av vederbörande huvudtitels anslag till extra utgifter.

Denna medalj har sedermera sällan utdelats. Såvitt utredningsmannen inhämtat, har detta skett allenast enligt Kungl. Maj:ts beslut den 27 juni 1919 till 2 lappar i Västerbottens län samt den 26 maj 1922 till likaledes 2 lappar i samma län. Samtliga de lappar, som erhållit medalj, ha varit fjällappar.

Utredningsmannen. Ett utdelande av premier åt de renskötare, som visat särskild omsorg i sitt arbete, synes kunna vara av ej ringa betydelse såsom

en uppmuntran till god renvård. Det utgör en sporre för den enskilde lappen att visa sin duglighet och att vidare utveckla denna. Såsom en erkänsla för ett väl utfört arbete blir renskötaren föremål för en offentlig utmärkelse, vilket måste verka stimulerande till fortsatta ansträngningar att uppnå bästa möjliga resultat samt vara ägnat att väcka andra lappars intresse för ett omsorgsfullt arbete i renskogen och mana dem att upptaga tävlan sinsemellan i fråga om renarnas skötsel. Premieringen blir tillika en erinran om den vikt det allmänna fäster vid en god renvård och dess erkännande överhuvud av renskötselns betydelse.

Vad angår penningbelöningarna förefinnes för närvarande icke någon för de olika länen gemensam ordning för dessa belöningars utdelande. En dylik ordning synes emellertid böra genomföras. Några mera detaljerade bestämmelser rörande förutsättningarna för belönings utdelande torde väl med hänsyn till de växlande förhållandena icke böra givas, men vissa enhetliga grunder torde vara önskvärda. Liksom hittills synes verksamheten böra handhas av länsstyrelsen. För att belöningarna skola bli eftersträfvade torde vara av vikt, att de ej tillmätas alltför knappt. Att bestämma beloppen så högt som 1937 års lappmöte förordat eller till minst 500 kronor synes å andra sidan knappast kunna ifrågakomma. Det vill förefalla lämpligt, att högsta beloppet bestämmes till 300 kronor samt lägsta till 100 kronor. Belöningarna böra åtföljas av ett diplom med för alla länen gemensamt utförande. Den som erhållit premie torde icke ånyo böra tilldelas sådan förrän viss tid, förslagsvis 5 år, förflutit från det han senast belönades.

För att uppnå därmed avsett resultat bör premie kunna tilldelas lapp oberoende av hans förmögenhetsställning samt oavsett om han är tjänare, renvårdare hos sin familj eller egen husbonde eller om det gäller man eller kvinna, fjällapp eller skogslapp. Även synes, såsom Norrbottensutredningen föreslagit, kunna ifrågakomma kombinerad av penningbelöning med en minnesgåva.

Beloppen av anslagen till penningbelöningar för de tre länen torde fastställas i huvudsaklig anslutning till renskötselns omfattning och de renskötande lapparnas antal i de olika länen. Medel för ändamålet böra utgå ur den föreslagna gemensamma lappfonden och upptagas i den årliga staten för denna fond. Anslaget bör förslagsvis så avvägas, att årligen kunna utdelas, inom Jämtlands län 600 kronor, inom Västerbottens län 1 200 kronor och inom Norrbottens län 2 400 kronor. För minnesgåvor torde härjämte böra för nämnda län beräknas respektive 100, 200 och 400 kronor.

Medaljen för god renvård synes alltså böra bibehålla sin ställning såsom den högsta utmärkelse, som i förevarande hänseende kan utgå. Kännedomen om medaljens existens synes böra givas större utbredning även bland allmänheten. För att än ytterligare förhöja dess värde torde densamma kunna förenas med tillerkännande, genom länsstyrelsens efterföljande beslut, av penningbelöning.

I anslutning till vad sålunda anförts får utredningsmannen hemställa,

dels att följande bestämmelser måtte fastställas rörande utdelande genom länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län av premier åt lappar, som visat framstående duglighet samt nit och intresse vid renskötseln, att gälla från och med budgetåret 1943/44 tills vidare:

1. Premier utgöras antingen av penningpris, diplom och minnesgåvor eller av endast penningpris och diplom.

2. Belöningar av ifrågavarande slag må tilldelas lapp, man eller kvinna, oberoende av förmögenhetsvillkor samt ställning såsom egen husbonde eller renvårdare hos annan.

3. Penningpris må utgå med högst 300 kronor och lägst 100 kronor.

4. En och samma person må icke tilldelas belöning oftare än vart femte år;

dels ock att länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län måtte bemyndigas att för utlämnande av premier för god renvård för budgetåret 1943/44 av den föreslagna gemensamma lappfonden (statens lappfond) disponera, länsstyrelsen i Jämtlands län högst 700 kronor, länsstyrelsen i Västerbottens län högst 1 400 kronor och länsstyrelsen i Norrbottens län högst 2 800 kronor; skolandet därefter av vederbörande länsstyrelse förslag rörande anslag för ändamålet i mån av behov upptagas i den stat angående lappväsendet i länet, som länsstyrelsen årligen har att underställa Kungl. Maj:ts prövning.

7. Ersättning för renar som skadats genom olyckshändelser.

I en vid 1937 års lappmöte väckt motion ha representanter för Semisjaur-Njargs och Gällivare lappbyar framhållit, att det ofta hände att renar dödades eller skadades, när skogsavverkningar påginge. Särskilt under dåliga betesår sökte sig renarna fram till avverkningsplatserna för att tillgodogöra sig träd-laven, och massor av renar kunde då bliva ihjälslagna av fallande trädstam-mar. De dödade renarna hade ofta försålts för endast några kronor per styck. Motionärerna yrkade, att den, för vars räkning avverkningen ägde rum, skulle åläggas skyldighet att lämna full ersättning till renägaren för varje dödad ren.

Vidare anfördes i en av ordningsmännen för nämnda lappbyar framlagd motion, att tjänstemän vid statens järnvägar underlåtit att i vederbörlig ordning göra anmälan, då renar blivit överkörda av tåg. Det skulle särskilt inom Nattavare och Murjeks banvaktsdistrikt ha förekommit, att järnvägspersonalen grävt ned dödade renar utan att underrätta renägarna om olyckan. Motionärerna yrkade, att strängare kontroll skulle utövas, så att dylika missförhållanden icke förekomme, samt att föreskrifter måtte utfärdas om att de dödade djurens öron skulle insändas till ordningsmannen i Gällivare lappby.

Mötet beslöt instämma i dessa motioner.

I yttrandena över mötets beslut ha de i motionerna berörda frågorna upp-tagits till behandling av lappfogdarna i Norrbottens län och länsstyrelsen därstädes.

Lappfogdarna ha framhållit, att det enligt gammal erfarenhet vore omöj-ligt för skogsarbetare att alltid kunna undvika att ett eller annat djur skada-des eller dödades, om renar komme till hyggena, hur stor aktsamhet man än sökte iakttaga. Det vore icke överensstämmande med svensk rättsuppfattning att ålägga skogsavverkare skyldighet att ersätta sålunda skadade eller dödade renar, även om uppsåt eller vållande icke förelegat.

Beträffande renar, som dödats av bantåg, föreläge enligt lag skyldighet för vederbörande järnväg att utgiva full skadeersättning, och dylik ersättning hade i allmänhet utgivits, när renar överkörts. I vissa fall hade det kanske kunnat brista i fråga om kontrollen av öronmärken m. m., men rättelse hade i så fall kunnat vinnas efter hänvändelse från lappväsendets sida till järn-vägsmyndigheterna.

Länsstyrelsen har meddelat, att den genom kungörelser, som dels införts i ortstidningarna och dels utdelats till avverkarer, påkallat största försiktighet

till undvikande av skadegörelse å renar vid fällning av träd. Icke desto mindre förekomme alltjämt dylika olyckor, men länsstyrelsen hade dock den bestämda uppfattningen att en förbättring ägt rum. Länsstyrelsen ville icke motsätta sig, att frågan bleve föremål för ytterligare prövning, men hölle dock för troligt, att en lagstiftning i ämnet stötte på både principiella och praktiska svårigheter.

Påståendena att järnvägstjänstemän skulle, efter det renar blivit överkörda, ha nedgrävt kropparna för att undandraga lapparna skälig ersättning för skadan förefölle länsstyrelsen orimliga och tarva bevis för att kunna godtagas. Skulle ett dylikt ovist nit likväl ha ådagalagts, borde ett enkelt påpekande därav till järnvägsstyrelsen otvivelaktigt medföra ett klart förbud mot upprepande.

Vad först beträffar frågan om ersättning för renar, som dödats eller skadats genom fällning av träd, får *utredningsmannen* erinra, att bestämmelser i ämnet finnas meddelade i 36 § renbeteslagen. Enligt dessa åligger det den, som å område där renarna må föras å bete uppsåtligen eller genom vårdslöshet förorsakar att vid skogsavverkning ren dödas eller skadas genom fällning av träd, att ersätta all därigenom för lapparna uppkommen skada. Har vid avverkningen anställd person gjort sig skyldig därtill, skall jämväl den, för vars räkning avverkningen sker, ansvara för skadans ersättande. Vidare stadgas att, om någon ren blivit dödad vid skogsavverkning, åligger det den som förestår avverkningen att genast göra anmälan hos lapparna, därest de finnas å trakten, eller, om så ej är fallet, hos landsfiskalen, till vilken det dödade djurets öron skola i hopsittande skick insändas. När anmälan inkommit till landsfiskalen, har denne att skyndsamt underrätta renägaren eller, om denne ej är känd, lappfogden samt vidtaga de åtgärder, som finnas tjänliga för det dödade djurets tillgodogörande.

Av förarbetena till renbeteslagen framgår, att länsstyrelsen i Jämtlands län vid sin granskning av förslaget till de nu nämnda bestämmelserna framhöll, att erfarenheten från praktiska fall visat att det vore så gott som omöjligt för lapparna att bevisa de subjektiva förutsättningar, vilka enligt förslaget lika väl som enligt den då gällande lagen fordrades för ersättningsskyldighet för skada å renar vid skogsavverkning. Det syntes vara skäligt, att skyldigheten att ersätta lapparna för sådan skada skulle inträda jämväl utan att uppsåt eller vållande styrktes.

Vederbörande departementschef anförde i anledning av detta yttrande vid avlåtagandet av propositionen (nr 43) till 1928 års riksdag med förslag till den nya renbeteslagen bland annat, att det av yttrandet ej framginge, huruvida länsstyrelsen avsett, att ersättning borde utgå, oavsett om uppsåt eller vållande förelåge, eller om länsstyrelsens mening vore, att bevisskyldigheten i fråga om de subjektiva förutsättningarna skulle åligga avverkaren, så att, om denne icke kunde bevisa, att renen dödats utan hans uppsåt eller vållande, ersättningsskyldighet skulle inträda. Det praktiska resultatet torde i båda fallen bli väsentligen detsamma, då bevisning om frånvaron av uppsåt eller vål-

lande i regel torde vara synnerligen svår att prestera. Det hade uppgivits att, då träden fälldes, renarna icke stode att hejda utan rusade blint mot de fallande trädstammarna och att det alltså i regel ej berodde på avverkarens vårdslöshet, att djuren skadades. Med hänsyn bland annat därtill fann departementschefen sig icke kunna biträda vad länsstyrelsen i denna del anfört utan ansåg, att vanliga bevisningsregler borde komma till användning.

Utredningsmannen anser vad departementschefen sålunda anfört alltjämt äga giltighet. Det torde icke överensstämma med billighet och rättvisa att, såsom lappmötet ifrågasatt, ålägga den, för vars räkning avverkning äger rum, skyldighet att under alla omständigheter och oavsett huruvida uppsåt eller vårdslöshet föreligger hos den, som verkställer trädfällningen, svara för att ersättning beredes lapparna för renar, som bliva dödade eller skadade vid avverkningen. Skador å renar av ifrågavarande anledning torde i huvudsak förekomma under dåliga betesår, då renarna i stor utsträckning komma ur lappens hand och ströva vida omkring för att söka bete. Det är ej minst vid sådana tillfällen nödvändigt att både lappar och skogsarbetare iakttaga största försiktighet och hänsyn. Där omständigheterna det medgiva, böra lapparna undvika att föra sina renar på bete i trakter, varest skogsavverkning pågår. Att påbjuda, att skogsavverkaren skall hålla särskild bevakning mot renarna eller anordna stängsel eller dylikt kring platsen, där avverkning pågår, torde medföra alltför stor omgång och kostnad. Utredningsmannen finner därför icke anledning föreligga att föreslå ändring beträffande skadeståndsskyldigheten.

Vad därefter angår frågan om ersättning till lapparna för renar, som blivit dödade eller skadade av järnvägståg, återfinnas bestämmelser härom i lagen den 12 mars 1886 angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift. Enligt dessa bestämmelser åligger det järnvägens innehavare att — även om järnvägens förvaltning eller betjäning icke varit vållande till skadan — gälda skadestånd, om någon ren blivit skadad eller dödad genom järnvägsdriften å sådan trakt, där lapparna vid tiden för skadan ägde uppehålla sig med sina renar, såvida icke den, som handhaft vårdar renarna, uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet vid bevakningen varit vållande till skadan.

Enligt vad utredningsmannen inhämtat skall banpersonalen vid statens järnvägar jämlikt numera gällande föreskrifter skyndsamt göra anmälan hos vederbörande banmästare, när någon död ren påträffas utefter järnvägslinjen eller i grannskapet av denna. Om djuret endast är skadat men så svårt att det anses böra avlivas, skola åtgärder omedelbart vidtagas härför liksom även för köttets tillvaratagande. För att erhålla kännedom om vem som är ägaren skola därjämte djurets öron med därå anbragta märken omhändertagas. Så snart ske kan skall banmästaren till baningenjören insända rapport om olyckshändelsen. Avskrift av rapporten tillställles även lappfogden. Samtidigt skall banmästaren till vederbörande ordningsman eller tillsyningsman eller, om så befinnes lämpligare, till lappfogden insända det dödade djurets öron med hemställan om uppgift å renägarens namn och adress. Efter

det uppgifter härom erhållits, utfärdar banmästaren räkning på statens järnvägar med angivande av det ersättningsbelopp, som kan ifrågakomma enligt fastställda grunder. Räkningen attesteras av såväl banmästaren som den banvakt eller annan av bevakningspersonalen, vilken påträffat renen, varefter räkningen insändes till distriktschefen för likvidens utanordnande. Kan det icke utrönas vem som är ägare till djuret, utbetalas ersättningen till byakassan. Om någon del av djurkroppen kan tillvaratagas, skall banmästaren ombesörja att köttet försäljes på lämpligaste sätt. Sedan ransoneringsbestämmelser införts även beträffande renkött, får dock försäljning av sådant kött i någon form icke ske till annan person än den, som innehar av livsmedelskommissionen utfärdat slakteritillstånd.

Det förfaringssätt, som sålunda tillämpats, när ren blivit dödad eller skadad till följd av driften å statens järnvägar — med några andra torde man inom de trakter, varom här är fråga, icke behöva räkna —, synes i möjligaste mån bereda lapparna säkerhet att erhålla ersättning för de förlorade renarna. Utredningsmannen utgår härvid från såsom i sig självklart, att banmästaren i varje fall skall ha skyldighet att vid inträffande olyckshändelse underrätta jämväl de lappar, som må uppehålla sig i trakten och kunna vara ägare till de överkörda renarna, så att dessa lappar kunna inställa sig å platsen för att tillvarata sina intressen.

Ersättning synes även kunna utgå i sådana fall, då ren dödates å trakt, där densamma vid den tiden må föras på bete enligt bestämmelserna i 2 och 3 §§ i renbeteslagen, även om renen, såsom i 22 § förutsättes kunna ske, lämnats efter vid flyttning eller strövat i förväg.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utredningsmannen,

att lappmötets förevarande framställningar icke måtte föranleda någon vidare åtgärd.

8. Tekniska hjälpmedel för renskötelsns underlättande.

För att underlätta lapparnas renskötsel samt såsom en åtgärd till förhindrande av konflikter mellan de renskötande lapparna och den bofasta befolkningen förekomma i fjälltrakterna eller i övrigt inom renbetesområdena byggnadsanordningar i betydande omfattning. Till någon del ha lapparna själva bestritt kostnaderna. Men anordningarnas omfattning och förhållandena i övrigt ha föranlett, att staten för ändamålet anslagit avsevärda belopp.

Anordningarna ha varit av olika slag. Stängsel ha uppförts i syfte att reglera renhjordarnas vandringar, förekomma olycksfall bland renarna, underlätta bevakningen, förekomma skadegörelser på de bofastas egendom samt förhindra invasioner till Norge på otillåten tid eller plats. Dessa stängsel kunna avse att såsom tvärstängsel över lappbys område avskilja de egentliga sommarbetestrakterna från vår- och höstbetesområdena eller dessa senare områden från vinterbeteslanden eller utgöras av kortare eller längre spärrgärden för avgränsande av lappbys betesområde från område, där byns renar överhuvud ej få föras på bete. I sistnämnda hänseende förekomma stängsel i gränsen mellan olika lappbyar till förhindrande av sammanblandning mellan byarnas hjordar eller mot områden i Norge, där lapparna ej äga betesrätt för sina renar.

Bland övriga av staten bekostade anordningar till underlättande av nomadlapparnas arbete märkas vaktstugor eller, där detta varit tillfyllest, vaktkåtor, där renvaktarna kunnat söka skydd under sina färder i ödemarken. Vidare ha anlagts broar och stigar, båtar ha stationerats ut för lättare framkomst över sjöar och vattendrag, telefonledning har framdragits och i särskilda fall ha uppförts renskilningshagar.

Norrbottensutredningen har i sitt betänkande framlagt ett vidlyftigt förslag å de ytterligare anordningar i förevarande avseende, som för länets vidkommande kunde anses erforderliga. Utredningen har uppdelat dessa anordningar i två grupper allt efter behovet av deras utförande. Vissa åtgärder ha sålunda föreslagits skola verkställas under den närmaste tiden, medan de övriga ansetts kunna anstå till dess byggnadsprogrammets första del blivit fullbordad. Kostnaderna för genomförandet av de till första byggnadsetappen hänförliga arbetena ha beräknats till 722 578 kronor och för de till den senare etappen hänförliga till 17 408 kronor. Kostnaderna för de olika åtgärderna fördela sig mellan lappbyarna på följande sätt:

Åtgärder under första byggnadsetappen:

L a p p b y	Stäng- sel	Skilj- nings- hagar	Broar	Stigar	Båtar och båthus	Stugor och kåtor	Summa
Lappbyarna norr om Torne- träsk	145 565	7 650	1 877	2 800	—	16 450	174 342
Rautasvuoma	29 150	1 115	2 865	1 600	—	—	34 730
Kaalasvuoma	35 710	3 130	4 280	3 280	—	—	46 400
Norrkaitum	—	2 721	4 750	3 575	—	1 400	12 446
Mellanbyn	13 635	1 870	2 480	2 865	—	2 200	23 050
Sörkaitum	—	—	2 815	2 045	900	4 500	10 260
Sirkas	74 150	8 035	13 815	—	—	7 945	103 945
Jäkkåkaska (delar av Sirkas och Tuorpons lappbyar) ..	9 295	—	—	—	—	1 500	10 795
Tuorpon	98 350	—	8 660	—	—	500	107 510
Luokta-Mavas	38 035	—	5 545	—	—	—	43 580
Tjdtjak (delar av Semisjaur- Njargs lappby)	19 350	—	1 525	—	—	1 500	22 375
Rasjverta (delar av Semisjaur- Njargs lappby)	21 120	—	2 815	—	650	1 000	25 585
Svaipa (Arjeplogs lappby)....	4 205	—	2 475	—	1 050	500	8 230
Maskaure	5 000	—	—	—	—	—	5 000
Vittangi	—	—	775	2 400	405	—	3 580
Summa	493 565	24 521	54 677	18 565	3 005	37 495	631 828
Vartill kommer utan fördelning på lappbyar:							
för telefonlinjer						85 750	
» slaktskjul						5 000	90 750
						Summa kronor	722 578

Åtgärder under den senare byggnadsetappen:

L a p p b y	Stäng- sel	Broar	Stigar	Båtar och båthus	Stugor och kåtor	Summa
Lappbyarna norr om Torneträsk	1 224	—	500	—	2 900	4 624
Rautasvuoma	1 800	—	—	—	—	1 800
Kaalasvuoma	5 869	—	—	—	—	5 869
Norrkaitum	—	2 635	—	—	—	2 635
Mellanbyn	—	—	800	—	—	800
Sirkas	—	—	—	650	500	1 150
Tjdtjak (se ovan)	—	530	—	—	—	530
Summa	8 893	3 165	1 300	650	3 400	17 408

Åtskilliga av de åtgärder, som Norrbottensutredningen ansett i första hand böra komma till utförande, ha blivit verkställda under de år, som gått efter det utredningen framlade sitt betänkande. Därjämte ha beslut meddelats, att andra av dessa åtgärder skola verkställas, och medel anvisats härför. I vissa fall ha vidtagits ändringar i de av utredningen planerade åtgärderna. Vidkommande framdragande av telefonledningar har hänt, att vederbörande kommuner bidragit till kostnaderna härför. Av första byggnadsetappens åtgärder ha utförts eller beslut meddelats beträffande åtgärder av utredningen beräknade tillhoppa till 271 500 kronor. Kostnaderna ha i verkligheten uppgått eller vid besluten rörande utförandet uppskattats till sammanlagt 275 900 kronor. Några mindre omfattande arbeten, som av utredningen beräknats till 2 200 kronor, däribland vissa skiljningshagar, ha utförts av vederbörande lappby med anlitan av medel ur bykassan.

Av det föreslagna första byggnadsprogrammet skulle sålunda alltjämt återstå arbeten till en beräknad sammanlagd kostnad av i runt tal 448 800 kronor. Att här närmare redogöra för dessa arbeten, vilka till största delen utgöras av stängselbyggen, synes icke vara erforderligt.

Norrbottensutredningen har utgått från att kostnaderna för de föreslagna byggnadsarbetena ävensom det framtida underhållet av desamma skulle gäldas av medel ur länets lappfond och Jämtländska renbetesfjällens skogsfond samt, såvitt angår arbeten inom Gällivare och Jokkmokks socknar, i mån av tillgång, av de regleringsavgifter, som av vattendomstolen i samband med beslut rörande uppdämning av Stora Luleälvens källsjöar utdömts såsom ersättning för den renskötseln i dessa trakter förorsakade skadegörelsen.

I yttrandena över Norrbottensutredningens betänkande har frågan om tekniska åtgärder till renskötselns främjande berörts endast av *länsstyrelsen i Jämtlands län*. Länsstyrelsen har framhållit, att utan en ingående undersökning vore det icke möjligt att med säkerhet uttala sig om nödvändigheten av de utav utredningen föreslagna åtgärderna. Länsstyrelsen ställde sig emellertid mycket tveksam rörande det berättigade i att — där ej särskilda förhållanden förelåge — uppföra renstängsel mellan eller inom lappbyarnas områden. Stängsel påfordrade nämligen så stora både anläggnings- och underhållskostnader, att de endast i undantagsfall kunde anses ekonomiskt berättigade. Härtill komme att, enligt vad erfarenheten inom Jämtlands län givit vid handen, de av utredningen beräknade kostnaderna för stängsel syntes vara väl låga. Slutligen framhölls att renstängslen ofta ingåve en känsla av säkerhet, som ingalunda alltid motsvarade de verkliga förhållandena, och därigenom rent av kunde verka förslappande på lapparnas vaksamhet och omsorg vid övervakande av renarna.

Det år 1937 i Arvidsjaur hållna allmänna lappmötet beslöt för sin del vitsorda nödvändigheten av de av Norrbottensutredningen föreslagna tekniska hjälpmedlen för renskötseln. Beträffande renstängslen betonades dock att, om dessa byggdes för att avdela en och samma lappbys gemensamma betesland så att säga i flera betesavdelningar, kunde de bliva till mer skada än gagn. Stängslen hindrade i sådant fall renarnas vandringar inom invanda

områden, vilket under ogynnsamma betesförhållanden kunde åstadkomma massdöd bland renarna. Dessa kunde nämligen bliva stående invid stängslet så länge, att de dukade under av svält. Mötet förordade därför uppförandet av sådana stängsel, som hindrade reninvasioner till Norge eller sammanblandning av närgränsande lappbyars renhjordar.

Till det vid mötet förda protokollet antecknades vidare, att representanter för Jukkasjärvilapparna framhållit önskvärdheten av att ett av Norrbottensutredningen föreslaget stängsel från Torneträsk till Vassijaure komme till stånd.

I sitt yttrande över de vid lappmötet fattade besluten ha *lappfogdarna i Norrbottens län* förklarat sig icke vilja förneka, att en del olägenheter kunde ha varit förbundna med tillkomsten av renstängsel. Särskilt hade det kunnat uppstå svårigheter under den första tiden efter stängslets uppförande, innan renarna blivit vana vid det uppförda hindret invid deras betestrakter och innan metoderna i bevakningen kunnat helt lämpas efter de nya omständigheterna. Olägenheterna hade emellertid varit avsevärt mindre än de vunna fördelarna, och inom länet hade icke uppförts något stängsel, som ej varit av behovet påkallat. Även om några av de tvärstängsel, som tillkommit under 1920-talet för att göra slut på de ständiga skadegörelserna på hö och de övriga oordningarna i renskötseln inom vissa delar av länet, icke varit behövliga, därest renantalet då varit lämpligare avvägt i förhållande till betestillgången och bevakningen skett på ett mer omsorgsfullt sätt, så finge det anses ha varit alldeles nödvändigt att tillskapa dessa hjälpmedel för renskötseln för att därefter ha möjlighet att genomföra de reformer i denna, som varit i hög grad påkallade. Lapparna hade för övrigt varit så angelägna om de ifrågavarande stängslens byggande, att de själva tagit initiativet därtill och även tillskjutit en avsevärd del av byggnadskostnaderna.

Även *Västerbottensutredningen* har i sitt den 26 maj 1939 avgivna betänkande framlagt förslag till åtskilliga byggnadsåtgärder, som enligt utredningens mening vore erforderliga för främjandet av renskötseln inom länet. I sådant syfte har föreslagits att renstängsel och renskiljningshagar, vägar, broar och stigar samt vaktstugor skulle byggas, båtar och båthus anskaffas ävensom telefonledningar framdragas, allt för en beräknad kostnad av 450 395 kronor. Kostnaderna för de olika åtgärderna, vilka enligt utredningens förslag skulle täckas av lappfondsmedel, fördela sig mellan lappbyarna på följande sätt:

L a p p b y	Stäng- sel	Skilj- nings- hagar	Vägar, broar och stigar	Båtar och båthus	Vakt- stugor	Summa
Grans lappby	57 250	—	—	—	2 000	59 250
Rans »	49 500	—	—	—	—	49 500
Umbyns »	90 000	4 000	3 550	450	2 250	100 250
Vapstens »	30 000	8 000	—	450	4 400	42 850
Vilhelmina norra lappby	49 805	—	200	1 650	—	51 655
» södra »	67 000	2 000	3 800	325	4 150	77 275
Summa	343 555	14 000	7 550	2 875	12 800	380 780
Vartill kommer utan fördelning på lappbyar:						
för telefonlinjer						69 615
Summa kronor						450 395

Numera ha vissa av de utav utredningen föreslagna åtgärderna kommit till utförande eller beslut meddelats därom och erforderliga medel ställts till förfogande. Kostnaderna för dylika åtgärder ha upplagits till 42 300 kronor. För det allmännas del ha emellertid av olika anledningar för dessa åtgärder funnits behövliga allenast 16 450 kronor.

Vidare ha av statsmedel ställts till förfogande 7 400 kronor för påbörjande av vissa av utredningen föreslagna grundförbättringar å renstängsel, varjämte vederbörande lappby låtit för byakassans medel uppföra två renskiljningshagar, vilka utredningen föreslagit skola uppföras genom lappväsendets försorg och för vilka kostnaderna uppskattats till 4 000 kronor.

Av utredningens arbetsprogram skulle sålunda åtgärder för en beräknad kostnad av 53 700 kronor ha blivit utförda eller beslutade, i följd varav alltjämt skulle kvarstå anordningar för tillhoppa 396 695 kronor.

I avgivna yttranden över Västerbottensutredningens förslag har frågan om utförandet av byggnadsprogrammet berörts av statskontoret och domänstyrelsen.

Statskontoret, som icke ansett sig kunna bedöma i vilken utsträckning åtgärderna borde komma till utförande, har framhållit, att några mera betydande olägenheter icke syntes vara förbundna med att byggnadsprogrammet successivt komme till utförande.

Domänstyrelsen har för sin del anfört, att åtgärder till renskötselns fromma borde såväl ur nationalekonomisk som social synpunkt anses vara av värde, men samtidigt framfört betänkligheter mot att i denna näringsgren investera så avsevärda belopp, som av utredningen ifrågasatts enbart för Västerbottens län.

Jämtlandsutredningen har i sitt betänkande erinrat, att de mekaniska hjälpmedel för renskötseln inom Jämtlands län, vartill anslag dittills utgått från länets lappfonder, utgjordes av renstängsel, vaktstugor, samlingsgården samt bro- och väganläggningar. Härtill kunde ock hänföras vissa telefon-

förbindelser, vartill medel erhållits från jämtländska renbetesfjällens skogsfond.

Utöver redan befintliga anläggningar erfordrades enligt utredningens mening för en tillfredsställande renskötsel åtskilliga nya sådana upptagna till en kostnad av 151 700 kronor, varvid de hösten 1939 gällande priserna legat till grund.

För närvarande utgår enligt Kungl. Maj:ts brev den 6 maj 1927 från ovan nämnda skogsfond ett årligt belopp å 5 000 kronor till bro- och vägarbeten. Detta belopp anses emellertid av utredningen helt erforderligt för smärre underhållsarbeten å broar och vägar och kan ej tagas i anspråk för de i förslaget upptagna bro- och vägarbetena. Av dessa har en körbro över Hävlingsån, vilken beräknats draga en kostnad av 800 kronor, redan utförts.

Utredningsmannen. När det gäller att på det allmännas bekostnad utföra tekniska anordningar till underlättande av renskötseln, synes man ha att framgå med en viss försiktighet vid bedömandet av den omfattning, i vilken dylikt bistånd skall lämnas. Dels må kunna krävas att i främsta rummet lapparna själva, såsom förhållandet är med andra näringsidkare, vidtaga och bekosta de anläggningar, som må tarvas för deras närings utövande, och dels kan icke bortses från de olägenheter vidkommande renvården, som kunna bli en följd särskilt av vidlyftiga stängselbyggnader.

I förra hänseendet må erinras, att statens hjälp icke bör ingiva lapparna den uppfattningen att deras eget ingripande med arbete och penningmedel för tillgodoseendet av de behov, som föreligga i deras näring, är betydelselös och att åt staten kan överlämnas att påtaga sig ansvaret härför. Skall rennäringen utvecklas och vinna anseende, bör den visa sig kunna, där ej omständigheterna medföra särskilda svårigheter, själv ombesörja de för näringens utövande erforderliga åtgärder och bära kostnaderna härför. Med hänsyn till den avkastning renskötseln under normala år skänker torde den även vara i stånd härtill. Vissa åtgärders omfattning och karaktär må dock motivera, att staten ingriper stödjande. Bosättningsens utbredning såväl inom Sverige som de av de svenska lapparna utnyttjade områdena i Norge föranleder, att mot de bofastas marker tarvas spärr- och skyddsstängsel i sådan utsträckning, att lapparna själva knappast kunna bekosta desamma. Så må ock vara fallet med vissa andra betydelsefulla stängsel av stor utsträckning. Andra åtgärder, såsom broar, stigar, båtar samt skyddsstugor och kåtor äro understundom av stort värde, förutom för lapparna, jämväl för andra personer, som av olika anledningar färdas i de öde trakter, där lapparna bedriva sin renskötsel. Skäligt må vara att det allmänna i förekommande fall lämnar bidrag till dylika åtgärder, vilka kunna vara ägnade att till liv och lem skydda fjällfararen. Bidrag kunna även vara motiverade för renskiljningshagar, som användas för sammanförande, uppräkning och identifiering av renar, som olagligen inkommit i Norge och sedermera återförts därifrån, eller för skiljningar flera lappbyar emellan, därest hagarna på grund av sin storlek, byggnadsförhållandena eller dylikt kräva större kostnader.

Vid avvägandet, huruvida ett statens ingripande må ske, bör emellertid även uppmärksammas, att de omfattande och dyrbara anläggningar, varom här kan vara fråga, kräva stora underhållskostnader. Med hänsyn till de förhållanden, som i allmänhet råda i de trakter, där anläggningarna ifrågakomma, utsättas de ofta för skador, och förslitningen fortskrider även i övrigt fort. Vare sig staten måste påtaga sig underhållet eller man utgår från att rennärningen själv skall i huvudsak bestrida detsamma, bör man tillse att icke alltför dryga bestående utgifter tillskapas.

Vad särskilt renstängselbyggena angår må vidare erinras, hurusom renskötseln tarvar oavlåtlig personlig uppmärksamhet från sina utövaras sida såväl för att bevara och skydda dem själva från renförluster som även till förhindrande av att renarna bliva till skada för den bofasta befolkningens näring eller inkomma på områden, där de ej må uppehålla sig. En god hjälp härvidlag kunna lapparna ha av på lämpliga platser uppförda stängsel. Dessa kunna dock givetvis icke i och för sig göra bevakning överflödig. Erfarenheten visar emellertid, att förekomsten av stängsel lätt komma lapparna att förbise vikten av, att de själva följa och efterse hjordarna. I förlitande på stängslen ligga de kvar vid vistena och renskötseln försummas. Härav kan även i övrigt följa liknöjdhet och lättja vid renarnas bevakning. Så länge den »gamla renkonsten», d. v. s. dagligt övervakande och vårdande av renarna i mindre hjordar, tillämpades, var faran härför mindre. Renskötseln krävde då på ett annat sätt lapparnas närvaro hos renarna för deras oavlåtliga vård. Men när renarna, såsom numera allmänt är fallet, ströva utan individuell vård i stora hjordar, ofta omfattande hela lappbyns djur, ligger frestelsen nära att, där stängsel finnas på vissa mera utsatta punkter eller sträckor inom betesområdet, utsända ett alltför litet antal renvaktare eller ock helt lita på att stängslen skola vara tillfyllest att hålla renarna tillbaka och hindra dem från skadegörelse eller att inkomma på otillåtna områden. De ovissa väderleks- och andra yttre förhållanden, varunder renskötseln försiggår, nödvändiggör dock att tillräckligt vaktmanskap städse måste finnas tillgängligt för att taga hand om hjorden.

I det förslag till anslag för anordningar av ifrågavarande slag, som nedan framställs, ha medtagits stängsel till jämförelsevis betydande belopp. En avsevärd del härav avser reparation, ombyggnad eller tillbyggnad av redan uppförda stängsel, vilka icke ansetts böra få förfalla. Stora värden skulle annars gå förlorade. En viss gallring i de från länen framlagda förslagen till anläggningar har efter samråd med lappfogdarna vidtagits. Vid denna prövning har stor vikt lagts vid uppförandet av brobyggnader, uppröjandet av stigar samt byggandet av skyddsstugor såsom ägnade att underlätta framkömligheten i fjällen och ödebygderna och förekomma olycksfall.

Åtskilliga förhållandevis kostsamma byggnadsföretag, som föreslagits av Norrbottensutredningen, ha ansetts knappast kunna påfordras under nuvarande förhållanden inom renskötselnäringen. Den stora minskning av renantalet, som skedde under mitten av 1930-talet, och den påtagliga förbättring, som ägt rum i skötseln av renhjordarna, har medfört att framför allt

en del ifrågasatta stängsel icke synts böra komma till utförande. Å andra sidan torde vissa åtgärder, såsom t. ex. en del brobyggnader, som icke föreslagits av nämnda utredning, kunna tillstyrkas såsom av behovet påkallade.

Även några av de utav Västerbottensutredningen föreslagna åtgärderna — särskilt stängselbyggen — ha ansetts kunna anstå tills vidare. Ett par andra anläggningar, som icke föreslagits av berörda utredning men påyrkats av lapparna själva, ha däremot befunnits betydelsefulla och torde därför böra utföras.

Av de utav Jämtlandsutredningen ifrågasatta åtgärderna synas några knappast vara av den betydelse, att man för närvarande behöver påyrka deras utförande, varjämte en del andra arbeten torde vara av beskaffenhet att närmast böra ankomma på vederbörande revirförvaltning. De arbeten, som kunna anstå tills vidare eller utföras genom revirförvaltningens försorg, avse ett renstängsel från Grövelsjön till Storsätern samt anläggning av bro över Leipikälven och körväg från Jänsmässholmen till Långvattnet, förbättring av klövjevägen Frankrike—Stora Mjölkvattnet och körvägen Västra Vålådalen—Nyhemmens lappläger ävensom uppröjande av gångstig Ottsjölägret—Mansjön. Samtliga dessa arbeten ha beräknats draga en kostnad av 55 000 kronor. Å andra sidan torde anordnandet av telefonlinje mellan Särvsjö och Henådalen, vilket icke föreslagits av Jämtlandsutredningen, vara av stor betydelse för lapparna därstädes och därför böra utföras på lappväsendets bekostnad.

Tiden för genomförandet av de utav utredningsmannen förordade åtgärderna synes lämpligen kunna bestämmas till tio år. Med hänsyn till nu rådande osäkerhet i fråga om material- och arbetspriser är det emellertid knappast möjligt att verkställa några tillförlitliga kostnadsberäkningar för en så lång tidsperiod. De i det följande angivna kostnaderna äro därför endast approximativa. Nämnas bör att utredningsmannen räknat med att kostnaderna för de av Norrbottensutredningen föreslagna anordningarna under tiden efter det utredningen verkställdes stigit med omkring 50 procent för stängsel, skiljningshagar och broar samt med i runt tal 30 procent för övriga anläggningar. Även i de av Västerbottens- och Jämtlandsutredningarna verkställda kostnadsberäkningarna ha höjningar vidtagits till de belopp, som numera kunna anses erforderliga.

Enär icke någon av de till utförande inom norskt område föreslagna åtgärderna synes ingå under de anordningar, som medgivits enligt konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning, förutsättes för arbetets utförande godkännande av vederbörande norska myndigheter.

Kostnaderna för anläggningarna, med undantag av de som böra bestridas från ersättningsmedel för regleringen av Stora Lule älvs källsjöar, föreslås skola utgå av den gemensamma fond för lappväsendet, som av utredningsmannen ifrågasatts skola bildas. Enligt de föreslagna reglerna för fonden skulle årligen uppgöras och av Kungl. Maj:t fastställas stater för lappväsendet i de olika länen. I dessa stater bör då även upptagas det belopp, som bör beräknas för anläggningar under året till renskötselns främjande.

Utredningsmannens förslag å anläggningar m. m. till underlättande av renskötseln.

Norrbottens län.

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lappbyn	för lapp- fogde- distriktet
I. Norra lappfogdedistriktet.			
<i>Stängsel.</i>			
<i>Lappbyarna norr om Torneträsk.</i>			
1. Efter riksgränsen Norge-Finland inom Nordnessets distrikt i Norge	20 000		
2. Vid Leppäjoki-Olderelven inom Nordnessets distrikt i Norge	900		
3. Mellan sommardistriktet Tamok och Rosta i Norge	9 000		
4. Över udde i Leinavand, Salvasskarets distrikt i Norge	2 600		
5. Över Åstajokknäset mellan Altevand och Leina- vand, Salvasskarets distrikt	5 500		
6. Utmed Bardu elv vid Slåtmoberget, Salvasskarets distrikt	2 000	40 000	
<i>Rautasvuoma lappby.</i>			
Vid Håikamakårtje	600	600	
<i>Sörkaitums lappby.</i>			
Fortsättning av stängselbygge utmed Sjaunjaälven från Vuottasjaure till Påtsats	15 000	15 000	
<i>Norrkaitums, Mellanbyns och Sörkaitums lappbyar.</i>			
Ombyggnad av spärstängslan över höstbeteslanden ...	100 000	100 000	155 600
<i>Skiljningshagar.</i>			
<i>Lappbyarna norr om Torneträsk.</i>			
1. Vid Kummajärvi	3 800		
2. » Råstojareluspen	3 800		
3. » Kamasjaure	3 700	11 300	
<i>Rautasvuoma lappby.</i>			
I Kamadalen	1 500	1 500	
<i>Norrkaitums lappby.</i>			
Vid Tjåorika	2 000	2 000	
<i>Mellanbyns lappby.</i>			
Vid Råveäive	2 000	2 000	16 800
<i>Broar.</i>			
<i>Lappbyarna norr om Torneträsk.</i>			
Över Kummajoki	1 500	1 500	

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lappbyn	för lapp- fogde- distriktet
<i>Rautasvuoma lappby.</i>			
1. Över Häikamajokk	1 100		
2. » Kuolkasjokk	900	2 000	
<i>Kaalasvuoma lappby.</i>			
Över Varsajokk	1 100	1 100	
<i>Norrkaitums lappby.</i>			
Över Kirjasjokk	1 300	1 300	
<i>Sörkaitums lappby.</i>			
1. Över Upmasjokk	1 700		
2. » Seukojokk	1 300		
3. » Ahajokk	1 200	4 200	10 100
<i>Stigar.</i>			
<i>Lappbyarna norr om Torneträsk.</i>			
Från Mukkavuoma till Koltaluokta	600	600	
<i>Kaalasvuoma lappby.</i>			
Genom Vistasdalen	1 200	1 200	
<i>Mellanbyns lappby.</i>			
Från Kaitumkäte till Sitasjaure	1 000	1 000	2 800
<i>Stugor och kåtor.</i>			
<i>Lappbyarna norr om Torneträsk.</i>			
1. Vid Ittetjälme	1 100		
2. » Kamasjaure	3 500		
3. » Biggusjokk	1 100		
4. » Äggojokk	3 200		
5. » Vassejaure	2 200		
6. » Taavajärvi	2 400	13 500	
<i>Sörkaitums lappby.</i>			
Vid Kåbtåjaure	2 600	2 600	16 100
Summa för norra lappfogdedistriktet			201 400
II. Södra lappfogdedistriktet.			
<i>Stängsel.</i>			
<i>Sirkas lappby.</i>			
1. Över Rapokmälke	2 000		
2. Från Sallohaure till Luossaluokta i Vuojatätno...	5 100	7 100	
<i>Tuorpons lappby.</i>			
Från Vallatjkårtjestängslets ändpunkt till Säkoka- pakte	12 200	12 200	19 300

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lappbyn	för lapp- fogde- distriktet
<i>Broar.</i>			
<i>Sirkas lappby.</i>			
1. Över Seperjokk	1 500		
2. » Låddejokk	2 100		
3. » Mellätno	3 400		
4. » Vassjajokk	1 000		
5. » Alep Ålkatsjokk	1 800		
6. » Tjatjajokk	1 000	10 800	
<i>Tuorpons lappby.</i>			
1. Över Vehejokk	1 500		
2. » Staddajokk	2 400		
3. » Tokijokk	2 200		
4. » Raddejokk	1 300		
5. » Rakkojokk	1 500		
6. » Tselejkjokk	1 200	10 100	
<i>Luokta-Mavas lappby.</i>			
1. Över Radneltjokk	1 300		
2. » Peskehaure-älven	1 000		
3. » Maranjokk	1 100		
4. » Kardaurejokk	1 400		
5. » Väpsajokk	700		
6. » Kätkemåtkenjokk	1 000		
7. » Pänajokk	1 000		
8. » Sárjusjokk	1 000		
9. » Suollonáivejokk	1 000		
10. » Akkaresjokk	1 000	10 500	
<i>Tjildtjaks lappby.</i>			
1. Över Sildutälven	1 300		
2. » Tjildtjakvaggejokk	1 000	2 300	
<i>Rasjverta lappby</i>			
1. Över Gujaurätno	1 400		
2. » Smuolejokk	1 900	3 300	37 000
<i>Stigar.</i>			
<i>Rasjverta och Svaipa lappbyar.</i>			
Från Ránejkjokks utflöde i Sädvajaure över Lais- dalens vaktstuga till Bássjosjaure lappläger	1 500	1 500	
<i>Rasjverta lappby.</i>			
Från Tjallas lappläger till Laisdalens vaktstuga	900	900	

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lappbyn	för lapp- fogde- distriktet
<i>Svaipa lappby.</i>			
Från Bäverholmen över Svaipavalle, Snjultje och Stigo lappläger till Västerbottens länsgräns	1 200	1 200	3 600
<i>Båtar och båthus.</i>			
<i>Svaipa lappby.</i>			
1. Två båtar med tillhörande båthus vid Vaggejokk.	800		
2. Två båthus vid Dellikälven	500	1 300	1 300
<i>Stugor.</i>			
<i>Sirkas lappby.</i>			
Vid Kuorpak	2 500	2 500	
<i>Svaipa lappby.</i>			
Vid Snjultje	2 500	2 500	5 000
Summa för södra lappfogdedistriktet			66 200
III. Skogslappfogdedistriktet.			
<i>Broar.</i>			
<i>Vittangi skogslappby.</i>			
Över Kuormakkajoki	900	900	900
<i>Stigar.</i>			
<i>Vittangi skogslappby.</i>			
Spångning av stigen över Kuormakkavuoma mellan Viikujärvi och Lannayaara	1 750	1 750	
<i>Stäkke och Malmesjaure skogslappbyar.</i>			
1. Spångning av stigen till Stäkke lappbys sommar- och höstviste å Lul. Tjåkkolis	375		
2. Spångning av stigen från Sadenäive till Laxsjöns sommarviste	375	750	2 500
Summa för skogslappfogdedistriktet			3 400

Utöver de sålunda föreslagna åtgärderna förefinnes behov av följande telefonlinjer, för vilkas framdragande erfordras nedannämnda anslag från lappväsensidets sida.

	Kostnad i kronor	
	för varje arbete	för socken
<i>Karesuando socken.</i>		
Linjen Kuttainen-Ruodosniemi	4 000	4 000
<i>Gällivare socken.</i>		
Linjen Jaurekaska-Ruokto lappläger	1 800	1 800

	Kostnad i kronor	
	för varje arbete	för socken
<i>Arjeplogs socken.</i>		
Linjen Labbas—Vaksnäs	3 900	
» Varasviken—Luspevare (ö:a)	1 500	
» Jäkkvik—Sautel	2 700	
» Hällbacken—Krama	4 500	
Summa för länet		12 600
		18 400
Vidare böra anslag beräknas för slaktskjul å därför lämpliga platser med för länet		5 000

Kostnaderna för de olika åtgärderna fördela sig mellan lappbyarna på följande sätt:

L a p p b y	Stäng- sel	Skilj- nings- hagar	Broar	Stigar	Båtar och båthus	Stugor och kåtor	Summa
Lappbyarna norr om Torne- träsk	40 000	11 300	1 500	600	—	13 500	66 900
Rautasvuoma	600	1 500	2 000	—	—	—	4 100
Kaalasvuoma	—	—	1 100	1 200	—	—	2 300
Norrkaitum	—	2 000	1 300	—	—	—	3 300
Mellanbyn	—	2 000	—	1 000	—	—	3 000
Sörkaitum	15 000	—	4 200	—	—	2 600	21 800
Norrkaitum, Mellanbyn och Sörkaitum	100 000	—	—	—	—	—	100 000
Sirkas	7 100	—	10 800	—	—	2 500	20 400
Jäkkåkaska	—	—	—	—	—	—	—
Tuorpon	12 200	—	10 100	—	—	—	22 300
Luokta-Mavas	—	—	10 500	—	—	—	10 500
Tjådtjak	—	—	2 300	—	—	—	2 300
Rasjverta	—	—	3 300	900	—	—	4 200
Svaipa	—	—	—	1 200	1 300	2 500	5 000
Rasjverta och Svaipa	—	—	—	1 500	—	—	1 500
Maskaure	—	—	—	—	—	—	—
Vittangi	—	—	900	1 750	—	—	2 650
Ståkke och Malmesjaure	—	—	—	750	—	—	750
Summa	174 900	16 800	48 000	8 900	1 300	21 100	271 000
Härtill kommer utan fördel- ning på lappbyar för tele- fonlinjer	—	—	—	—	—	—	18 400
Slaktskjul	—	—	—	—	—	—	5 000
Summa för länet	—	—	—	—	—	—	294 400

De av utredningsmannen förordade åtgärderna inom Norrbottens län draga sålunda en sammanlagd kostnad av 294 400 kronor. För vart och ett av de närmaste tio åren skulle följaktligen erfordras, att 29 440 kronor ställas till förfogande för ändamålet. Det är emellertid att märka, att de arbeten, som skola utföras inom Gällivare och Jokkmokks socknar och som enligt de här ovan angivna kostnadskalkylerna betinga en sammanlagd kostnad av 171 600 kronor, beräknas kunna finansieras av de s. k. Suorvamedlen. Av lappfondens medel skulle därför erfordras blott 122 800 kronor att utgå med 12 280 kronor för år.

Västerbottens län.

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lappbyn	för länet
<i>Stängsel.</i>			
<i>Grans lappby.</i>			
1. Från Vindelkroken till Övre Kramaselet.....	29 250		
2. Vid Laisheden	<u>3 000</u>	32 250	
<i>Rans lappby.</i>			
Från Skibäcksfallet till Dalavardo väster om Am- marfjäll	<u>35 000</u>	35 000	
<i>Umbyns lappby.</i>			
1. Reparation av renstängslet Bjellojaur—Överst- Juktan	20 300		
2. Reparation av renstängslet Bjellojaur—Tärnasjön.	18 800		
3. Reparation av renstängslet Över Uman—Gräs- vattnet	<u>3 000</u>	42 100	
<i>Vilhelmina norra lappby.</i>			
1. Från Nedre Vapstsjön till Skalvattsvallen.....	6 000		
2. Från Gransjöns östra ände förbi Rättsjön till Garanaspakte.....	10 000		
3. Reparation av renstängslet Tyvbroforsen—Har- vattnet—Darbmosjön	<u>23 680</u>	39 680	
<i>Vilhelmina södra lappby.</i>			
1. Från Insjön till Laxbäckskroken	12 000		
2. Från Tjockkola till Bieransarn.....	<u>27 000</u>	39 000	188 030
<i>Skiljningshagar.</i>			
<i>Umbyns lappby.</i>			
1. Reparation av hage vid Rukkonjuonje.....	2 000		
2. Söder om Strimasund.....	<u>2 000</u>	4 000	
<i>Vapstens lappby.</i>			
Å Virisfjäll	<u>2 000</u>	2 000	
<i>Vilhelmina södra lappby.</i>			
Vid Suotme.....	<u>2 000</u>	2 000	8 000

	Kostnad i kronor		
	för varje arbete	för lappbyn	för länet
<i>Vägar, stigar och broar.</i>			
<i>Umbyns lappby.</i>			
1. Stig Vilasund—skiljningsgårdet vid Skavsbäcken	300		
2. Bro över Syterbäcken vid skiljningsgårdet väster om Tärnaån	800		
3. Bro över Bransbäcken norr om Vilasund	300		
4. Bro över Skavsbäcken vid Ranbyns skiljningsgård	800		
5. Bro över Vuoltasjokk väster om Långfjället	1 000	3 200	
<i>Vapstens lappby.</i>			
Stig från Abelvattssundet till Gränssjö	500	500	
<i>Vilhelmina norra lappby.</i>			
Stig från norra stranden av Gotajaur förbi Bjelpelkåtan fram till Daningens lappläger (bidrag)	300	300	
<i>Vilhelmina södra lappby.</i>			
Utmärkning i terrängen av väg från norra sidan av Atjoklumpen över Fiskonbäcken till lappväsendets stugor vid Rukkisvardo och Satsfjäll samt därifrån över Gitsfjäll och österut förbi Skällmyrkullarna efter Blaikfjäll fram till barrskogsgården vid Blaikfjällets östra ände	1 100	1 100	5 100
<i>Båtar och båthus.</i>			
<i>Grans lappby.</i>			
Utbyte av 3 roddbåtar	225	225	
<i>Rans lappby.</i>			
Utbyte av 2 roddbåtar	150	150	
<i>Umbyns lappby.</i>			
Utbyte av 4 roddbåtar	400	400	
<i>Vapstens lappby.</i>			
Utbyte av 4 roddbåtar	400	400	
<i>Vilhelmina norra lappby.</i>			
1. Brädfodring och målning av 11 båthus	1 375		
2. Utbyte av 10 roddbåtar	1 000	2 375	3 550
<i>Stugor, kåtor och bodar.</i>			
<i>Vapstens lappby.</i>			
1. Ombyggnad av vaktstugan vid Abelvattsbleriken.	1 500		
2. Ombyggnad av vaktstugan vid Brattiksvardo	500	2 000	2 000
Summa för länet			206 680

Utöver de nu berörda åtgärderna finnes behov av följande telefonlinjer, för vilkas framdragande beräknas bliva erforderliga nedannämnda anslag från lappväsendets sida.

	Kostnad i kronor	
	för varje arbete	för socken
<i>Malå socken.</i>		
Bidrag till linjen Brunträsk—Storsele.....	95	95
<i>Sorsele socken.</i>		
1. Bidrag till linje från Kåtaliden eller Buresjö växelstationer till Färträsk	800	
2. Bidrag till linjen Dalavardo—Vindelkroken	2 000	2 800
<i>Tärna socken.</i>		
Bidrag till linjen Södra Sandnäs—Tärnamo	58	58
<i>Vilhelmina socken.</i>		
Linje till Tjockkola	3 600	3 600
Summa		6 553

I ovanstående kostnadsberäkning för telefonanläggningarna ingå dock icke kostnaderna för avverkning och frakt av de för ändamålet erforderliga stolparna, vilka anses fritt kunna erhållas å kronans skog. Dessa kostnader kunna emellertid beräknas till sammanlagt 8 000 kronor, i följd varav de totala kostnaderna för telefonanläggningarna skulle utgöra i runt tal 14 500 kronor.

Kostnaderna för de olika åtgärderna fördela sig mellan lappbyarna på följande sätt.

Lappby	Stängsel	Skiljnings- hagar	Vägar, stigar och broar	Båtar och båthus	Stugor, kåtor och bodar	Summa
Gran	32 250	—	—	225	—	32 475
Ran	35 000	—	—	150	—	35 150
Umbyn	42 100	4 000	3 200	400	—	49 700
Vapsten	—	2 000	500	400	2 000	4 900
Vilhelmina norra	39 680	—	300	2 375	—	42 355
Vilhelmina södra	39 000	2 000	1 100	—	—	42 100
Malå	—	—	—	—	—	—
Summa	188 030	8 000	5 100	3 550	2 000	206 680
Härtill kommer utan fördelning på lappbyar för telefonlinjer						14 500
				Summa för länet		221 180

De enligt utredningsmannens mening för Västerbottens län erforderliga åtgärderna draga en sammanlagd kostnad av 221 180 kronor. För ändamålet erfordras sålunda ett årligt anslag av 22 118 kronor under vart och ett av de närmaste tio åren.

Jämtlands län och Idre socken av Kopparbergs län.

	Kostnad i kronor	
	för varje arbete	för lappbyn
<i>Frostvikens norra lappby.</i>		
Vaktkåta vid Raurojaure (bidrag)	300	300
<i>Frostvikens mellersta lappby.</i>		
1. Vaktstuga vid Bäverån	1 800	
2. Vaktkåta vid Oretbäcken (bidrag)	300	2 100
<i>Frostvikens södra lappby.</i>		
Skiljningshage vid sjön Stora Väktaren (bidrag)	1 000	1 000
<i>Hotagens lappby.</i>		
1. Vaktstuga vid Skalfjället	1 800	
2. Bro över Hällingsån vid Munsvattnet	1 500	
3. Bro över Avansbäcken vid ringgärdet	1 500	4 800
<i>Offerdals lappby.</i>		
1. Vaktstuga vid Björkvattnet	1 800	
2. » » Grubbdalsån	1 800	
3. Skiljningshage vid Björkvattnet	1 000	
4. Upparbetning (delvis spångning) av flyttningssväg Jänsmässholmen—Fisklösdalens lappläger	5 000	9 600
<i>Sösjö lappby.</i>		
Ny bro över Burvattsån vid ringgärdet	1 500	1 500
<i>Kalls lappby.</i>		
1. Vaktstuga vid Middagsfjället	1 800	
2. » » Lågsjöskutan	1 800	
3. Väg Sågen—Nedre Ottsjön	5 000	
4. Bro över Strådalsälven	400	
5. Dambyggnad vid Nedre Ottsjön för höjning av vattenståndet i Ottsjöarna till fiskets förbättrande	17 000	26 000
<i>Handölsdalens lappby.</i>		
1. Vaktstuga vid Njåmeletjarve (bidrag)	900	
2. Bro över Ekorran vid renvaktarstugan	600	
3. Iordningställande av körväg Handöl—Tjallingens lappläger	15 000	16 500
<i>Tranris lappby.</i>		
Vaktstuga vid Husvålen	1 800	1 800
<i>Anarisets lappby.</i>		
1. Vaktstuga vid Trändåns övre lopp	1 800	
2. Vaktstuga vid Hottöfjället	1 800	
3. Förbättring av vägen Vallbo—Grönklumpens lappläger	6 000	9 600
<i>Tåssåsens lappby.</i>		
Vaktstuga vid Storlövålen (bidrag)	900	

	Kostnad i kronor	
	för varje arbete	för lappbyn
2. Vaktstuga vid Dörrsån (bidrag)	900	
3. Skiljningshage vid Torsborg (bidrag)	300	
4. Iordningställande av körväg Lövdalen—Glens lappläger	16 000	18 100
<i>Mittådalen lappby.</i>		
1. Vaktstuga vid Hyddsjön	1 800	
2. » » Kloppanån	1 800	
3. Slaktskjul vid Flatruet	1 000	4 600
<i>Tännäs lappby.</i>		
1. Istandsättande av 3 vaktstugor	1 000	
2. Bro över Svanån	800	
3. » » Muggån	400	2 200
<i>Idre lappby.</i>		
1. Vaktstuga vid Nilsvålen	1 800	
2. Istandsättande av vaktstuga	400	2 200
Summa		100 300

Härtill kommer kostnaden för framdragandet av en telefonlinje mellan Särvsjö och Henådalen, vilken för lappväsendets del kan beräknas till 3 500 kronor.

Kostnaderna för de olika åtgärderna fördela sig på följande sätt:

L a p p b y	Skilj- nings- hagar	Vägar och stigar	Broar	Damm- bygg- nader	Stugor och kåtor	Slakt- skjul	Summa
Frostvikens norra	—	—	—	—	300	—	300
» mellersta	—	—	—	—	2 100	—	2 100
» södra	1 000	—	—	—	—	—	1 000
Hotagen	—	—	3 000	—	1 800	—	4 800
Offerdal	1 000	5 000	—	—	3 600	—	9 600
Sösjö	—	—	1 500	—	—	—	1 500
Kall	—	5 000	400	17 000	3 600	—	26 000
Handölsdalen	—	15 000	600	—	900	—	16 500
Tranris	—	—	—	—	1 800	—	1 800
Anariset	—	6 000	—	—	3 600	—	9 600
Tåssåsen	300	16 000	—	—	1 800	—	18 100
Mittådalen	—	—	—	—	3 600	1 000	4 600
Tännäs	—	—	1 200	—	1 000	—	2 200
Idre	—	—	—	—	2 200	—	2 200
Summa	2 300	47 000	6 700	17 000	26 300	1 000	100 300
Härtill kommer utan fördelning på lappbyar för en telefonlinje							3 500
Summa							103 800

De av utredningsmannen tillstyrkta åtgärderna för Jämtlands läns och Idre sockens vidkommande skulle alltså draga en sammanlagd kostnad av 103 800 kronor och tarya ett årligt anslag under vart och ett av de närmaste tio åren av 10 380 kronor.

Utredningsmannen hemställer,

att ovan angivna tekniska anordningar må medgivnas till utförande under en tidsperiod av tio år,

att kostnaderna utom i vad de avse åtgärder inom Gällivare och Jokkmokks socknar må utgå av den föreslagna statens lappfond, att uppdelas med lämpliga belopp å de stater, som för varje år uppgöras särskilt för Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, samt

att av ersättningsmedlen för regleringen av Stora Lule älvs källsjöar må för åtgärder inom Gällivare och Jokkmokks socknar, i mån av tillgång, användas erforderliga belopp.

Härtil kommer kostnaden för framtidsarbetet av en teknisk plan för Idre och Jämtlands socknar, vilken för lappfondens del kan beräknas till 2 500 kronor.

Kostnaderna för de olika åtgärderna förstå sig på följande sätt:						
Lappby	Färd- nigt- nigt	Vägar och allier	Innet	Damm- byg- nader	Sten- och kärar	Sten- och kärar
Frösby socken	—	—	—	—	300	300
» medelst	—	—	—	—	2 100	2 100
» söder	1 000	—	—	—	—	—
Holands	—	—	3 000	—	1 800	1 800
Ottens	1 000	5 000	—	—	5 000	5 000
Säde	—	—	1 500	—	—	—
Kall	—	5 000	500	17 000	5 000	28 000
Handö socken	—	15 000	500	—	300	15 300
Trande	—	—	—	—	1 800	1 800
Anders	—	5 000	—	—	3 000	3 000
Tasman	300	15 000	—	—	1 500	18 100
Mittå socken	—	—	—	—	5 500	4 500
Tunda	—	—	1 500	—	1 000	2 500
Idre	—	—	—	—	2 000	2 000
Summa	2 300	37 000	8 100	17 000	26 500	100 300
Härtil kommer utan förbehåll på lappby för en teknisk plan						
Summa	2 500	—	—	—	—	2 500

9. Åtgärder till skydd mot renskador å de bofastas ägor.

I renbeteslagen lämnas i 27—35 och 58 §§ detaljerade bestämmelser beträffande ersättningsskyldigheten för skador, som av renar förorsakas å gröda. I förhållande till motsvarande stadganden i 1898 års renbeteslag innebära de nu gällande föreskrifterna å ena sidan en skärpning till förmån för den jordbrukande befolkningen i lapparnas ersättningsskyldighet och å andra sidan en skärpning till förmån för lapparna i jordbrukarnas skyldighet att taga bättre vård om grödan.

Nuvarande lag skiljer till en början mellan skador förorsakade av *fjällapps renar* och skador av *skogslapps renar*. I fråga om de förra gälla i huvudsak följande regler. Inträffar skada ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen under tiden juni—augusti skall den ersättas av renägaren, om den förorsakats å växande eller avskuren men ej i lada införd gröda på inägor eller alltså åker och äng samt på vissa mera stadigvarande brukade utängsslätter. Sker sådan skada å annan tid, d. v. s. under september—maj, skall den ersättas endast om den, vilken handhaft vårdan om renarna (lappen), uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid renarnas bevakning varit vållande till skadan. Men även om dylikt vållande kan läggas honom till last, så inträder likväl icke ersättningsskyldighet, om grödans ägare kan anses ha förfarit vårdslöst, därigenom att han underlåtit att inom rimlig tid hemföra grödan eller, i fall denna lämnats utestående i stack eller hässja, att till dess skyddande vidtaga sådana åtgärder, som utan större kostnad eller svårighet kunnat verkställas. Härmed torde särskilt åsyftas uppsättande av stängsel omkring stacken eller hässjan. Kan det emellertid visas, att lappen orsakat skadan i syfte att tillskynda grödans ägare förlust eller alltså i direkt skadeuppsåt, kvarstår lappens ersättningsskyldighet. Sker skada å gröda på annan mark än inägor och de här ovan nämnda utängsslätterna, behöver den icke ersättas grödans ägare, såvida icke lappen orsakat skadan i syfte att tillskynda honom förlust (27 § 1 och 2 mom.).

Förorsaka fjällapps renar nedom odlingsgränsen eller utom renbetesfjällen å trakt, där lapparna enligt gammal sedvana få vistas med sina renar, skada å växande eller avskuren men ej i lada införd gröda å inägor eller nämnda utängsslätter, skall skadan ersättas, om den inträffar under tid då betesrätt ej är medgiven, vilket som regel är fallet under tiden maj—september. Sker skadan under annan tid, skall den ersättas endast såvida lappen uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid renarnas bevakning varit vållande till skadan. Men även i fall av vårdslöshet från lappens sida kan grödans ägare få själv stå sin risk, om sådan försummelse i fråga om grödans hemtagande eller

skyddande, varom ovan nämnts, kan läggas honom till last. Han befrias dock från denna egenrisk, om det kan visas, att skadeuppsåt förefunnits hos lappen. Sker skadan å gröda på annan mark än inägor och ifrågavarande utängsslåtter under tid, då lapparna med sina renar enligt sedvana få uppehålla sig å trakten, utgår icke ersättning, utan grödans ägare får själv stå skadan, såvida det icke visar sig att lappen orsakat denna i syfte att tillskynda honom förlust. Inträffar skadan å annan tid än nyss nämnts, skall den ersättas, såväl då lappen uppsåtligen som genom vårdslöshet vid renarnas bevakning varit vållande till skadan (28 § 1 och 3 mom.).

Beträffande skador, som åstadkommas av skogslapparnas renar, stadgas i huvudsak följande. För skador, som förorsakas ovan odlingsgränsen å trakt, där sådana lappar få uppehålla sig med sina renar, skall ersättning utgivas enligt samma regler som för skador av fjälllapparnas renar ovan denna gräns (27 § 3 mom.). Inträffar nedom odlingsgränsen å sådan trakt, varom nu nämnts, skada å gröda på åker, äng eller utängsslåtter av ovan berörda beskaffenhet, skall den ersättas av renägaren, om den sker under tiden maj—september å växande eller avskuren men ej bärgad gröda samt under tiden juni—augusti å bärgad gröda, som lämnats utestående i stack eller hässja. Om skadan händer på annan tid, skall den ersättas endast i fall lappen uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid renarnas bevakning varit vållande till skadan; dock att härvid beträffande självrisk för grödans ägare gäller vad för motsvarande fall stadgats i fråga om skador, som förorsakats av fjällrenar. Emellertid skall renägaren alltid ersätta skada, som sker å tid, då betesrätt ej är medgiven å trakten. Sker skada å gröda å annan mark än inägor och ovannämnda utängsslåtter under tid, då skogslapparna med sina renar äga uppehålla sig å trakten, skall grödans ägare själv stå skadan, såvida icke lappen orsakat skadan för att tillskynda honom förlust. Inträffar den å annan tid, skall den ersättas, i fall lappen uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid bevakningen varit vållande till skadan (28 § 2 och 3 mom.).

För såväl fjäll- som skogslapparnas del gäller vidare, att de skola utgiva ersättning för alla skador, som av renarna förorsakas å trakt, där lapparna icke äga uppehålla sig med sina renar under någon tid av året (29 §).

Beträffande den renskötsel, vilken jämlikt tillstånd av länsstyrelsen året om bedrives nedom lappmarksgränsen (koncessionsrenskötsel 58 §), föreskrives, att renägaren skall utgiva ersättning för all genom renarna förorsakad skada.

Till förhindrande av skador å hässjat hö, som står ute på spridda ängslägenheter (naturängar, ströängar), är ett önskemål att höet införes i lador eller skyddas genom stängsel kring hässjorna. Såsom medel att avhålla renarna från att på hösten allt för tidigt ströva ned från fjällen och komma in på de bofastas slåttermarker har inom vissa trakter, delvis med bidrag från staten, uppförts spärrningsgårdar. Vidare må erinras om statens åtgärder för indragning till kronan av de sämre ströängarna och dessas ersättande med odlingar invid gårdarna. Härmed har varit ett dubbelt syfte, nämligen dels att undanröja konflikthanledningar mellan lappar och bofasta samt dels att

rationalisera det lappländska jordbruket och befria detta från beroendet av ströängarna.

Jämväl till ladubyggen ha vid olika tillfällen anslagits bidrag av allmänna medel. Sålunda har Kungl. Maj:t den 25 april 1919 anvisat ett belopp av 2 000 kronor ur Norrbottens läns lappfond för att användas till lador å sådana ströängar inom Karesuando socken, som hade ett för skadegörelse genom fjällrenar särskilt utsatt läge. Bidrag skulle utgå med högst 45 kronor för varje lada. Vidare har länsstyrelsen i Norrbottens län av det anslag å 100 000 kronor, som 1930 års riksdag beslöt anvisa för tillfälliga hjälpåtgärder bland befolkningen i länet, under åren 1931—1934 till jordbrukare i Gällivare, Jukkasjärvi och Junosuando socknar utanordnat närmare 40 000 kronor för att användas till ladubyggen. Med hjälp av dessa medel ha uppförts ej mindre än 1 069 lador. Enligt vad Kungl. Maj:t den 11 november 1938 medgivit äger dessutom länsstyrelsen att såsom bidrag till uppförande av lador inom de områden av Torne och Kalix älvdalar, där koncessionsrenskötsel får bedrivas, använda intill 15 000 kronor av de särskilda avgifter, vilka influtit för skötesrenar inom dessa områden. Hittills har av detta anslag utdelats bidrag till uppförandet av 157 ängslador med tillhopa 5 925 kronor.

Men även de kommunala myndigheterna inom Norrbottens lappmarker ha beaktat vikten av att hölador uppföras i trakter, som äro särskilt utsatta för skador av renar. Sålunda har Jukkasjärvi kommun ställt medel till förfogande för detta ändamål; och ha omkring 200 lador uppförts med bidrag av dylika medel.

Beträffande Västerbottens län har Kungl. Maj:t den 15 januari 1937 medgivit, att ett belopp av 2 000 kronor ur länets lappfond finge användas såsom bidrag till anordnande av stängsel kring odlingar och uppförande av lador. Hittills ha emellertid från anslaget utbetalats endast 450 kronor för två stängselbyggen och 90 kronor för ladubyggen.

För Jämtlands läns vidkommande har, såvitt för utredningsmannen är känt, allmänna medel icke anvisats för ifrågavarande ändamål.

Norrbottensutredningen har i sitt betänkande lämnat en redogörelse för de höskador, som under tiden 1916—1934 förorsakats av renar. Härav framgår att vissa år såsom 1926 samt 1928—1930, då väderleksförhållandena varit mycket ogynnsamma och renbetet dåligt, avsevärda skador ägt rum och att lapparna nödgats utgiva betydande belopp i ersättning till de bofasta. I en del fall hade även länsstyrelsen trätt hjälpande emellan och bistått med närmare 39 000 kronor, vilka slutligen ersatts ur ovannämnda av 1930 års riksdag anvisade anslag för tillfälliga hjälpåtgärder för befolkningen i Norrbottens län.

Utredningen har funnit det vara påtagligt, att det tusental ängslador, som i början av 1930-talet uppfördes på de för renskada mest utsatta trakterna, jämte renstängslen i hög grad bidragit till förekommande av stridigheter mellan de bofasta och lapparna. Den hittills bedrivna verksamheten för stimplerande av ladubyggen syntes emellertid utredningen icke vara tillfyllest. Staten borde därför utöver tidigare till ladubyggen anslagna belopp anvisa

ytterligare medel för ändamålet. I annat fall skulle verksamheten med ut-
 ängarnas förseende med lador gå allt för långsamt. Hur stora framsteg ut-
 vidgningen av de odlade arealerna än gjorde, så komme enligt utredningens
 mening de naturliga ängarna att allt framgent spela en utomordentligt viktig
 roll i lappmarksbondens hushållning. De bättre ängarna vore i fråga om av-
 kastningens såväl kvalitet som kvantitet av sådant värde, att jordbrukaren
 självfallet icke kunde avstå från dem; men ängar av denna art krävde också,
 rent jordbruksekonomiskt sett, lador för fodergrödornas förvaring. Från lap-
 parnas sida, vilka många gånger för fridens skull och för att på allt sätt und-
 vika konflikter med de bofasta gottgjort skador utan att laglig ersättnings-
 skyldighet förelegat, förefunnes enligt vad utredningen inhämtat en livlig
 önskan om att understöd till ladubyggen skulle lämnas av allmänna medel.
 Uppmuntrandet av ladubyggen ansåge utredningen vara en jordbrukets egen
 angelägenhet, och medel för detta ändamål borde därför icke tagas från länets
 lappfond, vilken finge anses avsedd för syften, som tjänade lapparna och
 rensköteln, utan utgå från anslag under jordbruksdepartementets stat.

Utredningen har låtit verkställa undersökning rörande behovet av lador på
 alla sådana ängar, som avbärgades varje år och vore belägna på större avstånd
 än 3 kilometer från brukarens bostad samt där skadegörelse genom renar
 förekommit eller risk därför förelåge. Beträffande resultatet av denna inven-
 tering har utredningen anfört i huvudsak följande.

Behovet av lador som medel att förekomma skadegörelse genom fjällrenar före-
 ter stora olikheter i olika delar av lappmarkssocknarna. I regel är risken för skade-
 görelse störst i de trakter, där lapparnas renar först komma i beröring med bosätt-
 ningen, sedan de lämnat de egentliga fjälltrakterna. Hårdast utsatta för höskador
 ha hittills varit de inre delarna av Gällivare och Jukkasjärvi socknar, men även
 inom Jokkmokks och Karesuando socknar ha kännbara skadegörelser inträffat. I
 Arjeplogs socken synes faran för höskador nästan kunna lämnas ur räkningen.

Inom Gällivare socken kan skadegörelserisken anses vara stor nästan varje år
 inom ett område, som begränsas mot söder av järnvägen Porjus—Gällivare och
 mot öster av landsvägen Gällivare—Lappeasuando vid Kalixälven, av utredningen
 kallat zon 1. Vidare är under ogynnsamma förhållanden risken för skadegörelse
 mycket allvarlig längre österut, särskilt i norra delen av socknen inom ett område,
 som begränsas av byarna efter landsvägen Gällivare—Leipojärvi—Dokkas—Purnu-
 vaara—Markitta—Nilivaara—Vettasjärvi och Kääntöjärvi, zon 2, dit även byn
 Kuusihuornos (Granhult) bör hänföras.

Endast inom dessa två zoner synes uppförande av ängslador för förekommande
 av höskador genom fjällren i Gällivare socken kunna ifrågasättas.

En uppdelning av Jukkasjärvi socken på analogt sätt efter graden av risk för
 skadegörelse av fjällren visar, att området för den årliga risken markeras av by-
 arna Piilijärvi—Vittangi och de två Soppero-byarna, medan till området för risk
 under ogynnsamma förhållanden tillkomma byarna Parakka, Masugnsbyn, Meras-
 järvi och Kuoksu.

Inom Karesuando socken måste till den första gruppen hänföras byarna
 Idivuoma, Mertajärvi (Närvä), Maunu och Karesuando; i byarna längre ned är
 risken för skadegörelse av fjällren mycket liten.

Även inom Jokkmokks socken föreligger risk för skadegörelse genom fjällrenar
 i följande byar, hänförliga till zon 1, nämligen Nautijaur, Björkholmen, Randijaur,
 Vaikijaur, Nausta, Granudden, Purkijaur, Tjåmotis, Njavve, Pirtimjaure, Luvos,
 Juognajaure och Karats.

Utredningen har funnit, att inom zon 1 finnes behov av i runt tal 1 620 lador och inom zon 2 av 780. Därjämte borde emellertid lador uppföras inom vissa lokalt begränsade områden utanför dessa zoner, där fara för höskador genom fjällrenar vore för handen under ogynnsamma förhållanden. Behovet av lador för dylika områden uppskattades approximativt till 300. För länet skulle alltså behövas omkring 2 700 lador. Bidraget till ett ladubygge borde enligt utredningens mening bestämmas efter ladans storlek och i genomsnitt kunna beräknas till 35 kronor. Utredningen har på grund härav förordat, att ett anslag av 95 000 kronor, vilket lämpligen kunde fördelas på tre år, skulle för ändamålet anvisas å nionde huvudtiteln och ställas till länsstyrelsens förfogande.

I yttrandena över Norrbottensutredningens betänkande har nu förevarande fråga berörts av statskontoret och domänstyrelsen.

Statskontoret har därvid framhållit, att de ifrågasatta bidragen till ladubyggen finge anses utgöra utgifter av sådan art, att de borde bestridas från vederbörande lappfond och icke medelst riksstatsanslag.

Domänstyrelsen har för sin del tillstyrkt bifall till förslaget.

Vid det år 1937 i *Arvidsjaur hållna allmänna lappmötet* behandlades även frågan om bidrag till ladubyggen å utängar. Mötet antog en resolution i ämnet, vari yrkades att nödiga medel skulle anslås för dylika byggen för att därigenom i möjligaste mån undanröja de konflikthanledningar, som det utestående höet ofta förorsakade mellan bofasta och renskötande lappar. Mötet beslöt vidare instämma i en motion, vari yrkats att statsmakterna skulle anvisa medel, från vilka mindre bemedlade kolonister, kronotorpare och andra småbrukare inom de båda nordligaste länen kunde erhålla bidrag till uppförande av stängsel kring odlingsföretag till skydd mot renarna.

Västerbottensutredningen har ansett det vara önskvärt, att medel anvisades för utlämnande av bidrag till bofasta inom länets lappmark för uppförande av omkring 200 lador och anordnande av ett 60-tal stängsel omkring nyodlingar. Utöver tidigare för ändamålet anvisade medel erfordrades härför enligt utredningens mening ett belopp av 20 000 kronor.

Jämtlandsutredningen har framhållit, att renägarna inom vissa lappbyar årligen finge utgiva betydande belopp för skador genom renar å såväl växande som i stackar eller hässjor bärgad gröda. Utgifterna för grödeskadorna hade varit mest betungande för renägarna inom Mittådalens lappby, men även renägare inom Handölsdalens, Tåssåsens och Tännäs lappbyar hade fått vidkännas icke obetydliga utgifter till gäldande av dylika skador. Mot skador å växande gröda på fåbodvallar eller skogsodlingar efter lapparnas flyttningvägar eller intill renbetesfjällen kunde man knappast skydda sig genom mekaniska åtgärder. Skador å bärgad gröda i stackar eller hässjor borde däremot kunna reduceras, därest lador å utslätter mera allmänt bleve uppförda. Åtgärder borde därför vidtagas för att uppmuntra grödeägare att å sina slätterängar uppföra lador, i vilka grödan skulle inläggas och sålunda undandragas renarnas åverkan. Denna uppmuntran borde lämpligen ske i den form, att bidrag lämnades till byggnadskostnaderna. Vid underlåtenhet från gröde-

ägarnas sida att begagna sig av med bidrag uppförd lada skulle skador, som inträffade under tid då sedvanerättsbetning finge äga rum (oktober—april), icke föranleda ersättning i annat fall än att formella skäl enligt renbeteslagen föreläge.

Någon närmare undersökning angående det exakta antalet av de lador, som kunde behöva uppföras, har Jämtlandsutredningen icke låtit verkställa. Utredningen har emellertid ansett sig kunna utgå från att tillkomsten av åtminstone 100 lador skulle i avsevärd mån nedbringa de för renägarna årligen återkommande utgifterna för höskador. Huruvida ytterligare behov av lador förefunnes, finge framtiden utvisa. Storleken av bidraget till varje lada borde enligt utredningens mening bliva beroende av ladans storlek och längden av transportvägen för bräder och stolpvirke. Man finge utgå från att ladorna i de trakter, varom här vore fråga, uppfördes av förädlad virke och ej av timmer. Med hänsyn härtill ansåges bidraget per lada ej böra beräknas till lägre belopp än 50 kronor. Det borde emellertid ankomma på länsstyrelsen att i förekommande fall bestämma om jämkning i detta belopp. Såsom bidrag till åstadkommande av i första hand 100 lador skulle alltså ett engångsanslag å 5 000 kronor vara erforderligt.

I detta sammanhang torde böra erinras att ett *stort antal jordbrukare i Gällivare socken* i en till Kungl. Maj:t den 3 maj 1930 inkommen skrift yrkat, att bestämmelserna i 1928 års renbeteslag om lapparnas ersättningsskyldighet för skador, som av renarna förorsakades å grödan, måtte skärpas, så att lapparna bleve skyldiga ersätta alla sådana skador. Till stöd härför framhölls att skadorna särskilt å höskörden erhållit betydligt ökad omfattning, efter det den nya renbeteslagen trätt i kraft, och att detta huvudsakligen skulle ha sin grund i att lagen icke längre vore så sträng mot lapparna i fråga om ersättningsskyldigheten som vad tidigare varit fallet. Förhållandet mellan de bofasta och lapparna hade därför undan för undan försämrats, och det vore fara värt att all kreatursskötsel inom socknen skulle bliva helt omöjliggjord, om icke någon förändring till det bättre komme till stånd.

Utredningsmannen. Beträffande den ungefärliga omfattningen av de skador, som av renarna förorsakats å gröda inom de två nordligaste länen under åren 1934—1940, har utredningsmannen erhållit viss utredning genom lappfogdarna i dessa län. Av de inkomna uppgifterna framgår, att sådana skador, för vilka renägaren enligt renbeteslagen varit skyldig att utgiva ersättning till grödans ägare, icke förekommit i någon större utsträckning under nämnda år, om man bortser från koncessionsområdena. Skador, vilka renägaren icke lagligen kunnat förpliktas ersätta, avseende i huvudsak skador å hö som stått ute efter den 1 oktober, hade i större omfattning förekommit endast under vintern 1935—1936. Enligt uppgift till lappväsendet hade då enbart inom Gällivare socken förstörts mer än 100 ton hö. De under sagda tid inträffade skadorna ansågos ha sin grund huvudsakligen i förhållanden, över vilka varken lapparna eller jordbrukarna kunnat råda. Hösten 1935 hade varit ovanligt rik på nederbörd och marken hade icke frusit, varigenom hemforslingen av höet från utängarna förhindrats. Lapparnas nedflyttning från fjällen hade på det

hela taget skett i god ordning, på vissa håll möjligen något tidigare än vanligt, men höet hade oskyddat stått i renarnas väg. Då höskörden dessutom varit relativt liten, hade en allvarlig foderbrist uppstått. Fattigvårdsmyndigheterna hade fått bistå de skadelidande, varjämte medel för ändamålet ställts till förfogande ur allmäningsfonder.

Att renskadorna under de senare åren varit betydligt mindre omfattande än under 1920-talet och början av 1930-talet har bestyrkts av de upplysningar utredningsmannen inhämtat vid en under sommaren 1941 företagen resa i lappmarkerna. Överhuvud taget synas förhållandena mellan de renskötande lapparna och den jordbrukande befolkningen blivit avsevärt förbättrade. Detta beror på flera omständigheter. Bland dessa märkas, förutom de åtgärder som genom lappväsendets försorg eller på dess bekostnad vidtagits till förhindrande av skador å gröda, den kraftiga decimering av renstammen, som genom dåliga renbetesår ägt rum under 1930-talet. Vidare har på grund av ströängsindragningarna och utvecklingen i övrigt odlingarna invid gårdarna ökat och utnyttjandet av naturängar gått tillbaka.

Skulle emellertid renstammen bringas upp till det antal, som med hänsyn till betesmarkernas bärighet kan anses rationellt, är det att befara, att frågan om renarnas skadegörelse åter kan vålla svårigheter. Så kan även bli fallet under år med dålig grässkörd på den odlade jorden. Ströängarna tillgripas då såsom en reserv för utfyllande av foderbehovet. För bevarande av det för närvarande rådande goda förhållandet mellan lapparna och de bofasta synes det därför önskvärt, att lador uppföras å sådan utängar, som äro särskilt utsatta för renskadorna. Staten torde därför alltjämt böra ställa medel till förfogande för utlämnande av bidrag åt mindre bemedlade jordbrukare till täckande av kostnaderna för lador.

Det av Norrbottensutredningen för länets vidkommande framlagda byggnadsprogrammet synes i betraktande av det fortskridande odlingsarbetet invid gårdarna och utängsslåtternas successiva övergivande kunna begränsas. Man torde icke behöva räkna med att mer än 1 500 lador behöva uppföras med bidrag av allmänna medel. Med hänsyn till stegrade kostnader torde bidraget böra höjas att utgå med högst 50 kronor eller i undantagsfall, exempelvis om långa transporter krävas för byggnadsvirkets framforslande, med högst 75 kronor. För understödandet av ladubyggen inom Norrbotten torde böra beräknas ett anslag av 75 000 kronor att fördelas på tio år.

Någon anledning att göra ändring i de av Västerbottens- och Jämtlandsutredningarna framlagda förslagen i vad de avse ladubyggen torde icke finnas. Man synes kunna utgå från att bidrag behöver lämnas till uppförande av minst 200 lador inom Västerbottens och 100 inom Jämtlands län. För byggnadsåtgärderna torde i anslutning till nyssnämnda beräkningsgrund böra upptagas respektive 10 000 och 5 000 kronor. Dessa belopp synas lämpligen kunna uppdelas på fem år.

Såsom ovan berörts har även förekommit att bidrag från staten utgått för uppförande av stängsel till skydd mot skada å nyodlingar. Dylik skadegörelse kan vara av olika slag, såsom nedtrampning av sådd och av växande gröda, skada å bärgad gröda samt skada genom grävning av ren på vintern

och betning av uppvuxen brodd. Att lämna ett allmänt medgivande till utbetalande av bidrag för stängsel kring odlingar lärer näppeligen böra ifrågakomma, så mycket mindre som något behov i sådant hänseende knappast visat sig föreligga. Dessa odlingar ligga i allmänhet närmare gårdarna och kunna lättare därifrån övervakas. Det större värde skörden å odlingarna betingar medför även, att kostnaderna för nödiga skyddsanordningar mot skadegörelse å grödan lättare kunna bäras av brukaren. Skydd torde i övrigt tarvas ej blott mot renar utan jämväl mot betande hemdjur även om stängsel i sistnämnda fall kunna byggas lägre och billigare än sådana som skola skydda mot ren. Skulle dylika bidrag mera allmänt ifrågakomma, komme de säkerligen att uppgå till högst betydande belopp. Något krav på staten i förevarande hänseende synes, sett i belysningen jämväl av lapparnas uråldriga rätt att här föra sina renar på bete, knappast kunna med skäl göras gällande.

Även om sålunda brukaren såsom regel själv bör bära risken för renskador å sin nyodling, kunna dock undantagsfall föreligga, då det må vara skäligt att bidrag till åvägabringande av skydd mot dylik skadegörelse lämnas. Detta kan vara förhållandet, om odlingen av särskilda skäl måst förläggas långt bort från gården med försvårad möjlighet till övervakning eller efter renflyttningsväg, brukad under växt- och skördeperioden, och skada av betydelse visat sig där oftare uppstå. Något särskilt anslag för åtgärder i dylika fall torde icke vara erforderligt. De jämförelsevis små belopp, varom må bliva fråga, synas kunna utgå av samma medel, som beviljas för uppförande av lador.

De för lador och stängsel erforderliga medlen synas böra utgå ur den föreslagna statens lappfond samt med ifrågasatta belopp upptågas i de stater, som för varje år fastställas för de särskilda länen.

Till ladubygge torde, såsom ovan ifrågasatts, högre bidrag än 50 kronor samt i undantagsfall 75 kronor icke böra få utgå. I övrigt bör för bidrag krävas att den slätteräng, för vilken ladan skall uppföras, är så belägen, att svårigheter kunna föreligga att, innan marken är frusen, hemföra det därstädes bärgade fodret, att ängen kan beräknas komma att skördas under en längre följd av år samt att den årliga avkastningen kan uppskattas till minst två skrindor hö.

Bidrag till stängsel kring odlingar torde, såsom förut berörts, böra medgivas endast i undantagsfall, då särskilda förhållanden det påkalla. Dylikt bidrag torde få uppgå till högst 60 procent av den beräknade kostnaden, dock icke till mer än 200 kronor för varje särskilt företag.

Om lån eller bidrag av allmänna medel i annan ordning beviljats för lada eller stängsel, bör givetvis sådant bidrag, varom nu är fråga, icke få åtnjutas.

Såsom hittills torde vederbörande länsstyrelse böra handha prövningen av ärenden rörande bidrags beviljande. Innan beviljat bidrag utbetalas, torde länsstyrelsen böra upprätta kontrakt med bidragstagaren angående arten och omfattningen av den åtgärd, för vars utförande bidraget utgår, samt den beräknade kostnaden härför. I kontraktet böra även intagas bestämmelser om bidragets storlek, om tid och ordning för bidragets utbetalande samt

om den tid, då arbetet skall vara fullbordat. Även i övrigt bör länsstyrelsen ha att föreskriva de villkor, som i det särskilda fallet må vara erforderliga.

I anslutning till vad sålunda anförts rörande bidrag från statens sida för uppförande av lador och stängsel till förekommande av skador genom renar å gröda å de bofastas marker finner utredningsmannen anledning ej föreligga att för vinnande för den bofaste av en förmånligare ställning i förevarande hänseende ifrågasätta ändring i de för närvarande enligt renbeteslagen gällande skadeståndsbestämmelserna. Utredningsmannen anser sagda bestämmelser lämpliga och väl avvägda.

Vad slutligen angår statens ingripande för indragning till kronan av ströängar må erinras, att den nuvarande lagen i ämnet den 22 juni 1921 (nr 378) icke äger tillämpning å sådana å kronomark belägna ströängar, som höra till fastighet inom Karesuando socken eller inom Gällivare, Jokkmokks eller Arjeplogs socken belägen by eller fastighet, vars samtliga ägor ligga övan odlingsgränsen. Någon indragning av dessa ströängar kan följaktligen för närvarande icke äga rum.

Norrbottensutredningen har i sitt betänkande föreslagit, att möjligheterna att indraga ströängar på kronomark skulle utsträckas att avse samtliga inom länets lappmark belägna trakter.

Redan i en till Kungl. Maj:t den 21 augusti 1933 inkommen skrift hade emellertid *byamännen i Randijaur, Njavve, Tjåmotis, Granudden, Björkholmen och Nautijaur i Jokkmokks socken* gjort framställning om indragning till kronan av ströängar ovan odlingsgränsen i Norrbottens län. Häröver ha yttranden inhämtats av åtskilliga vederbörande, varvid så gott som samtliga tillstyrkt bifall till framställningen. I samband därmed har även framlagts förslag om reglering av ströängsförhållandena dels å allmänningar inom Norrbottens lappmark och dels å allmänningar och samfällda husbehovsskogar inom Västerbottens lappmark.

Med hänsyn till att detta ärende är beroende på Kungl. Maj:ts prövning finner sig utredningsmannen, som väl anser ett fullföljande av ströängsindragningen, på sätt sålunda ifrågasatts, fördelaktigt ur de synpunkter utredningsmannen har att tillvarataga, sakna anledning att upptaga spörsmålet till vidare behandling.

Under åberopande av vad i ämnet anförts får utredningsmannen hemställa,

dels att följande bestämmelser måtte fastställas rörande bidrag utan återbetalningsskyldighet åt mindre bemedlade jordbrukare till täckande av kostnaderna för uppförande av lador å ströängar och av stängsel kring nyodlingar, att gälla från och med budgetåret 1943/44 tills vidare:

1. Bidragsverksamheten omhänderhaves av länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, envar för sitt län.
2. Bidrag till uppförande av lada må utgå under förutsättning att grödan å ängen, där ladan skall uppföras, är särskilt utsatt för skada genom renar,

att ängen i regel år efter annat varit till höfångst brukad och kan beräknas därtill komma att brukas under en längre följd av år,

att ängen kan beräknas lämna en årlig avkastning av minst två skrindor hö samt

att ängen är så belägen, att svårigheter kunna möta att, innan marken är frusen, hemföra därstädes bärgat foder.

Bidrag må kunna uppgå till högst 50 kronor eller i undantagsfall högst 75 kronor för varje lada.

3. Bidrag till uppförande av stängsel kring nyodlingar må utgå endast då synnerliga skäl därtill föreligga, såsom att odlingen ofta varit utsatt för betydande skada genom renar samt är belägen jämförelsevis långt från gården och därigenom svår att övervaka.

Bidrag till stängsel må kunna uppgå till högst 60 procent av den beräknade kostnaden, dock icke till mer än 200 kronor för varje särskilt företag.

4. Såsom förutsättning för åtnjutande av bidrag till ifrågavarande åtgärder skall ytterligare gälla, att lån eller bidrag av allmänna medel icke i annan ordning beviljats för ändamålet.

Bidrag beviljas den, som brukar stamfastigheten, evad han är dess ägare eller ej och, i sistnämnda fall, oberoende av brukningstidens längd.

5. Innan beviljat bidrag till någon del utbetalas, skall länsstyrelsen med bidragstagaren upprätta kontrakt i två exemplar, av vilka vardera kontrahenten tager ett. I kontraktet skola finnas intagna bestämmelser i bland annat följande avseenden, nämligen

angående arten och omfattningen av samt den beräknade kostnaden för den åtgärd, för vars utförande bidraget beviljas,

rörande bidragets storlek samt tid och ordning för bidragets utbetalande, samt

angående den tid, då arbetet skall vara fullbordat;

dels att länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län måtte bemyndigas att för utlämnande av bidrag åt mindre bemedlade jordbrukare till uppförande av lador å ströängar och stängsel kring nyodlingar av den föreslagna statens lappfond disponera följande belopp, att uppföras i den för envar av länen årligen upprättade stat över anslag ur fonden, nämligen länsstyrelsen i Jämtlands län högst 5 000 kronor, att med lämpliga belopp fördelas på vart och ett av budgetåren 1943/44—1947/48, länsstyrelsen i Västerbottens län högst 10 000 kronor, att likaledes fördelas nämnda budgetår, samt länsstyrelsen i Norrbottens län högst 75 000 kronor, att fördelas på budgetåren 1943/44—1952/53;

dels ock att ovannämnda framställning om ändring av renbeteslagens bestämmelser om ersättningsskyldighet för skador genom renar icke måtte föranleda vidare åtgärd.

10. Maximering av lapps reninnehav m. m.

Redan i lagen den 4 juni 1886 (nr 38) angående de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige gävos regler (7 §), som lämnade befogenhet åt länsstyrelsen att vidtaga vissa åtgärder för reglering av renantalet inom lappby, där flera renar vore än lägenhet funnes så att trängsel därigenom uppstode eller skada förorsakades å kringliggande trakter. Det medel som härvid förutsattes var hänvisning i viss ordning av det överskjutande antalet lappar med deras renar till närmaste lappby, där utrymme funnes och dit inflyttning utan olägenhet kunde ske. Skyldighet att på sådant sätt utflytta hade i främsta rummet lapp, vilkens renhjord uteslutande eller till huvudsaklig del tillhörde bofasta. Av de lappar, som uteslutande eller till huvudsaklig del hade egna eller andra lappars renar under sin vård, ägde de företrädesrätt att kvarstanna, som själva eller vilkas förfäder längst tillhört lappbyn eller inom dess område haft rätt till bete för sina renar. Flyttningen skulle vid vite verkställas inom viss av länsstyrelsen förelagd tid.

Motsvarande bestämmelser upptogos i lapplagen den 1 juli 1898 (nr 66, 8 §). Den första åtgärd, som enligt sagda lagrum skulle vid överbeläggning av renbetesmarkerna i byn tillgripas, avsåg emellertid icke utflyttning av lapp, utan ägde länsstyrelsen förordna, att inom lappbyn befintliga renar, som tillhörde andra än lappar, skulle till så stort antal, som prövades för ändamålet nödigt, avlägsnas från lappbyn vid äventyr att renarna annars omhändertoges av vederbörande ordningsman och levande eller slaktade försålles för lappbyns räkning. Först om utrymmet, sedan alla renar tillhöriga andra än lappar avlägsnats från lappbyn, ändock var otillräckligt för de återstående renarna, ägde länsstyrelsen hänvisa en eller flera lappar till annan lappby.

1919 års lappkommitté föreslog viss skärpning av bestämmelserna. I det betänkande (Stat. off. utr. 1923:51), som avgavs av kommittén och vari förslag framlades till en särskild lag om fjällrenskötsel och en lag om skogsrenskötsel, upptogos i 43 § i lagförslagen — förutom i huvudsak samma regler för minskning av renantalet i lappby, som gällde enligt 1898 års lag — bestämmelser att, därest hänvisning i behöflig omfattning till annan lappby icke lämpligen kunde ske, länsstyrelsen ägde förordna, att lappbyns renantal inom bestämd tid skulle nedbringas till viss myckenhet. Åt lapparna själva skulle i första rummet överlämnas att söka enas beträffande det sätt, på vilket den föreskrivna åtgärden skulle verkställas. Kunde enighet ej vinnas,

skulle det ankomma å länsstyrelsen att förordna, huru minskningen skulle utföras.

Med anledning av en utav länsstyrelsen i Norrbottens län i skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 april 1925 gjord hemställan att kommitténs förslag i nu nämnda delar skulle upphöjas till lag, blev förslaget med någon jämkning genom proposition den 8 maj 1925 (nr 227) framlagt för riksdagen. Sedan propositionen bifallits, utfärdades lagen den 6 juni 1925 (nr 181) angående minskning i vissa fall av renantalet inom lappby, vilken trädde i kraft den 1 juli 1925. I samband därmed upphävdes 8 § i 1898 års lag.

Det visade sig emellertid snart, att strängare bestämmelser voro nödvändiga i syfte att för framtiden förebygga en allt för stark ökning av renstammen, framför allt inom Norrbottens län. Vid en år 1925 företagen renräkning konstaterades en avsevärd ökning i renstammen inom nämnda län. Inom de fyra byalagen norr om Torne älv, nämligen Kōnkämä, Lainiovuoma, Saariyuoma och Talma, vilka för sommarbete äro hänvisade till distrikt i Norge, funnos avsevärt flera renar än som enligt 1919 års renbeteskonvention med Norge finge inkomma till detta land. Vid denna konventions första tillämpning från och med år 1923 hade en synnerligen brydsam situation uppkommit med hän syn till värflyttningen till Norge. Denna kunde dock avvecklas tack vare de norska myndigheternas tillmötesgående. Genom slaktning av renar och genom förflyttning av lappar med deras renar lyckades det därefter länsstyrelsen att i erforderlig omfattning nedbringa renantalet. Den nödvändiga reduktionen kunde dock icke uppnås allenast genom en flyttning inom länet, utan förflyttning måste även ske till Västerbottens län.

Den 22 april 1926 hölls inför dåvarande chefen för socialdepartementet sammanträde för överläggning i vissa lappväsendet rörande frågor med landshövdingarna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län med flera. Därvid framhölls, hurusom nämnda dislokation endast vore en lättnad för stunden i de svårigheter, som renstammens tillväxt orsakade inom Norrbottens län. Det påpekades, att redan följande år samma vansklighet att hårbärgera renarna inom länet skulle återkomma, troligen ännu starkare. Vidare framhölls att gällande lapplagstiftning borde utökas med medel för myndigheterna att råda bot på svårigheterna, så långt sådant på denna väg låte sig göra, samt att även andra möjligheter borde undersökas för att finna utväg ur svårigheterna.

Under fortsatta överläggningar förehades bland annat frågan angående nödvändigheten av lagstiftningsåtgärder i syfte att för framtiden förebygga en alltför stark ökning av renstammen i det hela. Flertalet av de närvarande ansåg dylika åtgärder oundgängligen nödvändiga. Vid en blivande utredning ansågs bland annat böra tagas i beaktande, huruvida icke för de myndigheter som hade lappväsendet om hand, befogenheten att minska renantalet inom lappby borde utökas. Minskning borde exempelvis, även då så icke erfordrades för vederbörande lappbys egen del, få påbjudas av stora hjordar för att bereda plats för inflyttning från annan by, där renstammen vore för stor. Vidare kunde tänkas att länsstyrelsen borde givas befogenhet att bestämma

det antal renar, som högst skulle få innehavas av ett hushåll, ett bestämmande som givetvis icke behövde göras generellt utan kunde tillgripas vid behov. Under övervägande kunde också komma att begränsa bofasta lappars rätt att ha skötesrenar. Förutvarande renskötande lappars rätt att ha oinskränkt antal skötesrenar borde kunna prövas för varje fall. Åtgärder för minskning av renantalet borde sålunda kunna tillgripas, ej blott när betesmarkerna måste anses otillräckliga eller skadegörelse förorsakades utan även när förhållandena eljest därtill föranledde; i första hand borde länsstyrelsen kunna förordna om minskning av det antal renar, som funnes hos försumliga renskötare.

I det av *f. d. landshövdingen J. Widén* den 30 september 1927 avgivna betänkandet (Stat. off. utr. 1927: 25) avseende överarbetning av 1919 års lappkommittés utredning föreslogs, att länsstyrelsen skulle erhålla befogenhet att föranstalta om minskning av renantalet inom lappby, därest detta befundes vara större än lägenheten medgäve, så att betet kunde befaras bliva otillräckligt eller skadegörelser eller andra olägenheter förorsakades eller svårigheter annorledes yppades för renskötselns ändamålsenliga drivande. Vidare ansågs länsstyrelsen böra kunna förordna om minskning av antalet renar hos försumliga renskötare. Jämväl i fråga om icke renskötande lappars rätt att ha skötesrenar föreslogs en skärpning i förhållande till tidigare förslag, i det rättigheten här till ansågs böra göras beroende av att renägaren tillhörde en lappby.

Den sakkunnige, som icke ansåg sig kunna tillstyrka de härutöver ifrågasatta utvidgningarna av länsstyrelsens befogenhet, yttrade i denna del:

Ett ingripande i renskötseln genom att tvångsvis nedbringa renantalet i stora hjordar inom icke beträngd by för att bereda plats för inflyttning från annan by, där renantalet vore för stort, synes icke vara lämpligt. Man torde med skäl kunna befara, att de som på dylikt sätt tvingats inskränka sina renhjordar skulle komma att betrakta de nyinflyttade såsom inkräktare. Därtill kommer att risken att tvingas nedslakta eller på annat sätt nedbringa renantalet för att bereda plats för lapp från främmande by kan tänkas skapa ett osäkerhetstillstånd, som verkar hämmande på företagsamheten. Intresset hos lappbyns invånare att av eget initiativ hålla renantalet nere minskas givetvis i medvetandet om att deras ansträngningar härutinnan kunna få till följd en ytterligare reduktion, som är till förmån icke för dem utan för en främmande by, där man måhända icke ägnat ifrågavarande angelägenhet erforderlig omsorg. Väl kan det tänkas, att, efter det byindelningen ägde rum, förhållandet mellan betesmöjligheterna, å ena, samt antalet renskötande lappar och antalet renar, å andra sidan, utvisar allt för stora skiljaktigheter vid jämförelse mellan de särskilda byarna. I sådant fall synes dock rättelse, åtminstone i första hand, böra åstadkommas genom en sådan ändring i byindelningen, att betesmarkerna för de olika byarna bleve i förhållande till renantalet mera jämnt fördelade.

Det har jämväl ifrågasatts befogenhet för länsstyrelsen att förordna om ett högsta antal renar, som skulle få innehavas av ett hushåll. En sådan befogenhet skulle givetvis i många fall visa sig effektiv för det syfte, man närmast är angelägen att vinna, nämligen nedbringande av renantalet. Det kan dock betvivlas, huruvida ett sådant ingripande skulle vara till varaktig nytta för renskötseln. Denna liksom varje annan näring torde i längden mest gagnas av att ett visst mått av frihet lämnas dess utöware. Bestämmelsen att lapparna icke ha betesrätt utom den by, de tillhöra, måste av sig själv medföra en viss reglering av renantalet inom varje by. Det synes icke till-

rådligt överlämna denna reglering åt myndigheterna. Möjligheten till en åtminstone i någon mån fri konkurrens mellan renägarna torde sporra intresset hos de dugligare av dem och alltså vara ägnad främja en god renskötsel.

Genom proposition den 17 februari 1928 (nr 43) framlade Kungl. Maj:t den sakkunniges förslag med vissa jämkningar för riksdagen. Därvid framhöll *föredragande departementschefen* bland annat, att en av de punkter, där lagändring vore mest av behovet, vore den som rörde åtgärder för nedbringande av renantalet i lappby. Utredningen torde nämligen ha utvisat, att det för renskötselns lyckosamma utveckling vore nödvändigt att tillse, att icke renantalet alltför kraftigt — på samma gång som ojämnt — ökades. Vad anginge omfattningen av den sålunda erforderliga lagändringen ansåg departementschefen den sakkunniges förslag vara väl avvägt. Först därest det icke med de föreslagna medlen skulle lyckas att i erforderlig utsträckning hålla renantalet nere, borde det ifrågakomma att, såsom på sina håll föreslagits, vidtaga längre gående åtgärder.

Propositionen bifölls av riksdagen. I den därefter utfärdade 1928 års *renbeteslag* finnas bestämmelserna om minskning av renantalet inom lappby intagna i 39 §. Vidare må erinras att i 18 och 26 §§ föreskrifter meddelas om huru vid överträdelse av vissa lagstadganden eller vid försummelse i renskötseln enskild ägares renantal kan nedbringas.

I 39 § stadgas följande:

»Därest inom lappby antalet renar befinnes vara så stort, att betet kan befaras bliva otillräckligt eller skada eller andra olägenheter förorsakas eller svårigheter anordnades yppas för renskötselns ändamålsenliga drivande inom lappbyn, må Konungens befallningshavande efter lapparnas hörande vidtaga åtgärder för renantalets minskning på sätt nedan sägs.

1) Finnas inom lappbyn renar, tillhörande andra än lappar, må Konungens befallningshavande förordna, att så stort antal av dessa renar, som prövas för ändamålet nödigt, inom viss förelagd tid skall från lappbyn avlägsnas, vid äventyr att renarna av lappfogden eller ordningsmannen omhändertagas och levande eller slaktade för ägarnas räkning försäljas.

2) Befinnes, sedan renar, tillhörande andra än lappar, avlägsnats från lappbyn, de återstående renarnas antal ändock vara för stort och finnes utrymme inom annan lappby, till vilken inflyttning utan avsevärd olägenhet kan ske, äger Konungens befallningshavande, efter det jämväl lapparna i sistnämnda lappby blivit hörda, dit hänvisa en eller flera lappar; och skall i sådant fall bestämmas viss tid, inom vilken flyttningen skall hava verkställts. Härvid skall Konungens befallningshavande tillse, att lapp, som själv eller vars förfäder länge tillhört lappbyn eller inom dess område haft rätt till bete för sina renar, icke utan synnerliga skäl mot sin vilja hänvisas till annan lappby.

3) Kan hänvisning i behövlig omfattning icke lämpligen ske, äger Konungens befallningshavande förordna, att lappbyns renantal skall inom viss av Konungens befallningshavande bestämd tid genom nedslaktning, försäljning eller annorledes nedbringas till viss storlek. Kan enighet mellan lapparna ej vinnas angående verkställandet av sålunda föreskriven åtgärd, må Konungens befallningshavande förordna, huru minskningen skall verkställas. Därvid skall iakttagas, att i första hand de renägare, vilka med hänsyn tagen jämväl till antalet hushållsmedlemmar hava det största renantalet, åläggas att minska sina renhjordar.

Vad i punkterna 1)—3) här ovan är stadgat beträffande den inbördes ordning, i vilken de i samma punkter angivna åtgärderna må komma till användning, skall icke utgöra hinder för Konungens befallningshavande att, då särskilda skäl därtill föreligga, annorlunda bestämma.

Närmare bestämmelser rörande verkställigheten av föreskriven åtgärd meddelas av Konungens befallningshavande, som därvid har att tillse, såväl att de särskilda renägarnas rätt och bästa i görligaste mån iakttages som ock att renskötande lapp icke i oskälighet grad kringskäres i sin näring.

Där i fall, som i punkterna 2) och 3) avses, renarnas ägare eller den, vilken vården om renarna åligger, enligt Konungens befallningshavandes bestämmande skall vidtaga åtgärd, må Konungens befallningshavande förelägga honom vite samt i fall av tredska utdöma vitet och antingen förelägga honom nytt vite eller ock låta vidtaga åtgärden på den tredsandes bekostnad.»

Jämlikt 18 § i lagen kan länsstyrelsen, om någon har renar i vård hos renskötande lapp i annat fall eller till större antal än som medgivits i lagen eller om någon åsidosatt vad som stadgats i fråga om utövandet av rätten att äga skötesrenar, förordna, att de renar, som olagligen hållas, skola levande eller slaktade försälas för renägarens räkning.

I 26 § föreskrives att, om lapp ådagalägger försumlighet i renskötseln, så att därigenom förorsakas skada eller annan olägenhet, äger länsstyrelsen, om försumligheten anses vara av svårare beskaffenhet eller lappen icke låter sig rätta av meddelad varning, föreskriva, att renantalet skall minskas genom försäljning av renar, levande eller slaktade. Närmare bestämmelser om verkställigheten av de föreskrivna åtgärderna meddelas av länsstyrelsen, som därvid kan förelägga vite samt i fall av tredska utdöma vitet och antingen förelägga nytt vite eller låta vidtaga åtgärderna på den tredsandes bekostnad.

Norrbottensutredningen har ansett stadgandena i 39 § renbeteslagen icke vara tillfyllest för att lösa frågan om betesmarkernas lämpliga utnyttjande. Utredningen har därför föreslagit, att bestämmelser skulle meddelas rörande maximering av det antal renar, som en lapp finge äga eller ha i sin vård. Enligt utredningens mening borde bestämmelserna införas i en ny paragraf, betecknad 39 a §, och erhålla följande lydelse:

»Lapp må icke äga eller hava i sin vård större antal renar än 1 000, årets kalvar häri icke inräknade. Konungens befallningshavande dock medgivet att, där sådant provas kunna utan olägenhet tillåtas, lämna tillstånd att för viss tid och med angivet tal överskrida detta antal. Därest icke lapp inom skälig tid som av Konungens befallningshavande förelägges avlägsnar överskjutande renantal, må minskningen ävägbringas på lämpligt sätt genom lappfogdens försorg.»

Såsom motivering för förslaget har i betänkandet anförts i huvudsak följande.

Verkställda renräkningar ha visat, att antalet renar är mycket ojämnt fördelat på de olika renägarna. Huru naturligt det än är, att det även bland nomaderna finnes fattiga och rika familjer, så ger dock förhållandet med hänsyn till renskötselns sär- egna karaktär och de omständigheter, under vilka den bedrives, anledning till eftertanke. Under utredningens gång har det påvisats både från lapskt och icke-lapskt håll, att stora rennehav på ett fåtal händer kunna bliva till verklig olägenhet för de små renägarna och verka försämrande på renskötseln inom orten. De stora ren-

hjordarna, vilka icke för ägarens existens behöva skattas lika hårt som de mindre, växa ofta hastigt, varvid det, särskilt i trakter med underhållig renskötsel, uppstår svårigheter för de mindre renägarna att ha sina hjordar samlade och att ägna dem den skötsel de skulle önska. Då man samtidigt på grund av betesmarkernas begränsade förmåga att lämna renarna näring måste fastställa vissa maximisiffror för antalet renar inom de olika lappbyarna, så blir den oundvikliga följderna av att de enskilda reninnehaven få obegränsat tillväxa, att antalet lappfamiljer, som kunna hämta sin utkomst av renskötseln, nedgår. Sedd ur synpunkten av det allmännas intresse är en sådan utveckling icke blott icke önskvärd utan tvärtom skadlig.

Den enda möjligheten att råda bot för en fortgående utveckling i denna riktning är att i lag fastslå det antal renar, som envar lapp må äga rätt inneha. Då mot en bestämmande av denna innebörd framhålles, att den vore ett hinder för att det fria initiativet och företagsamheten kunde göra sig gällande, så kan däremot återigen erinras, att om följderna av den privata företagsamheten visa sig landsskadliga, så måste staten i det helas intresse ingripa reglerande. I detta fall föreligger så mycket större skäl för ett sådant ingripande, som renägarna för möjligheten att överhuvud taget bedriva renskötsel på grund av särskild undantagslagstiftning utnyttja den naturliga avkastningen från marker, tillhöriga staten och andra enskilda medborgare än renägarna själva, och alltså ej vad egna marker producera. Mot en lagbestämmande i antydd riktning har även gjorts den invändning, att 39 § renbeteslagen redan innehölle direktiv mot de framhållna olägenheterna. Denna invändning förtjänar så mycket mindre avseende, som ett ingripande enligt detta lagrum först kan ske, om antalet renar inom lappbyn som enhet betraktad befinnes vara för stort. Håller sig detta inom gränsen för vad som i gällande byordning är föreskrivet, så läser befogenhet helt saknas för länsstyrelsen att ingripa. Om det sålunda kan anses vara fastslaget att ett för stort reninnehav på enskild hand kan vara till skada för andra lappar och för renskötseln inom ett stort område, och om det likaledes måste stå utom allt tvivel, att staten vid sådant förhållande har ej blott rätt utan även skyldighet att ingripa, så blir nästa fråga ett övervägande, huru stort renantal, som må medgivas enskild lapp att inneha. På det i Östersund i februari 1918 hållna mötet med lapparna uttalade sig dessa efter votering för ett högsta renantal av 1 000 djur. Beräknade man den sannolika årsavkastningen av renskötseln till 20 procent av renstocken och värdet av varje slaktdjur till 25 kronor utgör årsinkomsten av en hjord på 1 200 djur 6 000 kronor, av en hjord på 1 000 djur 5 000 kronor och av en hjord på 800 djur 4 000 kronor.

Det vill synas som om siffran 1 000 renar ur olika synpunkter vore lämplig som maximigräns för reninnehav; även på en hjord om 800 djur bör ju en medelstor lappfamilj ha sin anständiga bärgning, men tusentalet har, psykologiskt sett, en bättre klang och större utsikt att vinna lappfolkets sympati, varjämte må erinras, att enligt förslaget till byordning samma antal vaktare kräves för en hjord om 800 djur som för en om 1 000. Fall kunna dock tänkas, då ett större reninnehav till en tid åtminstone kunde utan olägenhet tillåtas, och det borde därför vara länsstyrelse medgivet att bevilja sådant tillstånd, vilket borde vara tidsbegränsat.

I yttrandena över Norrbottensutredningens förslag har frågan om maximering av lapps reninnehav berörts av lappfogden i Jämtlands län samt lappfogden och länsstyrelsen i Västerbottens län.

Lappfogden i Jämtlands län har ansett förslaget om begränsning av reninnehav vara välbetänkt. Enligt lappfogdens mening vore det påtagligt, att olägenheter lätt uppstode när en renägares hjord fått växa till över 1 000-talet djur.

Lappfogden i Västerbottens län, i vars yttrande *länsstyrelsen i länet* instämt, har funnit förslaget icke vara av större betydelse för länets vidkommande. Skulle emellertid förslaget upphöjas till lag, vore det enligt lappfogdens förmenande att befara, att osunda bulvanförhållanden kunde uppkomma.

Vid det år 1937 hållna allmänna lappmötet i Arvidsjaur upptogs frågan till behandling och efter diskussion antogs enhälligt en resolution av följande lydelse:

Landsmötet vill biträda inledarens förslag om maximering av renantalet och uttalar sålunda härmed som sin önskan, att renantalet för varje renägare måtte i lag bestämmas beträffande fjällapparna så, att äkta makar som maximum må få äga tillsammans 800 renar och för varje barn t. o. m. 19 år dessutom 100 st., ogift kvinna och man fr. o. m. 20 år vardera 400 och oskiftat bo 600 renar, samt beträffande skogslapparna så, att äkta makar som maximum måtte få äga 600 renar, ogift kvinna fr. o. m. 20 år 150 renar, ogift man fr. o. m. samma ålder 300 samt oskiftat bo 400 renar, men i övrigt lika med förslaget för fjällapparna.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har i sitt yttrande över lappmötets beslut förklarat sig icke ha något att erinra mot det framlagda förslaget om begränsning av reninnehav, oaktat länsstyrelsen ansåge sig ha skälig anledning förmoda att missnöje komme att uppstå bland nomaderna själva, om det genomfördes.

Lappfogdarna i Norrbottens län och länsstyrelsen därstädes ha icke heller haft något att erinra mot förslaget.

I *Västerbottensutredningens* utlåtanden har ifrågakarande spörsmål icke berörts.

Jämtlandsutredningen har i sitt betänkande framhållit, att en bestämmelse, som på föreslaget sätt begränsade reninnehavet, skulle ha föga eller ingen betydelse för länets vidkommande. Den å mötet i Arvidsjaur förordade maxigränsen uppnåddes sålunda för det dåvarande knappast av någon lappfamilj inom länet. Att sätta maximum lägre för Jämtlands län skulle ej heller vara lyckligt. Enligt utredningens mening borde man beträffande maximeringen ihågkomma att, om den skulle bli till nytta för renskötseln och lapparna, borde den komma till användning endast såsom en nödfallsutväg. Man finge icke beröva renskötseln den lockelsen, att en duglig lapp kunde ha möjlighet att förvärva en god förmögenhetsställning och detta just i den form, som han framförallt uppskattade, nämligen en betydande renhjord.

Utredningsmannen. Frågan om reglering av renantalet avser dels begränsning av antalet renar inom lappby, så att detta icke blir högre än betesmarkerna kunna tåla eller förhållandena eljest medgiva, dels ock en sådan fördelning av renantalet inom byn, att största möjliga antal husbönder där kunna finna utkomst och ordningen inom byn i övrigt bevaras.

Regleringen i förra avseendet är av mera administrativ karaktär och påkallar totalminskning av renantalet, därvid i vissa fall må ifrågakomma överföring av lappar och renar till annan lappby. Den senare avser i främsta

rummet förhållandena de enskilda lapparna emellan och är delvis av social natur.

En tredje fråga, som uppkommer i detta samband, är begränsning av de bofastas — även de bofasta lapparnas — rätt att ha renar i vård hos de renskötande lapparna. Genom en dylik begränsning möjliggöres en minskning av renantalet i byn och, eventuellt, beredandet av utkomst genom renskötsel för ett ökat antal nomader. Till denna fråga återkommer utredningsmannen i det följande.

Omständigheter kunna uppstå, då möjlighet måste föreligga att tvångsvis reducera renantalet och i anslutning därtill även antalet renskötande husbönder i en lappby. Även i en lappby, där renantalet för närvarande må vara normalt eller jämförelsevis lågt, kan efter några goda år hjordarna så snabbt ökas att markerna utbetas. Detta gäller framför allt lavmarkerna, där återväxten försiggår långsamt och en överbeläggning kan lång tid framåt medföra vådor för renarnas underhåll.

En dylik reducering kan påkallas även av inträdande särskilda förhållanden. I detta hänseende må erinras om de fyra nordligaste fjällappbyarna. Lapparna därstädes föra sommartid sina renar på bete i Troms och Nordlands fylken i Norge. Såsom i inledningen till detta betänkande berörts, är enligt den mellan Sverige och Norge gällande renbeteskonventionen det sammanlagda antalet renar de därvid få medtaga begränsat till vissa maximisiffror. Dessa ha beräknats i anslutning till det antal renar, som kunna födas på de områden i Sverige, där renarna uppehålla sig under återstående delen av året. I byarna få sålunda icke finnas flera renar än inflyttningssiffran för Norge angiver med det tillägg allenast, som följer därav att ett mindre antal renar i byarna ansetts kunna erhålla även sommarbete i Sverige. Vid ikraftträdandet av nämnda ordning förelåg, såsom ovan erinrats, en väsentlig överbelastning av ifrågavarande svenska betesområden, och en överflyttning framtvingades av ett stort antal lappfamiljer och renar till sydligare belägna lappbyar.

Givetvis kan icke ifrågasättas, att lapparna själva skola kunna ingripa för ordnande av de svårigheter, som uppkomma vid tillfällen av ovan angiven karaktär. Lagbestämmelser i ämnet äro av behovet påkallade.

Nu gällande föreskrifter äro i och för sig ganska vittgående och torde kunna betecknas såsom effektiva ur administrativ synpunkt. De reglera emellertid endast fall, då renantalet blir större än byns betesmarker kunna bära eller då svårigheter eljest yppas för renskötselns ändamålsenliga bedrivande eller ingripande kräves mot en försumlig renskötare. Däremot avse de ej olägenheter, som på grund av en ojämn fördelning av renarna kunna uppstå lapparna emellan. Bestämmelser även i sådant hänseende ha emellertid ifrågasatts. Det har påpekats, att regler saknas, vilka möjliggöra begränsning av enskilda lappar tillhörande hjordar med påfallande höga renantal för att bereda plats inom lappbyn för ett större antal renskötande husbönder, eventuellt genom överflyttning dit från andra byar, där utrymmet är för knappt. Under nuvarande förhållanden, då förefintliga betesmarker måste på bästa

sätt tillvaratagas för att bereda utkomst åt så många lappar som möjligt, är detta en fråga av ej ringa betydelse. Det har tillika framhållits, att vid den numera allmänt tillämpade s. k. extensiva renskötseln de lappar, som ha små hjordar, lätt påföras en väsentligt större del av bevakningsbördan än som motsvarar deras hjordar i förhållande till storhjordarna i byn. Vid den extensiva renskötseln beta byns alla renar tillsammans eller äro de särskilda hjordarna sammanförda i några få större grupper. Möjlighet gives därigenom ägarna av storhjordarna att tillsläppa färre antal renvaktare än dem åligger, då de mindre renägarna ofta ha lägre renantal än vad som enligt byordningarnas bestämmelser motsvarar det antal renvaktare de tillhandahålla. Utan att de stora renägarna hålla fullt antal renvaktare, finnes härigenom ändock tillräckligt med vaktare. De mindre renägarna komma på detta sätt att användas även för vården av storhjordarna. Detta lärers väl vara svårt att helt undvika vid användning av ifrågavarande renskötselmetod, men talrika klagomål ha framkommit från de mindre renägarna, att deras arbetskraft på ett otillbörligt sätt exploaterats. En maximering av renantalet kan till förebyggande av dylika orättvisor vara av värde. Tillika må ej förbises, att jättehjordarna lätt kunna giva upphov till en försämrad renskötsel.

Med de jämförelsevis begränsade renantal, som lapparna numera i allmänhet inneha, må bestämmelser om reglering av renantalet ur nu angivna synpunkter förhända synas mindre av behovet påkallade. Med avseende härå märkes emellertid, att redan nu förekomma så höga renantal i en och samma husbondes ägo, att de kunna erbjuda betydande olägenheter. Tillika kunna, såsom förut berörts, förhållandena snabbt växla. Erfarenheten visar, att hjordar lätt springa upp till renantal, som under numera rådande förhållanden måste anses för höga på en lapps hand. Såsom en säkerhetsåtgärd för framtiden kunna bestämmelser i ämnet vara av betydelse och ägnade särskilt att bereda lappar med små renhjordar en viss säkerhetskänsla.

Renarnas fördelning å de renskötande husbönderna inom de olika lappfogdedistrikten framgår av följande på grundval av uppgifter från 1940 års renräkning uppgjorda tablå.

Distrikt	Antal hushåll med följande renantal						Samtliga
	under 200	200—399	400—599	600—799	800—999	1 000 eller över	
1	2	3	4	5	6	7	8
Norrbottens norra fjälldistrikt	128	58	17	8	—	—	211
Norrbottens södra fjälldistrikt	46	33	12	1	—	3	95
Norrbottens skogsdistrikt	118	11	2	1	—	—	132
Västerbottens distrikt.....	25	16	17	2	1	7	68
Jämtlands distrikt	48	11	7	3	—	3	72
Summa	365	129	55	15	1	13	578

Hushållens storlek och reninnehav belyses i nedanstående uppställning.

Hushållens storlek	Antal hushåll med följande renantal						Samtliga
	under 200	200—399	400—599	600—799	800—999	1 000 eller över	
1	2	3	4	5	6	7	8
1— 2 personer	97	18	3	1	—	—	119
3— 4 »	123	36	17	2	1	1	180
5— 6 »	80	39	18	6	—	3	146
7—10 »	61	33	15	4	—	8	121
11 eller flera personer	4	3	2	2	—	1	12
Samtliga	365	129	55	15	1	13	578

År 1940, vilket i tabellen ligger som grund, har att uppvisa ett jämförelsevis ringa renantal emot vad som i allmänhet ansetts såsom det normala. Genom dåliga betesår och andra olyckor gick renantalet särskilt i Norrbottens län katastrofalt tillbaka under mitten av 1930-talet. Först under de senaste åren har renstammen åter börjat kraftigare stiga. Trots sagda nedgång av renantalen visar det sig att i några fall förekomma högst betydande hjordar i en familjs ägo.

Såsom skäl mot ingripande för begränsning av lappens renantal i fall varom nu är fråga har anförts, att lappen i medvetandet att hjorden får ökas endast till viss storlek kan komma att förlora den sporre till arbetsamhet och skötsamhet, som ligger i glädjen att, utan tanke på att något hinder skall förekomma däremot, se sin renhjord alltmer förkovras och sin rikedom växa med därav följande känsla av säkerhet. Givetvis må häri ligga en viss sanning, vilket bjuder, att en maximigräns för reninnehavet i varje fall måste sättas ganska vid. Men härvid må även erinras, att en stark ekonomi för lappen vinnes säkrare — men törhända efter hans tycke ej på samma tillfredsställande sätt — genom andra utvägar än att ha hela tillgången placerad i det obeständiga värde renhjorden representerar. Under goda år må visserligen inkomsten vara mycket hög. Avkastningen kan då beräknas till 20 à 25 procent. Hjordarnas storlek och följaktligen det ägda kapitalet kan under sådana förhållanden snabbt förökas. Lappens blickar följa med stolthet de vajande hornkronorna i den väldiga renhjorden och hans självkänsla stiger. Men några få olycksfyllda år kunna göra slut på hans lycka samt leda till nödortft eller fattigdom. Dåliga betesförhållanden, sjukdomar bland renarna, rovdjurs härjningar och renars förolyckande på annat sätt kunna på kort tid medföra ruinerande förluster bland renhjordarna. Önskvärt vore därför, att lapparna inför de ovisa förhållanden, varunder de driva sin näring, kunde bibringas modernare ekonomiska metoder. Visserligen ha dylika i viss utsträckning börjat följas särskilt i de sydligare lappmarkerna, men i stort sett torde kunna sägas, att flertalet lappar härvidlag ännu stå på en ganska utvecklade ståndpunkt. Lappen är icke i tillräcklig grad inriktad på att söka

systematiskt uppbygga sin ekonomi genom att under de goda åren och i tider med höga pris på renprodukter, förvandla en större del av hjordarnas avkastning i penningar och placera dessa i bank eller eljest i betryggande, räntebärande värden. En inskränkning av renantalet, om denna hålles inom skäliga gräser, skulle vid tillämpning av en dylik ekonomisk ordning icke behöva bliva ett hinder för den skötsamme lappen att komma sig upp utan i stället bidra till att trygga hans ställning. Det bleve en säkrare form för kapitalplacering än hjordarnas uppdrivande i storlek.

Väl kan tänkas, att någon mindre nogräknad renägare må göra försök att genom bulvanförhållande eller dylikt kringgå en bestämmelse om maximering av reninnehavet. Detta är en svårighet, som vid maximeringsföreskrifter alltid föreligger. I förevarande fall synes tillfredsställande möjlighet till kontroll kunna vinnas genom de ofta förekommande renräkningarna och den kännedom, som lappfogdar, lapptillsyningsmän och lappordningsmän ha om de enskilda lapparnas förmögenhetsförhållanden.

På grund av vad sålunda anförts håller utredningsmannen före, att en lagstiftning på området bör provas.

De nya bestämmelserna skulle utgå från att, så snart en lapps hjord når en viss storlek, automatiskt föreligger risk för att vissa olägenheter av ovan angiven natur kunna inträffa och att denna risk bör bortelimineras. Ett särskilt stöd för en reglering föreligger i de önskemål, som från lapparnas egen sida framställts. Erinras må sålunda, att vid Arvidsjaursmötet 1937 enighet förelåg om lämpligheten av att en maximering av renantalet infördes.

Redan nu är principen om skyldighet för de största renägarna att finna sig i reducering av sina hjordar för visst fall erkänd. Såsom framgår av de ovan intagna bestämmelserna i 39 § renbeteslagen kan, om minskning av renantalet i en by är påkallad, men denna icke i tillräcklig mån kan ske genom undanskaffande av de renar, som tillhöra andra än lappar, eller genom hänvisning av lappar till annan by, lappbyns renantal nedbringas genom av länsstyrelsen föreskriven nedslaktning, försäljning eller annan ordning. Dessa åtgärder skola i första hand riktas mot de renägare, vilka med hänsyn tagen jämväl till antalet hushållsmedlemmar ha det största renantalet.

Vid införandet av maximiantal för renhjord synes en enhetlig regel böra fastställas för såväl fjälllapparna som skogslapparna. Att bestämma ett lägre maximital för de senare torde vara utan praktisk betydelse och i övrigt mindre tillfredsställande. Vad angår renantalen inom de s. k. koncessionsområdena, kunna dessa redan nu regleras i samband med länsstyrelsens tillstånd till dylik renskötsel bedrivande och påkallas sålunda ej beträffande dem särskilda bestämmelser.

Maximiantalet bör, såsom ovan berörts, icke sättas alltför lågt. Sker detta blir även risken för uppkomsten av bulvanförhållanden större. Tillika bör hänsyn tagas till antalet medlemmar i den familj, som innehar och vårdar renarna. I renbeteslagen användes redan nu i samband med fråga om begränsning av antalet skötesrenar, som må sättas i vård hos lapp, begreppet »hushåll» såsom utgångspunkt vid fastställandet av maximum (jfr 14 och

15 §§ renbeteslagen). Samma uttryck synes kunna användas även när det gäller maximering av lapparnas renantal, så att maximum hänföres till lappens hushåll med de tillägg för särskilda medlemmar däri, som må finnas skäligen. Viktigt är nämligen i sistnämnda avseende, bland annat, att genom reglerna om maximering hinder icke lägges för ungdomen i lappens familj att, såsom redan i gamla tider skett, tidigt börja samla renar till förberedande av ställningen såsom självständiga renskötare. Till hushållet torde räknas icke allenast därvarande barn och tjänare utan även exempelvis barnbarn eller andra anhöriga, vilka stadigvarande bo tillsammans. I antalet för hushållets renar böra ingå även de skötesrenar, som äro i därvarande lappars vård.

Såsom högsta antal för renskötande makar föreslås 800 renar, vari ingå hushållets skötesrenar. I anslutning till renbeteslagens bestämmelser rörande beräkning i andra fall av renantal synas i maximisiffran för lapps reninnehav icke böra ingå årskalvar och fjolårskalvar. Härigenom underlättas även räkningen av renarna i lappens hjord. Antager man att antalet årskalvar, som erhålles i en hjord, utgör 20 procent av de vuxna renarnas totalsiffra och fjolårskalvarna 15 procent därav, skulle fastställandet av ett högsta renantal av 800 fullvuxna djur innebära, att hjorden sammanlagt skulle kunna uppgå till omkring 1 100 renar.

För ogift lapp, som självständigt bedriver renskötsel, d. v. s. ensam husbonde, synes skäligen böra för hushållet beräknas ett maximalt av 600 renar, års- och fjolårskalvar häri ej inbegripna. Denna siffra må i och för sig vara ganska hög. Men hänsyn bör tagas bland annat därtill, att en dylik husbonde kan komma att bilda familj.

Utöver sålunda angivna renantal bör för de till hushållet hörande medlemmarna få innehavas högst 100 renar för medlem, som är under 21 år, 150 renar för medlem, som fyllt 21 men icke 25 år, samt 200 renar för medlem, som är 25 år eller däröver, allt oberäknat års- och fjolårskalvar.

Hushållets reninnehav bör räknas såsom en enhet efter nämnda grunder, vare sig alla renarna äro upptagna i husbondens märke eller en eller flera av medlemmarna ha eget märke.

Dödsbo efter en renskötande lapp bör under viss tid, förslagsvis tre år, med avseende å renantalet ha samma rätt som förut tillkommit den avlidnes hushåll. Under denna tid bör boets reninnehav ha avvecklats. Finnas renskötselberättigade delägare i boet, som äro under 21 år, torde dock nämnda tid av tre år böra räknas från det den yngste av dem uppnått 21 års ålder. Dylikt medgivande synes i främsta rummet betingat av den förut påpekade betydelsen av att reninnehavet för barn, som kunna komma att ägna sig åt renskötsel, skyddas.

Emellertid kunna särskilda omständigheter tänkas, då en maximering av renantalet på sätt ovan föreslagits skulle vara ett obehövt band på renskötelsen i viss lappby. Ett sådant fall är, då det antal renar, som enligt maximeringsreglerna må finnas i byn, mera betydligt understiger det antal, som kan födas å byns renbetesmarker. Länsstyrelsen torde under dylika förhållanden och därest veterligen lappar i andra byar icke behöva vidgade

marker för sina renar böra äga att medgiva byns egna lappar rätt att ha högre renantal än reglerna medgiva. Dylik rätt bör givas allenast för viss tid. Tillika bör tillses att en rättvis fördelning sker av det renantal byns marker ytterligare kunna tåla. Såsom ett annat undantag från huvudreglerna bör gälla att, där genom bodelning, arv, testamente eller gåva renar tillfallit lapp och dessa renar jämte de han förut innehar skulle överstiga det medgivna maximum, han under en tid av tre år må behålla det överskjutande antalet. En dylik rätt torde vara nödvändig för att bereda lappen tillfälle att reglera hushållets reninnehav.

Reglerna om maximering av renantalet skulle givetvis innebära, att lappen ej må uppdelas sina renar på flera hushåll och därigenom möjliggöra innehav av större renantal än lagen medger. I hans hushåll böra fördenskull anses ingå samtliga honom tillhöriga renar samt skötesrenar ävensom hushållsmedlemmarnas renar. I renantalen inräknas däremot icke renar, som av lappen eller hushållsmedlemmarna må innehavas i oskiftat dödsbo. Dylikt dödsbo bör även i förevarande hänseende utgöra en självständig enhet.

Vidkommande påföljd i händelse av överträdelse av bestämmelser om maximiantal bör, i anslutning jämväl till vad som enligt 18 § gäller beträffande olagligen hållna skötesrenar, överskjutande antal renar avhändas äga-ren. De böra för dennes räkning försälas, därvid de medel, som återstå sedan kostnaderna guldits, överlämnas till honom. Enär det bör åligga den, som ansvarar för renskötseln, att i varje fall vaka över att hushållets renantal icke överstiger det tillåtna, torde härutöver straffansvar böra drabba den, som i sådant hänseende visar sig försumlig. I 59 § renbeteslagen, där straffbestämmelser beträffande överträdelser av lagens föreskrifter finnas intagna, upptagas tre olika straffskalor. Dessa avse böter från och med 5 till och med 100 kronor, 5 till och med 300 kronor samt 5 till och med 500 kronor. Den ekonomiska vinst, som kan bli förenad med ett överskridande av det fastställda högsta renantalet, kan uppgå till jämförelsevis betydliga summor. Det bötesbelopp, som må föreskrivas för överträdelse av reglerna om maximering, torde därför böra sättas någorlunda högt, så att utsikten till vinst icke är alltför stor i förhållande till risken. Renbeteslagens högsta straffskala, som medger ett högsta bötesbelopp av 500 kronor, synes med hänsyn härtill böra komma till användning.

Det har ifrågasatts att de bestämmelser i ämnet, som kunde komma att utfärdas, skulle intagas under en ny paragraf i den avdelning i renbeteslagen, som avhandlar frågor »om minskning av renantalet inom lappby». Det spörsmål det här gäller avser emellertid mindre att medverka till en dylik minskning utan är av mera allmänt grundläggande karaktär beträffande lappens rätt att driva renskötsel och den hänsyn han därvid bör vara skyldig att visa andra lappar för att bereda dem möjlighet att idka dylik näring. Föreskrifterna torde därför mera höra hemma i den i lagen intagna avdelningen upptagande »allmänna bestämmelser». Den nya paragrafen synes kunna sättas sist i avdelningen och givas beteckningen 6 a §.

Införandet av maximibestämmelser för det renantal, som må finnas i ren-

skötande lapps hushåll, påkallar viss ändring även i bestämmelserna om skötesrenar. 14 § renbeteslagen upptager föreskrifter om lapps rätt att ha renar i vård hos renskötande lapp. 1 mom. i paragrafen omhandlar den rätt, som i sådant hänseende tillkommer lapp, som tillhör lappby. Motsvarande rätt för lapp, som ej tillhör lappby, regleras i 2 mom. Man har att utgå från, att samtliga de lappar, vilka enligt 14 § medgivits rätt att äga skötesrenar, äro sådana som icke själva driva renskötsel utan upphört därmed eller i övrigt äro bofasta. Renar tillhörande lappar, vilka äro medlemmar i renskötande lapps hushåll, äro i lagens mening ej att anse såsom av husbonden innehavda skötesrenar. För de lappar, vilka ej längre tillhöra lappby, är rätten att ha skötesrenar redan begränsad till vissa angivna tal. Någon ändring av reglerna härutinnan är ej påkallad. De lappar däremot, vilka väl själva ej bedriva renskötsel men alltjämt tillhöra lappby, äga för närvarande att inneha obegränsat antal renar i vård hos renskötande lapp, vilken dock, så framt ej länsstyrelsen annorlunda medgiver, skall tillhöra samma lappby som renägaren. Föreskrives en begränsning av de renskötande lapparnas renantal, måste en sådan införas även för nyssnämnda lappar. Dessa lappar och de renskötande lapparna äro för närvarande likställda därutinnan, att de äga inneha ett obegränsat renantal. Anledning synes knappast förefinnas att, även i händelse av en maximering av renantalen, frångå principen för denna jämställdhet. I praktiken torde någon olägenhet härav icke vara att befara. Deltager icke lappen i renskötseln, kan han ej själv övervaka sina renar; och det lärer då vara att förutse, att han snart väsentligt reducerar det eventuellt betydande renantal han må inneha. Däremot kan för en lapp, som kanske helt hastigt måste lämna renskötseln, vara av betydelse att för en kortare tid kunna uppdraga åt annan lapp i byn att omhändertaga hans renar i avbidan på deras avhändande. I anslutning härtill bör ändring vidtagas i 14 § 1 mom.

Om en lapp vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande skulle äga eller inneha mera renar än som enligt dessa bestämmelser är medgivet, bör han få viss tid på sig, förslagsvis tre år, att minska sitt renantal så att det står i överensstämmelse med lagens föreskrifter. Dödsbo efter renskötande lapp, som avlidit före bestämmelsernas ikraftträdande, torde inom tre år efter ikraftträdandet eller, där renskötselberättigade dödsbodelägare finnas som äro under 21 år, efter det den yngsta av dem uppnått 21 års ålder böra ha avhänt sig renarna.

I anslutning till vad sålunda anförts har utredningsmannen upprättat förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige. Förslaget har såsom Bil. B fogats till detta betänkande. I förslaget har emellertid även upptagits en bestämmelse i 59 § 1 mom. i), beträffande vilken motivering lämnas i nästföljande avdelning av betänkandet.

I detta sammanhang må erinras om ett förslag, som under senare tid framkommit, rörande ändring i 39 § renbeteslagen. Förslaget sammanhänger med

den rätt, som enligt nämnda paragraf lämnats länsstyrelsen att under viss förutsättning förordna, att renantalet inom lappby skall inom angiven tid genom nedslaktning, försäljning eller annorledes nedbringas till viss storlek. Kan enighet mellan lapparna ej vinnas angående verkställandet av sålunda föreskriven åtgärd, ankommer det å länsstyrelsen att bestämma, huru minskningen skall verkställas. Därvid skall iakttagas, att i första hand de renägare, vilka med hänsyn tagen jämväl till antalet hushållsmedlemmar ha det största renantalet, åläggas att minska sina renhjordar.

I en vid 1937 års allmänna lappmöte väckt motion yrkades, att framställning skulle göras hos Kungl. Maj:t om intagande i ovannämnda lagrum av en bestämmelse att man vid beräkningen av antalet renar i den hjord, som genom tvångsåtgärder skulle nedbringas till viss storlek, icke skulle medtaga kalvar under ett år utan helt bortse från dessa. Såsom skäl härför framhölls att, då det på andra ställen i renbeteslagen talades om visst antal renar, man däri ej inbegrepe års- och fjolårskalvar, vilka lätt dukade under om betesförhållandena vore ogynnsamma. Renhjorden kunde sålunda ofta kraftigt decimeras genom massdöd bland dessa kalvar.

Vidare yrkades i motionen att å härför lämplig plats i renbeteslagen skulle införas en bestämmelse, att nedslaktningen av det antal djur, varmed hjorden skulle minskas, finge ske så småningom under en hel slaktsäsong. Renägaren borde nämligen vid hjordens minskning uttaga de för slakt lämpligaste djuren, men detta kunde icke äga rum på en gång eller under en kort tid utan borde ske undan för undan, medan slaktsäsongen varade.

Lappmötet beslöt enhälligt instämma i motionen.

I yttrandena över mötets beslut ha dessa frågor upptagits till behandling av länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län samt lappfogdarna i sistnämnda län.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har för sin del funnit de ifrågasatta lagändringarna obehövliga.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har ansett sig i viss grad kunna dela den mening mötet hyst i fråga om räknandet av renkalvarna. Länsstyrelsen ansåge det emellertid icke kunna påvisas, att lappväsendets myndigheter farit för hårt fram eller uraktlåtit att taga hänsyn till alla de berättigade intressen, som renägarna haft då det gällt en i deras näringsutövning så ingripande åtgärd som åläggande om tvångsnedslaktning. Vid sådant förhållande funne länsstyrelsen den i detta hänseende föreslagna lagändringen överflödigt. Såvitt för länsstyrelsen vore känt hade dylika ålägganden icke heller fått sådan form, att renägarna ålagts att på otillbörligt kort tid eller utan möjlighet till fritt urval av lämpliga slaktdjur verkställa den bestämda nedslaktningen. Det hade tvärtom förekommit, att beslutad tvångsnedslaktning avbrutits, då svåra väderleksförhållanden och därav följande ogynnsamma betesförhållanden kunnat antagas medföra en decimering av vederbörande renhjord.

Lappfogdarna ha funnit lappmötets förevarande förslag sakna praktisk betydelse. Hänsyn finge ju alltid tagas till antalet årskalvar inom lappbyn

— dessa behövde även ett visst bete —, då det gällde att bestämma omfattningen av en minskning av renstammen inom sådant område.

Utredningsmannen. Ett ingripande för minskning av en lapps renhjord, varom här är fråga, må ske allenast efter länsstyrelsens prövning. Vid avgörandet av det antal renar, varmed hjorden skall minskas, har länsstyrelsen att taga hänsyn jämväl till i hjorden ingående kalvar och i vad mån dessa skola inräknas i det antal renar, som må vara kvar. Länsstyrelsen har tillika att efter föreliggande förhållanden bedöma den tid, inom vilken påbudet nedslaktning av renar skall äga rum. Att pålägga länsstyrelsen alltför begränsade möjligheter härvid torde kunna medföra svårigheter vid den föreskrivna åtgärdens genomförande. Man torde ha att utgå från, att länsstyrelsen vid fattandet av sina beslut härutinnan framgår med största försiktighet.

Utredningsmannen finner sålunda, att tillräckliga skäl icke föreligga för vidtagande av åtgärder i förevarande avseende.

Under återopande av vad ovan anförts får utredningsmannen hemställa,

dels att det upprättade förslaget (*Bil. B*) till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige måtte, såvitt detsamma berör nu förevarande fråga, föreläggas riksdagen till antagande,

dels att lappmötets ovanberörda framställning om beräkning av renantalet i hjord, som genom tvångsåtgärder skall nedbringas till sin storlek, samt om ordningen för nedslaktning i sådant sammanhang av renar icke måtte föranleda vidare åtgärd.

11. Rätten för den icke-lapska befolkningen att inneha skötesrenar.

I samband med frågan om maximering av lapparnas reninnehav torde spörsmålet om den icke renskötande befolkningens rätt att ha renar i vård hos renskötande lapp böra upptagas till behandling. Detta spörsmål har tidigare vid upprepade tillfällen varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet.

Av ålder var det brukligt, att lapparna använde de åt dem upplåtna markerna till bete ej endast för sina egna renar utan jämväl för sådana, vilka de bofasta av såväl lapsk som annan härkomst lämnat i deras vård. Den av lapparna sålunda utövade sedvanan lagfästes genom den äldsta renbeteslagen, vilken utfärdades den 4 juni 1886. Enligt denna lag ägde bofasta utan inskränkningar ha renar i vård hos de renskötande lapparna.

Olägenheterna härav blevo emellertid allt mera framträdande. Den kommitté, som år 1895 tillsattes för att förbereda en revision av 1886 års lag, framhöll i förevarande ämne, att renantalet för de bofasta av annan än lapsk härkomst stigit till betydliga siffror, så att på somliga ställen de bofastas renar i antal överstege lapparnas. I många fall hade tillökningen i de bofastas hjordar skett på lapparnas bekostnad och bidragit att utarma dem. Mången lapp hade förvandlats från självägande till endast vaktare av andras renar. Det låge i sakens natur, att den lapp, som endast vore renskötare åt andra, bleve försumligare i vården om den åt honom anförtrodda hjorden än han skulle varit, därest han själv ägt renarna och varit med denna sin egendom ansvarig för ersättning av skada, som renarna förorsakat. Härtill komme, att all rättsgrund syntes saknas för de bofastas anspråk att för sina renar tillgodonjuta den betesrätt på andra jordägares mark, som tillkomme de nomadiserande lapparna. Staten kunde ej ha samma förpliktelse att utan ersättning upplåta betesmarker åt bofasta som åt lapparna, helst som det visat sig att åtminstone under vissa tider utrymmet å dessa betesmarker ej varit tillräckligt för båda.

Kommittén ansåg fördenskill det vara både principiellt riktigt och överensstämmande med allas välförstådda intresse, att rätten för bofasta — varmed förstods bofasta av annan än lapsk härkomst — att för egna renar begagna de till renbete upplåtna markerna i regel komme att upphöra. Av särskilda skäl ansåg emellertid kommittén, att ett dylikt förbud icke för det dåvarande kunde genomföras i hela sin vidd utan måste begränsas att omfatta Jämtlands och Västerbottens län samt socknarna nedanför lappmarksgränsen i Norrbottens län. Såsom

skäl för en dylik uppdelning anfördes, att den bofasta befolkningen i Norrbottens lappmark hade behov att hålla renar såsom binäring till sitt jordbruk och att den ej heller syntes driva rörelsen i större skala, än för detta ändamål vore nödigt. Flertalet av de bofastas renar tillhörde ägare i länets kustland, där man även hade att söka de renägare, som förenade största antalet renar på en hand. Såsom ytterligare stöd för att inom länets lappmark bibehålla de bofastas renägarskap åberopades att, då skogslapparna inom de södra lappmarkssocknarna framgent såsom dittills utan tvivel komme att vålla de bofasta stora olägenheter, vilka med hänsyn till sommarbetesmarkernas belägenhet svårigen kunde under då rådande förhållanden helt undvikas, billigheten syntes fordra, att i gengäld samma bofasta medgäves åtminstone rätten att ha egna renar under lapparnas vård.

I huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag inflöto i 27 § i 1898 års renbeteslag bestämmelser, som begränsade rätten för de bofasta av annan än lapsk härkomst att ha skötesrenar. I paragrafen stadgades sålunda, att lapp vid begagnande av sin rätt till renbete i allmänhet icke finge ha under sin vård renar, vilka tillhörde annan än lapp. Renar, som användes till körs-lor, s. k. dragrenar, finge emellertid lapparna ha under sin vård även om de tillhörde annan än lapp. Därjämte finge de lappar inom Norrbottens län, som uteslutande sysselsatte sig med renskötsel, tillsvidare ha under sin vård jämväl andra renar, som tillhörde annan än lapp, därest renägaren vore bosatt inom länets lappmark och där ägde eller brukade jordbruksfastighet. Upphörde renägaren att äga eller bruka sådan jordbruksfastighet, ålåge det honom att inom ett år därefter ha avhänt sig renarna.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, utgick man redan vid tillkomsten av 1898 års lagstadgande från att den ordning, som då genomfördes, icke innebure en slutgiltig lösning. Detta kom även till uttryck i lagtexten. Principiellt intog man den ståndpunkten, att rätten att äga och inneha renar borde vara ett privilegium uteslutande för lapparna. Det torde ha åsyftats att samma bestämmelser, som infördes beträffande Västerbottens och Jämtlands län, längre fram skulle bliva gällande jämväl inom Norrbottens län.

Vid 1912 års riksdag blev frågan åter uppmärksammas. I särskild motion (II: 209) hemställdes, att den bofasta personer av annan än lapsk härkomst enligt 27 § i 1898 års renbeteslag tillerkända undantagsrätten att inneha renar måtte begränsas eller eventuellt upphävas. Till stöd för motionen åberopades klagomål från lappbefolkningen i Arvidsjaurs och Arjeplogs socknar över förhållandenas utveckling därstädes. Renskötseln monopoliserades av ett par rika hemmansägare, vilka ägde tusentals renar. Lapparnas renar undanträngdes från betesmarkerna samt uppköptes och införlivades med storhjordarna. I stället för att driva renskötsel med egna djur finge lapparna alltmer taga anställning såsom vaktare av de bofastas renar.

Lagutskottet förordade i sitt utlåtande (nr 28) över motionen en lagändring i det syfte, som i motionen angivits. Särskilt framhölls, att de bofastas renägarskap, där sådant i avsevärdare utsträckning förekomme, varit ägnat att göra intrång i lapparnas renskötsel såsom en av dem utövad självständig nä-

ring samt att all rättsgrund saknades för bofastas anspråk att för av dem i affärssyfte hållna renhjordar utöva betesrätt på andra jordägares mark. Utskottet ansåg dock icke lämpligt, att lagändringen ginge så långt, att de då gällande bestämmelserna helt och hållet upphävdes och att de bofasta sålunda fullständigt fränkandes rätten att äga andra renar än dragrenar. Inom Norrbottens läns lappmarker, särskilt i de övre delarna av Torneälvens flodområde men även annorstädes, levde nämligen ett ganska stort antal nybyggare, av vilka många i härstamning och levnadsförhållanden stode lapparna nära och för vilka renskötseln ägde en mycket stor betydelse. Att beröva dessa nybyggare rätten att inneha åtminstone det mindre antal renar, som för deras torftiga bärning kunde vara erforderligt, syntes utskottet icke riktigt. Även ur synpunkten av upprätthållandet av ett gott förhållande mellan lapparna och de bofasta vore lämpligt, att åt de senare inrymdes en dylik begränsad befogenhet. Utskottet ansåge därför, att frågan borde lösas genom en begränsning av de bofastas renägarskap; och hemställde utskottet i överensstämmelse därmed.

Utskottets hemställan bifölls av andra kammaren men avslogs av den första.

Genom ny motion (II: 192) återupptogs frågan vid 1913 års riksdag. I motionen anhölls om sådan ändring av 27 § i 1898 års renbeteslag, att rätten för de icke-lapska bofasta inom Norrbottens lappmark att äga renar måtte begränsas. I enlighet med lagutskottets hemställan beslöt riksdagen att i skrivelse (nr 30) till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten av sådan begränsning.

Efter det vederbörlig utredning verkställt, föreslog Kungl. Maj:t i proposition till riksdagen den 23 mars 1917 (nr 169), att den icke-lapska jordbrukande befolkningen inom Norrbottens lappmark tillsvidare medgivna rätten att ha skötesrenar skulle begränsas på så sätt att högsta antalet renar, som någon tillhörande denna befolkning skulle få inneha, bestämdes till tjugu. I detta antal skulle dock icke inräknas kalvar under ett års ålder. Renar, som användes till körslor, skulle därjämte envar få ha i vård hos renskötande lapp.

Beträffande lapparna själva, vilka såsom nämnts hade rätt att i obegränsad omfattning lämna renar i vård hos annan lapp, föreslogs i propositionen, att denna rätt skulle inskränkas och gälla endast för lapp, vars fader i någon mån vore av lapsk härstamning, dock endast såvitt fadern eller dennes fader drivit renskötsel såsom stadigvarande yrke utan att samtidigt bruka hemman eller nybygge eller biträda vid bruket av sådan fastighet.

Riksdagen biföll förslaget, dock med den jämkningen, såvitt nu är ifråga, att det skulle vara Kungl. Maj:t obetaget att för områden inom Norrbottens län, där så med hänsyn till förhållandena prövades skäligt och lämpligt, tillåta att bofast renägare finge ha högre antal skötesrenar än tjugu, dock ej över femtio. Bestämmelserna, vilka infördes i 35—38 §§ av renbeteslagen, utfärdades den 19 juni 1917 (nr 337) och trädde i kraft den 1 januari 1920.

Bestämmelserna om skötesrenar äro i nu gällande renbeteslag upptagna i

14—18 §§. Liksom i de tidigare bestämmelserna skiljes mellan skötesrenar, som tillhöra lappar, och sådana renar, vilka ägas av andra än lappar.

Lapparnas rätt att inneha skötesrenar, varom regler finnas intagna i 14 §, har i samband med fråga om maximering av de renskötande lapparnas renantal varit föremål för behandling här ovan i närmast föregående avdelning, där viss jämkning föreslagits i nu gällande bestämmelser.

I 15 § regleras rätten för andra än lappar att ha skötesrenar. Stadgandet härutinnan är i huvudsak av samma innehåll som den år 1917 i detta avseende införda bestämmelsen. Enligt första momentet i paragrafen äger inom Norrbottens län tills vidare den, som ej är lapp men har sitt hemvist inom länets lappmarker och där äger eller brukar jordbruksfastighet, att ha renar i vård hos renskötande lapp, som ej är i annans tjänst. Antalet sådana renar må för hushåll icke överstiga 20, års- och fjolårskalvar häri ej inbegripna, länsstyrelsen obetaget att, där det med hänsyn till förhållandena prövas skäligt och lämpligt, tillåta ett högre antal, dock ej över 50. Om renägaren flyttar utom länets lappmarker eller upphör att där äga eller bruka jordbruksfastighet, skall han inom ett år därefter avhända sig skötesrenarna. Dör renägare, må renarna behållas av dödsboet, så länge boet äger eller brukar jordbruksfastighet inom länets lappmarker.

Vidare stadgas i paragrafen bland annat, att den som med stöd av stadgandet i 1 mom. har renar i vård hos renskötande lapp skall för varje ren, fjolårskalvar inbegripna, erlagga sköteslega för löpande kalenderår, vilken lega ej må understiga ett av länsstyrelsen fastställt minsta belopp. Denna lega skall erläggas för skötesrenar hos fjälllapp före den 1 april samt hos skogslapp före den 1 juni. Inom samma tid skall renägaren hos lappfogden anmäla antalet skötesrenar ävensom renskötarens namn. I samband med anmälan skall för varje anmäld ren erläggas en särskild avgift av 50 öre, som enligt närmare föreskrifter av Kungl. Maj:t skall användas såsom bidrag till bekostande av allmänna renräkningar samt till åtgärder för renskötselns främjande. För renkalv, som under året födes, utgår ej sköteslega eller särskild avgift. Den omständigheten att ren, för vilken sköteslega erlagts, före årets utgång slaktas för renägarens räkning eller förgås eller förkommer medför icke rätt för renägaren att återbekomma någon del av erlagt belopp.

Skötesrenägare, som avses i 15 §, skall ha samtliga sina renar under vård av en och samma lapp.

Beträffande den s. k. koncessionsrenskötseln gäller enligt 58 § i renbeteslagen att, om tillståndet att driva sådan renskötsel innefattar rätt för lappen att ha skötesrenar, må den som är bosatt inom lappbyn och där äger eller brukar jordbruksfastighet på de närmare villkor och i den utsträckning länsstyrelsen bestämmer ha renar i vård hos lappen, dock ej flera för hushåll räknat än 20, års- och fjolårskalvar häri ej inbegripna.

Norrbottensutredningen har i sitt betänkande uttalat (sid. 120), att den inskränkning i rätten för bofasta att äga renar, som vidtagits i 1928 års renbeteslag, ur olika synpunkter visat sig vara väl avvägd.

Vid det inför utredningsmannen i december 1940 hållna mötet i Arvids-

jaur med representanter för lappbyarna berördes även frågan om de bofastas rätt att inneha skötesrenar. En av representanterna för skogslappbyarna yrkade därvid, att statsmakterna skulle taga under övervägande, huruvida icke de bofasta — varmed avsågs den jordbrukande befolkningen av annan än lapsk härkomst — borde helt fråntagas rätten att ha renar i vård hos lapparna. Såsom skäl härför anfördes, att många av de jordbrukare, som uppgivits såsom ägare till skötesrenar, i verkligheten icke vore detta, utan renarna ägdes av tjänstemän, handlande m. fl. Förbudet för andra än sådana, som ägde eller brukade jordbruksfastighet, att ha skötesrenar kringginges genom jordbrukare, som ställde sig såsom bulvaner. I strid mot gällande bestämmelser hade även en och samma bofasta renägare ofta flera renmärken. Dessa innehades till formen av jordbrukare, och renarnas rätta ägare vore därför praktiskt taget oåtkomliga. För lapparnas hela existens kunde det medföra verkliga nackdelar att vårda andras renar. Sköteslegan vore sålunda alldeles för låg. Det hade mången gång gått så långt, att renskötaren kommit i fullständigt beroende ställning till renägaren.

Utredningsmannen. Såsom framgår av de å sid. 17 lämnade uppgifterna uppgick enligt 1940 års renräkning antalet renar med kända ägare till 163 112 i hela riket. Av dessa tillhörde 128 726 eller 79 procent renskötande lappar, under det att 34 386 eller 21 procent utgjordes av skötesrenar, fördelade med 22 320 å Norrbottens län, 10 172 å Västerbottens län och 1 894 å Jämtlands län.

Inom Västerbottens och Jämtlands län äger, såsom ovan nämnts, endast den lapska befolkningen inneha skötesrenar. Några andra befolkningsgrupper få där icke ha renar i vård hos lapparna. Inom Norrbottens län äger däremot även den jordbrukande befolkningen av annan än lapsk härkomst inom vissa trakter tillsvidare inneha skötesrenar. Vid 1940 års renräkning voro skötesrenarna inom sistnämnda län fördelade på lappar, å ena, samt icke-lappar, å andra sidan, på följande sätt:

Inom fjällappbyarna		Inom skogslappbyarna		Inom koncessionsområdena		Summa
lappar	icke-lappar	lappar	icke-lappar	lappar	icke-lappar	
6 201	1 648	1 952	3 599	643	8 277	22 320

Av de 22 320 skötesrenarna i Norrbotten ägde sålunda den lapska befolkningen 8 796 och den icke-lapska 13 524. Betydligt mer än hälften av den icke-lapska befolkningens renar vårdades av lappar inom koncessionsområdena. Endast 5 247 renar voro överlämnade till lapparna inom lappmarkerna.

Mot gällande bestämmelser angående rätten att lämna renar i vård hos renskötande lapp har, såsom ovan nämnts, vissa erinringar framkommit emot de medgivanden, som i sådant hänseende givits den jordbrukande

befolkningen av annan än lapsk härkomst. Dessa erinringar torde överhuvud ej beröra förhållandena inom koncessionsområdena. Vid beviljandet av tillstånd till renskötsel inom dessa områden ligger det nämligen i länsstyrelsens hand att bestämma huru stor del av renhjorden som må utgöras av skötesrenar. Skulle länsstyrelsens föreskrifter åsidosättas, kan länsstyrelsen förordna, att de renar, som olagligen hållas, skola avhändas ägaren. Länsstyrelsen kan tillika återkalla det givna tillståndet eller vidtaga ändring i villkoren för renskötselns bedrivande, om några missförhållanden skulle uppstå beträffande skötesrenarna inom området.

Frågan lärer helt avse rätten för den icke-lapska befolkningen att ha renar hos lapparna inom fjäll- och skogslappbyarna inom Norrbottens lappmarker. För att erhålla närmare kännedom om behovet av en ändring av bestämmelserna har förfrågan i ämnet förmedlats till åtskilliga kommunala förtroendemän samt tjänstemän och andra med förhållandena i lapptrakterna förtrogna personer. Av de 42 personer, som inkommit med svar, har det övervägande antalet uttalat, att det numera icke torde förekomma — i varje fall icke i någon nämnvärd utsträckning — att samma hushåll ägde flera renmärken och därigenom kunde inneha mer än det i lagen angivna högsta renantalet eller att bestämmelserna på annat sätt kringginges. Jordbrukarnas intresse av att ha skötesrenar hade på de flesta orter minskat, och antalet renägare hade undan för undan gått tillbaka. Av de tillfrågade hade 38 hållit före, att någon inskränkning av de bofastas rätt att ha skötesrenar för närvarande icke vore påkallad. Endast 4 hade den uppfattningen, att rätten borde helt upphävas eller begränsas till att avse ett mindre antal renar än vad nu vore fallet.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit och i övrigt härutinnan inhämtats finner utredningsmannen förhållandena icke påkalla ett upphävande eller ytterligare inskränkande av den icke-lapska jordbrukande befolkningens rätt att ha skötesrenar. Skall över huvud de icke-lapska jordbrukarnas rätt att inneha skötesrenar för dem vara av något praktiskt värde, torde den näppeligen kunna kringskäras mera än som redan skett. Att för närvarande helt borttaga denna rätt torde å andra sidan vara mindre välbetänkt. Ännu torde möjligheten för de bofasta att själva kunna ha någon fördel av den renskötsel, som bedrivs på deras marker, vara ägnad att göra dem mera välvilligt inställda mot lapparna och deras näring. För lapparna kunna de av dem omhändertämda skötesrenarna, särskilt när de först börja sitt arbete såsom självständiga husbönder och ofta icke själva äga större antal renar, medföra ett gott ekonomiskt stöd. Med hänsyn till den jämförelsevis ringa utsträckning, i vilken den bofasta icke-lapska befolkningen för närvarande håller skötesrenar hos lapparna synes icke vara att befara, att lapparna härigenom skola i nämnvärd utsträckning komma i beroende ställning till de bofasta. Ur allmän försörjningssynpunkt kunna skötesrenarna vara av viss betydelse för lantbefolkningen, då därigenom erhålles ett önskvärt bidrag i tillgången på billigt kött. Nuvarande kontroll över bestämmelsernas efterlevnad är mångsidig. Vid

de ofta förekommande renräkningarna inhämtas noggranna uppgifter rörande antalet renar och dessas fördelning på olika ägare. Härvid antecknas skötesrenarnas antal, under vilkas vård dessa renar stå samt vem de tillhöra. I de renlängder, som årligen skola för lappby upprättas vid sammanträde inför lappfogden eller landsfiskalen, upptages envar, som i byn har renar i vård hos därvarande lapp, samt det antal renar han äger. Längden skall bestyrkas av ordningsmannen och två vid sammanträdet närvarande lappar.

I anslutning till erläggande på föreskrivet sätt till lappen av sköteslega för det löpande kalenderåret skall renägaren vidare hos lappfogden anmäla antalet skötesrenar ävensom renskötarens namn, och skall därvid för varje ren erläggas en särskild avgift att användas till vissa ändamål i renskötselns intresse. Närmare föreskrifter härutinnan skola meddelas av länsstyrelsen. Enligt vad som upplysts plägar emellertid de uppgifter, som lämnas för de årliga renlängderna, läggas till grund jämväl för ifrågavarande anmälan. Enligt lagen om renmärken må, liksom annan renägare, ägaren av skötesrenar icke ha mera än ett renmärke. Detta skall i vederbörlig ordning vara registrerat.

En omfattande kontroll och motkontroll över de lapska vårdarna och de bofasta renägarna finnes sålunda anordnad. Denna kontroll stärkes ytterligare därav, att lappfogden och tillsyningsmännen ävensom ordningsmännen i lappbyarna torde äga god kännedom om de särskilda lapparnas reninnehav samt överblick i övrigt över hithörande förhållanden. Förekomsten av olagliga skötesrenar har ibland konstaterats med åtföljande förelägganden om dessa renars försäljande genom myndigheternas försorg.

Utöver dylik påföljd föreskriver renbeteslagen i 59 § 3. g) straff för den, som har renar i vård hos renskötande lapp i annat fall eller till större antal än lagen medgiver eller som vid begagnandet av rättighet att ha renar i lapps vård åsidosätter något av vad som föreskrivits i avseende å rättighetens utövande. Straffet utgör böter från och med 5 till och med 100 kronor. Den anmärkningen synes kunna framställas mot dessa straffbestämmelser, att ett maximistraff av 100 kronor må vara alltför lågt. De värden, varom här är fråga, och den inkomst den bofaste kan bereda sig genom att hålla större antal renar än lagen medgiver kunna vara av den betydelse, att ett belopp av 100 kronor utgör endast en jämförelsevis liten del därav. Risker kan fördenskull synas liten i jämförelse med den förmån, som står att vinna. En skärpning av straffet torde fördenskull vara önskvärd. Utredningsmannen vill föreslå, att straff kan åsättas enligt den i lagen förekommande straffskalan, upptagande böter från och med 5 till och med 500 kronor. I samband med de föreslagna nya bestämmelserna om maximering av lapparnas reninnehav har ifrågasatts, att renskötande lapp, som i sin vård innehar flera renar än som i varje särskilt fall medgives, skulle kunna straffas enligt sistnämnda bötessats. De i viss mån likartade förhållandena torde lämpligen i båda fallen böra medföra samma möjlighet till straffmätning. Visserligen avse de nuvarande bestämmelserna om straff för överträdelse av reglerna om skötesrenar icke blott den jordbrukande

icke-lapska befolkningen, varom i nu förevarande sammanhang är fråga, utan även bofasta lappar, som ha renar i vård hos renskötande lapp och bryta mot de härom gällande stadgandena. Även beträffande dylika lappars innehav av skötesrenar torde emellertid kunna såsom skäl för höjning av straffmaximum åberopas i stort sett detsamma som ovan anförts, när det gäller bofasta icke-lappars skötesrenar. Även här synes en skärpning av straffet böra ske. I närmast föregående avdelning föreslås viss ändring beträffande rätt för lappar, som tillhöra lappby, att äga skötesrenar, men inverkar vad därutinnan ifrågasatts icke på vad ovan anförts om lämpligheten av den föreslagna straffskärpningen. Med bibehållande av bötesminimum vid samma belopp som förut eller 5 kronor kvarstår alltjämt möjlighet att beträffande lappar kunna vid straffets utmätande taga hänsyn till de särskilda förmildrande omständigheter, som med avseende å deras innehav av skötesrenar hos andra lappar må föreligga i vissa fall.

I anslutning till vad sålunda anförts har upprättats förslag till sådan ändring av renbeteslagen, att det i 59 § 3. g) införda stadgandet upptages såsom punkt i) under paragrafens 1 mom. efter den nya punkt h), som under föregående avdelning ifrågasatts skola där upptagas, allt på sätt framgår av Bil. B.

Utredningsmannen hemställer,

att det i Bil. B framlagda förslaget om skärpning av straffbestämelsen för överträdelse av renbeteslagens föreskrifter i fråga om skötesrenar måtte till antagande föreläggas riksdagen.

12. Lapparnas anmälningsskyldighet rörande reninnehavet.

I 19 § första stycket renbeteslagen stadgas följande. För lappby skall årligen vid det sammanträde, som enligt 12 § skall inför lappfogde eller landsfiskal hållas med byn, upprättas en längd, upptagande en var, som inom lappbyn driver renskötsel eller där har renar i vård hos annan, ävensom det antal där befintliga renar han äger. Längden upprättas med ledning av lapparnas uppgifter eller, där enighet ej kan vinnas, efter bestämmande av ordningsmannen och, om lapparna det önska, två av dem vid tillfället utsedda lappar. Därest lappbys område till någon del utgöres av eller ingår i särskilt skadeersättningsområde, inom vilket där vistande lappar gemensamt skola ansvara för inträffande renskada, skall särskild längd upprättas för sådan del av lappbyn. För närvarande finnes emellertid icke i lappmarkerna något dylikt område.

Renlängden skall, intill dess ny längd blivit upprättad, lända till efterrättelse i de fall, då enligt lagen eller byordningen lapparnas rättigheter och skyldigheter bestämmas efter antalet renar, såvida ej antingen kan styrkas, att det i längden upptagna renantalet genom olycksfall eller av annan anledning under tiden väsentligen förändrats, eller ock vid tillfällig renräkning befunnits, att längden är felaktig. Beträffande sådan tillfällig renräkning stadgas i 20 § att, där grundad anledning finnes till antagande att längden är felaktig med avseende å renantalet, länsstyrelsen äger förordna om renräkning i nödig omfattning. Skulle denna räkning utvisa betydande felaktighet i längden, skall kostnaden för räkningen gäldas av lapp, vars uppgifter till längden med hänsyn till felets storlek måste anses lämnade mot bättre vetande.

Vid 1937 års allmänna lappmöte i Arvidsjaur beslöts enhälligt, att framställning skulle göras hos Kungl. Maj:t om sådan ändring av den i 19 § intagna bestämmelsen rörande upptagande i längden av »det antal där (inom lappbyn) befintliga renar han äger», att mellan orden »han» och »äger» skulle inskjutas »veterligen». Ordalagen skulle sålunda i stället bli »det antal där befintliga renar han veterligen äger».

Till stöd härför anfördes bland annat, att genom de åtal, som lappväsendet år 1934 anställt mot ett tjugutal nomader i Arjeplog för att deras uppgifter till renlängden rörande reninnehavet väsentligt skilde sig från dem, som framginge av den officiella renräkningen, skulle ha ådagalagts att såväl häradsrätten som hovrätten tolkade ifrågavarande stadgande så, att varje renägare skulle ha skyldighet att känna till det exakta antalet av sina renar.

Detta vore emellertid icke möjligt, då renarna ofta vore spridda inom andra lappbyar. Lagen syntes utgå från den gamla intensiva renskötselmetoden, men denna hade numera övergivits och renskötseln bedreves överallt enligt den extensiva metoden.

I de över lappmötets beslut inhämtade yttrandena har förevarande spörsmål berörts av *länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län* samt *lappfogdarna i sistnämnda län*. Samtliga ha ansett, att något behov av den ifrågasatta ändringen icke förefunnes.

Utredningsmannen. Enligt 59 § 2 mom. c) renbeteslagen stadgas straff för den, som mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift vid upprättandet av renlängd. Såväl härav som av lagens inställning i övrigt framgår att, för att lappen skall kunna ådömas ansvar, förutsättes att han haft full insikt om att det som uppgivits varit osant. Lagens innehåll tillgodoser redan nu det önskemål, som från lappmötets sida uttalats.

I detta sammanhang må anmärkas att en renskötsel, som är så dålig, att den renskötande husbonden under vanliga förhållanden icke har någorlunda säker uppfattning om det antal renar, som är under hans vård, icke bör godtagas från det allmännas sida. Skulle den s. k. extensiva renskötselmetoden föra med sig dylik påföljd, måste den ersättas med en ordning, som skänker bättre möjlighet att uppehålla överblick och reda beträffande hjorden. Flera för det allmänna liksom för den enskilde lappen viktiga avgöranden äro knutna vid antalet av hans renar, och lagen fäster stor vikt vid att kännedomen därom så vitt möjligt är tillförlitlig. Den omständigheten, att vid inträffande oår eller särskilda förhållanden i övrigt svårigheter kunna uppstå att bibehålla vetskap om det verkliga renantalet, inverkar ej på nämnda huvudregel.

Det förefaller som om behov föreläge att inom vissa renbetesområden göra lagens bestämmelser i ämnet bättre kända bland lapparna. Ej blott med hänsyn till nu förevarande spörsmål utan jämväl till många andra bestämmelser rörande lapparna och renskötseln synes önskvärt, att en handbok angående renbeteslagen och andra för lapparna viktiga författningar kommer till stånd genom det allmännas försorg och förses med nödiga kommentarer. Lagändring av ifrågasatt slag lär däremot icke vara påkallad. Utredningsmannen får sålunda hemställa,

att framställningen härom icke måtte föranleda någon vidare åtgärd.

13. Skogslapparnas skyldighet att i vissa fall tåla inskränkning i renbetesområdena.

I 3 § renbeteslagen angivas de områden, där skogsrenskötsel må bedrivas samt de tider, då renarna må föras på bete inom de särskilda områdena. I paragrafens 1 och 2 mom., vilka motsvara bestämmelserna i 1 § 1 och 2 mom. av 1898 års lag, stadgas i huvudsak följande.

Lappar, som driva skogsrenskötsel, äro berättigade att under varje tid av året uppehålla sig med sina renar inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker ovan odlingsgränsen och å sådan mark nedom samma gräns, som antingen tillhör kronan eller, ehuru upplåten till enskild, vid avvittningen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder varit såsom sådant land använd, dock att de må uppehålla sig endast å trakter, där skogsrenskötsel av ålder förekommer under våren, sommaren eller hösten.

Skogslapparna må ock uppehålla sig med sina renar å annan mark inom nämnda lappmarker, som av ålder användes för skogsrenskötsel, samt å de trakter utom lappmarkerna, vilka skogslappar från lappmarkerna efter gammal sedvana vissa tider av året besöka med sina renar, dock endast under månaderna oktober—april, såvitt icke antingen avtal träffats med vederbörande jordägare eller brukare om rätt för lapparna att uppehålla sig där under annan tid av året eller ock otjänliga väderleks- eller betesförhållanden nödga till tidigare flyttning om hösten eller hindra återflyttning om våren.

Enligt 3 § 3 mom. ligger det i Kungl. Maj:ts hand att från skogslapparnas renbete undantaga vissa områden. I lagrummet, som motsvarar 28 § i 1898 års renbeteslag, stadgas nämligen att, därest beträffande visst område utövandets av den rätt, som tillkommer skogslapparna enligt 1 och 2 mom., prövas vara i synnerlig mån betungande för den jordbrukande befolkningen eller hinderligt för odlingens fortgång eller ock medföra väsentligt hinder eller avsevärd skada för fjällrenskötseln, må Konungen förordna, att området ej vidare må begagnas för skogsrenskötsel.

I en den 28 december 1933 till Kungl. Maj:t inkommen skrift har *Arvidsjauras sameförening* såsom representant för Mausjaure, Östra och Västra Kikkijaure samt Malmesjaure skogslappbyar anhållit om ändring av 3 § 3 mom. i renbeteslagen. Ändringen skulle avse *dels* uteslutande av bestämmelsen om skogslapparnas skyldighet att avträda mark till förmån för fjällrenskötseln intressen, *dels* närmare precisering av skogslapparnas ställning i förhållande till den jordbrukande befolkningen och i vilka fall skogsrenskötseln skulle vika för odlingens framträngande, *dels* ock införandet av

bestämmelser att skogslappar, som finge avstå betesmarker, skulle erhålla fullgod kompensation på annat sätt såsom genom kostnadsfri upplåtelse av för odlingsändamål tjänlig mark.

Till stöd för framställningen har åberopats i huvudsak, att skogslapparna drivit renskötsel inom skogslandet under minst lika lång tid tillbaka som renskötsel bedrivits i fjälltrakterna. Liksom fallet varit beträffande fjällapparnas renbetesområden, hade några bofasta icke funnits i de trakter, där skogslapparna i äldre tid uppehållit sig med sina renar. Skogslapparna ansågo sig därför ha företrädesrätt till dessa områden och ville icke avträda något därav för tillgodoseende av fjällapparnas eller de bofastas intressen. Enligt den nuvarande avfattningen av ifrågavarande lagbestämmelse ställdes emellertid skogslapparna fullkomligt utan skydd, vilket hade till följd att de levde och arbetade under ett osäkerhetstillstånd, som vore till men för såväl dem själva som den näring de bedreve.

Över sameföreningens framställning ha yttranden inhämtats av lappfogden i Norrbottens skogsdistrikt och länsstyrelsen i Norrbottens län.

Lappfogden har därvid framhållit, att någon anledning att vidtaga de ifrågasatta ändringarna i renbeteslagen knappast förefunnes. Utvecklingsmöjligheterna för jordbruk och boskapsskötsel inom lappmarkerna vore sådana, att man icke inom överskådlig tid behövde i dessa näringars intresse söka utnyttja de avlägset belägna, frostländiga myr- och sumpmarker, där skogsrenarna hade sina sommarbeten. Förhållandet mellan skogslapparna och de bofasta kunde för övrigt i det stora hela sägas vara gott. Till bevarandet av det goda förhållandet mellan de båda befolkningsgrupperna bidroge i icke ringa utsträckning, att de bofasta på många håll själva ägde renar, som vårdades av renskötande skogslappar. Lappfogden höll även före, att några allvarliga tvister icke vore att förvänta mellan skogslapparna och fjällapparna om betesmarkernas användning. Det funnes ingen anledning befara, att fjällapparna skulle behöva taga i anspråk sådana marker, som utnyttjades av skogslapparna.

Även *länsstyrelsen i Norrbottens län* har ansett, att något behov av ändring av ifrågavarande lagbestämmelse icke funnes. Genom införande av mera intensiva metoder inom jordbruksnäringen hade friktionsanledningarna mellan skogslapparna och de bofasta minskats, och det hörde till undantagen, att klagomål från någondera av dessa parter på den andra komme till länsstyrelsens kännedom. Icke heller i skogslapparnas förhållande till fjällapparna hade under senare år förekommit något, som vore ägnat att ingiva farhågor för skogsrenskötselns nedläggande för fjällrenskötselns skull. Lappväsendets åtgärder åsyftade att avlägsna eventuella tvister mellan dessa båda näringar och göra det möjligt för dem att fortfarande bestå envar på sina trakter. Något förordnande med stöd av förevarande lagrum om skogsrenskötselns upphörande hade icke meddelats, och det förefölle länsstyrelsen som om sameföreningen gjort sig onödiga bekymmer i fråga om skogsrenskötselns framtida bestånd.

Vid det år 1937 i *Arvidsjaur hållna allmänna lappmötet* yrkade represen-

tanter för skogslappbyarna inom Arvidsjaur och Arjeplogs socknar i särskild motion, att framställning skulle göras om upphävande av bestämmelserna i 3 § 3 mom. renbeteslagen. Såsom motiv härför anfördes, att skogsrenskötseln skulle vara den äldsta form av renskötsel, som förekommit, och av minst lika stor betydelse som fjällrenskötseln samt att skogslapparna önskade nyttja de renbetesland, som deras förfäder sedan lång tid tillbaka innehaft, och icke behöva frånträda sin rätt att där söka sin bärning.

Mötet beslöt enhälligt att instämma i motionen.

I de inhämtade yttrandena över lappmötets beslut har frågan om lagrummets upphävande berörts av länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län samt lappfogdarna i sistnämnda län.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har ansett att, då Kungl. Maj:t icke utan synnerligen vägande skäl torde komma att med tillämpning av lagrummet besluta, att något område ej vidare finge användas för skogsrenskötsel, tillräcklig anledning icke finnes att upphäva bestämmelserna.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har framhållit att, då avgörandet, huruvida ett område skulle undandragas skogsrenskötseln, i varje fall lagts i Kungl. Maj:ts hand, man vunnit fullt tillräcklig garanti för att så långt möjligt allas rätt och bästa skulle beaktas. Denna anordning hade uppenbarligen tillkommit för att möjliggöra en smidig och rättvis anpassning efter de skiftande förhållanden, som kunde uppstå och som vore av sådan art, att de icke kunde regleras genom några generella föreskrifter.

Lappfogdarna ha anfört i huvudsak, att skadegörelse och annat intrång av skogsrenar å de bofastas ägor varit av mindre omfattning under de senaste åren och att uppgörelse beträffande de skador, som förekommit, i regel skett godvilligt. Förhållandet mellan skogslapparna och de bofasta behövde icke heller tack vare omläggning av jordbruket — varvid särskilt märktes indragningen av ströängar och nyodling invid gårdarna — bliva sämre i framtiden utan snarare bättre. Inom överskådlig tid torde man knappast behöva för jordbrukets och boskapsskötselns utveckling tillgodogöra sig skogslapparnas sommarbetesmarker. Om sålunda förhållandet mellan jordbrukarna och skogslapparna kunde sägas vara gott, vore fallet likartat mellan skogs- och fjälllapparna. De slitningar, som förekommit dem emellan, hade huvudsakligen berott på mindre ändamålsenlig förläggning av flyttningssvägarna. Olägenheter av denna art hade tidigare yppat sig mellan Arvidsjaur och Arjeplogs skogslappar å ena samt Arjeplogs fjällappar å andra sidan. För avlägsnande av dessa olägenheter hade lapparna under sammanträden med Norrbottensutredningen samt inför lappfogdarna överenskommit att ändra flyttningssvägarna för vissa lappbyar. Överenskommelserna hade i stort sett respekterats av lapparna och medfört verklig nytta för renskötseln. Därigenom hade skapats bättre förutsättningar för att fjällrenskötsel och skogsrenskötsel inom sagda lappmark kunde bedrivas vid sidan av varandra och tvister om betesmarkernas användning behövde ej uppkomma. Beröringen mellan skogs- och fjälllapparna skedde huvudsakligen på förvinter- och vinterlanden. Dessa hade god tillgång på bete och försloge väl

för ett högre antal renar, än som kunde hållas å sommarbeteslanden. Fjällrenhjordarna borde ej tillåtas växa utöver de antal, som ansetts utgöra rationella renantal för de olika fjällbetesområdena. Det vore nämligen tillgången på sommarbetesland, som bestämde fjällrenskötselns utvecklingsmöjligheter. Då verkställda undersökningar givit vid handen, att fjällrenskötseln inom Pite lappmark ej kunde ytterligare utvecklas — fjällrenstammen finge tvärtom inom en del grupper reduceras —, hade man ingen anledning befara, att fjällrenskötseln på något sätt stode i vägen för utnyttjande av de naturliga utvecklingsmöjligheter, som skogsrenskötseln hade att räkna med.

Lappfogdarna ha vidare framhållit att, liksom fjällrenskötseln gäve möjlighet att ekonomiskt utnyttja de eljest ofruktbara fjällen, kunde man tack vare skogsrenskötseln utvinna avkastning av höglänta sump- och kärrmarker. Renskötseln måste alltfört utgöra jämväl skogslappens naturliga näring, och man behövde icke frukta att denna form av renskötsel skulle läggas ned. Tvärtom vore det synnerligen önskvärt, att skogsrenbeståndet kunde väsentligt höjas. Inom samtliga skogslappbyar inom lappmarkerna underskrede renantalet de siffror, som ansetts vara rationella för de olika byarna. Den minskning av renstammen, som ägt rum, hade givit upphov till många svårlösta frågor rörande skogslapparnas försörjning.

Någon tillämpning av bestämmelserna i 3 § 3 mom. i renbeteslagen ansåge lappfogdarna knappast under överskådlig framtid behöva komma i fråga. Men även om lagrummet skulle användas i något fall, kunde skogslapparna lämnas kompensation genom att erhålla upplåtelse av jordbrukslägenheter. Man kunde icke ha något att erinra mot att lagrummet gäves sådan avfattning, att därav klart framginge, att skogslapparna skulle erhålla kompensation för den förlust, som åsamkades dem genom att de finge avstå betesmark. Föreskrift skulle kunna lämnas att den, som miste mark, i första hand skulle erhålla renbetesmarker inom angränsande trakter samt i andra hand, då flyttning till andra renbetesmarker ej kunde ifrågakomma, beredas försörjning inom annan näring än renskötseln.

Utredningsmannen. Såsom ovan nämnts motsvarar stadgandet i 3 § 3 mom. renbeteslagen 28 § i 1898 års lag. Den ändringen i de äldre bestämmelserna har emellertid vidtagits, att vid uppkommande intressekonflikt skogsrenskötseln föreskrivits skola vika icke blott, såsom tidigare gällt, för den jordbrukande befolkningens behov och odlingens fortgång utan även för fjällrenskötselns ohindrade bedrivande. Vidare har beträffande skogslapparna bortfallit den i 1898 års lag intagna föreskriften att lappar, som miste rätt till renbete å visst område, skulle beredas kompensation i betesmarker på annat håll, så framt ej fråga vore om avstående av sommarbetesmarker nedom odlingsgränsen, då dylik kompensation behövde beredas endast där så funnes nödigt.

Förslaget om nämnda ändrade bestämmelser framlades av 1919 års lappkommitté och återfinnes i 6 § första stycket av kommitténs förslag till lag om skogsrenskötsel. Vid remissen till lagrådet av det på grundval av denna

kommittés förslag år 1924 upprättade förslaget till lagar om fjällrenskötsel och skogsrenskötsel anförde föredragande departementschefen beträffande bestämmelserna i 6 § lagen om skogsrenskötsel i huvudsak följande.

Såsom av utredningen angående lapparnas förhållanden framgår, är skogsrenskötseln i förhållande till fjällrenskötseln att betrakta såsom i viss mån av sekundär betydelse. Stundom uppkommer nu vintertid en viss konkurrens om betesmarkerna mellan skogslappar och fjällappar. I de norra lappmarkerna, där skogsrenskötseln på sina håll drives upp emot fjällgränsen, förekomma också ej sällan intressekonflikter av annat slag mellan olika grupper av lappar, i det att skogslapparnas renar sommartid använda sig av och nedtrampa lavbeten, som fjälllapparna vintertid behöva för sina renar. I detta sammanhang är även att märka att skogsrenskötseln på en del håll visat ansatser att tränga undan fjällrenskötseln från trakter, där den sistnämnda tidigare varit förhärskande. På grund av de erfarenheter, som sålunda föreligga, och med hänsyn till att fjällrenskötseln torde hava större framtidsutsikter än skogsrenskötseln och även, såsom förut framhållits, avgjort har större betydelse än den sistnämnda, har man ansett att, där intressekonflikter förekomma, skogsrenskötseln bör stå tillbaka för fjällrenskötseln. Lagrummet har därför försetts med ett tillägg i syfte att tillvarata fjälllapparnas intressen.

Lagrummet har emellertid även i ett annat avseende erhållit en från motsvarande stadgande i lagen om fjällrenskötsel (5 §, vilken motsvaras av 2 § 3 mom. i 1928 års renbeteslag) avvikande avfattning, i det att, för den händelse med tillämpning av ifrågavarande stadgande skogsrenskötsel blivit avlyst å något visst område, man icke ansett påkallat att bereda vederbörande lappar kompensation i betesmarker å annat håll eller att eljest, såsom i liknande fall föreslagits beträffande fjälllapparna, stadga vederlag för intrång i betesmarkerna att ingå till vederbörande lappfond. Man har härvid, liksom då man bestämde skogslapparnas betesområden, tillämpat den å erfarenheten grundade uppfattningen att skogsrenskötseln, som bland 2 355 skogslappar bedrives av endast 484, av vilka den övervägande största delen, minst 75 procent, med renskötseln förenar annat yrke, huvudsakligen jordbruk, betecknar en långt fortskriden utveckling i riktning mot ett fullständigt uppgående huvudsakligen i jordbruksnäringen. Med denna uppfattning, som i lagförslaget gjort sig gällande även i andra hänseenden, såsom vid ordnandet av bosättningsfrågan, där man särskilt velat gynna skogslapparnas övergång till jordbrukare, har man icke ansett lämpligt att föreslå bestämmelser, som kunna motverka en sådan utveckling. Därtill kommer att skogsrenskötseln såväl sommar- som vintertid bedrives huvudsakligen nedom odlingsgränsen eller således i trakter, där odlingen med fog kan göra anspråk på att äga företräde framför skogsrenskötseln.

F. d. landshövdingen J. Widén, som av vederbörande departementschef tillkallades för att verkställa överarbetning av 1924 års förslag, ifrågasatte icke någon avvikelse från förslaget i denna del utan upptog bestämmelserna i sak oförändrade i 3 § 3 mom. i det av honom år 1927 framlagda förslaget till ny renbeteslag.

I yttrande över Widéns lagförslag framhöllo lapparna i Malå, skogslappby bland annat, att bestämmelsen om eventuellt markavträde till förmån för fjällrenskötseln vore för skogslapparna synnerligen riskabel, och yrkade därför, att bestämmelsen måtte utgå.

Vid avlåtet av propositionen (nr 43) till 1928 års riksdag med förslag till ny renbeteslag anförde föredragande departementschefen, att han, med

hänsyn till vad som förekommit under ärendets tidigare handläggning, icke ansåge sig böra utesluta nämnda bestämmelser.

Utredningsmannen finner för sin del, att skogsrenskötseln visat sig beständigare än man tidigare haft anledning förmoda. Några tendenser till ett nedläggande av denna näring ha icke framträtt. Ännu synes den ha en uppgift att fylla genom utnyttjandet av marker, som annars skulle lämna ingen eller ringa avkastning. Emellertid intager denna renskötsel givetvis en ömtålig ställning och kräver av sina utövare stor skötsamhet. I detta avseende synes på vissa trakter åtskilligt vara försummat. Mångenstädes leva skogslapparna i dåliga ekonomiska förhållanden. Skall skogsrenskötseln för framtiden fortbestå såsom underlag för skogslapparnas försörjning, lär en bättre ordning flerstädes påkrävas.

Något hot mot näringen genom inskränkning i nuvarande renbetesområden vare sig med hänsyn till den jordbruksidkande befolkningens intressen eller till underlättande av fjälllapparnas renskötsel synes icke vara för handen. Vad angår ställningen till jordbrukets utövare synes det fortgående övergivandet av ströängsbruket ägnat att innebära en minskning av friktionsanledningarna mellan dem och skogslapparna. De framställningar som, enligt vad ovan nämnts, gjorts från skogslapparnas sida, torde mera vila på principiell grund till hävdande av uppfattningen om skogsrenskötseln såsom lika betydelsefull som fjällrenskötseln och företrädesberättigad framför den senare inkommande jordbruksbebyggelsen. Såsom framgår särskilt av lappfogdernas yttrande synas på senare tid ej ha inträffat några konflikter vare sig med de bofasta eller fjälllapparna, än mindre har fråga väckts om tillämpning av 3 § 3 mom. renbeteslagen.

Även om sålunda ifrågavarande bestämmelser icke för närvarande må ha någon aktualitet, kunna emellertid förhållandena förskjutas. För sådant fall finner utredningsmannen den grund, varå samma bestämmelser uppbyggts, alltjämt berättigad. Vad vid bestämmelsernas tillkomst anförts till stöd för desamma torde ännu äga giltighet. Bestämmelserna synas alltså fortfarande böra bibehållas i lagstiftningen såsom ett yttersta medel till skydd för jordbruksnäringen och den för befolkningen i landets nordliga trakter betydelsefullare fjällrenskötseln. För att ett ingripande skall ske torde emellertid komma att krävas synnerligen starka skäl. På grund härav och då prövningen av dylik fråga ankommer å Kungl. Maj:t förefinnes nödig garanti, att alla mot varandra stående intressen vinna beaktande och att avlysning av skogsrenskötsel å markområde kommer att ske endast där andra utvägar visat sig oframkomliga.

Givet är att i händelse av områdes undantagande från renbetning staten kommer att vidtaga anordningar i en eller annan form för tillgodoseende av de lappar, som skulle drabbas av en sådan åtgärd. Att öppna nya betesmarker för skogsrenskötseln torde numera vara praktiskt taget omöjligt, men finnes utrymme inom annan skogslappby kan rätt beredas vederbörande lapp att inflytta dit. Vill lappen övergå att bli jordbrukare, må, om förutsättningarna i övrigt förefinnas, tillfälle därtill beredas genom upp-

låtelse av en jordbrukslägenhet på de grunder, som angivas i kungörelsen den 6 juni 1941 (nr 484) angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m.

På grund av vad sålunda anförts och för övrigt förekommit i de inhämtade yttrandena hemställer utredningsmannen,

att föreliggande framställningar om upphävande av eller ändring i bestämmelserna om skyldighet för skogslapparna att i vissa fall tåla inskränkning i deras renbetesområden icke måtte föranleda någon vidare åtgärd.

14. Ändring av bötes- och vitessatserna i renbeteslagen och byordningarna.

Överträdelse av renbeteslagens bestämmelser bestraffas med böter, lägst 5 och högst 500 kronor (59 §). Strafflatituden har med hänsyn till förseelsernas beskaffenhet uppdelats i tre skalor, en från och med 5 till och med 100 kronor, en från och med 5 till och med 300 kronor samt en från och med 5 till och med 500 kronor.

Enligt 11 § 2 mom. i lagen må vidare i de särskilda byordningarna för lappbyarna, där ej ansvar följer enligt föreskrifterna i lagen, stadgas vite från och med 5 till och med 500 kronor för underlåtenhet att ställa sig byordningens bestämmelser till efterrättelse. I förhållande till vad som gällde enligt 1898 års lag innebära dessa bestämmelser en skärpning av straffpåföljden.

De i byordningarna upptagna straffen för samma förseelser variera högst avsevärt i de olika byordningarna. Enligt den för lappbyarna inom Jämtlands län och Idre socken den 31 december 1929 fastställda gemensamma byordningen kunna viten utdömas inom latituderna från 10 till 25 kronor, från 15 till 100 kronor och från 50 till 500 kronor.

I den för fjälllappbyarna i Västerbottens län gemensamma byordningen, vilken fastställdes den 26 mars 1923, stadgas viten för de olika förseelserna med följande skalor, nämligen från 5 till 25 kronor, från 10 till 50 kronor, från 2, 10, 25 eller 50 till 100 kronor och från 25 till 500 kronor. För förseelsen att hålla för lågt antal renvaktare skall utdömas ett vite av 100 kronor räknat för varje vaktare som brister. Den för Malå skogslappby den 24 juli 1909 fastställda byordningen, vilken alltså är gällande, upptager ungefär samma vitesbestämmelser.

Enligt de för lappbyarna i Norrbottens län gällande byordningarna, vilka fastställdes den 9 april 1927 samt den 14 januari och den 12 juni 1928, kan vite ådömas den, som underlåter att ställa sig de däri upptagna bestämmelserna till efterrättelse, inom latituderna från 5 till 50 kronor, från 10 till 100 kronor, från 10 eller 50 till 300 kronor, från 25 eller 50 till 500 kronor även som, då det är fråga om att lapp uraktlåter att hålla föreskrivet antal renvaktare, från 300 till 500 kronor för varje vaktare som brister. Vid bestämmandet av vitesbelopp skall hänsyn tagas till huruvida den felande dragit vinst av sin förseelse även som till vinstens omfattning.

Norrbottensutredningen har i sitt förslag till nya byordningar för fjäll- och skogslappbyarna inom länet föreslagit i huvudsak samma straff för de olika förseelserna, som upptagas i de för lappbyarna därstädes för närvarande gäl-

lande byordningarna. En viss höjning har emellertid vidtagits beträffande en del vitesbelopp.

Vid 1937 års lappmöte upptogs frågan om storleken av de i renbeteslagen och byordningarna stadgade bötes- och vitesbeloppen till behandling. Mötet antog en resolution i ämnet, vari yrkades att bestämmelserna i 11 § 2 mom. och 59 § i lagen måtte ändras på så sätt, att maximigränsen för bötes- och vitesbeloppen sänktes och bestämdes till 300 kronor samt de övriga bötesskallorna reviderades i förhållande därtill.

Vid mötet framhölls att en nära tioårig erfarenhet av den gällande renbeteslagen och dess bötesbestämmelser, som ofta tillämpats gentemot renägare, vilka icke haft tillräckligt antal renvaktare, till fullo visat, att man genom den skärpning bestämmelserna undergått i förhållande till vad som tidigare gällt icke på minsta vis kunnat uppnå någon förbättring i renskötseln, ty »förseelserna» berodde vanligtvis icke på vederbörandes uppsåt utan på förhållanden, som ej kunde ändras även om böter ideligen utkrävdes. Följden av ett sådant förfaringsätt skulle emellertid endast bliva, att många nomader bleve helt utarmade. De av Norrbottensutredningen i förslagen till nya byordningar för vissa fall angivna minimibeloppen för vite, 50 kronor och 300 kronor, vore avsevärt högre än vad som förekomme i andra liknande stadgor och författningar. Om förseelsen exempelvis bestode i att ett för litet antal renvaktare hölles och detta berodde på att man ej ens mot den högsta avlönning kunnat anskaffa renvaktare, hade domstolen ingen annan utväg än att utdöma minimibeloppet, 300 kronor, för varje renvaktare, ehuru den kanske gärna skulle velat taga större hänsyn till förebragta förmildrande omständigheter. För samma förseelse vore böterna enligt den för lappbyarna i Västerbottens län gällande byordningen icke mer än 100 kronor för varje felande renvaktare. Mötet ansåge att de stränga bötes- och vitesbestämmelser, som förekomme i renbeteslagen och byordningarna för lappbyarna i Norrbottens län, vore till mer skada än gagn, då de kunde framkalla hämmande olustkänslor, som i längden kunde verka ödeläggande på viljan och lusten att driva renskötsel. Det vore därför nödvändigt, att dessa bestämmelser bleve underkastade en genomgående revision i humanare anda.

I de över mötets beslut inhämtade yttrandena har denna fråga berörts av länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län samt lappfogdarna i sistnämnda län.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har meddelat, att nya byordningar skulle utarbetas och fastställas för lappbyarna inom länet. Förslag härtill skulle i vederbörlig ordning underställas lapparna, till vars uttalanden länsstyrelsen komme att taga skäligen hänsyn. Då lapparna i händelse av missnöje även ägde besvära sig över de fastställda byordningarna, ansåge länsstyrelsen att tillräckliga garantier redan funnes för att byordningarna och därmed även vites-satserna bleve fastställda med all den omsorg saken krävde.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har avstyrkt de av lappmötet föreslagna lagändringarna. Vad mötet uttalat om begränsning av maximibeloppen för böter och viten ansåge länsstyrelsen icke bottna i erfarenheten av att nuva-

rande bestämmelser skulle ha missbrukats. Såvitt länsstyrelsen kunnat finna, hade icke i något fall utdömts böter till högre belopp än 300 kronor för varje förseelse. I något fall torde ha inträffat att, om renägare hållit mindre antal renvaktare än de rätteligen skolat göra och bristen uppgått till två eller flera, det sammanlagda vitesbeloppet kunnat överstiga 300 kronor. Men då en sådan försummelse beredde andra renägare motsvarande olägenheter och arbete, måste straffbestämmelserna tillämpas på ett verksamt sätt mot den felande. Ett vitesbelopp av 300 kronor vore, enligt vad erfarenheten visat, såsom regel fullt tillräckligt, men möjlighet borde dock finnas att i nyssnämnda fall eller beträffande annan svår förseelse överskrida detta belopp.

Lappfogdarna ha även ansett, att skäl saknades att frångå de nu gällande bestämmelserna i ämnet. Trots dessa bestämmelser hade förmögnare lappar kunnat finna det förmånligt att eftersätta lapplagens och byordningarnas föreskrifter och hellre tagit risken att bli åtalade och bötfällda. Det rörde sig i renskötselnäringen ofta om stora ekonomiska värden, som kunde bli beroende av ordningen i arbetet, och bötes- och vitesatserna hade avvägs med hänsyn härtill. Enligt Norrbottensutredningens förslag hade den dömande myndigheten uttryckligen givits möjlighet att vid bestämmandet av vitesbelopp fästa avseende vid om den felande dragit vinst av sin förseelse även som till vinstens omfattning. Det låge i sakens natur, att vitena för sådana fall måste kunna fastställas till belopp, vilka så långt det vore möjligt motvägde de vinster, som eventuellt kunde uppstå genom förseelserna.

Utredningsmannen har från lappfogdarna i länen inhämtat uppgifter rörande antalet renskötande lappar, som dömts till böter eller viten under åren 1935—1940 för förseelser mot lapplagen eller byordningarna, samt rörande de belopp, till vilka böterna eller vitena bestämts. Av dessa uppgifter framgår att ingen av lapparna inom Jämtlands och Västerbottens län blivit under nämnda tid dömd för sådan förseelse samt att detsamma varit förhållandet beträffande skogslapparna inom Norrbottens län. Av fjälllapparna inom sistnämnda län hade 47 husbönder ådömts böter eller viten. De utdömda beloppen hade dock i allmänhet varit jämförelsevis obetydliga och för de allra flesta understigit 100 kronor. Endast 4, vilka åtalats för att de hållit för få renvaktare för sina hjordar, hade ådömts högre vite än 300 kronor. Vitesbeloppen hade nämligen för dessa bestämts till respektive 400, 600, 900 och 1 200 kronor. Enligt vad som upplysts skulle de till dessa viten dömda lapparna genomgående varit förmögna men underlåtit att trots upprepade påminnelser anställa flera vaktare för sina stora renhjordar. Det skulle icke heller ha varit omöjligt att anskaffa kompetent arbetsfolk; anvisning å drängar, som vore villiga att taga plats hos de sedermera åtalade husbönderna, skulle ha lämnats genom lappväsendets försorg.

De anmärkningar, som framställts beträffande maximibeloppen för böter och viten, synas i främsta rummet rikta sig mot byordningarnas vitesmaximum.

Någon utredning eller exemplifiering till ådagaläggande att straffsatserna

i lagen skulle vara för höga har icke framförts. Under avdelningarna 10 och 11 här ovan, avseende maximering av lapparnas reninnehav samt rätten att hålla skötesrenar, har utredningsmannen, med hänsyn bland annat till den ekonomiska fördel som en lagöverträdelse i där ifrågakommande fall kunde komma att medföra, föreslagit bötesstraff upp till lagens nuvarande högsta straffsats, 500 kronor. Av de förseelser, som för närvarande enligt lagen äro belagda med böter till och med 500 kronor, kunna, bortsett från brottsliga handlingar som av utomstående riktas mot lapparna, förseelser av lapparna själva medföra allvarsamma olägenheter för bofasta eller lapparna och deras renskötsel. Någon anledning att sänka lagens bötesmaximum lär icke finnas; snarare kunde skäl föreligga att på grund bland annat av penningvärdets nedgång företaga höjning.

Vad angår byordningarnas vitesbelopp, vilkas maximum ansluter sig till renbeteslagens högsta bötesats, synas erinringarna mot sagda belopp särskilt avse straffet för överträdelse av bestämmelserna om det lägsta antal renvårdare, som skall hållas för renhjord av viss storlek. De högre vitesbelopp, som under åren 1935—1940 utdömts, ha alla avsett fall, då fråga varit om för lågt antal renvaktare. För övriga förseelser ha påförts blott obetydliga viten. Att renägare funnit det vara förmånligare att riskera åtal och straff än att anställa flera renvaktare, oaktat tillgång funnits på arbetskraft, torde visa, att nuvarande bestraffningsmöjligheter icke varit tillräckliga att avhålla från överträdelser. Härutinnan må erinras, att till en renvaktare numera utgår avlönning av upp till etthundra kronor i månaden förutom fri kost. Tydligt är att lång tid ej behöver förgå för att underlåtenheten att ha en renvaktare för litet skall medföra en besparing, som täcker ett vitesbelopp av 500 kronor. Skall någon effektivitet vinnas, torde en nedskärning av straffmaximum ej kunna ske. Visar det sig, att i förekommande fall renvaktare icke stått att anskaffa, lär icke behörig hänsyn härtill tagas vid fallets bedömande.

Emellertid vill det synas som om vissa andra erinringar skulle kunna framställas mot byordningarnas straffbestämmelser. Sålunda torde de i byordningarna för Norrbottens lappbyar angivna lägsta gränserna för viten böra för vissa förseelser ytterligare sänkas. Den dömande myndigheten synes understundom böra äga större möjlighet att vid förmildrande omständigheter utdöma ett lägre straff än som för närvarande är möjligt. Det är jämväl synnerligen otillfredsställande, att i de inom de olika länen gällande byordningarna fastställts olika viteskalor för liknande förseelser. Största möjliga likformighet i de särskilda stadgorna är givetvis önskvärd. Dessa frågor, liksom jämkning över huvud av straffsatserna där så må anses erforderligt, får emellertid utredningsmannen tillfälle att taga under övervägande vid genomgåendet av de framlagda förslagen till nya byordningar.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utredningsmannen,

att lappmötets förevarande framställning angående lindring av de i renbeteslagen upptagna bötesskalorna samt byordningarnas vitesbestämmelser icke i detta sammanhang måtte föranleda någon vidare åtgärd.

15. Förfarandet vid lapparnas taxering.

Före tillkomsten av 1928 års skattelagstiftning var lappallmogen frikallad från beskattning för inkomst av renskötsel. För den i dylik rörelse nedlagda förmögenheten förelåg däremot skattskyldighet.

Genom nämnda lagstiftning upphörde lapparnas frihet från beskattning för inkomst av renskötsel. De säregna förhållanden, under vilka denna näring bedrives, ha likväl föranlett särskilda bestämmelser rörande förfarandet vid taxering av de renskötande lapparna för inkomst av rennärings- och däri nedlagd förmögenhet. Jämlikt 26 § 3 mom. i taxeringsförordningen den 28 september 1928 äro sålunda lapparna befriade från skyldighet att avgiva deklaration rörande inkomst och förmögenhet av ifrågavarande slag. Om de så önska, kunna de emellertid enligt samma författningsrum till ledning för sin egen taxering lämna upplysningar härom i självdeklaration, vilken i vanlig ordning ingives till ordföranden i vederbörande taxeringsdistrikt eller till länsstyrelsen i det län eller landsfiskalen i det landsfiskalsdistrikt, där taxeringen skall äga rum. Men därjämte kunna de lämna uppgifter beträffande renskötelsen enligt särskilt av Kungl. Maj:t fastställt formulär.

I 41 § taxeringsförordningen lämnas närmare bestämmelser beträffande sistnämnda uppgifter. Det stadgas sålunda, att dessa böra senast den 31 januari avlämnas antingen i den ordning, som föreskrivits för avlämnande av självdeklaration, eller också till ordningsmannen i den lappby uppgiftslämnaren tillhör. Vidare stadgas att det åligger ordningsmannen att granska de till honom avlämnade uppgifterna samt att å dem anteckna det antal egna renar och skötesrenar, som för den skattskyldige finnes upptaget i den senast upprättade renlängden, samt de övriga upplysningar och erinringar, som han finner av omständigheterna påkallade. Uppgifterna skola därefter av ordningsmannen senast den 10 februari eller, om uppgift avlämnas senare, inom en vecka efter avlämnandet översändas antingen direkt till vederbörande lappfogde eller till landsfiskalen i det landsfiskalsdistrikt, där taxeringen skall äga rum, med åliggande för denne att ofördröjligen vidarebefordra dem till lappfogden. Denne har att i sin tur granska uppgifterna och senast den 10 mars överlämna dem till ordföranden i vederbörande taxeringsnämnd jämte de upplysningar och erinringar, han anser nödigt.

I granskningen av de självdeklarationer, som lapparna frivilligt avlämna, äga enligt 56 § taxeringsförordningen — förutom de vanliga taxeringsmyndigheterna — även vederbörande ordningsman och lappfogde deltaga. Det samma gäller beträffande sådana här ovan omnämnda uppgifter angående renskötelsen, vilka avgivas i den ordning, som stadgats för avlämnande av deklarationer.

Vid taxeringsnämndernas sammanträden för lapparnas taxering för inkomst av rensköttsel skall jämlikt 83 § 2 mom. i förordningen vederbörande ordningsman vara närvarande med rätt för honom att deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Han skall därvid medföra det hos honom förvarade exemplaret av den senaste renlängden. Där så kan ske, skall även lappfogden vara tillstädes vid sammanträdena med rätt som nyss nämnts.

I en vid 1937 års lappmöte väckt motion yrkades, att mötet skulle göra framställning om sådan ändring av 41 § taxeringsförordningen, att lappfogdens befattning med lapparnas taxering upphörde och lapparna även i detta hänseende bleve fullt jämställda med övriga svenska medborgare. Till stöd för yrkandet anfördes att, då det i varje socken funnes en officiell renlängd, där uppgifter rörande varje renägars reninnehav funnes angivna till ledning för taxeringsmyndigheterna, vore lappfogdens medverkan vid taxeringen alldeles överflödig. Lapparna ville icke ha lappfogden till förmyndare i sina privatekonomiska angelägenheter, och de särskilda bestämmelserna beträffande deras taxering vore fullständigt onödiga.

Mötet beslöt att på det kraftigaste instämma i motionen.

I yttrandena över mötets beslut har denna fråga berörts av länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län samt lappfogdarna i sistnämnda län.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har ansett sig böra i lapparnas eget intresse avstyrka den ifrågasatta ändringen i taxeringsförordningen. Lappfogdens medverkan vid lapparnas taxering vore enligt länsstyrelsens mening av stor betydelse. I renlängden funnes visserligen uppgifter angående varje renägars reninnehav och genom ordningsmannen kunde upplysningar erhållas beträffande lapparna inom hans lappby. Men det kunde lätt tänkas, att ordningsmannen kände sig i viss mån beroende av lapparna och att hans uppgifter kunde påverkas därav. De mest tillförlitliga upplysningarna beträffande de olika renskötarnas förhållanden kunde säkerligen erhållas genom lappfogden. Denne hade överblick över ett större antal renägare, varigenom en jämnare och rättvisare taxering kunde åstadkommas icke blott inom visst taxeringsdistrikt utan även mellan olika distrikt. Då mötet anslutit sig till motionärens uppfattning att ifrågavarande undantagslagstiftning för lapparna vore överflödig och hemställt att lapparna i taxeringshänseende måtte bli helt jämställda med övriga medborgare, syntes mötet icke ha gjort klart för sig, vad ett bifall till detta yrkande skulle innebära. Därmed skulle emellertid följa att den förmån, som lapparna nu hade genom att få lämna särskilda uppgifter angående inkomst av renskötseIn, komme att bortfalla och deklara-tionsplikt införas även med avseende å denna näring. Visserligen skulle väl en renskötande lapp kunna deklarerat för den inkomst, han haft under nästföregående år, även om de nomadiserande lapparna till följd av sitt kringströvande liv möjligen skulle ha någon större svårighet än andra för uppsättande av en deklaration. Men vad som för lapparna själva sannolikt skulle bli till större olägenhet vore, att underlåtenheten att avgiva deklaration inom föreskriven tid skulle medföra förlust av rätten att hos kammar-rätten och Kungl. Maj:t överklaga taxeringen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har ansett, att en felbedömning förelegat, då yrkande framställdes om ifrågavarande författningsändring. Ett bifall därtill skulle enligt länsstyrelsens förmenande med all sannolikhet komma att för lapparna medföra väsentliga olägenheter, som ingalunda skulle uppvägas av de förmenta fördelarna.

Lappfogdarna ha bland annat framhållit, att det varit till nytta för lapparna att vederbörande lappfogde deltagit i taxeringsarbetet. Lapparnas egna intressen hade därigenom ofta kunnat tillvaratagas.

Utredningsmannen får för sin del framhålla, att av förarbetena till taxeringsförordningen framgår, att anledningen till att de renskötande lapparna befriats från deklarationsplikt för inkomst av renskötsel och förmögenhet, som nedlagts i sådan rörelse, varit, att de till följd av sitt kringströvande liv hade större svårighet än andra medborgare för uppsättande av en deklaration samt att underlåtenhet att avgiva sådan inom föreskriven tid vore förbunden med förlust av rätten att överklaga taxeringen. Det har ansetts obilligt, att en dylik underlåtenhet skulle för de renskötande lapparna medföra denna påföljd. Om lapparna så önska, kunna de emellertid redan nu i vanlig ordning till taxeringsmyndigheterna avgiva självdeklaration även för inkomst eller förmögenhet av angivet slag. Lapparna ha ock, såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår, den möjligheten att avgiva särskild uppgift om inkomst eller förmögenhet grundad å renskötseln. Dylik uppgift skall enligt 41 § taxeringsförordningen avlämnas antingen i samma ordning, som är föreskriven för självdeklaration, eller till ordningsmannen i lappbyn. I senare fallet skall uppgiften vidarebefordras till lappfogden, som har att efter granskning överlämna densamma till ordföranden i vederbörande taxeringsnämnd. Vid taxeringsnämndernas behandling av frågor om lapparnas taxering skall vederbörande ordningsman vara närvarande, och där så kan ske, skall jämväl lappfogden vara tillstädes.

Det vill synas som om den av lappmötet framställda erinran rörande lappfogdens ställning till utredningen i samband med lapparnas taxering avser allenast hans befattning med nyssnämnda särskilda uppgifter omhandlade i 41 § taxeringsförordningen. Anmärkning har däremot ej gjorts mot föreskrifterna om lappfogdens skyldighet att deltaga i taxeringsnämndernas arbete med taxeringen, därvid han har att verkställa granskning av självdeklarationer och uppgifter samt närvara vid nämndernas sammanträden. De upplysningar lappfogdarna här vinna torde giva tillfälle till större överblick över vederbörande lapps hela ekonomi än den i 41 § föreskrivna granskningen av lapparnas ifrågavarande uppgifter.

Bestämmelserna om lappfogdens deltagande i taxeringsarbetet torde till en del sammanhånga med lapparnas befrielse från skyldighet att avlämna deklaration så vitt angår renskötseln. Denna befrielse från deklarationsplikt förutsätter, att i annan ordning säkra uppgifter kunna vinnas till grund för beskattningen. Men även om deklaration eller särskilda uppgifter avlämnas, är lappfogdens medverkan av betydelse. Beträffande andra per-

soners taxering kan erinras om den kontroll de äro underkastade genom de uppgifter arbetsgivare skola lämna angående anställdas löneförmåner samt de upplysningar, som efter anmaning skola avgivas av penningförvaltande inrättningar rörande skattskyldigs ränteinkomster och innestående medel.

Samtidigt som lappfogden har att tillvarataga statens intresse att vinna fullständiga och riktiga upplysningar rörande de renägande lapparnas ekonomiska ställning har han att tillse, att även lapparnas rätt vederbörligen skyddas. Ej minst det sistnämnda är av betydelse, när det gäller en för taxeringsmyndigheterna så svåröverskådlig näring som renskötseln med dess ovissa ekonomiska utfall. Ordningssmannen lär intaga en alltför ömtålig ställning för att ensamt å hans uttalanden skall kunna byggas ett bedömande av de olika lapparnas i byn förmögenhetsförhållanden med verkan att därav kan följa höjning eller nedsättning av taxeringen.

Törhända torde emellertid ej böra bortses från den betydelse lapparna synas fästa därvid, att lappfogdens fristående granskning enligt 41 § taxeringsförordningen av lapparnas särskilda uppgifter om deras å renskötsel grundade inkomst och förmögenhet upphör. Detta torde så mycket mindre böra möta hinder som denna granskning i viss grad synes innebära ett dubbelarbete för lappfogden, då han, såsom förut berörts, har att enligt 56 § nämnda förordning verkställa granskning av uppgifterna, sedan de inkommit till taxeringsnämndens ordförande, varjämte han har att närvara vid taxeringsnämndens sammanträden för lapparnas taxering för inkomst av renskötsel. Såvitt angår detta lappfogdens biträde åt taxeringsnämnden lär invändning däremot ej kunna resas, då det överensstämmer med taxeringsnämndernas rätt att i vidaste utsträckning inhämta och mottaga upplysningar rörande andra skattskyldigas förmögenhetsförhållanden samt i övrigt ur statens intresse torde vara nödvändigt på grund av de säregna förhållanden, varom i förevarande fall är fråga.

Vidkommande det ordningsmännen enligt 41 § taxeringsförordningen tillkommande bestyr med lapparnas uppgifter synes detta böra bibehållas med hänsyn till dels den fördel, som därigenom beredes lapparna genom möjlighet för dem att till en lätt anträffbar person avlämna sina uppgifter, dels ock den lättnad de av ordningsmännen, eventuellt efter vederbörande lapps hörande, på förhand givna upplysningar kunna medföra för taxeringsarbetet.

I anslutning till vad sålunda anförts har upprättats förslag till författningsändring.

Utredningsmannen hemställer,

att det förslag till ändring av 41 § taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), vilket såsom *Bil. C* finnes fogat vid detta betänkande, måtte till antagande föreläggas riksdagen.

16. Förbud för den bofasta befolkningen å renbetesfjällen att inneha hundar.

I syfte att bereda skydd mot den fara, som den bofasta befolkningens hundar utgöra för lapparnas renar, ha åtskilliga bestämmelser meddelats i gällande renbeteslag. Enligt 38 § skola sålunda under den tid lapparna uppehålla sig med sina renar å trakt, där renar då må föras å bete, de bofastas hundar å denna trakt och trakter därintill antingen hållas i band eller instängda eller vara försedda med s. k. klubba, varmed avses viss anordning avsedd att inskränka hundarnas rörelsefrihet. För viss trakt eller för särskilda fall äger dock länsstyrelsen medgiva befrielse härifrån, om så kan ske utan men för renskötseln. Under det flyttning med renarna sker förbi en gård, skola alltid därvarande hundar hållas i band eller instängda. Enligt lagrummet kunna vidare myndigheterna och lapparna under vissa omständigheter låta döda sådan hund, som jagar eller på annat sätt ofredar renarna. I förhållande till vad tidigare gällt innebära nu nämnda bestämmelser en skärpning i de bofastas skyldighet att hålla uppsikt över sina hundar och en vidgad möjlighet för lapparna att döda okynneshundar.

Vid upplåtelse av arrendelotter och andra lägenheter å de kronan tillhöriga områden, som blivit anvisade till lapparnas uteslutande begagnande, bruka än strängare bestämmelser meddelas beträffande nyttjanderättshavarens rätt att inneha hund. I kontrakten beträffande de s. k. fjällägenheterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län intages sålunda förbehåll därom, att hund icke får hållas å lägenheten och att överträdelse av denna bestämmelse medför arrenderättens förverkande. Vid utarrrendering av inägor å de hemman, vilka av kronan inköpts för utvidgning av renbetesfjällen i Jämtlands län, plägar föreskrivas, att arrendatorn och hans husfolk icke få inneha hund, som jagar ren, samt att alla å gården befintliga hundar skola hållas bundna den tid, då renarna vistas å trakten.

I en vid 1937 års lappmöte väckt motion, vilken mötet beslöt lägga till handlingarna, yrkade ombud för Anarisets, Tåssåsens och Mittådalens lappbyar, att arrendatorerna av inägor å renbetesfjällen skulle helt förbjudas att ha hundar å gårdarna. Det hände nämligen ständigt att hundarna därstädes ofredade renarna.

Utredningsmannen anser, att vad motionärerna sålunda anfört förtjänar beaktande. Erfarenheten har visat, att även små och eljest för renarna ofarliga hundar kunna genom sitt skall skrämma renarna. Härigenom kunna

hjordarna lätt bliva skingrade och djuren spridda över vidsträckta områden. Att åter hopsamla renarna medför betydande besvär för lapparna. Härtill kommer att renarna, då de äro skingrade och undandragna lapparnas bevakning, kunna förorsaka skador å den bofasta befolkningens ägor.

För ägaren är synnerligen svårt att ständigt hålla sådan uppsikt över sina hundar, att de icke öroå eller ofreda renarna, och kontrollen över, att lagens bestämmelser om skydd mot hundar efterföljas, möter likaledes stora hinder. Utredningsmannen anser därför övervägande skäl tala för att arrendatorerna av inägorna till ifrågavarande hemman, vilka inköpts uteslutande för tillgodoseende av lapparnas behov av betesmarker för sina renar, i likhet med vad som gäller för fjällägenhetsinnehavarna helt förbjudas att hålla hundar å det arrenderade området vid äventyr av arrenderättens förverkande. Det samma torde böra gälla även vid andra eventuellt förekommande upplåtelser av lägenheter å renbetesfjällen.

Upplåtelser av ifrågavarande slag ske för närvarande genom länsstyrelsen. Emellertid har ifrågasatts, att befattningen med dessa upplåtelser skall övertagas av egnehemsnämnden. Formuleringen av en bestämmelse i ämnet bör taga hänsyn till den förändring, som sålunda kan komma att inträda.

På grund av det anförda får utredningsmannen hemställa,

att föreskrift måtte meddelas, att vid utarrendering av inägor eller andra lägenheter å renbetesfjällen i Jämtlands län eller till deras utvidgning inköpta fastigheter förbehåll skall göras, att hund icke må hållas å lägenheten samt att överträdelse av denna bestämmelse medför arrenderättens förverkande.

17. Upprättandet av en gemensam fond för lappväsendet.

Bidrag till statliga åtgärder för lapparnas stöd utgå för närvarande från fyra fonder, nämligen jämtländska renbetesfjällens skogsfond, jämtländska lappväsendets fond, Västerbottens lappfond och Norrbottens lappfond.

Beträffande fondernas uppkomst och användning må framhållas följande.

Jämtländska renbetesfjällens skogsfond.

I lagen den 4 juni 1886 angående de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige stadgades, att lapparna i Jämtlands län ej fingo utan vederbörande jordägares eller brukares samtycke uppehålla sig på enskildas ägor å annan tid än oktober—april månader. Detta innebar, att lapparna under den övriga delen av året eller maj—september voro hänvisade att vistas uteslutande på de i närheten av riksgränsen belägna renbetesfjällarna. Det var dem vid äventyr av böter förbjudet att under sistnämnda tid med sina renar överskrida gränsen för dessa fjäll. Under den förberedande behandlingen av lapplagen hade det emellertid visat sig att renbetesfjällarna, med den omfattning de då ägde, icke frambragte tillräckligt med bete för att renhjordarna skulle kunna uppehålla sig där under hela tiden maj—september. Man hade nämligen vid avvitrningen inom Jämtlands län icke tagit nödig hänsyn till lapparnas behov. Stora områden, där de vår och höst brukat uppehålla sig med sina renar, hade upplåtits åt enskilda. På grund därav hade det uppstått stora svårigheter för lapparna att, särskilt under våren i maj månad innan växtligheten på fjällarna hunnit utvecklas, hålla renarna kvar inom fjällområdena och hindra dem att göra skada på angränsande, längre ned belägna och tidigare gräsbeväxta ägor. Men renbetesfjällarna hade icke blott utlagts med mindre arealer än vad för lapparnas behov erfordrades, utan de hade även genom inskjutande, enskilda tillhöriga ägor blivit skilda från varandra. För att råda bot på den skada, som vid avvitrningen tillfogats lapparna, hade redan den kommitté, som utarbetat 1886 års renbeteslag, föreslagit, att innan lagens stränga förbud tillämpades skulle erforderlig mark för renbetesfjällens utvidgning förvärvas för medel, som kunde inflyta genom försäljning av skog från renbetesfjällarna. För detta ändamål uppsköttes även lagens tillämpning beträffande länet till den 1 januari 1889.

Sedan förslag framlagts rörande den mark, som företrädesvis borde inlösas för renbetesfjällens utvidgning, blev frågan förelagd 1887 års riksdag, som i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag medgav, att behålla avkastningen av den skogsavverkning på renbetesfjällarna, som i enlighet med

förslag av domänstyrelsen kunde bli föreskriven, finge användas till förvärvande av mark för utvidgning av renbetesfjällen i avsikt att bereda lapparna nödigt utrymme för renskötsel under tiden från maj till september månader. Vidare medgavs att, när vissa delar av de förvärvade områdena kunde genom skogsavverkning eller annorledes lämna avkastning eller ej vore för det avsedda ändamålet nödiga, det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att ställa sådana delar under skogsstatens förvaltning eller utarrendera eller försälja dem, under iakttagande att avkastningen eller försäljningssumman, den sistnämnda därest Kungl. Maj:t ej prövade den böra användas att på annan trakt inom länet utvidga lapparnas renbetesrättigheter, skulle tillfalla statsverket. Genom beslut den 13 juli 1887 anbefallde Kungl. Maj:t domänstyrelsen att föranstalta om skogsförsäljningens verkställande samt att till statskontoret utan sammanblandning med övriga skogsförsäljningsmedel inleverera de behållna försäljningsmedlen för skogseffekter från renbetesfjällen. Därjämte ålades statskontoret att, sedan statsverket blivit gottgjort för de förskott, som utgivits för inköp av mark, förvalta överskottet såsom en särskild fond under benämning jämtländska renbetesfjällens skogsfond, om vars användande för de av riksdagen medgivna ändamål Kungl. Maj:t förklarade sig vilja framdeles förordna.

Enligt statsmakternas beslut skulle sålunda avkastningen av skogarna å renbetesfjällen och de inköpta fastigheterna få användas allenast till inköp av mark för ytterligare utvidgning av renbetesfjällen. Vad därefter återstod skulle inlevereras till statsverket. Så har emellertid icke blivit fallet. Av skogsavkastningen samt den upprättade skogsfondens övriga inkomster ha gäldats, förutom högst avsevärda belopp för inköp tid efter annan av fastigheter som tillagts renbetesfjällen, jämväl åtskilliga andra utgifter till lappväsendets fromma. Att märka är att jämtlandslapparna icke erhållit företrädesrätt till annan del av skogsavkastningen än som erfordrades för renbetesfjällens utvidgning. Frånsett utgifterna för inköp av behövliga fastigheter och för dessas förvaltning ävensom för vägar, broar samt byggnads- och reparationsarbeten, telefonanläggningar m. m. till förmån för arrendatorerna å fastigheternas inägor ha jämlikt statsmakternas beslut medel ur fonden anvisats för renskötelsns stödjande ej blott inom Jämtlands län utan även, såsom nedan närmare beröres, inom de båda nordligaste länen. Vidare har enligt beslut av 1941 års riksdag medgivits, att ett belopp av 500 000 kronor av fondens medel får användas för iordningställande av jordbruks- och bostadslägenheter åt lappar, som lämnat rensköteln.

Beträffande dispositionen av de för fondens medel inköpta fastigheterna har Kungl. Maj:t den 22 maj 1891 meddelat föreskrifter. Dessa innebära, att de förvärvade områdena skola i sin helhet upplåtas för lapparnas behov i likhet med angränsande renbetesfjäll och att den å områdena befintliga skogsmarken skall stå under skogsstatens förvaltning. I övrigt tillkommer inseendet över områdena kammarkollegiet och länsstyrelsen. Å områdena befintliga inägor, åbyggnader samt slätter- och fåbodlägenheter få, där länsstyrelsen prövar sådant kunna ske utan men för rensköteln, på arrende

upplåtas åt bofasta under vissa villkor, bland andra, att vederbörande arrendator underkastas de inskränkningar i nyttjanderätten, som föranledas av den åt lapparna upplåtna rätten att använda områdena.

Såsom nämnts handhar domänverket skötseln av skogarna å renbetesfjällen och de till utvidgning av dessa fjäll inköpta områdena. Kostnaderna för förvaltningen bestridas av inkomsterna från skogarna. Domänstyrelsen redovisar årligen överskottet till statskontoret för att tillgodoföras ifrågavarande fond.

Jämtländska lappväsendets fond.

Enligt 1886 års renbeteslag ägde länsstyrelsen att i viss utsträckning mot avgift åt andra än lappar tillsvidare upplåta bete, jakt och fiske m. m. å de för lapparna avsatta områden, därest så kunde ske utan förfång för lapparna. Motsvarande bestämmelser ha intagits jämväl i 1898 och 1928 års renbeteslagar. De medel, som på grund av dessa stadganden influtit till länsstyrelsen i Jämtlands län, ha jämlikt Kungl. Maj:ts å renbeteslagens medgivande grundade beslut den 31 maj 1901 inlevererats till statskontoret, i den mån de icke funnits erforderliga för bestridande av vissa närmare angivna utgifter för lapparna. Medlen förvaltas av statskontoret såsom en särskild fond, benämnd jämtländska lappväsendets fond. Till denna fond skola jämväl inlevereras medel av enahanda natur, vilka inflyta från de för lapparnas behov inköpta fastigheter, för vilka ovan redogjorts.

Från fonden ha efter Kungl. Maj:ts beprövande anslag årligen utgått till olika ändamål för lapparnas och renskötselns främjande inom Jämtlands län. Sålunda ha anslag beviljats bland annat till anordnande av särskild bevakning å renbeteslanden samt tillsyn av jakt och fiske, till utlämnande av lån åt obemedlade eller mindre bemedlade lappar för inköp av livrenar, till belöning åt lappar för god renvård och för dödande av rovdjur, till uppförande av renvaktarstugor och renstängsel, till anläggande av vägar och broar samt till bestridande av tillfälliga, oförutsedda utgifter, som enligt länsstyrelsens prövning kunde vara nödvändiga för lappväsendet.

Jämlikt nämnda beslut den 31 maj 1901 skulle länsstyrelsen i god tid före varje års slut inkomma till Kungl. Maj:t med summarisk redogörelse rörande användningen av de medel från fonden, vilka under sistförflutna året funnits till länsstyrelsens förfogande för att användas till lapparnas förmån, samt med förslag beträffande de utgifter, som för samma ändamål ansåges böra under det följande året bestridas från fonden. Vad sålunda stadgats gäller fortfarande, och fastställs av Kungl. Maj:t för varje budgetår en stat för ifrågavarande utgifter.

Västerbottens och Norrbottens lappfonder.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 februari 1914 föreslogo länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län, att av jämtländska renbetesfjällens skogsfond en del måtte användas till bildande av två nya fonder för att i de båda

länen understödja renskötseln, vilken genom odlingens framträngande förorsakats svårigheter. I skrivelsen framhöllo länsstyrelserna, att nomadlapparnas intressen borde tillgodoses genom bland annat uppförande av stängsel till skydd för mera utsatta områden eller till hjälp för lapparna vid hjordarnas bevakning och sammanhållande, anläggande av broar över vattendrag, som måste passeras med renarna, bidrag till uppförande av lador i trakter, där bärgat hö, som lämnats utestående i stack eller hässjor, vore särskilt utsatt för skadegörelse av renar, understöd vid mångahanda oförvållade olyckor, för vilka renägare vore utsatta, samt arvoden till tillsyningsmän. Länsstyrelserna ifrågasatte, huruvida icke ett belopp av intill 500 000 kronor, vilket enligt tillförlitliga upplysningar utan olägenhet skulle kunna fränskiljas jämtländska renbetesfjällens skogsfond, lämpligen borde anslås till sålunda angivna ändamål.

På grundval av nämnda förslag beslöt 1914 års riksdag att ur jämtländska renbetesfjällens skogsfond ett belopp av 500 000 kronor finge uttagas till bildande av två fonder, den ena å 300 000 kronor, benämnd Västerbottens lappfond, och den andra å 200,000 kronor, benämnd Norrbottens lappfond.

Samtidigt beslöt riksdagen, att ett belopp å 233 467 kronor 42 öre, som återstode av ett utav 1906 års riksdag beviljat anslag för beredande av understöd åt lapparna i Jukkasjärvi socken, finge på det sätt tillföras nyssnämnda båda fonder, att 140 000 kronor inginge i Västerbottens lappfond och återstoden i Norrbottens lappfond.

Jämlikt beslut av riksdagen har sedermera ur jämtländska renbetesfjällens skogsfond överförts, år 1919 ytterligare 260 000 kronor till Västerbottens lappfond och 390 000 kronor till Norrbottens lappfond, år 1938 ett belopp av 200 000 kronor till Norrbottens lappfond samt år 1939 ett belopp av 110 000 kronor till samma fond.

Genom särskilda Kungl. Maj:ts brev har med stöd av bestämmelserna i renbeteslagen bestämts, att medel, som inflyta genom upplåtelse av bete, slätter, jakt och fiske m. m. å de områden inom Västerbottens och Norrbottens län, vilka blivit till lapparnas uteslutande begagnande anvisade, skola tillföras respektive lappfonder.

Västerbottens och Norrbottens lappfonder ha använts för i stort sett liknande ändamål som jämtländska lappväsendets fond. Från fonderna ha utgått betydande bidrag till renstängsel — därvid ej minst de i renbeteskonventionen med Norge upptagna stängslen dragit stora kostnader — vägar, broar och stigar samt telefonledningar. Lappar, som måst förflyttas till andra trakter, ha erhållit hjälp till dessa förflyttningar, varjämte betydande belopp utlämnats såsom lån eller bidrag utan återbetalningsskyldighet för inköp av livrenar åt sådana lappar, som hade ett alltför lågt renantal. Av fonderna ha utgått belöningar för dödande av rovdjur samt för god renvård. Medel ha även lämnats till främjande av lapsk hemslöjd och försäljning av renprodukter samt till uppmuntran av ladubyggen på bofastas ängar. Kostnaderna för renräkning och tvångsnedsaktning ha gäldats av fondmedlen. Vidare ha betydande summor avseende betesavgifter och ersättningsbelopp för renskador i

Norge, som enligt konventionen förklarats skola stanna å statsverket, avförts å vederbörande fond. Till den lapska kolonisationen ha bidrag utgått genom bekostande av odlingsarbeten å hemman i Jukkasjärvi socken. Arvoden till tillsyningsmän och till biträden åt lappfogdarna utgingo på sin tid från fonderna, som även bekostat tillsyn av fiske och jakt inom lapparnas områden och utgifter för fiskodlingsanstalter.

Enligt från statskontoret erhållna uppgifter uppgingo den 30 juni 1942 tillgångarna i jämtländska renbetesfjällens skogsfond, jämtländska lappväsendets fond, Västerbottens lappfond och Norrbottens lappfond till respektive 1 697 021 kronor 90 öre, 576 283 kronor 94 öre, 105 227 kronor 23 öre och 137 067 kronor 12 öre. Å fonderna ha emellertid från och med ingången av 1937 intill nämnda dag anvisats men ännu icke utbetalts i runt tal respektive 740 000, 58 000, 48 000 och 80 000 kronor. De disponibla tillgångarna i samtliga fonder skulle alltså vid nämnda budgetårsskifte ha uppgått tillhopa i runt tal till 1 589 000 kronor.

Frågan om lappfondernas användning har i olika sammanhang varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet.

Riksdagens år 1930 församlade revisorer framhöll i sin berättelse (§ 14), att avsevärda belopp år efter år utgått från lappfonderna för tillgodoseendet av lapparnas intressen. Det förefölle uppenbart, anförde revisorerna vidare, att lapparna för sin existens under nuvarande yttre betingelser i väsentlig grad vore beroende av dessa fonder. Av största vikt vore fördenskull, att avkastningen av fonderna användes på sådant sätt, att lappbefolkningen därigenom bereddes största möjliga nytta. Av inhämtade uppgifter ville det synas, som om kostnaderna för förvaltning o. d. vore ganska avsevärda. Å andra sidan syntes det påfallande, att fonderna i jämförelsevis ringa utsträckning användes för produktiva ändamål. Enligt revisorernas mening borde större aktgivenhet ägnas frågan i vad mån avkastningen av fonderna kunde finna användning för höjandet av själva den näringsgren, som för lappbefolkningen vore den ojämförligt viktigaste, nämligen renskötseln. Revisorerna ifrågasatte, huruvida ej större uppmärksamhet borde skänkas exempelvis förädlingsarbetet beträffande renarna, renlavens tillväxt, renbetesmarkernas bärighet och liknande för renskötselns ekonomi betydelsefulla frågor, vilka dittills endast i ringa grad varit föremål för undersökning.

I häröver avgivet yttrande anförde *statskontoret*, att likartade kostnader bestredes från lappfondernas avkastning och från extra reservationsanslaget till ersättning åt lappfogdar. Det syntes på grund därav önskvärt, att en utredning komme till stånd i syfte att klarlägga, vilka slag av utgifter som framdeles borde bestridas av fondmedlen och vilka som skulle utgå från anslag under riksstatens femte huvudtitel.

Statsutskottet vid 1931 års riksdag, till vilket revisorernas berättelse hänvisades, anförde i sitt utlåtande (nr 158: 1931), att utskottet delade statskontorets uppfattning rörande önskvärdheten av att det för framtiden klarlades, vilka utgifter som borde bestridas av lappfonderna och vilka som bor-

de utgå från anslag å riksstaten. Utskottet utginge emellertid från att statskontoret vidtog erforderliga åtgärder i detta syfte, i följd varav utskottet endast för riksdagen omförmälde vad i ärendet förekommit.

1937 års revisorer upptogo frågan om lappfonderna till förnyad behandling (§ 74 i berättelsen) och framhöll, att statsbidrag till lappväsendet i huvudsak utginge dels från riksstatsanslag och dels från lappfonderna, vilka till väsentlig del uppkommit genom avkastning från kronan tillhörig egen- dom. Genom en dylik uppdelning av utgifterna för lappväsendet försvårades enligt revisorernas mening i hög grad möjligheten att erhålla en överblick beträffande statens sammanlagda kostnader på hithörande område. Härtill komme att prövningen av utgifter för lappväsendet i avsevärd utsträckning undandroges riksdagens kontroll. Det nuvarande systemet ansåge revisorer- na medföra även den olägenheten, att bidragstilldelningen till lappväsendet inom de olika länen i viss mån kunde bliva beroende av avkastningens stor- lek å vederbörande fonder. Å vissa av dessa fonder hade för övrigt utgif- terna under senare år varit så höga, att anledning funnes att antaga, att fon- derna inom den närmaste framtiden skulle vara helt förbrukade. Då med hänsyn till lappväsendets natur utgifterna för detsamma borde behandlas en- hetligt, ansåge revisorererna bibehållandet av de nuvarande fonderna, vilka, såsom nämnts, bildats av statsmedel, icke vara motiverat, utan ifrågasatte huruvida icke samtliga utgifter för lappväsendet borde bestridas av särskil- da å riksstaten anvisade anslag. En undersökning härutinnan borde enligt revisorernas mening komma till stånd.

I yttrande över revisorernas sistberörda uttalande har *statskontoret* anført, att ämbetsverket i likhet med revisorerne ansåge, att en undersökning borde företagas, och syntes denna lämpligen kunna ske i samband med behand- lingen av Norrbottensutredningens betänkande.

Riksdagen anslöt sig till de allmänna synpunkter, som av revisorerne fram- förts, och anhöll i skrivelse den 27 maj 1938 bland annat, att Kungl. Maj:t måtte taga under övertvägande vad revisorerne anført rörande fondmedlens användning och förvaltning.

Vid anmälan av denna riksdagsskrivelse beslöt *Kungl. Maj:t* den 17 juni 1938 anbefalla statskontoret att i vissa närmare angivna hänseenden verk- ställa utredning rörande behandlingen av de statskontorets förvaltning un- derställda räntebärande fonderna ävensom framlägga förslag för ämbetsver- kets fondförvaltning. Denna utredning lärar ännu icke ha slutförts.

Såsom tidigare i detta betänkande anført har *Norrbottensutredningen* fö- reslagit, att lappfondernas medel skulle användas för bland annat vissa bygg- nadsföretag, såsom uppförandet av stängsel samt anläggandet av stigar och broar m. m. inom länets lappmarker. Norrbottensutredningen ifrågasatte även, huruvida icke samtliga lappfonder borde sammanföras till en för hela riket gemensam fond.

I sitt yttrande över utredningens förslag har *statskontoret* framhållit, att någon anledning att i fortsättningen bibehålla länsuppdelningen av de för lappväsendet avsatta tillgångarna icke syntes föreligga. Ämbetsverket anså-

ge övervägande skäl tala för en sammanslagning av dessa tillgångar till en fond för lappväsendets gemensamma understödjande och tillstyrkte, att denna sammanslagning måtte komma till stånd. I betraktande av de betydande belopp av skogsförsäljningsmedel, vilka under senare år influtit å jämtländska renbetesfjällens skogsfond och vilka, enligt vad domänstyrelsen under hand uppgivit, tillsvidare skulle kunna påräknas även i fortsättningen, syntes det ämbetsverket som om avkastningen å den nya fonden kunde väntas bliva av den storlek, att avkastningen utan eftersättande av nödiga åtgärder borde förslå till täckande av samtliga utgifter för lappväsendet med undantag av sådana, som för det dåvarande bestredes från anslag å riksstaten.

Utredningsmannen. Å riksstaten äro för närvarande — bortsett från anslag till nomadskoleväsendet, fattig- och barnavård för lappar samt lappmarks ecklesiastikverk — för lappväsendet uppförda två anslag, nämligen:

dels Lappfogdarna m. fl.: Avlöningar, förslagsanslag, 110 600 kronor, varunder ingå avlöningar till ordinarie tjänstemän (de ordinarie lappfogdarna), arvoden och särskilda ersättningar till tillfällig lappfogde för skogsrenskötseln i Norrbottens län, biträden hos länsstyrelserna vid göromål rörande lappväsendet och lapptillsyningsmän, ersättning och gratifikationer åt ordningsmän inom lappbyarna och lappförmän, ersättning till juridiskt biträde åt de svenska lapparna i Norge, vikariatsersättningar samt avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, varmed särskilt avses skrivhjälp, ävensom rörligt tillägg,

dels ock Lappfogdarna m. fl.: Omkostnader, förslagsanslag, 70 000 kronor till sjukvård m. m., reseersättningar och expenser.

Övriga utgifter för lapparna, avseende särskilt bidrag till varjehanda med deras renskötsel sammanhängande åtgärder, ha under senare tid i allmänhet bestritts från ifrågavarande fyra lappfonder. Ovan har lämnats redogörelse beträffande olika slag av dylika åtgärder. Över dessa utgifter har Kungl. Maj:t ägt bestämma, såvitt angår jämtländska renbetesfjällens skogsfond enligt för denna fond av Kungl. Maj:t och riksdagen givna regler samt beträffande de tre andra fonderna med stöd av direkta lagstadganden eller vidkommande Västerbottens och Norrbottens lappfonder enligt den ordning, som angivits i samband med medels överförande till dessa fonder.

Inkomster och utgifter å jämtländska renbetesfjällens skogsfond röra sig om jämförelsevis stora belopp. För budgetåret 1941/42 uppgingo inkomsterna till 540 926 kronor 80 öre och utgifterna till 347 374 kronor 68 öre. Fonden ökades sålunda under året med 193 552 kronor 12 öre. Såsom regel överstiga årligen inkomsterna utgifterna. Under tider med gynnsamma konjunkturer å trävarumarknaden blir denna skillnad till fondens förmån högst betydande.

Jämtländska lappväsendets fond uppvisade för budgetåret 1941/42 ett överskott av 26 514 kronor 52 öre. Av inkomsterna utgjorde 19 581 kronor 1 öre ersättning för upplåtelser och andra arrendemedel. Räntorna å fonden uppgingo till 17 847 kronor 17 öre. Även denna fonds kapital plägar årligen stiga.

De utgifter, som under årens lopp påförts Västerbottens och Norrbottens lappfonder, ha varit av den storleksgrad att de jämförelsevis små inkomsterna i allmänhet varit helt otillräckliga att kunna täcka utgifterna. Såsom ovan omnämnts ha kapital på tillhoppa 700 000 kronor tillförts den förra och 993 467 kronor 42 öre den senare fonden.

Under budgetåret 1941/42 ha inkomsterna å Västerbottensfonden utgjort 26 445 kronor 92 öre, därav arrendemedel 15 398 kronor 20 öre och räntor 3 553 kronor 10 öre, samt utgifterna 53 873 kronor 97 öre, vadan sålunda uppkommit ett underskott å 27 428 kronor 5 öre.

Norrbottensfonden utvisar för samma budgetår en obetydlig ökning av 940 kronor 47 öre. Inkomsterna, bestående till största delen av arrendemedel, ha uppgått till 34 446 kronor 36 öre samt utgifterna till 33 505 kronor 89 öre.

Såsom nyss berörts utgöres den huvudsakliga inkomsten för Västerbottens och Norrbottens lappfonder av arrendeavgifter och annan ersättning för upplåtelser, och över hälften av inkomsten å jämtländska lappväsendets fond består likaledes av sådana medel. Jämlikt gällande lagbestämmelser (56 § renbeteslagen) skola de medel, som sålunda inflyta, användas till förmån för lapparna enligt bestämmelser, som givas av Kungl. Maj:t.

Erinras må att jämväl vissa andra ersättningsmedel skola enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser användas till gagn för lapparna. Så är fallet med den gottgörelse, som enligt 5 § renbeteslagen skall lämnas, därest från lapparnas nyttjande skulle undantagas område beläget ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen. På samma sätt förfogas över viten ådömda för överträdelse av byordning. Enligt 15 § renbeteslagen skall den särskilda avgift som icke-lapsk jordbrukare inom Norrbottens läns lappmark har att med 50 öre för varje djur erlägga för honom tillhöriga skötesrenar, enligt närmare föreskrifter av Kungl. Maj:t användas såsom bidrag till bekostande av allmänna renräkningar samt till åtgärder för renskötselns främjande.

Enligt 177 och 179 §§ i renbeteskonventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge skola till statskassan överföras de belopp, som inflyta vid försäljning i Norge av svenska renar, vilka tillhöra okända ägare och uppehållit sig därstädes på otillåtet område samt ej i angiven ordning avhämtats eller bortdrivits, ävensom de betesavgifter, som erläggas för norska renar, vilka varit inne å otillåtet område här i landet; och skola dessa medel användas till åtgärder, som äga samband med renskötselns. Nämnda stadganden ha tillika införts, vad angår angivna försäljningssummor för i Norge försålda svenska renar i 33 § kungörelsen den 15 december 1922 (nr 602) innefattande bestämmelser i anledning av nämnda konvention samt vidkommande betesavgifter för norska renar i 30 § lagen den 20 april 1919 (nr 445) likaledes innefattande bestämmelser i anledning av samma konvention. På motsvarande sätt har i 8 § lagen den 7 januari 1926 (nr 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena bestämts, att den andel (motsvarande en tiondel), som skall anses förbruten av värdet å finska renar, vilka olovligen uppehållit sig här i riket och icke i föreskriven ordning bortförts, ävensom betesavgifter, som

skola utgå för dylika renars uppehåll härstädes, skola tillfalla Norrbottens lappfond.

Vidare må nämnas det icke obetydliga årligen utgående belopp, vilket i samband med regleringen av Stora Lule älvs källsjöar utdömts såsom ersättning för den skadegörelse, som genom sjöuppdämning tillfogats renbetesmarkerna. Denna ersättning användes emellertid endast till gagn för de renskötande fjäll-lapparna i Jokkmokks och Gällivare socknar. Det är att emotse, att dylik ersättning kommer att utgå även vid nytillkommande vattenanläggningar inom lapparnas särskilda områden.

Redan nu kan, såsom av det ovanstående framgår, sägas föreligga en genomförd ordning för bestridandet av kostnaderna för lappväsendet och vad därtill hör, i det alla utgifter för lappväsendets personal vare sig fråga är om statens befattningshavare, lappfogdar och lapptillsyningsmän m. fl., eller lapparnas egna ordningsmän och förmän ävensom omkostaderna för deras verksamhet gäldas av anslag å riksstaten, under det alla övriga kostnader, såsom bidrag till åtgärder för renskötselns främjande m. m., bestridas från de fyra lappfonderna. Denna uppdelning har för det verksamhetsområde, varom här är fråga, i flera avseenden medfört betydande fördelar. De medel, som enligt ovan berörda författningsbestämmelser influtit, ha avskilts från statens övriga medelsförvaltning för att hållas tillgängliga för de ändamål, vartill de äro avsedda. Enligt de givna reglerna tillkommer det Kungl. Maj:t att förfoga över desamma. Skulle, såsom av 1937 års revisorer ifrågasatts, den ordningen införas, att samtliga utgifter för lappväsendet skulle bestridas från särskilda anslag å riksstaten, förutsätter detta en ändring av ifrågavarande författningar. Anledning till en dylik åtgärd synes icke föreligga. Det ligger i renskötselnäringens natur att ofta genom myndigheterna måste ske ingripanden, som icke låta sig på förhand beräkna och som äro av brådskande natur. Medel måste därför lätt kunna vara till hands för att olägenheter icke skola uppstå och det fortlöpande arbetet försvåras. Många av de åtgärder, som tarvas till stöd för lapparna och renskötselns, äro dessutom av obetydlig omfattning och beskaffenhet. Det synes obehövt, att alla dessa detaljer underställas riksdagen för att bliva föremål för den omständliga prövningen därstädes. För tillgodoseende av riksdagens överblick över dessa utgifter, vilka i och för sig äro begränsade till visst bestämt område, synes vara till fyllest, att meddelande lämnas riksdagen rörande de belopp, som årligen av fondmedel av Kungl. Maj:t disponerats till förmån för lapparna och renskötselns.

Det nuvarande systemet för fondmedlens förvaltning och uppdelning, synes emellertid kunna giva anledning till erinringar. Medlens fördelning på fyra fonder försvårar överblicken över statens utgifter för lapparnas och renskötselns understödjande. Vad särskilt angår förhållandet mellan jämtländska renbetesfjällens skogsfond och jämtländska lappväsendets fond synes någon bestämd gräns emellan uppgifterna för de olika fonderna knappast uppdragen. Tillvaron av särskilda fonder för de tre länen, där lapparna vistas, samt den inbördes olika tillgången på medel i dessa fonder ha medfört en viss ojämnhet och bristande enhetlighet vid föreliggande behövs tillgodoseende.

Då de inkomster, varöfver Västerbottens och Norrbottens lappfonder för-
fogat, varit otillräckliga att tillgodose utgifterna, har gång efter annan Kungl.
Maj:t nödgats ingå till riksdagen med förslag om öfverförande av medel från
jämtländska renbetesfjällens skogsfond till nämnda båda fonder, varigenom
medförts omgång och tidsutdräkt.

De olägenheter, som sålunda framhållits, skulle undgås, därest, såsom ock
i ärendet föreslagits, samtliga fyra lappfonder sammanslogos till en för hela
lappväsendet gemensam fond, förslagsvis benämnd statens lappfond. Här-
igenom skulle bättre översikt, reda och ordning vinnas. Till denna fond skulle
öfverföras de nuvarande fondernas kapitalbehållning; och skulle den nya
fonden tillgodonjuta deras inkomster. Dit skulle sålunda ingå, förutom ränte-
medel och vinst å fondkapital, de från renbetesfjällen och för deras utvidg-
ning inköpta fastigheter inflytande skogsförsäljningsmedel samt de medel,
som erläggas jämlikt gällande författnings- och konventionsbestämmelser
och må användas till förmån för lapparna och renskötseln. För fonden skulle
ärligen av Kungl. Maj:t fastställas en stat upptagande anslag till lapparna
och renskötseln i Jämtlands län med Idre socken i Kopparbergs län samt
Västerbottens och Norrbottens län. Tilldelningen av anslag till likartade än-
dämål inom länen kunde då lättare ske efter enhetliga grunder och i an-
slutning till den gemensamma medelstillgången.

Enligt redogörelserna för de nuvarande fyra fonderna ha deras inkomster
och utgifter sammanlagt utgjort:

för budgetåret 1940/41:

inkomster	437 987·83
utgifter	439 462·21
Underskott	1 474·38.

för budgetåret 1941/42:

inkomster	639 272·26
utgifter	445 693·20
Överskott	193 579·06

Att fonden kunnat för sistnämnda budgetår uppvisa överskott beror där-
på, att de särskilt stora belopp, som samma år anvisats å fonden — 500 000
kronor till iordningställande av lägenheter åt lappar, som lämnat rensköt-
seln, och 100 000 kronor till inköp av mark för renbetesfjällens utvidgning —
då ännu icke blivit tagna i anspråk.

Vid beräkning av de belopp, som för de närmaste åren behöva tagas i
anspråk för lapparna och renskötseln, må hänsyn tagas till de höjda utgif-
ter, som skulle bli en följd av ett bifall till de förslag till stödåtgärder, som
i detta betänkande framlagts. Enligt dessa förslag skulle för nedanstående än-
dämål utgå anslag, som för budgetåret 1943/44 torde kunna beräknas till föl-
jande belopp:

uppförande av renvaktarstugor (avd. 2)	30 000
undervisning i renskötsel m. m. (avd. 3)	23 300
bidrag till föreningar bland lapparna (avd. 4)	3 000
lån för inköp av livrenar (avd. 5)	34 000
belöning för god renvård (avd. 6)	4 900
tekniska hjälpmedel för renskötelsns underlättande (avd. 8)	44 800
lador å ströängar samt stängsel kring nyodlingar (avd. 9)	10 500

Summa kronor 150 500.

Beräknas för jämtländska renbetesfjällens skogsfond, jämtländska lappväsendets fond samt Väster- och Norrbottens lappfonder under nuvarande förhållanden en normalutgift för understöd åt lapparna och renskötelsen på 200 000 kronor för år samt att 66 500 kronor därav motsvara åtgärder, som ingå under de i betänkandet föreslagna, skulle kostnaderna för budgetåret 1943/44 bli (200 000 + 150 500 — 66 500 =) 284 000 kronor.

Utredningsmannen föreslår sålunda, att på angivet sätt en statens lappfond upprättas. Även om fondens inkomster ej alla år skulle uppgå till sistnämnda summa, visar erfarenheten, att fonden andra år genom skogsavverkningsmedel erhåller tillskott, vilka täcka en dylik utgift och dessutom erbjuda tillräckliga belopp för att bestrida de ytterligare kostnader, som må ifrågakomma för inköp av mark för utvidgning av jämtlandslapparnas renbetesområden.

Skulle en dylik fond komma till stånd, påkallas en ändring av den ovan omnämnda 8 § lagen den 7 januari 1926 innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena. Föreskriften att där avsedda betesavgift samt förbrutet belopp skola tillfalla Norrbottens lappfond bör utbytas mot en bestämmelse som, i anslutning till vad som gäller liknande medel, som ifrågakomma enligt renbeteskonventionen med Norge, helt allmänt angiver, att dylik avgift och förbrutet belopp skola tillfalla statskassan och enligt bestämmelser, som givas av Konungen, användas till åtgärder, som äga samband med renskötelsen. Förslag till dylik lagändring har såsom Bil. D fogats till detta betänkande.

I detta sammanhang torde böra framhållas, att värdet å renbetesfjällen och de för deras utvidgning inköpta fastigheterna, vilket torde belöpa sig till omkring 10 miljoner kronor, icke ingår i det i rikshuvudboken redovisade statskapitalet. Värdet å de för lapparnas uteslutande begagnande anvisade områdena i Västerbottens och Norrbottens län bokföres däremot å domänfonden, till vilken även skogsavkastningen från områdena ingår. Då det synes vara oegentligt att icke renbetesfjällen och de därtill lagda områdena återfinnas i statens bokföring, föreslår utredningsmannen, att dessa markområden upptagas däri. När den behållna avkastningen från områdena användes till förmån för lapparna, torde områdena lämpligen böra redovisas å den nybildade fonden.

I övrigt synes böra tagas i övervägande, huruvida icke för vinnande av reda avskrivning bör ske av de, på sätt ovan berörts, å de befintliga fyra fonderna före den 1 juli 1939 anvisade medel, vilka icke kommit till användning för de ändamål, vartill de avsetts.

I anslutning till vad sålunda anförts får utredningsmannen hemställa, att förslag måtte föreläggas riksdagen

dels att jämtländska renbetesfjällens skogsfond, jämtländska lappväsandets fond samt Västerbottens och Norrbottens lappfonder skola sammanföras till en gemensam fond, benämnd statens lappfond, i vilken fond jämväl skola ingå renbetesfjällen i Jämtlands län samt de till utvidgning av dem sedermera inköpta fastigheter,

dels att av fondens medel Kungl. Maj:t skall äga att ej mindre, i överensstämmelse med Kungl. Maj:t tidigare given befogenhet, för åtgärder sammanhängande med förvaltningen av nämnda fastigheter och inköp av ytterligare fastigheter för renbetesfjällens utvidgning disponera vad för sådant ändamål erfordras än även i övrigt för åtgärder till gagn för lapparna och deras renskötsel använda fondens medel,

dels ock att antaga förslag till ändring av 8 § lagen den 7 januari 1926 (nr 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena av den lydelse *Bil. D* till detta betänkande utvisar.

Särskilt yttrande av herr Andersson-Juuso.

Beträffande frågan om *maximering av lapps reninnehav* anser jag inskränkning icke böra göras i lapparnas rätt att innehava renar. Någon begränsning av renantalet bör sålunda ej ske. Renhjorden bör få växa enligt naturens ordning.

Per Lars A. Juuso.

Bil. A.

(Jfr sid. 41).

Förslag

till

kungörelse angående ändrad lydelse av 5 § kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 464) om förbättringsbidrag samt nybyggnads- och förbättringslån för bostadsbyggnadsföretag på landsbygden.

Härigenom förordnas, att 5 § kungörelsen den 22 juni 1939 om förbättringsbidrag samt nybyggnads- och förbättringslån för bostadsbyggnadsföretag på landsbygden¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

5 §.

Förbättringsbidrag utgår — — — annat håll.

Förbättringsbidraget må — — — hela företaget.

Kostnaderna för — — — dessas golvytor.

Där jämte — — — äga tillämpning.

Har för — — — härtill tagas.

Avser förbättringsbidrag byggnadsföretag å skogstorp, odlingslägenhet, kronotorp, kolonat eller fjällägenhet, som upplåtits å kronomark i Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län, eller å lägenhet, som för renskötselns drivande innehaves av lapp, må bidraget uppgå till högst tretusen kronor. I kostnaderna för byggnadsföretaget må därvid icke inräknas värdet av byggnadsmaterial, som kronan kostnadsfritt ställer till sökandens förfogande eller för vilka denne erhåller ersättning av kronan.

Är bidrag avsett till förbättring av bostadsförhållandena för renskötande lapp, vilken själv icke äger marken, där den byggnad, som skall förbättras eller ersättas genom nybyggnad, är uppförd, skall såsom villkor för bidragets beviljande, utöver vad eljest i detta avseende är stadgat i denna kungörelse, gälla, att skriftligt tillstånd till byggnadens uppförande eller kvarstående lämnats av vederbörande markägare.

Denna kungörelse träder i kraft den

¹ Senaste lydelse se 1942: 677.

Bil. B.

(Jfr sid. 126 och 134).

Förslag

till

lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.

Härigenom förordnas, att i lagen den 18 juli 1928 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige skall efter 6 § införas en ny paragraf, betecknad 6 a §, med nedan angivet innehåll samt att 14 och 59 §§ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan sägs.

6 a §.

Renskötande ogift lapp och lapska makar må icke äga eller eljest för hushåll innehava renar till högre antal än nedan sägs, nämligen den förre högst sexhundra renar och de senare sammanlagt högst åttahundra renar; dock att härutöver må för varje annan till hushållet hörande medlem innehavas, för medlem, som är under tjuguettt år, högst etthundra renar, för medlem, som fyllt tjuguettt men icke tjugufem år, högst etthundrafemtio renar samt för medlem, som uppnått tjugufem års ålder, högst tvåhundra renar. I sålunda angivna renantal inbegripas icke års- och fjolårskalvar.

Konungens befallningshavande må, där det med hänsyn till särskilda förhållanden provas kunna ske, tillåta renskötande lapp att under viss bestämd tid äga eller innehava ett högre antal renar än i första stycket sägs.

Hava renar vid bodelning eller genom arv, testamente eller gåva tillfallit renskötande lapp eller medlem av hans hushåll och överstiger antalet av dessa renar jämte de renar lappen förut äger eller innehar det enligt första stycket tillåtna högsta antalet, må han dock under en tid av tre år behålla även det överskjutande antalet renar.

Dör renskötande lapp, må dödsboet under en tid av tre år från dödsfallet bibehållas vid den rätt att äga eller innehava renar, som enligt första stycket tillkommit den avlidne eller, där denne var gift, makarna, dock att häri ej inbegripas skötesrenar, som den avlidne haft i sin vård. Är dödsbodelägare, som jämlikt 1 § 1 mom. äger rätt till renskötsel, under tjuguettt år, må nämnda tid av tre år räknas från det han eller, om flera sådana dödsbodelägare finnas, den yngste av dem uppnått tjuguettt års ålder.

Äger eller innehar renskötande lapp eller dödsbo efter sådan lapp renar till större antal än ovan är medgivet, må Konungens befallningshavande förord-

na, att de renar, som olagligen hållas, skola levande eller slaktade försäljas för renägarens räkning; och skall kostnaden för renarnas omhändertagande och försäljning gäldas av köpeskillingen.

14 §.

1. Lapp, som tillhör lappby, är berättigad att hava renar i vård hos renskötande lapp till det antal, som enligt 6 a § högst tillkommer sådan lapp, dock icke utan Konungens befallningshavandes samtycke hos lapp inom annan lappby än den han själv tillhör.

2. Tillhör lapp — — — renskötande lapp.

59 §.

1. Med böter från och med fem till och med femhundra kronor straffas:

a) lapp, som — — — eller skadas;

f) den som i strid mot vad i denna lag är stadgat underlåter att hålla hund i band eller instängd eller försedd med klubba;

g) den som uppsåtligen förhindrar eller stör renräkning, varom i denna lag sägs;

h) den, som äger eller eljest för hushåll innehar renar till högre antal än jämlikt 6 a § är medgivet;

i) den som har renar i vård hos renskötande lapp i annat fall eller till större antal än denna lag medgiver eller som vid begagnande av rättighet att hava renar i lapps vård åsidosätter något av vad som föreskrivits i avseende å rättighetens utövande.

2. Med böter — — — av renlängd.

3. Med böter från och med fem till och med etthundra kronor straffas:

a) den som — — — meddelat förbud;

e) lapp, som vid avverkning uppenbart åsidosätter föreskrift, som meddelats jämlikt 53 §; samt

f) den som i strid mot stadgandet i 37 § eller med stöd därav meddelad föreskrift underlåter att hålla hund försedd med halsband.

Denna lag träder i kraft den

Äger eller innehar lapp nämnda dag renar till större antal än jämlikt 6 a § första stycket eller 14 § 1 mom. är medgivet, skall han inom en tid av tre år från lagens ikraftträdande minska sitt renantal till det jämlikt sagda bestämmelser medgivna högsta antalet, där icke Konungens befallningshavande lämnar tillstånd för lappen att behålla även det överskjutande antalet renar.

Dödsbo efter renskötande lapp, vilket vid lagens ikraftträdande äger renar, skall inom en tid av tre år därefter hava avhänt sig renarna. Är dödsbodelägare, som äger rätt till renskötsel, under tjuguet år, må dock nämnda tid räknas från det han eller, om flera sådana dödsbodelägare finnas, den yngste av dem uppnått tjuguet års ålder.

Bil. C.

(Jfr sid. 151).

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 41 § taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379).

Härigenom förordnas, att 41 § taxeringsförordningen den 28 september 1928 skall erhålla följande ändrade lydelse.

41 §.

Särskild uppgift angående renskötsel, som avses i 26 § 3 mom., skall avfattas å blankett enligt formulär, som fastställs av Kungl. Maj:t i anslutning till de i 29 § 1 mom. meddelade föreskrifter. Sådan uppgift bör senast den 31 januari avlämnas antingen i den ordning, som i 37 § 1 mom. sägs, eller ock till ordningsmannen i den lappby, uppgiftslämnaren tillhör.

Det åligger ordningsman i lappby att granska till honom avlämnade uppgifter samt å desamma anteckna ej mindre det antal egna renar och skötesrenar, som för den skattskyldige finnes upptaget i senast upprättade renlängd, än även de övriga upplysningar och erinringar, som han finner av omständigheterna påkallade. Uppgifterna skola därefter av ordningsmannen senast den 15 februari eller, om uppgift senare avlämnas, inom en vecka efter avlämnandet översändas till landsfiskalen i det landsfiskalsdistrikt, där taxeringen skall äga rum, med åliggande för denne att ofördröjligen vidarebefordra dem till ordföranden i vederbörande taxeringsnämnd.

Denna förordning träder i kraft den

Bil. D.
(Jfr sid. 165)

Förslag
till

lag om ändrad lydelse av 8 § lagen den 7 januari 1926 (nr 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena.

Härigenom förordnas, att 8 § lagen den 7 januari 1926 innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena skall erhålla följande ändrade lydelse.

8 §.

Länsstyrelsen har — — — anses förbrutet.

Betesavgift och förbrutet belopp skola tillfalla statskassan och, enligt bestämmelser som givas av Konungen, användas till åtgärder, som äga samband med renskötseln.

Denna lag träder i kraft den

del A.
(nr 42-43)

Förslag

III

lag om ändrad lydelse av 8 § lagen den 7 januari 1926 (nr 1) inne-
fattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925
mellan Sverige och Finland angående renar i gränssamrödena.

Härigenom förordnas att 8 § lagen den 7 januari 1926 innefattande bestä-
mmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Fin-
land angående renar i gränssamrödena skall erbjuda följande lydelse.

8 §.

I länsstyrelsen har — — — anses förordnat.
Betsavgift och förbruket befordra skola tillfalla statsskatten och enligt be-
stämmelser som givas av Riksdagen användas till nödåtgärder som äro samman-
hängande med renskötsel.

Denna lag träder i kraft den

Statens offentliga utredningar 1942

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Strafflagberedningens promemoria med förslag till lag om eftergift av åtal mot minderåriga m. m. [28]
Betänkande med förslag till skärpt bestraffning av falskdeklaration m. m. [31]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1938 års pensionsakkunniga. Betänkande med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare i statens tjänst. [8]
1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till folkskolans avlösningsreglemente m. m. [9]
Beskattningsorganisationssakkunnigas betänkande med förslag till ändrad organisation av kammarrätten. [18]
1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till avlösningsreglemente för de högre kommunala skolorna. [26]
Betänkande ang. revision av tjänsteförteckningen i vad avser allmänna civilförvaltningen. Del 2. Byråchefs- och rådstjänster m. m. [30]

Kommunalförvaltning.

Stadsplanutredningen 1942. 1. Förslag till åtgärder för snabbare handläggning av stadsplane- och tomtindelningsärenden m. m. [27]

Statens och kommunernas finansväsen.

Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag. [2]
Betänkande med förslag till främjande av utskyldsbetalning genom erkända skatteförmedlingskassor. [21]
Kommunalskatteberedningen. Betänkande med förslag till omläggning av den kommunala beskattningen m. m. Del 1. Den kommunala beskattningen. [34]
Del 2. Inkomstbeskattningen av skogsbruk. [35]
Betänkande med förslag rörande åtgärder för främjande av sjöfolkets utskyldsbetalning. [37]
Betänkande med förslag till förordning om värdestegringskatt å fastighet. [39]

Politi.

Betänkande med förslag till brandlag och brandstadga m. m. [10]
Betänkande med förslag ang. innebörden av begreppet polismyndighet i olika författningar m. m. [40]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Promemoria rörande bostadsförsörjningen. [3]
Promemoria ang. hyresreglering. [14]
Betänkande med utredning och förslag ang. semester för husmödrar. [19]
Utredning ang. värmekostnaden i hyreshus. [20]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 2. Tiden juli 1940—juni 1941. [25]
Socialvårdskommitténs betänkande. 4. Förslag till ändrad bidragsförsköttlag m. m. [29]

Hälsö- och sjukvård.

De yngre sjukhusläkarnas avlösnings-, arbets- och bostadsförhållanden. [4]
Betänkande med utredning och förslag ang. barnmorskeväsendet. [17]
Förslag till ny lag om behörighet att utöva läkarkonsten m. m. [22]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Promemoria med förslag till utvidgad vanhävdslagstiftning. [5]
Betänkande med förslag ang. hushållningssällskapens organisation och verksamhet m. m. [32]
Betänkande ang. jordbrukets byggnadskostnader. [38]
Betänkande ang. åtgärder till stöd för de renskötande lapparna m. m. [41]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 1. Allmänna uppgifter ang. den tekniskt-vetenskapliga forskningsverksamhetens nuvarande läge m. m. — Allmänna synpunkter rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningen. — Erforderliga åtgärder för den tekniskt-vetenskapliga forskningens främjande och statens medverkan därvid. [6] 2. Förslag till åtgärder för främjande av den tekniskt-vetenskapliga forskningen på byggnadsområdet. [7] 3. Förslag till åtgärder för skogsproduktforskningens ordnande. [12]

Handel och sjöfart.

Promemoria med förslag ang. registreringen av landets företagare m. m. [23]

Kommunikationsväsen.

Betänkande och förslag ang. förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning vid statens järnvägar. Del 4. Järnvägsstyrelsen. [13]
Betänkande ang. bilregistrering m. m. [24]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med utredning och förslag ang. betygssättningen i folkskolan. [11]
Betänkande med förslag rörande ändring av gällande bestämmelser i fråga om prästutbildningen. [33]
Betänkande med förslag rörande statligt stöd åt svensk filmproduktion. [36]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag till plan för organisationsarbetet inom försvarsväsendet. [1]
Betänkande med förslag till lag om vapenfria värnpliktiga. [16]
Betänkande med förslag rörande den centrala förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet. [16]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.